

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Студентський науковий вісник

Випуск № 45

Тернопіль — 2020

ББК 74.480.278
С.88

Студентський науковий вісник. — Випуск № 45. — 2020. — 212 с.

*Рекомендовано до друку вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за поданням Ради молодих вчених і спеціалістів.
Протокол № 12 від 2 червня 2020 р.*

Видрук оригінал-макету у науковому відділі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ББК 74.480.278
С.88

© Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2020

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Бурда Вікторія

Науковий керівник – канд. біол. наук Лісова Н.

ПЕРЕВАГИ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОСМЕТИКИ НАД ТРАДИЦІЙНОЮ

Косметика – загальна назва засобів і речовин, що використовують для покращення зовнішнього вигляду або запаху людського тіла. До косметики відносяться: креми для тіла, лосьйони, парфуми, помади, лаки для нігтів, тіні для повік, туш для вій, кольорові контактні лінзи, фарби для волосся, лак і гелі для волосся, дезодоранти, дитячі продукти, олії, солі для ванн та багато інших видів продукції. Їхнє використання має широке поширення, особливо серед жінок. Виробники розрізняють декоративну косметику та косметику для догляду за шкірою тіла. Дуже великий попит має декоративна косметика [4].

Екологічна косметика не містить хімічних добавок, барвників, силіконів, консервантів і багатьох інших шкідливих речовин. Дану косметику можна відрізнити за певними ознаками. У неї непримітна упаковка, яка придатна для переробки. Сама косметика або зовсім безбарвна, або з блідим забарвленням, так як до її складу не входять фарбники. У неї може бути не дуже приємний запах – трав'яний або аптечний. Виняток становлять квіткові і фруктові аромати, вони присутні в тих засобах, у складі яких перебувають ефірні масла [1].

Екологічна косметика – це рецепти привабливості для будь-якого віку. Основна відмінність від інших видів косметики полягає в тому, що часто приготувати її можна в домашніх умовах з рослин і продуктів, які завжди є під рукою або можна знайти в найближчому магазині або аптеці. Ці рецепти краси, нагромаджені за віки з успіхом можуть замінити косметичні засоби промислового виробництва.

Термін «органічна косметика», або «натуральна косметика» запозичений з харчової індустрії, саме в ній декілька десятиліть тому з'явилися натуральні продукти. Така сировина маркована знаками «біо», «еко» або «органік». Це сертифіковані продукти, при виробництві яких не використовують хімічні засоби захисту рослин, мінеральні добрива синтетичного походження, генетично модифіковані організми (ГМО) та будь-які штучні барвники, ароматизатори, консерванти.

Органічну косметику слід відрізнити від натуральної, що лише містить компоненти природного походження. Нормативно-правових документів, що регламентують межі застосування терміну «натуральний» не існує. За рахунок цього, виробники мають право поряд з натуральними інгредієнтами додавати у косметичний продукт синтетичні компоненти (емульгатори, консерванти, ароматизатори, барвники) і продукти нафтохімії (вазелін, пропіленгліколь) у будь-яких співвідношеннях [3].

Згідно ECOCERT, в косметиці із знаком «біо», не повинно міститися інгредієнтів тваринного походження, синтетичних ароматів, фарбників, силіконів, гліколей і ряду інших хімічних компонентів. Марки, які стверджують, що вони виробляють біо-косметику, проходять контроль організації ECOCERT двічі на рік [2].

У кожній країні є своя власна організація, яка сертифікує біологічну, органічну, натуральну продукцію.

В косметології використовуються такі маски для обличчя: з вугіллям від чорних цяток, з ягід калини, з моркви, маска-плівка, маска з дріжджів. А також використовуються такі мила: для проблемної та комбінованої шкіри, для сухої шкіри, для нормальної і жирної шкіри обличчя, мило з кокосом, мило з вівсяним молочком.

Нами проведено низку експериментів з шкірою обличчя. Використано три маски: дві приготовлені власноруч на основі активованого вугілля та банана й придбана маска «Beauty derm» на основі бамбукового вугілля. Маска з підручних засобів (активоване вугілля) добре

підходять для шкіри, не стягує її, очищає пори від бруду, шкіра блистить. Але перед використанням обов'язково слід звернутися за консультацією до дерматолога. А маска з бананом проявила негативний ефект, виникло легке почервоніння. Маска придбана в аптеці з бамбукового вугілля, стягує шкіру, добре очищає пори, але проявляється почервоніння, можлива поява алергічного висипу. Найкращий результат показала маска приготовлена власноруч з активованого вугілля, вона добре очистила обличчя від вугрових і алергічних висипів.

Нами використано три мила. Мило виготовлене власноруч в домашніх умовах, мило ручної роботи куплене в Карпатах, мило «Dove» з еко-маркуванням придбане в місті Тернопіль. Мило виготовлене в домашніх умовах є ефективним. Шкіра чиста, немає почервоніння, не блистить, має приємний запах, приємна на дотик (при умові тривалого використання). Перед використанням будь-якого мила слід звернутися до дерматолога за консультацією.

Згідно проведених експериментальних досліджень в домашніх умовах, ефективними були такі рецепти: маска для обличчя з активованого вугілля та мило домашнього виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аствацатуров, К. Р., Кольгуненко И.И. Косметика для всех. М.: Медицина, 2005. 103 с.
2. Войцеховська, А.Л., Вольфензон И.И. Косметика сегодня. М.: Химия, 1988. 176 с.
3. Гуменюк О.О. Косметичні засоби здоров'я. Основи здоров'я. 2015. №4. С.13-16.
4. Литвин, О. А. Косметичні засоби – краса та шкода для здоров'я. Хімія. 2012. № 8. С. 201-208.

Василишин Аліна

Науковий керівник – доц. Литвин А.

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ

У сучасному світі кожен бажає досягти успіху та підвищити рівень своїх доходів. Економічно це прагнення можна охарактеризувати так: кожен суб'єкт фінансових відносин прагне, щоб рівень його доходів перевищував рівень видатків. Внаслідок особистої безграмотності в сфері економіки та управління фінансами чимало людей не здатні забезпечити собі достойне життя навіть за умови отримання високої зарплати. Це пояснюється тим, що у них відсутнє поняття про раціональне та ефективне оперування власними фінансами. Здатність людини розумно використовувати власні ресурси та розпоряджатися грошима є визначальним фактором, від якого залежить зростання її матеріальних статків та, відповідно, підвищення якості життя. З точки зору економіки в цілому, недостатній рівень знань у галузі фінансів свідчить про низький ступінь залучення широких верств населення до споживання фінансових послуг, а отже – обмежує рівень та якість накопичень та інвестицій, які в свою чергу визначають потенціал економічного зростання країни.

Фінансова грамотність поступово стає об'єктом активних наукових досліджень таких вчених: К. Кутер, Е. Лусарді, Т. Люсея, О. Мітчелл, В. Москаленко, З. Скринник, Т. Смовженко, Л. Стахович, А. Столярової, В. Гесця, В. Ільїна. Дослідженням питання підвищення фінансової грамотності населення України займалися О. Блискавка, Т. Кізима, А. Климчук, Б. Приходько. На міжнародному рівні вивченням фінансової грамотності займаються Всесвітній банк і Організація Економічного Співробітництва та Розвитку. В Україні це питання вивчають НБУ, Міністерство фінансів, а також громадські організації та ЗМІ.

Метою статті є висвітлити значення фінансової грамотності громадян для досягнення успіху.

Фінансова грамотність – це вміння управляти фінансовими потоками (доходами і витратами), грамотно розподіляти гроші, тобто жити за коштами і правильно примножувати наявний капітал [5].

Фінансова грамотність передбачає (поряд із фаховими та функціональними знаннями та набором навичок) володіння широким спектром економічних та передусім фінансових понять і категорій.

Деякі джерела диференціюють фінансову грамотність на рівні: 0, 1, 2 і 3. Чіткої їх класифікації немає, проте виділяють певні риси, характерні для кожного з них:

Таблиця 1.

Рівні фінансової грамотності

№	Володіння поняттями фінансової грамотності
0 рівень	Відсутність чи мінімальне поняття про фінансову грамотність
1 рівень	Базове поняття про фінансову грамотність
2 рівень	Використання базових фінансових інструментів (наприклад, інвестування)
3 рівень	Повноцінне та ефективне використання всіх фінансових інструментів

Знання передбачають оволодіння та розуміння громадянами основних фінансових категорій, понять, явищ і процесів (наприклад, сутності, мотивів і чинників заощаджень, принципів функціонування фінансових інституцій, природи й функцій фінансового ринку, співставлення ризику й дохідності тощо). Навички фінансово грамотної людини включають в себе вміння знаходити й аналізувати фінансову інформацію, правильну постановку фінансових цілей, здатність уважно читати договори щодо придбання фінансових послуг і розуміти наведену в них інформацію, звичку моніторингу подій та явищ на фінансовому ринку, вміння порівнювати і визначати більш вигідні пропозиції щодо інвестування коштів у фінансові активи від різних фінансових інституцій, вміння правильно обрати фінансову установу та не стати жертвою шахрайства, тощо.

Фінансово грамотні громадяни можуть самостійно аналізувати головні тенденції економічного життя країни й підлаштовувати свої рішення під економічну ситуацію, що склалася на даний момент, розробляти моделі стратегій своєї фінансової поведінки, обираючи найбільш оптимальні та ефективні. Такі громадяни здатні адекватно оцінювати ризики, пов'язані з веденням фінансово-господарської діяльності та оминати їх [8].

Водночас недостатній рівень фінансової грамотності населення призводить до ряду проблем: неефективного управління власними коштами, прийняття нерациональних фінансових рішень, зменшує економічну активність населення, створюючи загрози фінансовій безпеці домогосподарств зокрема і стабільності національної фінансової системи загалом. У сфері фінансів домогосподарств головним є протиріччя між обмеженістю фінансових ресурсів та практично необмеженими потребами їх членів. Це часто провокує ситуацію, коли члени домогосподарств, не маючи достатнього рівня грамотності й освіченості в сфері фінансів, вдаються до необґрунтованих і часто навіть імпульсивних запозичень. Як наслідок – кредитна кабала, життя «від зарплати до зарплати», нездатність раціонально розподілити кошти для повернення боргів, відсутність накопичень, «фінансової подушки» та багато інших негативних наслідків [1].

Фінансово грамотну людину від неграмотної в даній сфері відрізняють дві особливості: перша – її видатки не перевищують доходи, друга – позитивна різниця між місячними доходами та витратами спрямовується на інвестиції у будь-якій їх формі. Ставлення людини до грошей обумовлюється передусім особистісними характеристиками, а також її соціально-культурним оточенням та економічним статусом. Науковці з'ясували, що «люди довше зберігають здоров'я, залишаються психічно урівноваженими і фізично міцними, якщо не відмовляють собі у задоволенні витратити гроші. У людей, які відмовляють собі у всьому, нижчі показники в особистих фінансових досягненнях, песимістичність» [2, с.18]. Логічно, що для реалізації даної мети необхідно мати гроші, а для того, щоб їх мати – необхідно вміти правильно розпоряджатися своїми фінансовими ресурсами, що потребує навичок фінансової грамотності.

Проаналізувавши все вищесказане, можна дійти висновку, що фінансова грамотність потрібна усім без виключення. Володіння нею допомагає домогтися фінансового благополуччя, зберегти його протягом усього життя. При наявності таких знань людина не існує від зарплати до зарплати, а позики оформляє лише будучи певною, що у майбутньому ця дія принесе дохід, вигоду та не призведе до збитків. Навички фінансової грамотності допоможуть у пошуку альтернативних способів отримання доходу, відмінних від роботи за наймом. Наявність фінансової грамотності не є гарантією отримання стабільно високих доходів. Проте, завдяки

цим знанням у свідомості виникає та укорінюється розуміння того, як заробляти гроші, які варіанти заробітку є найперспективнішими і які підйдуть конкретній людині.

У людини з'являються не тільки знання і вміння, але і психологічна стійкість. Громадяни, які вміють раціонально користуватися знаннями та навичками у сфері фінансових відносин впевнені у власних силах, оскільки вони на крок попереду інших у питанні оперування фінансами. Формується мислення, яке сприяє досягненню успіху – «мислення багатих» або «мислення мільйонерів» [3].

Варто зазначити, що фінансова грамотність забезпечує певний рівень престижу. Враження про таку людинку формується, як про впевнену у власних силах, яка знає та розуміє, як управляти капіталом. Наявність фінансової грамотності в більшості випадків супроводжується якісним рівнем знаннями і в інших сферах життя. Люди з подібним мисленням характеризуються постійним прагненням до досягнення та вивчення нової інформації, саморозвитку, відстеженні ситуації на ринку.

Підводячи підсумок, можна сказати, що фінансова грамотність – одна з ключових компетентностей людини на шляху досягнення успіху. За умови оволодіння людиною знаннями та навичками у даній сфері, вмінням застосовувати їх у житті в потрібний момент – вона поступово перейде на якісно новий рівень існування. Всередині з'явиться глибинна мотивація підвищувати свій дохід та рівень благополуччя, постійно розвиваючись та вдосконалюючи себе.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кізима Т. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії. // Вісник ТНЕУ. 2012
2. Москаленко В. Сучасні напрямки досліджень в економічній психології // Соціальна психологія. 2004. № 3. С. 18.
3. Приходько Б. Стратегічні напрями підвищення рівня фінансової грамотності населення України. // Вісник Національного банку України. Київ, 2014. №2 (216).
4. Скринник З.Е. Культура фінансової поведінки: свобода, вибір, відповідальність. // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2008. № 3. С. 170.
5. Смोजенко Т. С. Фінансова грамотність: навч. посіб. 2-ге вид., виправл. та допов./ за заг. наук. ред. Т. С. Смोजенко. Київ, 2013. 341 с.
6. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: навч. посіб. К., 2019. 272 с.
7. Все про гроші. URL: <http://vseprogroshi.com.ua/ocinit-finansovu-gramotnist-ukrayinciv.htm>
8. Самоосвіта. Статті по фінансовій грамотності URL: <http://samoosvita.in.ua/category/finansova-gramotnist/>

Логінов Володимир

Науковий керівник – викл. Новицька С.

ГЕОФІЗИЧНІ ПОКАЗНИКИ ЛАНДШАФТІВ РІВНЕНЩИНИ

На території Рівненщини поширені ландшафти 3-х зон: мішаних лісів, широколистяних лісів, лісостепів. Тут завдяки післявоєнному періоду відновлення лісів, за рахунок лісонасаджень звичайної сосни, ландшафти широколистяно-лісові і болотні змінюються і виникають екотони хвойно-широколистяних і широколистяно-хвойних лісів. В зв'язку з взаємодією природних геосистем суміжних природних зон, в ландшафтній структурі Полісся та його територіальній ієрархії стрімко зростає роль місцевих топологічних і едафічних факторів. На контактах зональних позицій тут максимально проявляється «правило випередження» В.В. Альохіна. Причиною тому є мікрокліматичні відміни піщаних кучугурів, заплавлених і терасових рівнин, заболочених понижень і схилів протилежної інсоляційної і вітрової експозиції. Не менше значення у ландшафтній диференціації геоекосистем Полісся має літолого-едафічний фактор місцеположень з «царством» геоботанічних полікліматів. Ландшафти лісової зони Полісся зумовлені також еволюцією та коливаннями кліматичних показників в голоцені (10000років) і в плейстоцені під час льодовикових і міжльодовикових епох. Природні релікти утворюють локальні геосистеми.

За біогеографічним районуванням України на заході Полісся розміщені перехідні смуги між Центрально-Європейською і Прибалтійсько-Білоруською провінціями широколистянолісової підзони. Геофізичні та біофізичні показники для зон і підзон зведені у таблицю 1 [1, 2, 3].

Таблиця 1.

Геофізичні та біогеофізичні показники основних типів і підтипів рівнинних ландшафтів.[2, 3]

Показники	Мішані ліси	Широколистяні ліси	Лісостеп
R/LX	1,02	1,16	1,22
PAR	1844	2010	2100
R	1800	1930	1845
X	700	660	600
LE/R	0,71	0,69	0,67
P/R	0,28	0,30	0,32
Z/X	0,27	0,19	0,18
R/Q	0,48	0,49	0,45
B	14	20	18
Q	18,86	18,02	17,60
F	0,63	0,86	0,76
F/PAR	1,49	1,83	1,54
F/R	1,46	1,87	1,73

Умовні позначення: R – радіаційний баланс у МДж/м² за рік; X – опади у мм за рік; L - скрита теплота пароутворення; R/LX – радіаційний індекс сухості; Q - сумарна сонячна радіація у МДж/м² за рік; PAR– фотосинтетична активна радіація у МДж/м² за рік; Z - шар стоку у мм за рік; q – енергетичний еквівалент фотосинтезу у МДж/г; F – енергетична фіто продукція у МДж/м² за рік; F/PAR – ККД фотосинтезу у % від PAR ;F/R – ККД фотосинтезу від R; LE – витрати тепла на випаровування; P/R – витрати енергії на турбулентний теплообмін.

На Поліссі зростають широтні і меридіональні градієнти термічного режиму і атмосферних опадів порівняно з основними зонами Східної Європи. Зміни відбуваються на невеликих відстанях між природними районами, при загальній протяжності Рівненського Полісся 140-150 км з півночі на південь і 80-140 км з заходу на схід (Табл.2.) [1, 3, 4].

Таблиця 2.

Агрокліматичні показники фізико-географічних районів Рівненського Полісся (назви районів за фізико-географічним районуванням України [1,4]).

Фізико-географічні райони	Середні температури в°С		Суми температур активного вегетаційного періоду в°С	Тривалість періоду активної вегетації в днях	Суми опадів в мм	
	січня	липня			За період активної вегетації	За рік
Верхньоприп'ятський	-5,0	18,0	2330	153	330-350	570-600
Нижньогоринський	-5,5	18,0	2300-2350	153-155	350-370	600-620
Маневицький	-4,5	18,5	2350-2400	165	360	590-600
Цуманський	-4,8	18,0	2400-2450	155-160	330-360	590-600
Костопільський	-5,0	18,2	2310-2470	155-160	360-370	580-620
Рокитнівський	-5,5	17,0	2350	150	370	580
Городницький	-5,0	18,0	2450	160	360	600

Оскільки господарська діяльність вносить зміни у природні константи, то використання геофізичних показників для створення оцінки впливу на довкілля буде найбільш конструктивним на рівні локальних природних комплексів рангу місцевостей і видів ландшафтів. Антропогенний вплив на ПТК регіонального рівня на Поліссі обумовлений створенням великих осушувальних систем, водосховищ і ставків та зон їх впливу, міських територій і промислових зон, земель с/г використання, вирубкою лісів. Типи діяльності вносять зміни у водно-тепловий режим земної поверхні.

За опублікованими джерелами і атласами визначені показники для оцінки різних типів діяльної поверхні (альbedo), відношення поглинутої радіації конкретної поверхні до поглинутої радіації відкритої водної поверхні, відношення витрат енергії на випаровування і турбулентного теплообміну з атмосферою конкретної поверхні до водної поверхні. У таблиці 3 наведені показники для різних типів геокомплексів [2, 3].

Таблиця 3.

Геофізичні показники типів діяльної поверхні.[2, 3].

Типи діяльної поверхні	А, % березень	А, % літо	Вк/Вkw, Травень- серпень	LE/LEw	P/Pw
Водосховище	50	18	1,0	1,0	1,0
Заплавний луг	50	21	0,78	0,72	1,31
Суходільний луг	45	25	0,75	0,60	1,45
Рілля (зернові)	45	26	0,73	0,51	1,55
Сосновий ліс	35	15	0,85	0,85	1,15
Широколистяні ліси	40	16	0,84	0,81	1,20
Відкриті кар'єри, піщані відвали	38	34	0,67	0,33	1,70
Промзона ТЕС, автостоянки, будівлі, дороги	30	17	0,82	0,30	1,75

Умовні позначення: А – альbedo поверхні в %; Вк – поглинута радіація конкретної поверхні; Вkw – поглинута радіація відкритої водної поверхні в МДж/м² за рік; Le/LEw - відношення витрат енергії на випаровування з конкретної поверхні до водної; P/Pw- відношення витрат енергії на турбулентний теплообмін з атмосферою між конкретною поверхнею і водною. Для водної поверхні три останні показники дорівнюють одиниці, тому що тут конкретна поверхня є водною.

Збереження та охорона природного екологічного каркасу, його вивчення та дослідження процесів і закономірностей міграції речовини і енергії на локальному рівні можливо тільки в стаціонарних умовах заповідників і заказників. З'ясування причинно-наслідкових зв'язків у природних процесах, шляхів міграції мікроелементів і розподілу та перерозподілу радіонуклідів, вивчення інтенсивності антропогенного впливу на формування і функціонування геосистем локального рівня на Поліссі необхідне для створення банку даних фактичного матеріалу.

Висновки. Геофізичні показники дозволяють оцінити зміни факторів функціонування природних ландшафтів, тому доцільно давати оцінку природно-технічних та природно-антропогенних комплексів рангу місцевостей, видів ландшафтів і фізико-географічних провінцій. Для підвищення якості і деталізації оцінки антропогенного впливу краще визначити геофізичні характеристики родів і видів ландшафтів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атлас естественных условий и природных ресурсов Украинской ССР. – М.: ГУГК, 1978.- с. 78-104, 162.
2. Дьяконов К.Н. Геофизические показатели функционирования ландшафтов для оценки антропогенных воздействий / К.Н. Дьяконов / Вестник Москов. Ун-та. Серия: География, №2.- М., 2003. – с.15-19.
3. Логінова Г.М.Деякі геофізичні показники ландшафтів Рівненщини для екологічної експертизи (ОВОС) / Г.М. Логінова / Екологічна географія: історія, теорія, методи, практика. Матеріали II міжнародної конференції. – Тернопіль: ТДПУ, 2007. – с.45-47.

Мірза Вікторія
Науковий керівник – проф. Царик А. П.

ВИЗНАЧЕННЯ ЕКВІВАЛЕНТНОГО ШУМОВОГО ЗАБРУДНЕННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ МІКРОРАЙОНУ «ДРУЖБА»

Актуальність дослідження. Сучасні процеси урбанізації супроводжуються значним антропогенним впливом на природну складову міста. Найбільш інтенсивного індустріального тиску в умовах урбоекосистеми зазнає людина. Зростання кількості населення, збільшення автотранспортного навантаження вулиць, зменшення частки зелених насаджень та ущільнення міської забудови безпосередньо впливає на підвищення акустичного забруднення населених пунктів. Особливо актуальною проблема шумового забруднення є у найбільш заселених та давно збудованих мікрорайонах міст. Таким сельбищним районом у Тернополі є мікрорайон «Дружба». Враховуючи те, що інтенсивність транспортного навантаження вулиць мікрорайону в середньому становить 500-1500 авт./год. [5], можна стверджувати, що основним джерелом акустичного забруднення досліджуваної території є автотранспорт. В умовах щільної міської забудови, найбільший вплив шумового забруднення від автотранспорту, відчувають люди, які проживають на першій лінії забудови. Тому визначення еквівалентного рівня звук проводимо на придорожній території вулиць мікрорайону «Дружба».

Метою дослідження є визначення еквівалентного шумового забруднення придорожніх територій основних вулиць мікрорайону «Дружба».

Матеріали і методи дослідження. Матеріалами для статті послужили власні дослідження автора – результати проведених вимірювань шумового забруднення основних вулиць мікрорайону «Дружба» у місті Тернопіль за допомогою лабораторного приладу «цифровий шумомір моделі AR814». При виконанні дослідження використано напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених, статті у фахових видання, дані державних стандартів України. Опрацювання зібраних матеріалів проводили з допомогою таких методів: описовий, порівняльний, геоінформаційний, картографічний, оцінювання та метод розрахунку еквівалентного рівня звуку.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до визначення еквівалентного рівня звуку, ми виміряли рівень шуму на 36 експериментальних ділянках мікрорайону «Дружба» (рис. 1). Вимірювання проводили за допомогою цифрового шумоміра моделі AR814 у робочий день (четвер) в період із 15.00 год. до 18.00 год. (т. зв. «вечірній час пік») [5].

Основними шумовими характеристиками потоків автомобільного транспорту у місті (включаючи автобуси й тролейбуси) є еквівалентний $L_{A\text{ екв}}$ і максимальний $L_{A\text{ макс}}$ рівні звуку в дБ, на відстані 7,5 м від осі найближчої до розрахункової точки смуги руху транспорт [3, с.5]. Враховуючи те, що максимальний $L_{A\text{ макс}}$ рівень звуку визначається аналітичним шляхом, нами проведено розрахунок еквівалентного рівня звук потоку автомобільного транспорту у мікрорайоні «Дружба» м. Тернопіль. Визначення еквівалентного рівня шумового забруднення придорожньої території автомобільних доріг мікрорайону проводили за методикою Н.В. Внукової [1] із врахуванням даних Національного стандарту України «Настанова з розрахунку та проектування захисту від шуму сельбищних територій» [3].

Розрахунковий рівень еквівалентного звуку на автомобільній дорозі загального користування визначається в дБ, за формулою 1:

$$L_{A\text{ екв}} = L_{\text{тп}} + L_{\text{т}} + L_{\text{q}} + L_{\text{y}} + L_{\text{п}} + L_{\text{а}} \quad (1) \quad [1]$$

де, $L_{A\text{ екв}}$ – розрахунковий рівень еквівалентного звуку на автомобільній дорозі, $L_{\text{тп}}$ – вимірний рівень звуку від транспортного потоку, $L_{\text{т}}$ – поправка, що враховує кількість автомобілів в потоці з карбюраторним двигуном (табл. 2), L_{q} – поправка, що враховує кількість автомобілів в потоці з дизельним двигуном (табл. 2), L_{y} – поправка, що враховує величину повздовжнього ухилу дороги (табл. 4), $L_{\text{п}}$ – поправка, що враховує тип покриття проїзної частини (табл. 1), $L_{\text{а}}$ – поправка, що враховує забудову в районі дороги (табл. 3) [1].

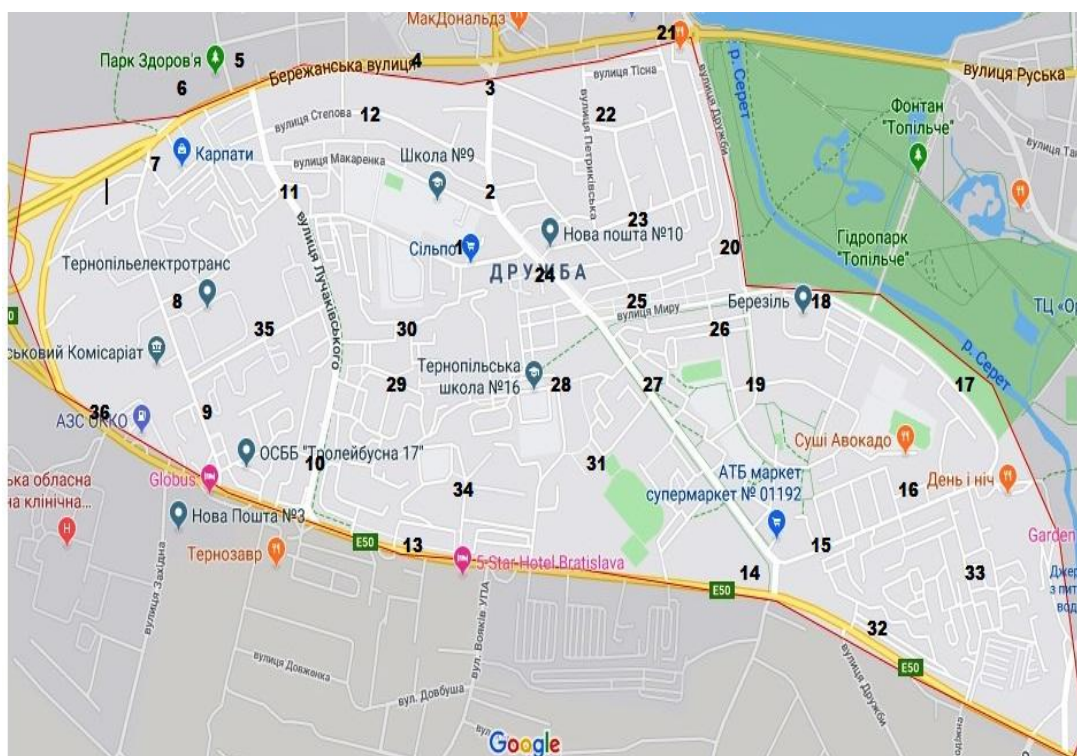

Рис. 1. Точки вимірювання рівня шуму у мікрорайоні «Дружба»

Таблиця 1.

Поправка транспортного шуму в залежності від типу покриття проїзної частини вулиці або дороги, L_p [3, с.6]

Тип покриття	Величина поправки
Асфальт	0
Цементобетон	+3
Бруківка	+5

При проведенні дослідження транспортного навантаження вулично-дорожньої мережі мікрорайону «Дружба» (авт./год.), нами встановлено, що співвідношення автомобілів із карбюраторним та дизельним двигуном у потоці становить 40:60% відповідно. Тому для визначення еквівалентного рівня звук на дорогах мікрорайону враховувались відповідні поправки (L_T, L_d) (табл. 2).

Таблиця 2.

Поправка транспортного шуму в залежності від типу двигуна [1]

Характеристика транспортного потоку	Параметри, %	Поправка
Кількість автомобілів із карбюраторним двигуном, L_T	<5	-3,0
	5-20	-2,0
	21-35	-1,0
	36-50	0,0
	51-65	+1,0
	66-85	+2,0
	85-100	+3,0
Кількість автомобілів із дизельним двигуном, L_d	<5	0,0
	5-20	1,0
	21-40	2,0
	41-60	3,0

Таблиця 3.

Поправка, яка враховує тип забудови в районі дороги, $L_a[1]$

Тип придорожньої забудови	Поправка при середніх розривах між будинками на лінії забудови, м			
	понад 30	30-20	19-10	до 10
Двостороння, при ширині вулиці:				
понад 50 м	0	0	0	0
50-40 м	1,0	1,0	2,0	2,0
30-39 м	2,0	2,0	3,0	3,0
20-29 м	3,0	3,0	4,0	5,0
до 20 м	4,0	5,0	5,0	6,0
Одностороння, при відстані від караю проїзної частини до лінії забудови:				
понад 40 м	0	0	0	0
40-25 м	0	0	1,0	1,0
24-12 м	1,0	1,0	2,0	2,0
до 12 м	1,0	2,0	3,0	3,0

Таблиця 4.

Поправка транспортного шуму в залежності від величини повздовжнього ухилу дороги, L_y [3, с.6]

Повздовжній ухил вулиці або дороги, %	Величина поправки				
	Частка засобів вантажного та громадського транспорту в потоці, %				
	0	5	20	40	100
2	0,5	1	1	1,5	1,5
4	1	1,5	2,5	2,5	3
6	1	2,5	3,5	4	5
8	1,5	3,5	4,5	5,5	6,5
10	2	4,5	6	7	8

Відповідно до наведених вище даних (таблиці 1,2,3,4), за формулою 1, нами проведено розрахунок еквівалентного рівня звуку ($L_{A \text{ екв}}$), тобто шумового забруднення 29 експериментальних точок, які знаходяться на придорожній території в межах мікрорайону «Дружба» м. Тернопіль (табл. 5).

Таблиця 5.

Порівняння результатів визначення еквівалентного шумового забруднення транспортними засобами вулиць мікрорайону «Дружба» із нормативними значеннями

№ точки	Назва точки	Результати визначення еквівалентного рівня звуку придорожньої території, дБ	Нормативний рівень звуку житлової та громадської забудови (1-го ешелону забудови)
1	вул. Громницького, 2	47,5	70 дБ
2	вул. М. Кривоноса, 6	71	70 дБ
4	вул. Бережанська, 6	77,5	70 дБ
7	вул. Бережанська, 53	69	70 дБ
8	вул. Тролейбусна, 7	67	70 дБ
9	вул. Тролейбусна, 9в	59	70 дБ

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

10	вул. Лучаківського, 14	62,5	70 дБ
11	вул. Лучаківського, 1а	56	70 дБ
12	вул. Степова, 25	46,5	70 дБ
13	вул. Об'їзна, 12	80	70 дБ
15	вул. Карпенка, 10	61,5	70 дБ
16	вул. Карпенка, 21	52,5	70 дБ
17	вул. Миру, 13	62	70 дБ
18	вул. Миру, 6	65	70 дБ
19	вул. Юності, 2	58	70 дБ
20	вул. Дружби, 9	69,5	70 дБ
22	вул. Гетьмана Виговського	56	70 дБ
23	вул. Н. Яремчука, 41	56,5	70 дБ
24	вул. М. Кривоноса, 2	67,5	70 дБ
25	вул. Миру, 2а	69	70 дБ
26	вул. Дружби, 13	68,5	70 дБ
27	вул. В. Винниченка, 6	57,5	70 дБ
29	вул. Просвіти, 19б	46,5	70 дБ
30	вул. Просвіти, 10	49	70 дБ
32	вул. С. Будного, 22	82	70 дБ
33	вул. Карпенка, 44	53,5	70 дБ
34	вул. С. Будного, 3	63	70 дБ
35	вул. Тролейбусна, 9	66	70 дБ
36	вул. С. Будного, 40	81	70 дБ

Виходячи із одержаних результатів (табл. 5) можна зробити висновок, що у мікрорайоні «Дружба» лише на чотирьох вулицях (Об'їзна, С. Будного, Бережанська, М. Кривоноса) еквівалентний рівень шумового забруднення, перевищує нормативний рівень шуму, який згідно ДБН В.1.1-31:2013 в день повинен становити 70 дБ [2]. Найнижчим рівень еквівалентного звуку (<50 дБ) спостерігається на вулицях із асфальтним покриттям та низькою часткою вантажного і громадського транспорту (вул. Громницького, Степова, Просвіти).

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що автотранспорт виступає основним джерелом шумового забруднення мікрорайону «Дружба» і створює середній рівень еквівалентного звуку 63 дБ, що відповідає нормам. Попри це, на чотирьох вулицях, рівень еквівалентного шуму перевищує нормативи Державних будівельних норм, що у свою чергу створює необхідність розробки та впровадження практичних заходів для мінімізації шумового забруднення окремих вулиць мікрорайону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Внукова В.Н. Оцінка акустичного забруднення придорожньої території автомобільної дороги. *Всхідно-Європейський журнал передових технологій. Екологія.* №4/6 (випуск 52). Харків, 2011. С. 42-47.
2. ДБН В.1.1-31:2013 Захист територій, будинків і споруд від шуму. Київ: Мінрегіон України. 2014. 85 с.
3. ДСТУ-Н Б В.1.1-33:2013 Настанова з розрахунку та проектування захисту від шуму сельбищних територій. Київ: Мінрегіон України, 2014. 46 с.
4. Коваленко Л.О. Визначення рівнів шуму на магістралях та вулицях міста. *Міжвузівський збірник «Наукові нотатки».* 2014. Вип. №46. С. 252-256.
5. Рудакевич І. Картографічне моделювання транспортних потоків у місті Тернопіль. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія.* – Тернопіль: СМП «Тайп». 2018. №1. С. 71-80.
6. Царик Л., Царик П., Янковська Л., Кузик І. Геоекологічні параметри компонентів навколишнього середовища міста Тернополя. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія.* Тернопіль: СМП «Тайп». 2019. № 1. С. 190-201. <https://doi.org/10.25128/2519-4577.19.2.25>

ПРИЙОМ ГОРМОНАЛЬНИХ ПРЕПАРАТІВ НАСЕЛЕННЯМ М. ТЕРНОПІЛЬ

Гормони – це біологічно активні речовини, що мають органічне походження. Виробляються гормони в спеціалізованих клітинах залоз внутрішньої секреції. Гормони є частиною гуморальної регуляторної системи.

Гормональні препарати – це речовини, які отримують із залоз внутрішньої секреції, або їх синтетичні замінники, що специфічно впливають на обмін речовин і регулюють різноманітні функції організму. Гормони є не тільки у людини, але також у тварин і рослин (фітогормони). Гормони впливають на всі процеси життєдіяльності організму: від бажання спати, до почуття закоханості.

Опитування людей м. Тернополя щодо прийому гормонів (вбірка 100 людей). На запитання : «Який метод використовували при лікуванні (самолікування/консультація та призначення гормонів лікарем)?» були отримані наступні результати (Рис. 1.)

Рис. 1. Статистика прийому гормонів серед населення м.Тернополя.

Серед опитаних ставилося також запитання, що саме є причиною самолікування (інтернет ресурси / поради людей / інше) (Рис. 2.)

Рис. 2. Розподіл відповідей на запитання: «Що саме є причиною самолікування?», % пацієнтів.

Після результатів самостійного лікування 40% респондентів готові пройти аналогічний курс лікування, але тільки за рекомендацією лікаря. Ще стільки ж зазначили, що не повернуться до самолікування за жодних умов (Рис. 3.).

Рис. 3. - Розподіл відповідей на запитання: «Якщо у Вас (ваших родичів) виникне необхідність пройти аналогічний курс лікування, чи звернетеся Ви до цього методу лікування повторно самостійно?», % пацієнтів, які не задоволені результатами лікування.

Опитування мешканців м. Тернополя щодо прийому гормонів (вибірка 100 людей). Статевий розподіл респондентів (Рис. 4.)

Рис. 4. – Статевий розподіл респондентів, %

Віковий діапазон опитаних людей становить від 18-55 років(вибірка 100 людей). Серед респондентів були: молодь віком від 18 до 25 років (чоловіки – 29%; жінки – 71% опитаних); люди працездатного віку від 26 до 55 років (чоловіки – 42%; жінки – 58% опитаних) (Рис. 5.).

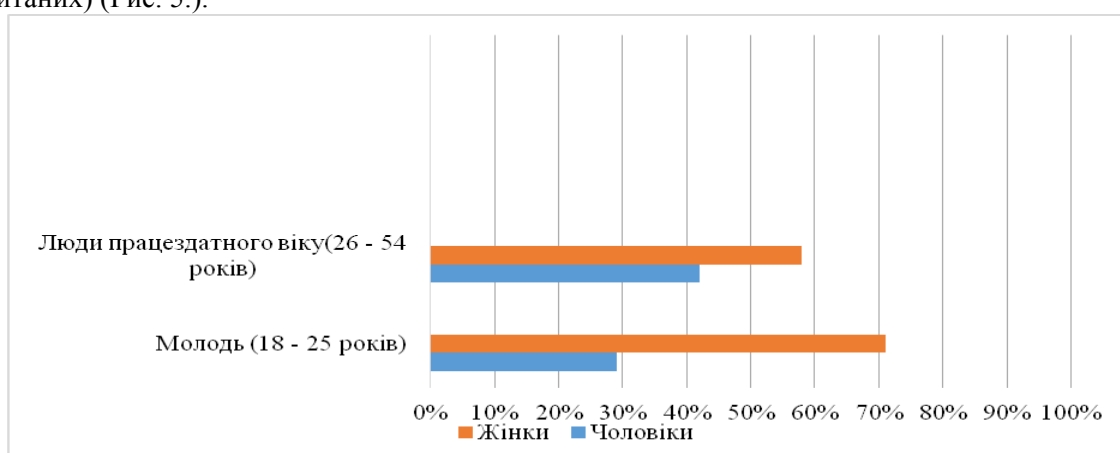

Рис. 5. Вікові групи та статевий розподіл респондентів.

Респондентам, які зазначили про свою незадоволеність результатами лікування, ставилося запитання щодо її причин. Найчастіше пацієнти зазначали про те, що після лікування їхнє самопочуття не покращилося, в тому числі 3 особи (4% незадоволених пацієнтів) зазначили, що воно навіть погіршилося. Також доволі типовою проблемою є виникнення побічних ефектів та ускладнень внаслідок лікування. Серед «іншого» респонденти вказували,

що процес лікування був тривалим, складним і потребував багато зусиль (5 осіб), а також що на лікування довелося витратити дуже багато грошей (2 особи) (Рис. 6.)

Рис. 6. Причини незадоволеності пацієнтів результатами лікування, % пацієнтів, які не задоволені.

Отже, аналізуючи дані опитування серед населення м. Тернополя (вибірка 100 людей, віковий діапазон опитаних становив від 18-55 років, серед респондентів молодь віком від 18 до 25 років (чоловіки – 29%; жінки – 71% опитаних); люди працездатного віку від 26 до 55 років (чоловіки – 42%; жінки – 58% опитаних) щодо прийому гормональних препаратів можна зробити висновки, що близько 60% опитаних приймали гормони, займаючись самолікуванням, тобто без консультації у лікарів, отримуючи інформацію в основному з Інтернет - ресурсів (52%). Після результатів самостійного лікування 40% респондентів готові пройти аналогічний курс лікування, але тільки за рекомендацією лікаря. Ще стільки ж зазначили, що не повернуться до самолікування за жодних умов. Серед причин незадоволеності результатами самолікування найчастіше пацієнти зазначали про те, що після лікування їхнє самопочуття не покращилося, в тому числі 3 особи (4% незадоволених пацієнтів) зазначили, що воно навіть погіршилося. Також доволі типовою була проблема виникнення побічних ефектів та ускладнень внаслідок лікування. Серед «іншого» респонденти вказували, що процес лікування був тривалим, складним і потребував багато зусиль (5 осіб), а також що на лікування довелося витратити дуже багато грошей (2 особи).

Цідило Аліна
Науковий керівник – доц. Янковська А.

ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН РОМАНІВСЬКОГО СТАВУ

Актуальність дослідження Романівського ставу пов'язана із зміною його екологічного стану у зв'язку з рекреаційним та аграрним навантаженнями.

Метою дослідження є оцінити екологічний стан Романівського ставу на основі аналізу фізичних та гідробіологічних показників та розробити шляхи вирішення екологічних проблем.

Для досягнення поставленої мети були послідовно вирішені наступні завдання:

- ознайомитися з географічними особливостями території, на якій розташований став;
- з'ясувати вплив природних умов на гідроекологічну ситуацію ставу;
- провести гідрологічні та гідробіологічні дослідження ставу;
- виконати аналіз якості води на основі фізичних параметрів;
- дослідити екологічний стан берегів ставу;
- обґрунтувати шляхи вирішення екологічних проблем ставу.

Романівський став досліджувався за такими фізичними властивостями води, як температура, запах, прозорість, каламутність, кольоровість.

Температура, прозорість і каламутність досліджувалась у осінній та весняний періоди у 2019 та 2020 роках відповідно. Проводити дослідження у літній період є перспективою наших досліджень, адже улітку спостерігається основне рекреаційне навантаження.

Температурні показники допоможуть нам порівняти швидкість нагрівання і охолодження води в водоймі (табл.1).

Таблиця 1.

	<i>Осінній період</i>	<i>Весняний період</i>	<i>Різниця</i>
<i>Середня температура</i>	+12	+7	5

Для визначення запаху досліджувана вода за температури 15–20 °С наливалась у колбу місткістю 150–250 см³ на 2/3 її об'єму, накривалась годинниковим склом і струшувалась обертовими рухами. Потім колба відкривалась, і визначались запахи природного походження [1].

У результаті досліджень виявилось, що запах у ставу є слабким. У осінній та весняний періоди спостерігається рибний запах (табл. 2).

Таблиця 2.

	<i>Запах</i>	<i>Інтенсивність</i>
<i>Осінній період</i>	Рибний	Слабкий
<i>Весняний період</i>		

Прозорість води визначалась приладом Снеллена, який має вигляд скляного циліндра з плоским дном. Результати дослідження води на прозорість за кільцем переводились у показники, одержані при дослідженні води за шрифтом Снеллена [1].

Каламутність води зумовлена наявністю завислих у ній речовин мінерального або органічного походження. Каламутність води характеризувалась якісно і кількісно (якісно – ледь уловима каламуть, слабка, помітна та сильно каламуть, а кількісно – за вмістом, завислих речовин, що вираженні у міліграмах на 1 літр води) [1].

Кольоровість води також визначалась якісно і кількісно. Якісно - порівнюючи на білому фоні кольори профільтрованої досліджуваної води (воду фільтрують, якщо прозорість її нижча 20 см за Снелленом) і дистильованої, які наливались шаром однакової висоти у два безколірних циліндри з плоским дном [1].

Внаслідок досліджень прозорості, каламутності та кольоровості Романівського ставу було визначено, що дані характеристики екостану водойми для осіннього та весняного періодів є допустимими (табл. 3).

Таблиця 3.

	<i>Прозорість</i>	<i>Каламутність</i>	<i>Колоровість</i>
<i>Осінній період</i>	26	35,1	30
<i>Весняний період</i>	28	32,6	32

Для оцінки екологічного стану річок за гідробіологічними параметрами використовуємо метод Вудівісса, який дозволяє проводити біоіндикацію стану водойм за складом лише великих безхребетних тварин, які добре помітні неозброєним оком [2].

Таблиця 4.

<i>Тип водойми</i>	<i>Олігохети або мотиль</i>		<i>Водяний віслучок</i>		<i>Сума балів</i>
	<i>Кількість</i>	<i>Бали</i>	<i>Кількість</i>	<i>Бали</i>	
<i>β-мезосапробний</i>	8 шт.	3	6 шт.	3	6

Отже, в результаті наших досліджень було виявлено, що став є β-мезосапробним типом водойми і характеризується 3 класом якості води (забруднена).

Основними причинами забруднення ставу є вплив об'єктів сільського господарства та рекреаційна діяльність, внаслідок цього відбувається евтрофікація, замулення, втрата біорізноманіття тощо.

Рис. 1. Сміття поблизу Романівського ставу

Для подолання цих проблем запропонуємо такі шляхи вирішення: підвищити рівень озеленення ставу, повернути розорені землі знову у луки, проводити акції з прибирання водойми від твердих відходів, встановити більшу кількість контейнерів для сміття біля рекреаційних зон ставу (рис.1), окультурити став у закинутих місцях та на пляжах, проводити просвітницьку роботу з місцевим населенням, посилити контроль та штрафування за засмічення водойми, не допускати перевищення рекреаційного навантаження і деградації природного середовища.

Отже, в загальному можна сказати, що екологічний стан Романівського ставу є задовільним для рибальства та рекреаційної діяльності. Незважаючи на допустимий стан водойми, вона однозначно потребує очищення задля покращення екологічного стану до доброго.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коротун І. М. Природні умови та ресурси України. Навчальний посібник. / І. М. Коротун, Л. К. Коротун, С. І. Коротун. – Рівне: ПП. Рожков, 2004. – 192 с.
2. Мальцев В. І. Визначення якості води методами біоіндикації: науково-методичний посібник. / В. І. Мальцев, Г. О. Карпова, Л. М. Зуб. – К.: Науковий центр екомоніторингу та біорізноманіття мегаполісу НАН України, 2011. – 112 с.

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Рейко Анастасія

Науковий керівник – доц. Кондратюк А. Р.

РОЗВИТОК СМАКУ ЯК ОСНОВА ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Кожна сучасна незалежна держава потребує не тільки освічених людей із широким кругозором та чіткою громадянською позицією, але і багатих духовно, з розвинутою культурою почуттів. Тому питання естетичного виховання набуває актуальності. Однак важливою проблемою залишається визначення місця і ролі естетичного виховання в системі виховання взагалі.

Доволі довгий період педагоги намагаються зрозуміти: коли, як, де, яким чином необхідно здійснювати виховний процес, та які його особливості. У більшості випадків і сьогодні так званий «комплексний» підхід розуміють як взаємодоповнення патріотичного, естетичного, трудового, релігійного, екологічного та морального напрямів виховання. Проте низка педагогів схильні не розділяти виховний процес за напрямками, адже вважають його цілісним поняттям, яке має здійснюватись безперервно й без поділу. Вчені зазначають, що якщо говорити про естетичність самого процесу виховання, а не про естетичне виховання загалом, то розуміння ситуації кардинально змінюється. Наприклад, освітянський процес зовсім не є рівносильним виховному, а він лише створює передумови для виховання й самовиховання. Тобто, виховання – це не механізм впливу людини на людину, а вплив на умови й форми педагогічного процесу, які дадуть змогу особистості розвинути й укріпити свій духовний світ. [2, с. 299]

Говорячи про педагогічну мету, варто наголосити на тому, що часто моральні цінності особистості стають педагогічною ціллю, якої намагаються досягти методами впливу, примусу чи моралізації. Тобто, ціль – моральна, а методи – аморальні. С. Л. Соловейчик сформулював такий імператив педагогіки: «Досягай своєї мети тільки і виключно за свій власний рахунок, а не за рахунок дітей». Саме тому варто задуматись не над самим естетичним вихованням, а над естетичністю та гуманністю виховного процесу. Дитину виховує не мета та дії для її вдосконалення, а саме процес педагогічного спілкування з нею. Володимир Возняк вважає, що дійсною метою педагогічного процесу є досягнення самоцільності педагогічного спілкування. А це виражає естетичну сторону справи. [2, с. 301].

Цікаву концепцію естетичного розробив А. С. Канарський розглядаючи естетичність як чуттєве ставлення людини, її небайдужість, безпосередність та самоціль почуттів. Він вважав, що естетичні почуття породжуються не у зв'язку з потребою чи особистою цікавістю людини, а від імені людини взагалі, її невичерпного інтересу до життя. Тому об'єктом естетичного взаємозв'язку є не «естетичні властивості» предметів чи «естетична сторона» життя, а саме людське життя в цілісності всіх прожитих моментів. Тому логічним висновком є формулювання мети естетичного виховання як розвитку по-справжньому людського світосприйняття та правильного сприйняття всього людського. [2, ст. 299-303]

З огляду на це, метою мого дослідження є розуміння основ естетичної сторони виховання, можливих методів розвитку естетичного смаку, дослідження та аналіз особливостей формування естетичного смаку та розгляд ефективних методів розвитку та виховання смаку у підростаючого покоління.

В умовах технологічного та інформаційного прогресу особистість розвивається акселеровано. Тепер на людину мають вплив не тільки сім'я чи школа, а й, значною мірою, засоби масової інформації, які досить часто блокують розвиток естетичного індивідуального смаку, оскільки певною мірою нав'язують так звані «норми», відмінні від загальноприйнятних, які молоде підростаюче покоління сприймає за належне. Це зумовлено певними особливостями вікових психологічних процесів організму та несформованим механізмом аналітичного

мислення. Як результат, це призводить до відсутності правильно та вчасно розвиненого почуття прекрасного, а також індивідуального, особистого світобачення та світосприйняття.

Першим, хто вжив термін «смак» саме у естетичному значенні був іспанський мислитель сімнадцятого століття Грасіан-І-Моралес. Поняття позначало можливість пізнання людиною прекрасного та здатність суб'єктивно оцінити певний твір мистецтва. Відомо, що питання смаку набуло широкого зацікавлення у французькій суспільній думці 17-18 ст. Раніше цю тему розвивали такі постаті як Нікола Буало, Франсуа де Ларошфуко, Вольтер (Франсуа Марі Аруе), Шарль-Луї де Монтеск'є, Клод Адріан Гельвецій та інші. Епохи класицизму та Просвітництва пояснюють смак як пізнавальну здібність, схожу на здатність переживати певні почуття, діяти раціонально та розсудливо. Е. Шефтсбері, Е. Бьорк та Ф. Хатчесон вводять сенсуалістичне трактування смаку. Його розуміють як внутрішнє почуття, що має певну схожість із симпатією або отриманням задоволення. А І. Кант визначає смак як можливість естетичного судження зробити загальнозначущий вибір. Тобто, саме смак дає змогу людині дати певну оцінку чомусь, порівнявши своє судження із чужим. Кантівське вчення свідчить про те, що смаки є індивідуальними, проте одночасно можуть мати щось спільне. Як результат, постає питання, на яке важко знайти відповідь стосовно об'єктивності суджень, адже смак може мати й індивідуальні риси, й суспільні. [3, с. 54-55]. Часто кажуть: «На колір та смак – товариш не всяк», і це означає те, що кожна людина має право індивідуально оцінити те чи інше явище. Проте досить часто в суспільстві вже є сформоване поняття естетичного й неестетичного, що базується на вподобаннях більшості. В наш час почуття прекрасного буває викривленим, бо часто освітні заклади не створюють належних умов для розвитку естетичного смаку. Теоретична основа для забезпечення умов для виховання естетично розвиненої особистості визначається державними документами. Це: Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта (Україна 21 століття)» та інші концепції. Вони вимагають від навчальних та виховних закладів ознайомлення та занурення школярів чи студентів у музику, літературу, образотворче мистецтво, а також вимагають інформування учнів про здобутки української та зарубіжної культури, надбання народної творчості, забезпечення якісної й глибокої художньо-естетичної освіченості й вихованості особистості. [1, с. 2-3].

Про потребу розвивати особистість естетично, художньо й поетично згадує низка письменників, педагогів і діячів культури. Ставлення до світу саме з естетичної точки зору формується і розвивається протягом усього життя, проте не кожен період життя є чутливим для вчасного розвитку естетичного смаку. [1, с. 3-4]. Існує певна вікова межа — від 13 до 20 років, саме у цей період формуються основні соціальні характеристики особистості. Педагоги та психологи у своїх дослідженнях стверджують, що за останні роки рівень естетичної діяльності дітей, який проявляється вже в ранньому віці підвищився [3, с. 55]. Цінність кожної людини полягає саме в її оригінальності й неповторності. Це досягається тим, що в процесі становлення особистості на неї діє та впливає суміш духовних орієнтацій та соціокультурних цінностей. У результаті, кожна дитина чи людина перебуває в унікальних умовах свого становлення. [3, с. 55].

Поряд з розвиненим естетичним смаком виділяється ще й спотворений та нерозвинений смаки. У першому випадку люди, котрим притаманний такий смак, отримують задоволення від споглядання потворних явищ, їм байдужа краса. Недоліком спотвореного смаку є поширення негативних оцінок щодо навколишнього, що пеє суспільні смаки, й призводить до розвитку інтересу до аморального чи жакливого, під виглядом «модного». [4, с. 380-395]. Нерозвинений смак притаманний людям низького рівня культури, які рідко звертаються до художніх цінностей. Їм важко розрізнити добре та погане, красиве та потворне. Вони не можуть аргументувати те, чому саме їм щось подобається чи не подобається, їхні судження можуть варіюватись, а вподобання діють «тут і зараз». Таких людей влаштовує їхня позиція, тому дійшовши певного рівня, вони рідко продовжують вдосконалюватись духовно та внутрішньо. [4, с. 380-395]

Говорячи про нестачу естетичного смаку, варто зазначити, що це прояв поглинання усього, що оточує, без аналізування чи формування власної позиції. Людина використовує усі визнані суспільством культурні чи естетичні цінності, росте без власного світосприйняття. Вона нездатна самостійно вдосконалюватись та наповнювати себе духовно. Зазначається, що якщо людина буде регулярно контактувати з людьми із добре розвиненим смаком та стикатися

з естетичними цінностями, то вона зможе перевиховати у собі нерозвинений естетичний смак й стати повноцінною довершеною особистістю, використовуючи вдалі методи виховання естетичного смаку.

Проаналізувавши дослідження деяких філософів та педагогів стосовно естетичного виховання, мені стало зрозумілим наступне: «...традиційних підходів до формування естетичного смаку старшокласників шляхом вироблення мистецьких навичок, знайомства з творами мистецтв на уроках літератури, образотворчого мистецтва, музики явно недостатньо. Потрібні більш ефективні методи формування смаків, які не заперечують попередніх надбань в цій галузі, а доповнюють їх з урахуванням всіх вищесказаних думок. Доречним є звернення до медіа-освіти, яка може допомогти старшокласникам краще адаптуватися в світі медіа-культури, засвоїти мову засобів масової інформації, навчитися аналізувати так звані медіа-тексти і тим покращити рівень сформованості естетичних смаків» [5, с. 96-97]. «Організація виховання як творчого процесу передбачає ставлення вихователя до учня старшого шкільного віку як до особистості. Тому провідним методом естетичного виховання старшокласників у позакласній роботі школи виступає метод творчого діалогу, коли вчитель і учень спільно шукають і знаходять відповіді на питання, що дає можливість послідовної самореалізації особистісних сил.» [5,с. 120]

Таблиця 1.

Методи естетичного виховання			
Метод непримусового привчання, вправи в практичних діях.	Метод навіяного переконання - дозволяє виховати у дітей естетичне сприйняття та елементи художнього смаку	Метод спонукання до співпереживання, емоційної чуйності до прекрасного і засудження потворного в навколишньому світі.	Метод пошукових ситуацій, спонукання дітей до творчих проявів.

Недарма кажуть, що ми всі родом з дитинства. Становлення повноцінної та неповторної особистості розпочинається ще з малих літ, тому виховання повинне бути якісним та цілеспрямованим. І розвиток естетичного смаку відіграє в цьому процесі важливу роль. Суспільство потребує цікавих, неординарних людей, які є всесторонньо розвинутими. Такими людьми важко маніпулювати, тому у держави є шанс уникнути моральної та духовної деградації. Необхідно формувати у дітей почуттєву культуру, заохочувати їх поважати культурну і мистецьку спадщину, розвивати мислення та виховувати у них патріотизм і почуття прекрасного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блудова Ю.О. Формування художньо-естетичного смаку в молодших школярів засобами регіональної культурно-історичної спадщини. Наукові записки кафедри педагогіки. 2015. Вип. 38.
2. Возняк В.С. Метафізика розсудку і розуму: Спроба несистематичної самокритики. Київ, Редакція часопису «Самватас», 1994. 340 с. («Уртекст»; Бібліотека часопису «Самватас». Том третій) (Російською мовою)
3. Левчук Л.Т., Панченко В.І., Оніщенко О.І., Кучерюк Д.Ю. Естетика. / за ред. Л.Т. Левчук. К.: Вища школа. 2006.
4. Мовчан В.С. Етика. Навчальний посібник. К.: Знання, 2007. 483 с.
5. Стрілько В.В. Формування естетичних смаків старшокласників у роботі загальноосвітньої школи. / за ред. Н. Калашник. Харків: Колегіум, 2011.

Жук Лілія

Науковий керівник – доц. Іванців О. В.

ДІЛОВИЙ ЛИСТ ЯК РІЗНОВИД КОМЕРЦІЙНОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ

Дослідженням листа в системі комунікації займалося багато вчених, що пов'язано з високою його значущістю у загальній структурі економічної діяльності людини. Тексти

ділового листування науковці досліджували з різних точок зору. Н. В. Нижникова проаналізувала два головні типи епістолярної комунікації – приватний та діловий лист [7]. Зоріна Т. Н. здійснила лінгвістичну характеристику сучасної комерційної кореспонденції як жанру ділової прози на матеріалі німецької мови [3]. Пилипенко Р. Є. проаналізував комунікативно-функціональні особливості сучасного німецького ділового листа на матеріалі міждержавної кореспонденції банківських установ [8]. Скібіцька Т. В. дослідила типологічні та лінгвопрагматичні аспекти англійських ділових листів [11].

Виділяють два головні різновиди офіційного листування:

- офіційна кореспонденція між державними закладами різних країн, іноземними представництвами та їх посадовими особами, що застосовується в дипломатичній практиці;
- ділові листи, які мають напівофіційний характер і часто використовуються для встановлення ділових контактів між компаніями, підприємствами тощо.

Офіційно-діловий стиль використовується у законодавстві, адміністративно-господарській діяльності та інших галузях, які пов'язані з діловодством і документацією. До типологічних характеристик цього стилю належить високий ступінь стандартизації вербальних засобів, чітка логіка викладу, відсутність емоційності та образності, часотне вживання безособових і наказових форм. Лексика переважно є нейтральною і вживається в прямому значенні. Крім того, варто зазначити, що у текстах офіційно-ділового стилю часто використовується галузева термінологія, кліше та специфічні синтаксичні конструкції. Для чіткого структурування повідомлень здійснюється поділ на параграфи, пункти чи підпункти [9].

З одного боку, ділові листи трактують як тексти, що відносяться до офіційно-ділового стилю [6, с. 247–251], які є засобом спілкування держав; держави з окремою особою, підприємством, закладом і суспільством загалом; засобом офіційного спілкування у певній галузі людської діяльності. З іншого – ділові листи тлумачать як результат цього спілкування [8, с. 33].

Дослідники визначають діловий лист як письмовий фаховий текст офіційно-ділового стилю, що відтворює процес обміну комунікативними намірами із специфічним комунікативно-функціональним, логіко-смысловим, структурно-композиційним і лінгвістичним оформленням [4].

Тексти ділової кореспонденції поділяють на листи-прохання (*request letters*), листи-запити (*inquiries*), листи-пропозиції (*offers*), листи-відповіді (*replies*), супровідні листи (*followups*), супровідні листи при грошових переказах (*remittances and cover-up letters*), листи-посилання (*referrals*), проміжні листи (*stop gap letters*), листи-відповіді на запити (*inquiry replies*), листи-відмови (*refusals*), листи-подяки (*thank-you letters*), листи-вибачення (*excuses*), листи-запити на отримання роботи (*job-application letters*), листи-замовлення (*orders*) [5].

Листування є обміном діловими листами, телексами, факсами, які мають спільні та відмінні риси. До текстових особливостей ділового листа належить часте використання стереотипних словосполучень і фраз, термінів і кліше. Діловому листу притаманна певна композиційна структура тексту і особлива офіційність. Діловий лист як специфічна форма офіційного тексту характеризується об'єктивністю, конвенційністю, інформативністю, стандартизованістю, нейтральністю лексичних засобів, вживанням усталених кліше та термінології, чіткістю логічного викладу, структурованістю та дотримання форми, що уможливорює виконання головних функцій ділового листування [10, с. 107-108].

Тексти ділового листування розглядають за такими параметрами:

- функціональна спрямованість;
- соціальна обумовленість;
- характер взаємодії [4].

Відповідно до функціональної спрямованості, тексти ділових листів поділяють на:

- інформативні (запит, підтвердження, повідомлення, супровід);
- директивні (прохання, замовлення, пропозиція, вимога, відмова);
- аргументивно-експресивні (вибачення, пояснення, аргументування, скарга) [4].

Соціальна обумовленість текстів ділової кореспонденції визначається відповідно до статусно-рольових взаємин між учасниками комунікативного процесу; специфіки стосунків між комунікантами, рівня ознайомлення з питанням, яке порушують у діловому листі, та рівня фонових знань. Ця категорія маніфестується у виборі різновиду тексту, характеру

повідомлення, способу викладу інформації, використанні мовних та позамовних засобів [4]. Соціальна функція ділових листів полягає в обслуговуванні суспільних відносин людей в офіційно-діловій сфері, що визначає їх прагматичну установку [1, с. 15].

Варто зауважити, що ділову кореспонденцію розглядають як спосіб обміну інформацією і встановлення та підтримання професійних відносин між установами, організаціями та закладами. Ділове листування можна вважати специфічною формою двосторонньої взаємодії комунікантів, опосередкованої часом та простором, що націлена на досягнення домовленості у вирішенні певних проблем.

Діловий лист є засобом міжмовного та міжкультурного писемного ділового спілкування, основною ціллю якого є досягнення домовленості між комунікантами, встановлення партнерських стосунків за допомогою вживання відповідних вербальних засобів жанру ділової кореспонденції. Ділове листування характеризується такими рисами, як об'єктивність, послідовність, ясність, офіційність, стислість і стандартизованість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биконя О. П. Лінгвістичні особливості ділового англomовного електронного писемного мовлення. URL: <http://scaspee.com/all-materials/37>
2. Гуменюк Н. Г. Прагма-комунікативні особливості англійського ділового листа. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. 2013. № 14(3). С. 33–38.
3. Зорина Т. П. Лингвистическая характеристика современной коммерческой корреспонденции как жанра деловой прозы : автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 1971.
4. Каменєва Т. М. Лінгвістичні та екстралінгвістичні характеристики текстів електронних листів. Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Зб. наук. праць. Київ, 2006. Вип. 31. С. 76–81.
5. Кожина М. Н. Язык деловой переписки. М. : Просвещение, 1993. 224 с.
6. Мороховский А. Н., Воробьева О. П., Лихошерст Н. И. Стилистика английского языка : учебник. К. : Выща школа, 1991. 272 с.
7. Нижникова Л. В. Письмо как вид текста : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Одесса, 1991.
8. Пилипенко Р. Є. Комунікативно-функціональні особливості сучасного німецького ділового листа : автореф. дис. ... канд. филол. наук. К., 1997.
9. Пономарів О. Д. Стилистика сучасної української мови : підручник К.: Либідь. 1993. С. 248.
10. Попова О. М., Кабанчук Ю. В. Особливості написання ділових листів у Великобританії та Україні: порівняльний аналіз. Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство. 2015. Т. 23, вип. 21(3). С. 106–113.
11. Скібіцька Т. В. Типологічні та лінгвопрагматичні аспекти ділового листа (на матеріалі англійської мови) : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук. Львів, 2007. 16 с.

Заболотна Марта

Науковий керівник – доц. Куца Оксана

КРЕАТИВНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ СТИЛІСТИЧНО МАРКОВАНОГО АНГЛІЙСЬКОГО УСНОГО МОВЛЕННЯ

Особливість усного перекладу – постійний аналітичний пошук еквівалентів у цільовій мові. У ситуації відсутності прямого відповідника через використання автором висловлювання контекстуальної, стилістично забарвленої лексики, перед перекладачем постає виклик трансформувати оригінал та створити «домашню» атмосферу повідомлення. Ціль максимально адаптувати вихідний матеріал до реалій цільової аудиторії зберігається також і тоді, коли еквівалент існує, але поряд з ним можливе вживання ситуативно вигіднішого варіанту. У такому випадку виникає питання перекладацької креативності, що посідає чільне місце у переліку важливих якостей перекладача-синхроніста.

У всіх стилях мовлення, особливо в художньому, широко використовуються мовні засоби, які посилюють ефект висловлювання завдяки додаванню різних емоційно-експресивних відтінків до «пісного» змісту [5, с. 1]. Слід зазначити, що англійське усне мовлення характеризується меншою кількістю стилістичних засобів, ніж українське. Відповідно, з метою вдосконалення оригінального повідомлення та аби викликати у слухачів

естетичне задоволення від почутого, перекладачі усвідомлено насичують англійське висловлювання власне українськими засобами вираження експресії. При передачі стилістичного значення перекладач слідує тому ж принципу - відтворити в перекладі аналогічний ефект, тобто викликати у читача таку ж саму реакцію, хоча дуже часто для цього потрібно задіяти абсолютно інші мовні засоби. Таким чином, фахівець із перекладу повинен прагнути не зберегти стилістичний прийом, а обов'язково відтворити його функцію в запропонованому контексті [1, с. 55]. Оскільки стилістична компетенція становить, так би мовити, вищий рівень у порівнянні із знанням граматики та лексики, то стилістичні проблеми перекладу становлять більші труднощі для перекладача [3, с. 59].

Дослідження стилістичного аспекту усного перекладу не послуговується багатою основою наукових праць. Починаючи із другої половини ХХ століття з'являються дослідження письмових творів. Особливості використання стилістичних фігур та їх переклад простежуємо у дослідженнях видатних науковців: Т. Онопрієнко (місце епітета у системі тропів сучасної англійської мови), В. Карабан (дослідження узусних перекладацьких трансформацій), І. Гальперін (дослідження лінгвостилістики), Т. Казакова (художній переклад, аналіз особливостей основних способів перекладу) та Л. Прокопчук (дослідження засобів вираження порівняльної семантики). Питання наповнення усного мовлення різноманітними стилістичними засобами та їх переклад досі залишається достатньо новим, що окреслює актуальність дослідження.

Метою статті є виявлення способів відтворення стилістично забарвленої лексики та їх аналіз на предмет перекладацької винахідливості.

З. Д. Львівська визначає такі поширені способи перекладу фігур мовлення, як:

- 1) запозичення – найпростіший спосіб перекладу;
- 2) калькування – це особливий спосіб запозичення: ми запозичуємо синтагму і буквально перекладаємо елементи, які її складають;
- 3) дослівний переклад – перехід від вихідної мови до мови перекладу, який призводить до створення правильного тексту, перекладач при цьому стежить лише за дотриманням основних норм мови;
- 4) транспозиція – перехід слова із однієї частини мови в іншу або використання однієї форми мови у функції іншої;
- 5) модуляція – варіювання повідомлення;
- 6) еквіваленція – явище, коли існує можливість того, що два тексти описують одну ситуацію, використовуючи абсолютно різні стилістичні і структурні засоби;
- 7) адаптація – спосіб, доцільний у тому випадку, коли у мові перекладу не існує ситуації, про яку йдеться у вихідній мові [4].

Аналізуючи усне англійське мовлення та запропонований переклад на прикладі випусків української розважальної телепередачі «Танці з зірками» (2019р.), вдалось з'ясувати, що у багатьох випадках відтворення стилістично забарвленої лексики простежується тенденція експресивації оригінального висловлювання: *there is so much perfumery - ви водите козу* [9]. Цей приклад показує вміння перекладача миттєво знаходити необхідний експресивно забарвлений відповідник: *водити козу* означає грати виставу, бути занадто театральним [10]. Цей прийом спостерігаємо і у таких прикладах: *so profound - як глибокі води, a lot of things to do - пороби до поту, потанцюєш в охоту* [6]. *No more comics - жодних фіглів-миглів* [6]. У наведеному прикладі перекладач також не використовує дослівний переклад чи наближені по лексичному значенні еквіваленти, а додає українського колориту та створює ефект комічного. Кількість випадків використання способу експресивації складає 37%.

To have a little bit more control - взяти віжки в руки [7] – ще один приклад вмілого оперування українськими фразеологізмами, які вдало використовуються як синоніми до дослівного значення повідомлення в оригіналі. Таким чином, бачимо використання еквіваленції як продуктивного способу перекладу. Звісно, правильними є і варіанти *вам бракує контролю* чи *мати трішки більше контролю*, але відчувається необхідність експресивно прикрасити речення, наповнити його саме розважальним змістом, чого вимагає формат телепередачі.

Прикладами еквіваленції слугують вирази: *you look so good - ви така красунечка, як зіронька ясна, movement doesn't come naturally - тяжко-важко рухаються, it doesn't stop you -*

гаруєте, як той кінь сліпий, *what a drama - кохання на 100 серій, salsa is in my blood - для мене сальса – як гонак* [8]. У відсотковому співвідношенні спосіб еквіваленції займає 31%.

Часто можна простежити, що перекладач зважає не стільки на структуру, форму чи значення висловлювання, скільки на ефект, який воно у конкретній ситуації несе для конкурсантів шоу та глядачів. Із цих міркувань у перекладі використовуються фразеологізми, усталені порівняння та природні для українського середовища реалії. Для прикладу: *take it to the next level - хай мені очі займуться як дві свічки* [6], що дуже доречно, зважаючи на те, що автор висловлювання намагався донести учасникам змагання, що він очікує від них запального виступу.

Ще однією особливістю перекладу англійського усного мовлення є додавання до прикметникової основи в оригіналі логічної іменникової частини, що дозволяє змістовно завершити повідомлення. В українському реченні цей іменник набуває ролі головної частини, тоді як прикметники стають залежними. Крім цього, такі авторські варіанти перекладу зазвичай несуть додаткову експресивну функцію, ще більше підкреслюють першочергове значення: *wild and unpredictable - мов дика киця, sophisticated, calm - витончена панна* [6]. *So refined - козир-дівка* [9] – у цьому прикладі простежуємо транспозицію доданого лексичного елемента. Згідно з дослідженням, спосіб транспозиції налічує мало прикладів і складає 7%.

Однією із особливостей англійського усного мовлення є вплив невербальної складової на повідомлення. Так, у процесі дослідження було виявлено, що перед перекладачем нерідко постає проблема відтворення виразів із посиланням на міміку чи жести. Такі висловлювання потрібно адаптувати до умов ситуації та підкріплювати їх елементами українських реалій. Більше того, це потрібно робити в умовах синхронного перекладу, що означає відсутність достатнього часу на роздуми та вимагає миттєвого прийняття рішення. Для прикладу, суддя шоу намагався мімікою донести учасникам недоліки виконання хореографії: *you're like «urrr»*, що українською прозвучало як *трішки незграбні* [7]. Такий спосіб перекладу зустрічається рідко і складає 10%.

У перекладі телепередачі «Танці з зірками» можна також простежити нівелювання порівнянь, які були використані в оригіналі, та заміну цієї стилістичної фігури на повноцінне речення чи означення: *like a delicate material - поставитися делікатно, це щось таке ніжне, чутливе* [7], *It's like you're ready for a pride parade - такий голубий фізкультурник, хоч тепер на парад* [9].

На противагу наведеній особливості перекладу виступає протилежний прийом - створення порівняння у перекладі та його відсутність в оригінальному варіанті: *very complete- як налити*[8], *miss Ukraine so much - вона мені як рідна ненька* [7].

За умови наявності відповідних еквівалентів, які у повідомленні українською мовою зберігають необхідну експресивність, перекладач послуговується способом дослівного перекладу: *like watching a drama - я думав, що дивлюся виставу* [7]. Відповідно до проведеного дослідження, у відсотковому співвідношенні спосіб дослівного перекладу займає 15%.

Отже, перекладацька винахідливість є необхідною рисою успішного перекладача. Вона проявляється у швидкій реакції на випадки вживання яскраво забарвленої лексики у повідомленні, чи відсутність експресивного значення і нейтральність висловлювання. Проаналізований синхронний переклад англійського усного мовлення підтверджує той факт, що під час відтворення оригінального повідомлення креативний перекладач оминає такі способи перекладу, які не слугують засобом передачі необхідного стилістичного ефекту. Наведені варіанти підтверджують вміння працювати у рамках розважального жанру. Найчастіше використовуються способи еквіваленції та експресивації. Адаптація простежується рідше. Транспозиція не вважається ефективним із стилістичної точки зору способом перекладу. Способи калькування, модуляції та запозичення під час дослідження виявлені не були.

Перспектива подальших досліджень полягає у ґрунтовнішому аналізі способів відтворення стилістичних фігур під час синхронного перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабій Ю. Б. Особливості перекладу фігур мовлення (на матеріалі української та англійської мов) // Записки з українського мовознавства. 2014, вип. 21. С. 55-61.
2. Борисова О. В. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2017, вип. 28. С. 176-179.

3. Демський М. Т. Системні зв'язки у сфері фраземіки / М.Т. Демський. 262с.
4. Львівська З. Д. Теоретичні проблеми перекладу // К.: Вища школа, 2005. 280 с.
5. Новікова К. О. Методи відтворення стилістичних фігур і тропів у процесі перекладу художніх текстів (на матеріалі роману Е. А. По «Падіння дому Ашерів» // Одеський лінгвістичний вісник. 2016, №7. С. 272-276.
6. Танці з зірками, 6 сезон. Прямий ефір другого тижня. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=Br6mIzyQeHg&t=8683s>
7. Танці з зірками, 6 сезон. Прямий ефір першого тижня. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=YmmA8whX3ck>
8. Танці з зірками, 6 сезон. Прямий ефір третього тижня. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=eFGOLGECnh4&t=3793s>
9. Танці з зірками, 6 сезон. Прямий ефір четвертого тижня. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=eFGOLGECnh4&t=3793s>
10. Українські фразеологізми. Волинь: коза відганяє москалів і злих духів. 2015 URL: <https://www.volyn.com.ua/news/49308-koza-vidganyae-moskaliv-i-zlikh-dukhev.html>

Курінна Ольга

Науковий керівник – канд. філол. наук Лади́ка Ольга

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СТРУКТУРИ КОНЦЕПТУ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Сучасні лінгвісти фокусують свою увагу на вивченні картини світу, фрейму, стереотипу, архетипу, концепту тощо як актуальних моделей репрезентації знань і уявлень людини про навколишній світ. Все ж, найбільш розгорнуті погляди мовознавців супроводжують центральний термін лінгвокультурології – концепт, а також його структуру. Чимало праць як вітчизняних, так і зарубіжних учених присвячено вивченню структури концепту і в більшості з них структура концепту розглядається як складне явище. Його структура є визначеною, але не можна сказати, що жорсткою. Це пояснюється тим, що концепт весь час функціонує та змінюється, а також поєднується з іншими концептами у процесі спілкування [1, с. 43].

Актуальність статті полягає у загальнолінгвістичній значимості вивчення концептів та їх структури як способів вираження людей у мовній картині світу, а також їх вагомості у межах когнітивної лінгвістики.

Метою цієї статті є зіставлення та аналіз основних підходів у сучасній лінгвістиці до вивчення структури концепту та підведення необхідних підсумків.

Ю.С. Степанов стверджує, що структура концепту містить всі його складові поняття, і, крім того, в структуру концепту входить все, що робить його фактом культури – вихідна форма, стисла до основних ознак змісту історія, сучасні асоціації, оцінки і т.д. [6].

На думку О.С. Яковлевої, базою для утворення концепту є тільки те явище реальної дійсності, яке стає об'єктом оцінки. Оскільки, для того, аби осягнути концепт, людина повинна «пропустити» його через себе і свій власний досвід. Тільки після цього, вона може утворити той чи інший концепт в своїй свідомості. Крім ціннісного, в структуру концепту також входять образний та понятійний елементи [8, с. 44-45]. До образного елементу належать всі наївні пізнання, які є в мові. Він пов'язаний з пізнанням дійсності. До понятійного елементу відноситься фактична інформація про реальний або уявний об'єкт.

В свою чергу, С.Г. Воркачов також розрізняє 3 компоненти структури концепту: понятійний (ознакова та дефініційна структура), образний (когнітивні метафори, які підтримують концепт в свідомості), та компонент значимості (етимологічні, асоціативні характеристики концепту, які визнають його місце в лексико-граматичній системі мови) [3, с. 67].

М.М. Болдирев відзначає, що лише при функціонуванні концепту як одиниці знання можна виділити його конкретні ознаки, які відображають у нашій свідомості об'єктивні та суб'єктивні характеристики предметів і явищ, і розрізняються за ступенем абстрактності. Ядро концепту становлять конкретно-образні характеристики, які є результатом чуттєвого сприйняття світу. Абстрактні ознаки є похідними по відношенню до тих, які відрізняються більшою конкретністю, і відображають спеціальні знання про об'єкти, отримані в результаті

теоретичного, наукового пізнання. Структура концепту будується за такою схемою – обсяг концепту постійно збільшується за рахунок нових концептуальних характеристик, постійно з'являються нові шари [2, с. 81].

Г.Г. Слышкін виділяє чотири зони в структурі концепту. Сюди належать основні зони – інтра- та екстразона, та додаткові – квазізона та квазіекстразона. Інтразона являє собою ознаки концепту, які відображають власні ознаки денотата (ведмідь – великий, любить мед, сильний, косолапий). До екстразони належать ознаки, які можна знайти в переносних значеннях слова (сила – «втікав від вовка, та натрапив на ведмедя»). Квазіінтразона та квазіекстразона мають тісний зв'язок імені концепту з іншими словами [5].

Варіант пояснення структури концепту за З.Д. Поповою та І.А. Стерніним можна вважати найбільш універсальним та детальним. Вони вважають, що незалежно від типу концепту, до його структури належать базовий шар (ядро, образ концепту), інформаційний зміст та інтерпретаційне поле [4].

Базовий шар – це певний чуттєвий образ. Цей образ і є одиницею універсального предметного коду, яка кодує цей концепт для мисленнєвих операцій. Якщо концепт відображає конкретні почуття, базовий шар може вичерпувати зміст концепту, але якщо концепт є складнішим за своїм значенням, то його ознаки будуть «нашаровуватися» і створювати відносно автономні концептуальні шари.

Інформаційний зміст концепту містить в собі мінімум когнітивних ознак, які визначають основні, найбільш важливі риси концептуалізованого предмета чи явища. Інформаційний зміст концепту близький до його словникової дефініції. Але, на відміну від дефініції, інформаційний зміст концепту не має в собі випадкових та оціночних ознак, лише диференційні.

Інтерпретаційне поле – це сукупність слабо-структурованих предикацій, які відображають інтерпретацію окремих концептуальних ознак та їх сукупностей у вигляді тверджень, установок свідомості, які існують в конкретній культурі через зміст концепту. Інтерпретаційне поле – неоднорідне і складається з декількох зон, які мають внутрішню змістову єдність і поєднують в собі близькі за змістом когнітивні ознаки. До цих зон належать: оцінна (когнітивні ознаки загальної оцінки – добре/погано), енциклопедична (ознаки, які вимагають енциклопедичного вивчення, його конкретні властивості), утилітарна (прагматичне відношення людей до денотата концепту), регулятивна (що потрібно або не потрібно робити в межах ознак концепту), соціально-культурна (ознаки, які відображають зв'язок певної культури з концептом), та пареміологічна (сукупність когнітивних ознак концепту, які виражені в мові прислів'ями та приказками) зони [7, с. 60].

Отже, вивчаючи та аналізуючи структуру концепту, лінгвісти звертають увагу на конкретну інформацію, яку він репрезентує, функції, які він виконує в людському спілкуванні, а також оцінки, які представники різних культур відносять до тих чи інших концептів. Тим не менш, маючи різнопланові підходи до вивчення структури концептів, ми можемо визначати та аналізувати різноманітні елементи концептів і їх взаємозв'язки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антология концептов / Под ред. В.И. Карасика, И.А. Стернина. Москва, 2007. 512 с.
2. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии. Тамбов, 2001. 123 с.
3. Воркачев С.Г. Концепт счастья в русском языковом сознании : опыт лингвокультурологического анализа. Краснодар, 2002. 142 с.
4. Попова З.Д., Стернин И.А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж, 2003. 189 с.
5. Слышкін Г.Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты : автореф. дис. ... док. филол. наук. Волгоград, 2004. 44 с.
6. Степанов Ю.С. Константы: словарь русской культуры. Москва, 2004. 982 с.
7. Стернин И.А. Методика исследования структуры концепта. Методологические проблемы когнитивной лингвистики. Воронеж, 2001. С. 58-65.
8. Яковлева Е.С. О понятии «культурная память» в применении к семантике слова. Вопросы языкознания. 1998. №3. С. 43-73.

ТИПОЛОГІЯ ПРАВНИЧИХ ТЕРМІНІВ ТА ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ

Правнична термінологія – це сукупність історично сформованих термінів, що виражають поняття з правової сфери суспільного життя і використовуються при викладі змісту текстів юридичних актів. На відміну від юристів, увагу мовознавців більше привертало питання входження юридичних термінів до системи літературної мови. Властивості термінологічного лексикону субмови права з погляду функцій, семантики, структури, способів і історії деривації термінів детально розкрито в працях іноземних дослідників: А. Зайди, Б. Галас, Т. Лізісової (А. Zajda, B. Nałas, T. Lizisowa), російських: Б.Я. Шарифуліна, М.Д. Голева, Б.І. Осипова, Н.Н. Івакіної та інших.

Правничий термін – слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення (дефініцію) у правничій літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях).

Для більш чіткого опису юридичної термінології необхідно проаналізувати класифікацію термінів, у зв'язку з чим, виникає необхідність вибору класифікаційних підстав.

А. Піголкін класифікує терміни за такими групами:

1) Загальноповжиті терміни – це звичайні, поширені найменування предметів, ознак, дій, явищ. У законодавстві вони використовуються в загальноприйнятому значенні, яке фіксується тлумачними словниками. Такі слова, як правило, є багатозначними. Вони можуть застосовуватися то в одному, то в іншому значенні. Тому використання таких термінів доцільно, якщо їх значення очевидне для всіх і не породжує будь-яких сумнівів у даному контексті [7].

Якщо в загально вжитку слово може позначати різні поняття, то при тлумаченні цього слова, вжитого в тексті нормативно-правового акта, з усіх можливих варіантів обирається лише один, який відповідає загальному змісту правової норми. Зазвичай, терміни вживаються в різних статтях нормативних актів в одному й тому самому чи близькому значенні, тому з'ясування значення терміна в одній статті нормативно-правового акта полегшує встановлення його значення і в інших статтях, а також в інших нормативних актах.

Існують також інші типи класифікації правничої термінології. Так, наприклад, відповідно до положень «Енциклопедичного юридичного словника», юридичні терміни поділяються на три різновиди за ознакою «зрозумілості» тієї або іншої частини населення:

Загальнозначущі терміни характеризуються тим, що вони вживаються в повсякденному житті і зрозумілі всім, до цієї групи термінів відносяться, наприклад: *біженець, свідок, працівник; accomplice, accreditation*.

Спеціальні юридичні терміни володіють особливим правовим змістом, (і, мабуть, зрозумілі далеко не всім, а лише фахівцям у галузі права), наприклад: *необхідна оборона, задоволення позову; coerced acquiescence, to retaliate accusation*.

Спеціально-технічні терміни відбивають галузь спеціальних знань – техніки, економіки, медицини тощо (мабуть, ці терміни повинні бути зрозумілі юристам, що є ще і фахівцем в іншій сфері), наприклад: *недоброякісна продукція, правила техніки безпеки, non-patentable, nuclear-free* [15].

У межах юридичної термінології виділяється значний відсоток термінів, утворених синтаксичним способом. За кількістю компонентів можна виділити:

- 1) двокомпонентні;
- 2) трикомпонентні;
- 3) полікомпонентні [15].

Найбільш поширеними в юридичній термінології є такі синтаксичні типи:

I. Двокомпонентні:

1) «прикметник + іменник у Н. в. однини»: *юридична практика, юридичний факт, досудове слідство, повторний злочин, прямиий умисел, дитяча злочинність, смертна кара, умовне звільнення, виправні роботи, nonprejudicial character, law charge;*

2) «прикметник + іменник у Н.в. множини»: Приклади: *кримінальні діяння, речові докази, протиправні дії, умисні дії, правові інститути, загальні суди, тяжкі злочини, слідчі дії, port charges*;

3) «іменник у Н.в. + іменник у Р.в. без прийменника»: *орган дізнання, місце подій, вчинення злочину, суб'єкти правовідносин, вирок суду, розірвання шлюбу, склад злочину, право власності, присікання хуліганства, позбавлення волі, сліди злочину, adult charge, accommodation of dispute*;

4) «іменник у Н.в. + іменниково-прийменникова конструкція»: *тримання під вартою, передача під нагляд, вбивство на замовлення, недонесення про злочин, кодекс про карі, доведення до самогубства, to escalate accusation* [15].

II. Трикомпонентні синтаксичні типи:

1) «прикметник + прикметник + іменник»: *загальнодержавне адвокатське об'єднання, невольові юридичні факти, організоване злочинне формування, міжнародна судова процедура, judge's finish charge*;

2) «іменник у Н.в. + прикметник + іменник у Р.в.»: *суд присяжних засідателів, право промислової власності, притягнення до кримінальної справи, вік кримінальної відповідальності, застосування вогнепальної зброї, notice of witnesses, charge of crime*;

3) «прикметник + іменник у Н.в. + іменник у Р.в.»: *спільна власність подружжя, законодавчі норми права, об'єктивне ставлення в провину, суб'єктивна сторона злочину, зворотня чинність закону, законна чинність вироку, закінчений замах на злочин, дійсний радник юстиції*;

4) «іменник у Н.в. + іменник у Р.в. + іменник у Р.в.»: *огляд місця подій, право власності громадян, оскарження рішення суду, заподіяння шкоди здоров'ю, закінчення строку давності, відстрочка виконання вироку*;

5) «іменник у Н.в. + іменник у З.в. + іменник у Р.в.»: *право на відшкодування витрат, право на волю слова, пенсія за вислугу років, right of copyrighting*;

6) «прислівник + прикметник + іменник у Н.в.»: *особливо небезпечний рецидивіст, суспільно небезпечне діяння, особливо злісне хуліганство, особливо небезпечний злочин, chance-medley* [15].

III. Полікомпонентні терміни можуть включати чотири, п'ять, шість і більше одиниць: *спроба застосування вогнепальної зброї, слідчий в особливо важливих справах, умисне вбивство при обтяжуючих обставинах, небезпечні для життя тілесні ушкодження, to acknowledge recognizance in false name, acquisition by discovery and occupation*.

Розглянемо декілька прикладів відтворення правничих термінів у нормативних актах.

Багатозначним вважається термін «*regulation*», який може мати різні контекстуальні еквіваленти. В юридичній сфері термін перекладається як: «*правило*», «*розпорядження*», «*норматив*» тощо.

...is a complex of measures aimed to ensuring adherence to the requirements of the legislation in the sphere of city planning activity, state construction norms, standards and <i>regulations</i>сукупність заходів, спрямованих на дотримання вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм, державних стандартів і <i>правил</i> .
<i>Regulation</i> involves certain actions by government exercising its authoritative ability to allocate values.	<i>Регулювання</i> пов'язане з певними діями уряду, який реалізує авторитарну можливість розміщувати цінності.

Отже, терміни поділяються на прості, складні та терміни-словосполучення. Визначено, що найбільш поширеними в юридичній термінології є двокомпонентний, трикомпонентний і полікомпонентний синтаксичні типи. Ми дізнались, що в англійській мові основний акцент робиться на порядок слів у конструкціях або ж використання декількох прийменників. Найчастіше використовуються синтаксичні типи юридичних термінів типу Прикметник + іменник у Н. в. однини – 75 %, друге місце посідають терміни типу Прикметник + іменник у Н.в. множини – 15 %, а найменше використовуються юридичні терміни типу Іменник у Н.в. + іменник у Р.В. без прийменника – 5 %.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алтицева Л.Ю. Аналітична деривація як спосіб творення термінів. Термінологічні читання. Тези. Київ: 1991. С.86 – 89.
2. Артикуца Н.В. Мова права і юридична термінологія: навч. посібник. Київ: Стилос, 2002. 196 с.
3. Венгеров А.Б. Теория государства и права: учебник для юрид. вузов. Миколаїв: Юриспруденція, 2000. 528 с.
4. Герд А.С. Основы научно-технической лексикографии. Львов: Изд-во ЛГУ, 1986. 73 с.
5. Голікова Ж.А. Перевод с английского на русский. Минск: Новое знание, 2008. 287 с.
6. Кушнар'ова О. В. Поняття і природа уніфікації нормативно-правової термінології. Юридична психологія та педагогіка. 2011. № 2 (10). С. 58–61.
7. Піголкін, А. С. Теорія держави і права: підручник М. : Городець, 2003. 544 с.
8. Снігур С. Юридичні терміни як перекладознавча проблема В: Проблеми української термінології. Л.: НУ «Львівська політехніка», №490. 2013. С. 71–75.

Аучко Руслана

Науковий керівник – викл. Головацька Ю.Б.

ВАЖЛИВІСТЬ ВЖИВАННЯ ФЕМІНІТИВІВ У СУЧАСНОМУ МЕДІА-ДИСКУРСІ

Фемінітиви – група морфологічних одиниць, маркованих граматичним жіночим родом, альтернативних або парних аналогічним одиницям чоловічого роду, що утворює здебільшого стилістично забарвлений прошарок словникового складу, сфера вжитку якого часто перебуває за межами літературного мовлення. В українському мовознавстві фемінітивами традиційно називають лексичну групу іменників спільного роду, що становлять шар експресивно-оцінної лексики.

Протягом багатьох століть жінка була обмежена певною сферою, жінка не працювала, та займалась хатніми справами та сім'єю. В Конституції України закріплено, що жінки та чоловіки мають рівні права. Тобто, жінка має можливість працювати там, де їй заманеться, де вона бачить можливості та розвиток. Жінки почали займати посади, які раніше посідали лише чоловіки. Новий український правопис фіксує ті моменти, які внутрішньо притаманні самій мові, але раніше ігнорувалися. Наприклад, фемінітиви. В українській мові є категорія роду іменника, тому для більшості занять можна утворити як чоловічу, так і жіночу форму (виняток складають професії, позбавлені категорії роду – суддя, бариста тощо, та нечисленні випадки, коли чоловіча і жіноча форми позначають різні професії – друкар і друкарка, швець і швачка). Авраменко зазначав, що подібним займається не правопис, і що це проблема лексикології, але правопис потрібен саме для того, щоб нормувати подібні речі [2]. Однак, в той час як у живій українській мові активно використовують назви низько-кваліфікованих чи низько-оплачуваних професій в жіночому роді (прибиральниця, кухарка, домогосподарка, покоївка, манікюрниця, офіціантка), такі слова як професор, ректор, науковець на думку супротивників фемінітивів, звучать «нестатусно», а назва чоловічого роду звучить компетентніше, авторитетніше і без емоційних конотацій [3, с.375].

Сьогодні в наукових колах спостерігається значна зацікавленість гендерною тематикою. Як за кордоном, так і в Україні, гендерні аспекти досліджуються в найрізноманітніших сферах людської життєдіяльності, також до них відносяться фемінітиви. Перед науковцями проблема вивчення гендерної ситуації в сучасному українському суспільстві постає особливо гостро. Особливе місце посідають медіа-дискурси, які віддзеркалюють і водночас формують гендерну картину в суспільстві. Саме мас-медіа належить ключова роль у здатності трансформування гендерного мислення суспільства. Таким чином, дослідження гендерного аспекту ЗМІ заслуговує нині особливої уваги. Проблема фемінізованих назв не є суто лінгвістичною, найбільшою мірою вона пов'язана безумовно з перекладом з різних мов. В українській мові явище фемінізації чоловічих назв професій не простежується у великому масштабі. Вчені стверджують, що відсутність жіночого роду в багатьох іменників цієї категорії пояснюється не мовними факторами, а соціальними та історичними чинниками. Для цього потрібен час, він зможе визначити, які лексико-граматичні інновації стануть нормативними, а які вийдуть з ужитку [3, с.378]. Найкращим матеріалом для дослідження будь-яких змін у мові є засоби

масової інформації, адже цей сектор найшвидше реагує на ці мовні зміни. Фемінізація назви посад та титулів вже давно мала б стати узусом у повсякденному житті. Сьогодні в українській мові є ціла низка професій і посад, які продовжують називати формами чоловічого роду попри те, що жінки опановують різні професії і посідають високі посади.

Певною частиною в процесі розвитку гендерних досліджень виступають міжнародні політичні ініціативи, які безпосередньо стосуються України. Зокрема, однією зі стратегічних цілей ООН на 2016–2030 рр. визначено забезпечення гендерної рівності й розширення прав і можливостей усіх жінок. Політичний курс нашої держави орієнтується нині на західноєвропейські цінності, серед яких вагоме місце посідає й гендерна рівність [1 с.56]. Роль і статус жінки по відношенню до чоловіків поступово змінювались з початку цього століття.

Засоби масової інформації відіграли вирішальну роль в утвердженні гендерних стереотипів. Медіа-дискурс це один з найдієвіших методів поширення інформації, в цьому випадку – фемінітивів. Завдяки ЗМІ люди чують використання фемінітивів та звикають до них, вони перестають «різати вухо». Завдяки розвитку феміністичних рухів, здобуття жінок різних посад у різних сферах все більше виникає потреба створювати фемінітиви.. Поняття «гендер» з'явилося відносно нещодавно, і його семантичне поле ще недостатньо чітко визначене. У гуманітарних науках поняття «гендер» відображає соціокультурний аспект статевої приналежності людини. [5; с.155-157.] Сьогодні гендер присутній в усіх сферах життя, і мова не є винятком у цьому напрямку. Протягом останніх років все частіше з'являються публікації, що висвітлюють гендерну проблематику. У зв'язку з цим, не менш популярною та актуальною залишається проблема репрезентації гендеру у мові. Найчастіше прояви сексизму у мові трапляються через бажання особи підкреслити важливість своєї соціальної статі, але для цього обираються не завжди порядні методи – досить часто це відбувається, на жаль, саме через приниження іншої статі. Через це сучасні феміністки розглядають мовну семантику як інструмент підтримання соціальної нерівності статей, досліджуючи, як вербальна та невербальна комунікація допомагає зберегти традиційні бар'єри між статями, як люди використовують лінгвістичні ресурси, щоб створити гендерну диференціацію. В результаті поширення таких феміністських ідей в дискурс мас-медіа був сформований новий тип правил мовленнєвої поведінки в офіційних сферах, основною тезою якого було: «не допустити сексизм у мову». Але, як зазначалося, ця проблема на сьогодні залишається невирішеною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Образ: науковий журнал (2017): за ред. Н. Сидоренко, В. Садівничого ; Сумський державний університет ; Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. – Суми ; Київ. – Вип. 2 (24).
2. Остап Українець: Правопис: плюси, мінуси та важливі моменти LB.ua<https://lb.ua/society/2019/05/28/428054_pravopis_plyusi_minusi_vazhlivi.html> [online] [cit.28.05.2019].
3. Собецька Н. В. (2016): Вживання фемінітивів, як прояв гендерної культури. Н.В. Собецька. Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет. – С. 375–378.
4. Юрій Літковець (2015): гендерні особливості назв посад і професій франко-українському перекладі с.427.
5. Янчук Е.И. (1998): Гендер. Новейший философский словарь; Сост. А.А. Грицанов. - Мн.: Изд. В.М. Скакун, - С. 155-157.

Процишин Тарас

Науковий керівник – викл. Головацька Ю.Б.

ЛОКАЛІЗАЦІЯ ВІДЕОІГОР В КОНТЕКСТІ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Актуальність дослідження. Локалізація – новий, динамічно розвинений напрямок у перекладі, що виник у 90-х роках і набуває чимраз більшого поширення у зв'язку з розвитком інформаційних технологій, розвитком різноманітного софту, веб-сайтів, комп'ютерних ігор і з потребою в їх перекладі. Особливим напрямком локалізації є переклад комп'ютерних ігор, розроблення яких також набирає чимраз більших обертів. Локалізації піддаються численні елементи, що трапляються в тексті: назва гри, власні імена, вигадані слова та вирази, метафори

чи одиниці, які мають рівнозначні відповідники в інших мовах, переклад яких в деяких випадках вимагає особливої майстерності та творчого підходу.

Оскільки відеоігри є інтерактивним, аудіовізуальним, мультимедійним та мультимодальним продуктом, взаємозв'язок між локалізацією гри та аудіовізуалізацією також заслуговує особливої уваги. Слід підкреслити, що хоча дослідження та підготовка локалізації відеоігор є частиною дослідження аудіовізуалізації, практика перекладу значно відрізняється в обох галузях.[6] Перекладачі, що працюють зі сценарієм гри, зазвичай не мають доступу до оригінального тексту, що є важливим джерелом візуального контексту. Таким чином, перекладачі можуть не знати, чи вони зобов'язані коригувати свої переклади відповідно до рухів губ в оригіналі чи ні. Такі проблеми можна подолати шляхом надання знімків екрану або контекстної інформації про ту чи іншу сцену. Також було б корисно в сценарії гри надати інформацію про символізм мовлення який використовують, як у випадку дубляжу на телебачення чи кіно. Було б корисним чітко вказати всі крупні плани, щоб перекладачі знали про необхідність врахування синхронізації губ. Деякі AAA ігри використовують технологію моделювання обличчя, що керується штучним інтелектом, для відповідності анімації персонажа до аудіо у грі. Також пропонують використовувати відеозапис обличчя, коли актори записують рядки для оригінальної версії. Ці знімки потім можуть бути використані для створення 3D-моделей, які служать в якості довідкового матеріалу для перекладачів і дозволяють повторювати у AAA іграх якість дубляжу не гіршу, ніж у фільмах.[2]

Проте, хоча цей підхід частіше використовують в кіноіндустрії, він все ще не набув широкого розповсюдження в процесі локалізації відеоігор. Таким чином, питання дубляжу в іграх та наближення цього процесу до практики дублювання в інших сферах застосування аудіовізуального перекладу залишається не достатньо вивченим [1].

Стандарти субтитрів, які застосовуються в інших засобах масової інформації, таких як телебачення, DVD і кіно, часто не застосовуються в іграх. Не рідко можна знайти однолінійні субтитри на 72 символи або більше, невеликі шрифти, невідповідність кольорів між субтитрами та фоном, погана сегментація та відсутність синхронізації між аудіо та субтитрами. Це може бути частково пов'язане з технічними аспектами, оскільки в деяких випадках програмне забезпечення відеоігри автоматично проектує субтитри на зображення. Крім того, сьогодні не існує прикладів субтитрів для людей із вадами слуху, а деякі ігри не містять субтитрів мовою оригіналу або субтитрів до всіх елементів гри, що містять аудіо. Це створює труднощі для людей з вадами слуху. [4]

Слід також підкреслити, що для консольних ігор компанії, які тестують відеоігри вимагають, щоб субтитри мовою оригіналу були переписані дослівно. Це означає, що для субтитрів не може бути скорочення, і деякі гравці можуть не мати достатньо часу, щоб прочитати їх. Якщо взяти до уваги, що гравці часто паралельно повинні виконувати інші завдання в грі під час читання субтитрів – наприклад, боротьба або водіння автомобіля – недотримання вимог з написання субтитрів може перешкодити ігровому процесу, оскільки гравці можуть пропустити якусь інформацію або втратити зосередженість на завданні, яке виконують. Що стосується використання програм для створення субтитрів, перекладачі відеоігор не завжди працюють з ними. Натомість вони використовують програму Microsoft Excel або пам'ять перекладу (TM – translation memory), тому процес перекладу субтитрів насправді не відрізняється від перекладу інших компонентів гри. Крім того, перекладачі гри можуть не мати інформації про шкалу часу або зміни локацій у грі. Таким чином, спосіб передачі субтитрів для гри дуже відрізняється від способу субтитрування для інших продуктів аудіовізуального перекладу. Необхідно проводити додаткові дослідження щодо поточної практики субтитрування, щоб розробити керівні принципи або стандарт для ігрових субтитрів, що враховують мультимедійний характер відеоігор та їх інтерактивність.[5]

Отже, слід підкреслити, що співпраця між промисловістю та науковими колами має важливе значення для вдосконалення практики дублювання та субтитрів у відеоіграх. Існує нагальна потреба в тому, щоб розробники та видавці усвідомили важливість забезпечення хорошої якості дубльованих і субтитрованих ігор для своїх користувачів, оскільки це покращить ігровий процес та, як наслідок, сприятиме продажу відеоігор на міжнародному ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Процишин Т.Ю. Локалізація в контексті перекладу. Студентський науковий альманах. Випуск № 1 (14). Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль. 2017. 275 с.
2. Процишин Т.Ю. Адаптація контенту відеоігор в процесі їх локалізації. Студентський науковий альманах. Випуск № 1 (16). Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль. 2019. с. 138-141.
3. Череднюк Т. Особливості локалізації ігор. Описи. URL: <http://sbt.localization.com.ua/article/osoblivosti-lokalizatsiyi-ihor-opisi/>
4. (дата звернення 11.03.2020)
5. Bernal-Merino M. A. Challenges in the translation of video games URL: <http://www.fti.uab.es/tradumatica/revista/num5/articles/02/02.pdf> (дата звернення 12.03.2020)
6. Holovatska Y., Protsyshyn T. Localization as a means of intercultural communication: translation aspect. Наукові записки. Випуск 164. Серія: Філологічні науки. Кропивницький «КОД», 2018. С. 518-521
7. Holovatska Y., Protsyshyn T. Localization of videogames in terms of translation studies. Наукові записки. Випуск 175. Серія: Філологічні науки. Кропивницький «КОД», 2019. С. 743-747

Станіславчик Юлія

Науковий керівник – канд. філол. наук Гоца Н.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАД ОКАЗІОНАЛІЗМІВ У МУЛЬТСЕРІАЛАХ

У сучасних мовах з досить розвиненою системою словотворення щороку з'являється десятки тисяч неологізмів. У житті людей постійно виникають нові явища і предмети, і, відповідно, з'являються слова, які їх називають. Через деякий час ці слова перестають бути новими, і одна частина нових утворень припиняє своє коротке існування, а інша частина закріплюється в мові, починає широко використовуватися і стає невіддільною частиною життя людей.

Тому актуальність представленої розвідки полягає у проблемі недослідженості поняття «оказіоналізм» та труднощах, які виникають при відтворенні таких одиниць.

Оказіоналізм вивчалися багатьма зарубіжними та вітчизняними дослідниками. Так, зокрема великий внесок у теорію оказіонального словотворення зробили О. Г. Ликов, В. В. Лопатін, В. В. Єлісеєва (вивчала оказіоналізми як засіб створення комічного ефекту), Н. Г. Бабенко (досліджував оказіоналізми у рамках художнього тексту), А. О. Іванов, Н. І. Фельдман, Е. І. Ханпіра та ін. На українському мовному просторі особливості утворення авторських новоутворень вивчали Г. М. Вокальчук, В. В. Герман, О. А. Стишов, Н. А. Адах, К. В. Брітікова. Але невирішеним залишається проблема перекладу оказіоналізмів у мультсеріалах, адже перекладачеві необхідно піклуватися не тільки про якість перекладу, а й про досягнення бажаного впливу на глядачів, для залучення їх уваги та встановлення кращого «контакту» з ними.

Мета цієї статті – аналіз оказіоналізмів та визначення домінантних способів їх відтворення.

Матеріалом послуговували термінологічні словники, 28 оказіональних одиниць з англійських мультсеріалів, таких як «Найхоробріші воїни» та «Футурама» та їх переклади українською мовою.

Оказіоналізм – індивідуально-авторський неологізм, створений письменником відповідно до наявних в мові словотворчих моделей і використовується виключно в умовах наданого контексту, як лексичний засіб художньої виразності або мовної гри. Оказіоналізми зазвичай не отримують широкого поширення і не входять у словниковий склад мови [1, с. 413]. Оказіоналізми можуть легко існувати, але бути не закріплені традиціями вживання. Індивідуальні новоутворення володіють підвищеною виразністю завдяки власній незвичайності на тлі канонічних, нормативних утворень. Вони, як правило, експресивно забарвлені та зберігають свою новизну незалежно від реального часу утворення [2, с. 144].

Сьогодні, термін «оказіоналізм» досить широко застосовується в лінгвістичній літературі. Але загально визнаного єдиного визначення оказіональних слів досі немає. Одні дослідники

підкреслюють те, що це авторські слова, інші вказують на нетривалість їх існування в мові, треті вважають доречним використовувати термін «неологізм», але з характерними визначеннями (художні, індивідуальні, стилістичні).

Існує багато причин, що спонукають авторів до створення власних новоутворень:

1) Необхідність точно відтворити думку; 2) Прагнення коротко висловити думку; 3) Потреба підкреслити своє ставлення до предмета мовлення, дати йому свою характеристику, оцінку; 4) Прагнення своєрідним виглядом слова звернути увагу на його семантику; 5) Необхідність зберегти ритм твору, забезпечити риму; 6) Потреба уникнути тавтології [3].

Словотвірна структура індивідуальних новоутворень, набуває особливого значення саме при перекладі, оскільки розкриття конотативних значень і збереження їх в тексті перекладу сприяє відтворенню авторської прагматики та дозволяє розкрити творчі можливості різних мов.

Проблема перекладу okazіональних новоутворень була актуальною завжди. Розмовна мова постійно піддається змінам, і це створює ще більше труднощів у перекладі, не кажучи вже про використання нових, ще незакріплених, слів. Тому дуже важливо дотримуватися адекватності при перекладі й, по можливості, шукати належні еквіваленти до іноземних okazіональних новоутворень.

Okazіоналізми слід більше вивчати з тієї причини, що вони вимагають від перекладача певних зусиль і нестандартних перекладацьких рішень. Оскільки авторські новоутворення відносяться до безеквівалентних мовних одиниць, їх здебільшого важко перекладати. Вони є втіленням нової форми та нового значення. Труднощі перекладу okazіоналізмів обумовлені особливостями цих слів і відмінностями між системами мови оригіналу та мови перекладу.

Аби уникнути труднощів при перекладі okazіональних одиниць, вважаємо за потрібне розглянути та проаналізувати засоби, якими користуються перекладачі в процесі відтворення таких незвичайних слів.

Матеріалом для дослідження були обрані мультсеріали, адже сьогодні вони надзвичайно сюрреалістичні – розповідають про подорожі в космос чи майбутнє, де герої розмовляють інопланетними мовами, чи земними мовами, які піддалися прогресу; вони швидко реагують на будь-які культурно-соціальні зміни, а часом заповнюють прогалини, які не встигає заповнювати література, тобто – це все сприятливі умови для утворення авторських неологізмів.

Проаналізувавши мультсеріал «Футурама» та «Найхоробріші воїни» ми відібрали 28 прикладів перекладу okazіональних новоутворень. Також розглянемо популярні засоби та способи відтворення, які можуть спричинити труднощі перекладу, або навпаки, допоможуть уникнути їх та зберегти адекватність перекладу. Відповідно до теорії В. Н. Комісарова, він поділяє перекладацькі трансформації на граматичні, лексичні та комплексні. Згідно цієї класифікації ми дослідили способи відтворення okazіоналізмів та виділили найактуальніші з них.

1) **Транскрипція і транслітерація.** Першим способом перекладу індивідуальних новоутворень, є графічне або фонемне відтворення слова. Завдяки цим засобам зберігається зовнішня форма okazіоналізму, але з'являються труднощі в сприйнятті, адже читач, що не є носієм мови оригіналу, вважатиме набір звуків або словоскладання просто безглуздом. Наприклад:

El Chupanibre – *Ель Чупакнібрей* [4; 5]. *El Chupanibre* – це посилання на міфічне мексиканське створіння «*El Chupacabra*», яке висмоктувало кров у кіз та інших свійських тварин. В мультсеріалі ця okazіональна одиниця була власною назвою каналізаційного чудовиська. Замість транслітерації перекладачі використали транскрипцію, від чого слово звучить природніше для українського глядача, адже нашому народу знайоме таке створіння;

2) **Генералізація.** Цей спосіб полягає в перекладі okazіональної одиниці узагальненим словом. Наприклад:

freezer-doodle \ *cryo-thingie* – *морозильник* [4; 5]. Оригінальні okazіоналізми є синонімами до винаходу, який називається «*cryogenic tube*» – *a freezer that keeps people safely frozen until the time the person inside is to be released*. Перекладач відтворив їх використовуючи генералізацію, для узагальнення, та кращого сприйняття;

3) **Калькування.** Сутність калькування полягає у створенні нового слова або виразу в мові перекладу, що копіює структуру вихідної одиниці. Цей спосіб є найбільш вдалим, коли в

українській мові немає аналога слова, а дослівний переклад повністю передає зміст оригінального новоутворення. Наприклад:

bunless people (buns – сідниці) – *беззаді люди*; *spacemallow* (space + marshmallow) – космічні зефірки; *braindogs* – мізкопси [6] – усі ці одиниці вдало перекладені українською мовою, адже вони є зрозумілими для глядача, та звучать природно. Зі способом калькування виникає найменше труднощів у відтворенні, адже перекладачу достатньо лиш розуміти оказіональну одиницю та вміти знайти правильний відповідник в українській мові – аби утворене слово чи вираз не викликали запитань.

4) **Вилучення.** Усунення надлишкових оказіональних елементів [7, с. 226]. Використавши цей спосіб, перекладач може позбутися деяких труднощів, проте нові труднощі можуть виникнути, коли контекст вимагає перекладу того чи іншого оказіоналізму:

cryo-numbulator (cryogenic + numb) [6] – це оказіональна назва криогенного апарату, проте в процесі відтворення перекладачі вирішили використати спосіб опущення. Скоріш за все тому, що більше це слово не зустрічатиметься у мультсеріалі.

Отже, проаналізувавши 28 оказіональних одиниць ми дійшли такого висновку, що найчастіше, аби уникнути труднощів та проблем з адекватністю перекладу, перекладачі мультсеріалів використовували спосіб калькування (39%). Транскрипція і транслітерація – 25%, конкретизація – 14%, вилучення – 10%, генералізація 2 – 7%, антонімічний переклад – 4%.

Тож, проблеми й особливості перекладу авторських оказіоналізмів слід завжди враховувати. Правильний вибір слова для повного відтворення значення в перекладному тексті є однією з основних і найбільш складних завдань перекладача. Тому, переклад оказіоналізмів вимагає достатніх фонових знань та досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь–справочник лингвистических терминов. Москва, 2001. 624 с.
2. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001. 224 с.
3. Оказіоналізм (філологія). 2019. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Оказіоналізм_\(філологія\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Оказіоналізм_(філологія)) (дата звернення: 04.02.2020).
4. Futurama. 1999. URL: <http://lelang.ru/english/series/futurama-na-anglijskom-s-subtitrami-2-sezon/> (дата звернення: 14.01.2020).
5. Футурама. 1999. URL: <https://simpsonsua.tv/futurama-sezon-2/664-futurama-2-sezon-20-seriya.html> (дата звернення: 14.01.2020).
6. Bravest Warriors. 2012. URL: <https://zloekino.ru/series/BravestWarriors> (дата звернення: 04.02.2020).
7. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Москва, 2008. 240 с.

Головата Уляна

Науковий керівник – канд. філол. наук Ладика О.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «WHITE-PICKET FENCE » У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

Постановка проблеми. На даному етапі розвитку лінгвістики важливе місце займає концепт. Він є невід’ємною частиною свідомості та мовної картини світу. Особливого значення сьогодні набувають дослідження саме лінгвокультурних концептів, адже вони відображають етно- та соціокультурні норми, лінгвоменталітет певного етносу та поєднують у собі знання людей про світ, їхній досвід, розуміння ними реальності. Вони є посередниками між культурою і мовою. Оскільки концепт WHITE-PICKET FENCE є явищем суто американської культури, тому дослідження його вербалізаторів дасть нам можливість визначити не лише ставлення американців до обраного нами концепту, їхні асоціації та оцінки, а також особливості менталітету та культури американців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема взаємодії культури та мови є досить актуальною у наш час, а тому лінгвокультурний концепт займає важливе місце у лінгвістиці і його дослідженню присвячено багато праць науковців: С.О. Аскольдова, А.П. Бабушкіна, С.Г. Воркачова, В.В. Воробйова, В.І. Карасика, З.Д. Попової, В.М. Телії, Г.Г.

Слишкіна, І.А. Стерніна, Ю.С. Степанова, І.О. Голубовської, О.В. Ладики, А.М. Приходька, І.С. Шевченко та ін.

Прибічники лінгвокультурного підходу вважають, що будь-який концепт є нестабільним, рухливим, він постійно змінюється. Причиною цього є залежність лінгвокультурного концепту від соціокультурного простору, в межах якого він існує та менталітету носіїв мови [3, с. 88].

Варто зазначити, що немає окремих ґрунтовних досліджень концепту WHITE-PICKET FENCE, однак він розглядався як компонент інших концептів. Наприклад, у своєму дисертаційному дослідженні Ладики О.В. розглядала «white-picket fence» як компонент концепту AMERICAN DREAM і визначила його ціннісні характеристики [2].

Таким чином, обраний нами концепт потребує детального вивчення, оскільки він займає вагоме місце у мовній картині світу США.

Мета статті – простежити різні відтінки значення концепту WHITE-PICKET FENCE у мовній картині американців, дослідивши варіанти вербалізації цього поняття у художньому та медіа дискурсах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мова є засобом пізнання світу, вираження думок та спілкування. Саме тому найважливіші для людей концепти фіксуються саме в мові. У науковій моделі концепт має дефініцію, яка дає досить чітке уявлення про змістовий мінімум цього концепту, а у свідомості звичайної людини концепт поєднує в собі знання, поняття, асоціації, переживання, що супроводжують певне слово [4, с. 37]. Досліджуючи мовну картину світу, насамперед акцентують увагу на вербально виражених концептах, визначаючи їх як багатовимірні одиниці ментального процесу, що кодуються у мові та відображають результат категоризації світу [1, с. 76]. Концепти відтворюють досвід конкретної людини та всього людства, це носії культурної пам'яті народу і тому їх вербалізація потребує особливої уваги.

Ми аналізуємо вербалізацію концепту WHITE-PICKET FENCE у художньому та медіа дискурсах, адже, на нашу думку, такий матеріал дослідження дає нам можливість виявити широкий спектр значень обраного нами концепту та відтінків цих значень. У даних дискурсах концепти здебільшого подаються у вигляді цілісних уявлень людей про навколишню дійсність і презентують не лише його поняттєвий компонент, але й оцінки, образи, асоціації, які властиві для певної культурної спільноти.

У процесі нашого дослідження ми визначили, що найчастіше концепт WHITE-PICKET FENCE у книгах та медіа подається у позитивному чи нейтральному значенні. Наприклад:

1. бажання (*desire*): «***all I truly want is...a house with a white picket fence***» (Cozens A.); «***I'd like to have a nice home set up, with ... white picket fence***» (Brown E.); «***I wanted to live in the suburbs and have a white picket fence ...***» (Small R.); «***I'd always wanted ... a white picket fence***» (Fincham T.);

2. мрія (*dream*): «***dream consisted of a white picket fence***» (Mansharamani V.); «***house with a white-picket fence... is a dream of all the women***» (Mayorga-Gallo S.); «***... closer to our dream for a home with a white picket fence***» (Altenbern H.);

3. щасливе та спокійне життя звичайної сім'ї середнього класу (*classy domestic life*): «***The white picket fence immediately pops into our head when we think of «classy domestic lifestyle»***» (Portillo D.); «***...a white picket fence can be a symbol of classiness and quiet domestic life***» (Lupus L.);

4. щось ідеальне (*perfect, ideal*): «***A tall white house... perfected by the white picket fence***» (Portillo D.); «***I'm not white-picket-fence perfect***» (Brown E.); «***The world often calls the perfect family one with ... a white picket fence***» (Cosens A.);

5. казка (*fairy tale*): «***a fairy tale perfect white-picket fence***» (Ludwig L.); «***She thinks life is like a fairy tale...live in a nice a white picket fence***» (Fincham T.);

6. щось звичайне, традиційне (*normal, traditionall, familiar*): «***There is something so familiar about a white picket fence***» (McDowell C.); «***to reach for white picket fences, supposed normalcy***» (Green K.);

7. ціль(*goal*): «***your goal is children and a white picket fence?***»(Rouda K.).»

Хоча концепт WHITE-PICKET FENCE у художньому та медіа дискурсах вжитий в більшості випадків з позитивною конотацією, ми знайшли приклади й негативних відтінків значень. Наприклад:

1. кліше (*cliché*): «***The white picket fence. It's so horribly cliché***» (Lowry K.); «***having a house with a white-picket fence had become a cliché***» (Sma R.);

2. ілюзія (*illusion*): «*kind of a big illusion: the white picket fence*» (Durante G.);
3. щось застаріле (*old-fashioned*): «*Gone are the days when Americans aspired to own a house with a white picket fence*» (Green K.);
4. одержимість (*obsession*): «*I'm not going to throw myself away for some childhood obsession about a white picket fence*» (Green K.);
5. те, що нав'язує суспільство: «*The world often calls the perfect family one with ... a white picket fence*» (Green K.).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз концепту WHITE-PICKET FENCE на матеріалах художнього та медіа дискурсів показав, що цей концепт має багатий спектр значень та їх відтінків. Виявлено, що в американців це явище викликає здебільшого позитивні асоціації, аніж негативні. Також можна зробити висновок, що концепт WHITE-PICKET FENCE є невід'ємною частиною мовної картини світу США, способом прояву самотності та менталітету американців. Цей концепт міцно закріпився у свідомості людей і став символом щасливого, ідеального життя сім'ї середнього класу у передмісті.

Перспективним напрямком подальшого дослідження вбачаємо у вивченні концепту у діахронічному вимірі, прослідковуючи зміни його поняттєвої та ціннісної складових, оцінок та асоціацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карасик В. И. Лингвокультурный концепт как единица исследования // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. 2001. С. 75–80.
2. Ладика О. В. Об'єктивація концепту AMERICAN DREAM (діахронний підхід): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2017. 314 с.
3. Маслова В. А. Лингвокультурология : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва, 2001. 208 с.
4. Федорюк Л. В. Концепт і співмірні / неспівмірні величини : когнітивний аспект. Питання сучасної науки і освіти : Матеріали XII Міжнародної наукової інтернет-конференції 15-17 червня 2016 року. К., 2016. С. 36– 44.

Гевко Зоряна
Науковий керівник – доц. Ярєма О.

ОСОБЛИВОСТІ СЛОВОТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ПРЕСІ

Постановка проблеми. Поява та функціонування неологізмів свідчить про розвиток англійської мови, прогрес цивілізації, прагнення людини поділитись знаннями. Звичайно, що людству не можуть бути відомі усі лексичні інновації, оскільки нові слова з'являються дуже швидко. Однак нам необхідно звертати увагу на найбільш вживану лексику, яку подають сучасні засоби масової інформації (ЗМІ). Англomовна преса, зокрема її електронні видання, допомагає ознайомити суспільство з найновішими лексичними інноваціями. Цим і зумовлена актуальність дослідження, оскільки необхідно виявити неологізми в англomовній пресі та проаналізувати їх основні способи творення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню появи та функціонування неологізмів присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних мовознавців: В. Г. Гак, О. М. Головка, Л. В. Кульгавова, J. Algeo, R. Vaayen, J. Simpson, M. Cohen та ін.

Мета статті полягає у вивченні семантико-морфологічних особливостей творення неологізмів в сучасній англomовній пресі.

Виклад основного матеріалу. Створення нових слів здійснюється насамперед потребою суспільства у вираженні нових понять, що постійно виникають у результаті розвитку науки, техніки, культури, суспільних відносин тощо.

Велика кількість лексичних новоутворень з'являється та функціонує в сучасних ЗМІ. За декілька останніх років сучасні медіа ознайомили людство із величезною кількістю неологізмів, які вже стали вживаною лексикою. Насправді авторство неологізмів встановити складно, але можна визначити за яким способом творення з'явилося нове слово.

В англійській мові нові слова утворюються за певними словотворчими моделями, які історично сформував вчені-лінгвісти. Сучасні англомовні ЗМІ, які містять неологізми різних сфер, дають багато матеріалу для дослідження словотворчих особливостей лексичних інновацій. В процесі нашого аналізу було відібрано 80 неологізмів онлайн версії британської газети «The Guardian», які допомогли виявити найпродуктивніші способи творення неологізмів в сучасній англійській мові.

Загалом виділяють три способи: запозичення, морфологічний та фонологічний. Серед них найбільш продуктивним у нашому дослідженні виявився морфологічний (94 %), до складу якого входить афіксація, частотність якої становить 40 % загальної кількості проаналізованих прикладів. До афіксації відносимо суфіксальний (15 %) і префіксальний (25 %) способи творення нової лексики англійської мови.

Суфіксальний спосіб – це творення нових суспільно-політичних лексичних одиниць за допомогою суфіксів. Нами виявлено, що в творенні неологізмів беруть активну участь не лише власне англійські суфікси, а й запозичені. Наприклад, запозичені з латинської суфікси *-able* та *-al* формують прикметники: *breath + -able = breathable*, *asteroid + -al = asteroidal*. Власне англійський субстантивний суфікс *-er*, який в англійській мові утворює здебільшого іменники, займає важливе місце в процесі новотвору: *football + -er = footballer*, *buy + -er = buyer*, *Instagram + -er = Instagrammer*. З-поміж інших важливих питомих англомовних суфіксів варто виділити субстантивний *-ing* та ад'єктивний *-y*: *brief + -ing = briefing*, *biscuit + -y = biscuity*.

Префіксація є також одним із продуктивних способів словотвору, за допомогою якого змінюється лексичне значення слова [5, с. 37]. Серед найбільш вживаних префіксів у творенні неологізмів в сучасній англійській мові є такі: *post-*, *dis-*, *re-*, *co-*, *anti-*. Наприклад, *post- + Covid-19 = post-Covid-19*, *post- + coronavirus = post-coronavirus*, *dis- + information = disinformation*, *anti- + viral = antiviral*, *re- + bound = rebound*, *co- + morbidity = co-morbidity*.

Сучасна англомовна преса містить також велику кількість неологізмів з префіксами *self-*, *pre-*, *non-*: *self- + isolate = self-isolate*, *pre- + pandemic = pre-pandemic*, *pre- + vaccine = pre-vaccine*, *non- + native = non-native*.

Важливе місце за продуктивністю творення лексичних одиниць в англійській мові посідає скорочення, яке складає 25 % від загальної кількості аналізованих слів. Науковці О. В. Ткачик і Н. В. Роговська зазначають, що скорочення – це частина слова, що вживається після втрати його окремих елементів [5, с. 38]. До скорочень належать аббревіатури (15 %), акроніми (6 %) та усічені слова (4 %).

Аббревіатуру, як стверджує Л. В. Кульгавова, зазвичай, називають процес і результат процесу створення слова з перших літер чи складів компонентів фрази або складного слова [4, с. 65]. Результати дослідження показали, що найчастіше аббревіації позначають терміни, назви груп та організацій: *ACTT = Adaptive Covid-19 Treatment Trial*; *ITU = Intensive Treatment Unit*, *ECB = European Central Bank*, *GDP = Gross Domestic Product*.

Абревіація представлена ініціалізмами: як свідчать спостереження науковців, створені шляхом ініціального скорочення елементи не здатні самостійно виконувати роль лексем і тому існують лише у складі аббревіатур та складноскорочених слів [2, с. 11]. Наприклад, *LBB = Little Brown Birds*, *DNA = DeoxyriboNucleic Acid*.

Акроніми становлять скорочення, які, на відміну від аббревіатур, читаються та сприймаються як лексичні одиниці. В сучасних англійських ЗМІ виявлено такі приклади акронімів: *Covid-19 = Corona Virus Disease 2019*; *MOLA = Museum of London Archaeology*, *BAME = Black, Asian, and minority ethnic*.

За визначенням П. С. Алексєєва, скорочення в усному мовленні – це усічення або пропущення частини морфемного складу слова [1, с. 165]. За даними дослідження з-поміж скорочення усічення займає останнє місце: *brassiere → bra*; *bruvver → bruv*.

В ході аналізу виявлено, що іншим найбільш вживаним способом творення неологізмів є словоскладання, яке становить 21 % загальної кількості досліджуваних одиниць.

За допомогою цього механізму формування неологізм може утворюватися шляхом складання двох або більше слів. В онлайн версіях «The Guardian» ми виявили наступні приклади лексичних інновацій, які утворюються за допомогою таких словотворчих моделей: N + N (де N – іменник): *corona (N) + virus (N) = coronavirus*; *video (N) + link (N) = videolink*; V + N (де V – дієслово, N – іменник): *watch (V) + dog (N) = watchdog*; Adv + N (де Adv – прислівник,

N – іменник): *back (Adv) + story (N) = backstory*; N + Adj (де N – іменник, Adj – прикметник): *flu (N) + like (Adj) = flu-like*; N + V (де N – іменник, V – дієслово): *lounge (N) + wear (V) = loungewear*.

У сучасній англійській пресі конверсія є менш продуктивним способом творення неологізмів, оскільки становить лише 7%. При цьому способі словотвору нове слово з'являється без кількісних змін основної форми слова та без залучення будь-яких лінійних словотворчих елементів; цей процес ще називають кореневим або безсуфіксальним [5, с. 39]. Результати дослідження показали, що неологізми в англійській ЗМІ утворюються за такими схемами: N → V, Adj → V (де N – іменник, Adj – прикметник, V – дієслово): *a volunteer → to volunteer, a post → to post, a list → to list, blind → to blind*.

Телескопія (1%) є непродуктивним механізмом творення неологізмів в сучасній англійській мові. Під телескопією розуміємо процес, при якому нове слово виникає із злиття повної основи одного слова зі скороченою основою іншого або ж зі злиття скорочених двох слів [5, с. 38]. Наприклад, *smart + telephone = smartphone*.

В електронних виданнях «The Guardian» запозичення (5%) є малоефективним способом словотворення. Такі дані свідчать про те, що лексичний склад англійської мови менше поповнюється саме за рахунок запозичень з різних мов. З французької мови запозичені такі слова: *plateau, compaignon*; з італійської – *pasta*; з турецької – *kebab*.

На думку Є. В. Железняка, фонологічний спосіб утворення неологізмів – це такий спосіб, за якого нові слова утворюються з поєднань звуків, найчастіше із звуконаслідувальних вигуків [3]. Цей механізм творення представлений незначною кількістю слів в англійській ЗМІ, адже становить 1% від проаналізованих лексичних інновацій і тому є найменш продуктивною словотворчою моделлю. У пресі представлений одним із способів утворення фонологічних неологізмів – звуконаслідуванням: *to tweet*.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження неологізмів в сучасній англійській мові виявило наступні способи творення: морфологічний, фонологічний та запозичення. Встановлено, що найбільш продуктивним механізмом поповнення англійської мови є морфологічний (94%). Серед різновидів морфологічного способу творення провідне місце посідає афіксація, частотність якої становить 40% від загальної кількості досліджуваних одиниць. Найменш продуктивними є запозичення (5%) та фонологічний способи творення слів (1%).

Подальше дослідження неологізмів в англійській мові, зокрема їхній порівняльний аналіз з українськими, наприклад за тематичним критерієм, в сучасних електронних чи друкованих ЗМІ є доцільним та необхідним в майбутньому при дослідженні мовної картини світу і особливостей вербалізації нових явищ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева П. С. Профессиональное обучение переводчика. – СПб.: Союз, 2001. – 288 с.
2. Єнікеева С. М. Скорочення слова як механізм формотворення та словотворення в сучасній англійській мові // Вісник Запорізького державного університету. Серія: Філологічні науки. – 2006. – Вип. 2. – С. 11–14.
3. Железняк Є. В. Неологізми в сучасній англійській мові // Наука онлайн: Міжнародний електронний науковий журнал. – 2018. – № 1. URL: <https://nauka-online.com/ua/publications/filologiya/2018/1/neologizmi-v-suchasnij-anglijskij-movi/>
4. Кульгавова Л. В. Лексикология английского языка. – М.: Восток-Запад; АСТ, 2003. – 512 с.
5. Ткачик О. В., Роговська Н. В. Шляхи поповнення лексичного складу сучасної англійської мови // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» імені Ігоря Сікорського. – 2017. – № 9. – С. 36–40.

Казновецька Ірина
Науковий керівник – канд., філол., наук Гоца Н.

ПЕРЕКЛАД ОНІМІВ У МУЛЬТСЕРІАЛАХ ЖАНРУ ФЕНТЕЗІ

Постановка проблеми. Незважаючи на недовгий час свого існування, жанр фентезі уже дуже відомий. Саме в цьому жанрі з'являється величезна кількість онімів. Сценаристи вигадують не тільки імена героїв, але й різних географічних об'єктів, фантастичних істот,

чарівників, магічної зброї та різних магічних предметів, щоб в аудиторії склалася цілісна картина вигаданого всесвіту. Саме власні назви більшою мірою допомагають формувати цей віртуальний світ.

Труднощі при перекладі власних назв виникають завжди, адже потрібно вміти правильно відтворити онім, не втративши при цьому те, що хотів передати автор. При перекладі онімів у жанрі фентезі з'являється ще більше труднощів, адже до авторських власних назв немає еквівалентів. Саме тому **актуальність** представленої тематики зумовлена потребою досліджувати закономірності відтворення онімів жанру фентезі.

Метою нашої розвідки є дослідження домінуючих способів перекладу власних назв.

Матеріалом дослідження послуговували мультсеріали «Гравіті Фолз» та «Час пригод». Вибірка становить 300 авторських та 200 загальних онімів.

Виклад основного матеріалу. За «Літературознавчою енциклопедією», фентезі це «жанровий різновид фантастики, в якому використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу, поєднані з реалістичною нарацією, змальовуються віртуальні світи із середньовічними реаліями, нетехнічною психологією» [3, с. 529].

За визначенням Л. Скрипника, власні назви (оніми) – слова або словосполучення, які позначають індивідуальні об'єкти [4, с. 17]. Класифікацій власних назв існує чимало. У роботі ми будемо використовувати класифікацію

О. Суперанської, яка поділяє власні назви на: антропоніми, топоніми, теоніми, зооніми, астроніми, хрононіми, ідеоніми, хрематоніми, ергоніми, позначення видів творів мистецтва, позначення типів періодичних видань, документоніми [5, с. 211-212]. Також, ми будемо використовувати класифікацію С. Белікова, який створив класифікацію онімів у жанрі фентезі. Він поділив їх на: засоби для концентрації і використання магії; фантастичних істот, чарівників та інших носіїв магії; магічну зброю; інші магічні предмети; «звичайних» людей з погляду магів; тварин і рослин [1, с. 2].

У процесі дослідження ми знайшли 300 авторських онімів та виявили такі їх типи: антропоніми (*Mabel – Мейбл, Flake Wurly – Флейк Ворлі*), фантастичних істот, чарівників та інших носіїв магії (*The Sascrotch – Снігова людина, Gobblewonder – Дуркоглот*), топоніми (*Gravity Falls – Гравіті Фолз, Scuttlebutt island – острів Пліток*), зооніми (*Waddles – Пухлик, Cheekums – Чікамс*), хрононіми (*The Wednesday Stump Speech – Промова з Пенька, The Mallow Tea Ceremony – Зефірно-Чайна Церемонія*), ергоніми («*Sev'eral Times*» – «*Кілька разів*», «*Ballway games*» – «*Болвей геймс*»), позначення видів творів мистецтва («*Duck-tective*» – «*Кач-дектив*», «*Glove story. A sock opera*» – «*Лялькова любов. Шкарпетна опера*»), позначення типів періодичних видань («*Gold chains for old man magazine*» – «*Золоті ланцюжки для стариганів*», «*Gravity Falls gossip*» – *газета «Плітки Гравіті Фолз»*), магічна зброя та інші магічні предмети (*the Crystal Gem Apple – Кристалеве Яблуко*) та хрематоніми («*Mr. Adequate*» *бар – Батончик «Адекват», «Pitt Cola» – «Плюнь кола»*) [7;8].

Досліджуючи та аналізуючи способи відтворення авторських власних назв у мультсеріалах «Гравіті Фолз» та «Час пригод» українською мовою, ми виокремили такі:

1) Транскрипція (22,5%) тобто письмове відтворення слів і текстів з урахуванням їх вимови засобами певної графічної системи. Більшість власних назв перекладаються саме за допомогою транскрипції. У мультсеріалах за допомогою цього способу здебільшого були відтворені антропоніми. Наприклад:

Mabel – Мейбл, Shmebulock – Шмеб'юлок, Flake Wurly – Флейк Ворлі, Sturly Stembleburgiss – Старлі Стемблеберджіз, Craz – Крез, Grampton St. Rumpferfrabble – Гремpton Ст. Рамптефребл, Creggy G – Крегі Джі [7].

2) Транслітерація (11,6%), тобто заміна знаків, літер (чи їх поєднань), текстів однієї писемності знаками чи літерами іншої, незалежно від їхньої вимови. За допомогою транслітерації переклали багато антропонімів:

Shandra Jimenez – Шандра Хіменез, Glark – Гларк, Blendin Blandin – Блендін Бландін, Ergman – Ерман, Celestabellethabella – Селестабелабетабела, Ricardio – Рікардіо [8].

3) Калькування (50,3%), тобто точне відтворення іноземного терміна з усіма мовними властивостями [6, с. 23]. Зазвичай, цей спосіб використовують, щоб через власну назву передати певну характеристику людини чи об'єкта. У мультсеріалі такі оніми належали різним

фантастичним істотам, чарівникам, магічним предметам, подіям та географічним об'єктам. Наприклад:

Goblin-Man – Людина-Гоблін, *The Destructor* – Руїнівник, *Bill Cipher* – Білл Шифр, *Power Ring* – Кільце Влади, *The Crystal Eye* - Кришталеве Око, *Magical Armor of Zeldron* – Магічні Обладунки Зелдрона, *the Candy Kingdom* – Королівство Цукерок, *Ocean of Fear* – Океан Страху [8].

4) Контекстуальна заміна (15,6%), тобто лексична трансформація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, яке не є словниковим відповідником і яке підібране із урахуванням контекстуального значення слова, що перекладається, його контексту вживання та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу [2, с. 183]. Наприклад:

Waddles перекладено як *Пухлик* через зовнішній вигляд персонажа, так само як «*Dream boy high*» – «Красунчики». Речення «*You're awfully persistent, Pine Tree*» було перекладене «Ти дуже наполегливий, *Соснова Кепка*» через те, що герой носив кепку з зображеною на ній сосною. А *the Grim Reader* в українському варіанті став *Лісорубом* через свою професію.

У процесі дослідження ми знайшли 200 загальних онімів і виявили такі їх типи: антропоніми (*Dipper* – Дінпер, *Soos* – Суз, *Wendy* – Венді), топоніми (*Oregon* – штат Орегон, *Kentucky* – Кентуккі), астроніми (*The Big Dipper* – Великий Ківш, *Earth* – Земля), хрононіми (*Family Day* – День сім'ї, *Jin Dynasty* – династія Цзінь), ергоніми (*Ford* – Форд, «*Laser Tag*» – «Лазерні Бої»), позначення видів творів мистецтва («*Cash wheel*» – «Колесо Грошей», «*Gossiping housewives*» – «Відчайдушні домогосподарки»), хрематоніми («*No running*» – «Не бігати», *Marco Polo* – «Марко Поло») [7; 8].

На основі результатів аналізу ми склали діаграму (див. Додаток А).

Досліджуючи та аналізуючи способи відтворення загальних власних назв у названих мультсеріалах українською мовою, ми виокремили такі:

1) Транскрипція (47%). У мультсеріалах за допомогою цього способу зазвичай були відтворені антропоніми. Наприклад:

Wendy – Венді, *Steve* – Стів, *Jason* – Джейсон, *Reginald* – Реджінальд, *Charlie* – Чарлі, *Ernie* – Ерні, *John Wilkes Booth* – Джон Вілкс Бут, *Jean-Luc* – Жан-Люк [7].

2) Транслітерація (20,4%). За допомогою цього способу було відтворено чимало антропонімів та топонімів. Наприклад:

Norman – Норман, *Carson* – Карсон, *Rosanna* – Розана, *Gideon* – Гідеон, *Elizabeth* – Елізабет, *Oregon* – штат Орегон, *Kentucky* – Кентуккі [7].

3) Транспозиція (7,2%). Онімів, відтворених за допомогою транспозиції, було знайдено дуже мало. Здебільшого, це були антропоніми.

Наприклад:

Hercules – Геркулес

У мультсеріалі *Hercules* – це персонажів давньогрецької міфології, тому його ім'я було відтворене як *Геркулес*.

Roderick – Родерік

Roderick – король вестготів. Перекладач відтворив його ім'я, використавши зафіксований еквівалент.

4) Калькування (19,3%). У мультсеріалі за допомогою цього способу було відтворено чимало антропонімів. Здебільшого це були прізвиська. Наприклад:

1. *And here we have our latest attraction – the legendary Cheapskate!* – А тут у нас остання сенсація – легендарний Скупердяй!

2. *Don't go, Big Henry, we need you!* – Не йди, Здоровань Генрі, благаю! [7]

Big Henry, *Cheapskate* це прізвиська, які характеризують персонажів, тому перекладач зробив правильний вибір, відтворивши їх в українській мові за допомогою цього способу.

5) Контекстуальна заміна (6,1%). Було знайдено всього декілька прикладів відтворення загальних онімів за допомогою контекстуальної заміни.

1. *Well, I can't argue with dr. Medicine.* – Ну, не поспориш з Айболитом.

2. *You just gotta make your body go like a video game «Puzzle block».* – Тільки треба буде рухатися як фігурка з «Темпісу» [7].

Перекладач вирішив підібрати еквіваленти, які будуть більш знайомі для українських телеглядачів, адже всі ми знаємо лікаря *Айболита* і відеограу «*Тетріс*».

На основі результатів аналізу ми склали діаграму (див. Додаток В).

Висновки. Отже, розглянувши особливості відтворення онімів при перекладі мультсеріалів, ми можемо зробити висновок, що основними способами відтворення власних назв є транскрипція, транслітерація, калькування та контекстуальна заміна. Для відтворення авторських власних назв перекладачі найчастіше використовують калькування, а для загальних – транскрипцію. Менше труднощів виникає при відтворенні загальних онімів, оскільки є можливість підібрати вже існуючий еквівалент. Способи та прийоми відтворення власних назв обираються в залежності від виду онімів та контексту.

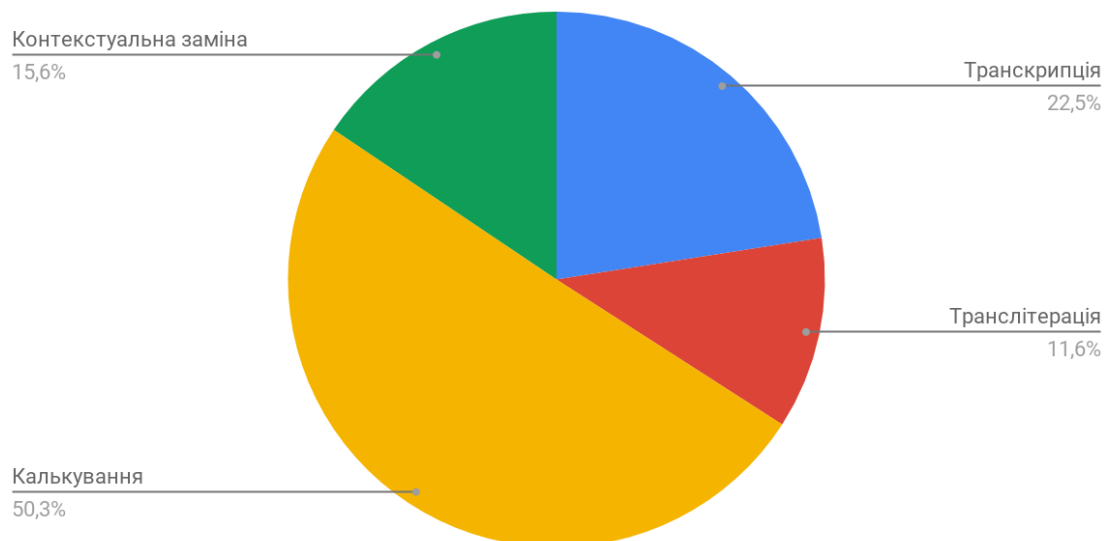
Перекладачі повинні застосовувати різноманітні способи та прийоми для адекватного відтворення онімів. Недостатньо просто добре володіти мовою. Важлива також культурна освіта та врахування різних аспектів при перекладі, щоб не втратити сенс, закладений в слово.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беликов С. В. Жанр фэнтэзи как объект концептуально-семантического исследования, 2008
2. Карабан В. Способи перекладу лексичних одиниць. Вінниця : Нова книга, 2002.
3. 2002.
4. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Київ : Академія, 2007. 622 с.
5. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей : слов.-довід. /ред.
6. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. 3-тє вид., випр. Київ : Наук. думка, 2005. 334 с.
7. Суперанская О. В. Общая теория имени собственного. Изд. 2-е, испр. Москва : URSS, 2007. 366 с.
8. Alexander Onysko. Berlin ; New York : Walter de Gruyter, 2007. 392 p.
9. <https://userials.pro/408-tayemnici-graviti-folz-sezon-1.html>
10. <https://userials.pro/438-chas-prigod-iz-finom-dzheykom-sezon-1.html>

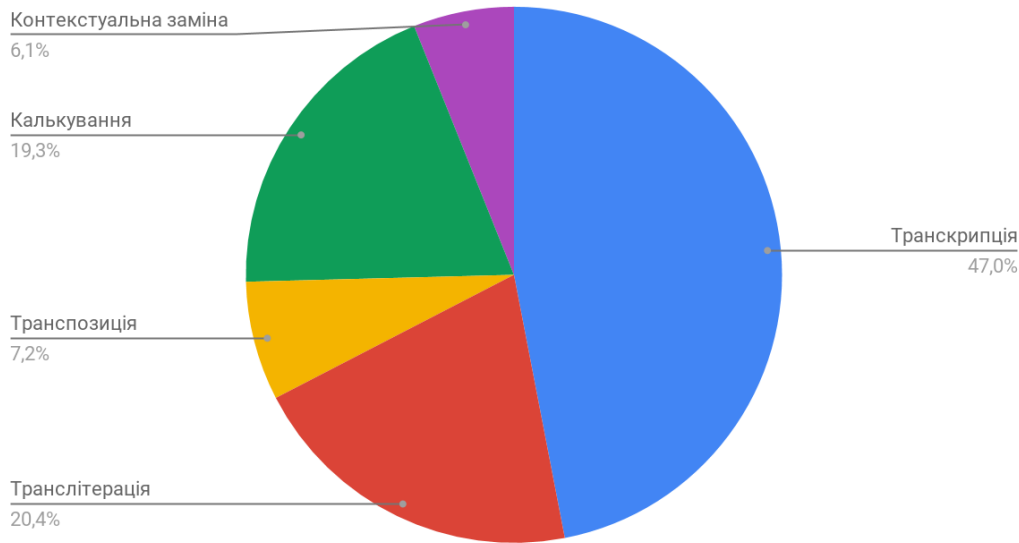
ДОДАТКИ:

Відсоткове відношення способів перекладу індивідуально-авторських онімів

Додаток А

Відсоткове відношення способів перекладу загальних онімів

Додаток В

Мізюк Інна

Науковий керівник – доц. Ярема О.Б.

ІНТЕРНЕТ – МЕМИ ЯК ФЕНОМЕН ВІРТУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Постановка проблеми. Інтернет-меми – феномен, супутній розвитку і розповсюдженню соціальних мереж, популярний у молоді. Існують інтернет-спільноти, присвячені мемам на певну тематику, і тематичні меми часто виступають як основний контент інтернет-спільноти за інтересам. Меми виконують різні функції в комунікації, в тому числі і функцію інтеграції, об’єднуючи учасників спільноти на основі загального досвіду і знань, поділюваних з допомогою мемів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам вивчення мемів присвячені дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних мовознавців: С. Блекмор, Д. Спербер, Б. Вігінз і Г. Баверс, Д. Рашкофф, Д. Зубрицька, З. Денисюк, О. Чернікова та ін.

Мета статті полягає у визначенні характеристик інтернет-мемів як одиниць віртуальної комунікації.

Виклад основного матеріалу. В сучасному суспільстві все більшу роль починають відігравати нові форми людської комунікації, які переміщуються у мережу Інтернет. В ній представлено велику кількість медійних, креолізованих текстів, які набувають актуальності серед населення, особливо молоді. Спеціальні можливості для породження і функціонування креолізованих текстів пропонує інтернет-комунікація як специфічна форма інформаційно-комунікативного простору.

Специфічним для інтернет-дискурсу засобом досягнення комічного ефекту, активність використання якого зростає впродовж останніх років, можна вважати так звані інтернет-меми.

Погляди на сутність мему можна розділити на дві великі частини: трактування мему як ідеї та розуміння мему як одиниці культурної інформації. До прикладу, А. Лінч визначає меми як ідеї, що розмножуються самостійно та висуває концепцію мемів як активно заразливих ідей [4, с. 2]. Таким чином, меми кількісно збільшуються без сторонньої допомоги або керівництва, і завдяки цьому є подібними до вірусів, такими, що легко переймаються або впливають на людей, не зустрічаючи перешкод.

У широкому сенсі мем розглядається як механізм передачі та зберігання культурної інформації. Основна властивість мема – здатність до реплікації. Цей підхід, закладений ще Р.

Докінзом, у якому меми розглядають як реплікатори культурної інформації, можна назвати редуцціоністським, оскільки він зводить пояснення складного феномена до найпростіших одиниць, які взаємодіють між собою. Він використовується в тому числі відомими вченими-когнітивістами, наприклад, Дугласом Гофстедтером і Деніелом Деннеттом [3]. Саме меми в широкому розумінні, заснованому на біологічних аналогіях, є предметом багатьох науково-популярних книг, наприклад, «Психічні віруси. Як програмують вашу свідомість» Р. Броуді або «Інструкція мемів: путівник користувача з вірусів свідомості» за авторством Т. Бретта. Згідно цього підходу, головна *ціль мему* – охопити найбільш широке коло носіїв, поширитися на дедалі більшому просторі та часі, швидкість розмноження є колосальною і тривалість циклу репродукції є найменшою. Його дійсно успішна риса – це те, що він розповсюджується немов епідемія, зачіпаючи більшу частину населення, для того щоб завершити свій цикл як стабільний, ендемічний компонент культури спільноти [2, с. 3205]. Отже, меми мають свій *цикл розповсюдження*, де позитивний наслідок складається з наступних ступенів: *інтеграція, експонентне розповсюдження та повна інтеграція у культурні навички та практики*.

Інтернет є настільки важливою для появи мемів технологією, що ті з них, які активно поширюються в цьому середовищі, отримали відповідну назву – *інтернет-меми*, хоча очевидно, що жарти, анекдоти та інші популярні «творчі продукти» успішно поширювалися іншими способами до винаходу мережі Інтернет.

Отже, *інтернет-мем* (або інтернет-феномен) – одиниця інформації, об'єкт, який отримав популярність – як правило, спонтанно – в середовищі, що обслуговується інформаційними технологіями. До спонтанного безконтрольного розповсюдження серед інтернет-користувачів схильна не будь-яка інформація, а тільки та, яка певним чином залишає багатьох користувачів небайдужими до неї, викликає інтерес або породжує будь-які асоціації.

Місця «зародження» мемів – це різні інтернет-спільноти (блоги, форуми, чати, групи в соціальних мережах і т. п.). Інтернет-меми відрізняються різним ступенем локальності в залежності від того, яку частину інтернет-простору вони покривають. Для інших носіїв мови вони, швидше за все, при ознайомленні залишаються незрозумілими, якщо не супроводити їх необхідними поясненнями, і, відповідно, не викличуть сміхової реакції.

Периоджерела мемів різноманітні: гаряча новина в ЗМІ, предмет мистецтва, фільм, персонаж аніме, висловлювання інтернет-користувача і т. д.

Отже, мем володіє культурною конотацією, що надає адресату можливість ідентифікації прецедентного феномена. Ефективність комунікації в цьому випадку прямо залежить від уміння інтернет-користувача здійснити експлікацію прихованих культурних конотацій мема, відновити ті асоціативні зв'язки, яким забезпечений комічний ефект [1, с. 81-82].

Важливим виявляється навмисне звуження фокус-групи, на яку орієнтований інтернет-мем і яка може його зрозуміти, оцінити: це може бути група користувачів певного ресурсу, група людей, об'єднаних рамками професії або соціальними рамками і т. п. На стадії зародження мем, як правило, несе функцію «субкультурного маркера», транслуючи «гумор не для всіх», для розуміння якого потрібно знання конкретного культурного контексту. Циркуляція мема на цій стадії є групотвірним фактором; і його дешифрування тими, хто «в темі», формує лінію розмежування між «своїми» і «чужими».

Однак завдяки відкритості інтернет-простору мем нерідко стає відомий широкій аудиторії, долаючи задані обмеження, що представляє особливий інтерес для його вивчення. У вільному комунікативному просторі інтернету успішний мем швидко виривається з «субкультурного гетто», просочується у блогосфері; проникає в розмовну мову, електронну пошту і т.д. Такий мем-кліше, мовний або візуальний штамп, по суті, перетворюється в інформаційний вірус. У таких випадках застосовують поняття «медіа вірус».

Хоча природи мемів досі докінця не вивчено, вони є найкращою ілюстрацією того, що відбувалося й активно обговорювалося останнім часом. Тобто меми відображають культурні стереотипи і явища сучасної дійсності, які є актуальними та цікавими для інтернет-користувачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шурина Ю. В. Интернет-мемы как феномен интернет-коммуникации // Научный диалог. 2012. Вып. № 3. Филология. С. 160-172.

2. Heylighen F. & Klaas Ch. Cultural Evolution and Memetics // Encyclopedia of Complexity and Systems Science. Springer: Springer Science+Buisness Media, 2009. P. 3205–3220.
3. Hofstadter, Douglas R. Metamagical Themas: Questing for the Essence of Mind and Pattern. 1985. 852 p. URL: https://archive.org/details/Metamagical_Themas (Last accessed: 26.04.2020)
4. Lynch A. Thought Contagion: How Belief Spreads through Society. New York: Basic Books, 1996. 182 p.

Олющак Неля
Науковий керівник – доц. Ярема О.

THE PECULIARITIES OF FASHION-BLOGS DISCOURSE

The Internet has been an informational and social phenomenon for more than twenty years. Now it has a significant impact on all spheres of human life: interpersonal communication, shopping, reading, learning, etc. Under the influence of the Internet, the opinion of its users about the surrounding world is formed. For example, the Internet helps us choose what films to watch, what books and magazines to read, what food to eat and what to wear. On the one hand, information abundance eliminates the problem of choice. On the other hand, people and their opinions become dependent on the global «machine” of manipulation. The main blocks of this «machine” are online media, social networks, virtual communities and, of course, blogs of various thematic areas (education, politics, travel, fashion, art, society).

The relevance of this topic may be due to the popularity of blogging. In the global network there are more than five hundred million blogs, which attract readers of different age groups.

The **aim** of this article is to analyse the fashion discourse, namely the features of its use and classification.

A **blog** (short for web log) is known to be often defined as an online diary, a regular record of one’s thoughts, opinions, or experiences that they put on the Internet for other people to read [9].

Structurally, a blog consists of [15]:

1. heading;
2. catchy picture;
3. introduction;
4. lead in;
5. main points;
6. conclusion;
7. invitation for feedback;
8. related posts, comments and sharing.

Blogs vary in the type of content they contain. The most widespread types of blogs are personal blogs and niche blogs. Popular topics of niche blogs include: sports, food, writing, music, games, beauty, books, fitness, travel, entertainment, fashion, lifestyle, etc. [6].

Types of content blogs should also be mentioned [5, p. 28–29]:

- 1) content blogs with copyright notes (posts);
- 2) microblogging — contains brief daily posts from the author’s daily life;
- 3) linklog, consisting of links to other sites and comments;
- 4) blogs based on quotes and reposts from other blogs;
- 5) tumblelogs — almost the same as a regular blog, with one difference: a blog entry can only be of a certain format. For example, quote, video, link, song, conversation, and so on.
- 6) splogs — spam blogs.

The study of *State Of Digital* company identifies five more types of bloggers based on their intention to profit from the blog [11]:

- 1) a part-time specialist (uses blogging for extra income);
- 2) amateur (does not use blogging for profit);
- 3) a full-time specialist (blogging as a career);
- 4) a corporate blogger (engaged in the blogging of a particular organization, either in addition to his / her main responsibilities, or this is his / her only task);
- 5) an entrepreneur (maintains a blog for his / her company, such bloggers make up 13 % of the total).

This article discusses the discourse of fashion blogs. It should be noted that until recently, such a phenomenon as a fashion blog did not exist. Previously, you had to have many years of experience in this field and / or a relevant education to get a «name» in the world of criticism of the fashion industry. The Internet in general and the blogosphere in particular have fundamentally changed the situation. Due to the pluralism of opinions expressed in the network, the posts of fashion bloggers were noticed firstly by ordinary Internet users, and only then by designers and large fashion houses. So, now fashion-bloggers are considered to belong to the category of journalists or fashion critics. Moreover, they have become an integral part of fashion shows, one of the key elements of brand promotion on the market. Fashion designers are willing to pay large fees for the positive feedback on their collection or brand.

A fashion-blog is a journal of entries related to fashion, style, clothes in terms of their semantic content. This type of blog is intended to cover the lifestyle of bloggers. Their purpose is to advertise cosmetics, accessories, clothes of certain brands and designers at certain stores and shopping centres and to make the readers (followers) buy it.

The main types of content on this type of a blog are posts about modern fashion, publications in which bloggers talk about the latest events in this area. They upload photos from fashion shows, talk about what to wear in the current season. Fashion bloggers also upload their own photos (the so-called looks or outfits) with detailed descriptions of what brand the clothes are, its value, and explain why things are better to combine in this or that way [1, p. 16].

Fashion blogs as a multifaceted phenomenon must be considered precisely as a discourse, and not as a genre or style. This is due to the fact that discourse is a broader concept. It can be associated not only with the linguistic characteristics of blog texts, but rather with a whole range of extralinguistic parameters. These parameters are involved in creating a special atmosphere for fashion blogs.

When describing a fashion blog, all its components should be considered. They include the names of bloggers, their profession, range of interests, the posts they create, the links they share, the structure of blog posts and, of course, the linguistic and stylistic means that define this unique world [2, p. 188–190].

The description of the discourse in question must begin with a portrait of its main character — a typical fashion blogger. Two types of fashion bloggers can be distinguished [1, p. 17]:

- 1) the one who describes only fashion trends in clothes and accessories, and periodically shares his/her impressions of shopping trips in various shopping centres;
- 2) the one who posts his/her photos and a story about fashion trends in clothes of various brands. In addition, they upload photos and articles about press tours, fashion shows, presentations, advertise contests held by well-known brands in whose companies bloggers participate; publish articles on fashion and fashion trends, both his/her own and other authors'.

The first type of bloggers usually conducts their blogs on various blogging platforms, such as wordpress.com, tumblr.com, blogger.com [16]. Bloggers of the second type often turn a traditional blog into a fashionable portal, similar to online versions of reputable glossy magazines (Vogue, ELLE [10], Harper's Bazaar [12], etc.).

The type of platform on which the blog was created and its format depends not only on the scale of financing the blogger, but also on the desire or the need to be equal with the reader, to be close and understandable to him / her. This is also necessary in order to be trusted not only by representatives of the elite of the society and regulars of fashion shows, but also by ordinary people. Some of them are in search of their unique style. Therefore, they explore the information space of the Internet or want to get acquainted with the main fashion trends of the upcoming season.

The vast majority of the audience of bloggers are not directly related to the fashion world. These are students, housewives, adolescents, public sector workers, etc. Many of them do not have the financial ability to replenish their wardrobe in the stores of those designers whose outfits they see in the photos of blog owners [1, p. 18–19].

Therefore, posting high-quality thematic images and illustrations becomes an extremely important task for bloggers. Posts are organized in such a way that they can attract readers of various types.

The study of blogs allows us to distinguish the following linguistic characteristics of fashion blogs [4, p. 91–95]:

1) Texts of fashion posts are highly expressive due to the use of a large number of descriptive adjectives, often in superlatives. Replication of adjectives is typical for Internet discourse. This technique is used to emphasize the quality of the subject, which is central to the blogger. Adverbs of degree (very, too, so), exclamatory sentences can also be used. Meaningful words are written in capital letters. Nonverbal means of communication such as emoticons («emoji») are used. They are typical for Internet communications and often replace punctuation marks. For example: «*In true Marc Jacobs fashion, the pockets are **huge**, the buttons are **big AND extremely shiny**. The fabrics are of **the highest quality**; thick, **heavy and rich, rich, rich!**», «*know you'll be wearing them for **a long, very long, time** [8].*»*

2) Complex sentences are not used. This helps to facilitate the perception of the text of the post, which has an advertising character. For example: «*Go for a slouchy linen trouser, a great white tunic, and throw your paisley on top like it's psychedelic icing. Don't forget the hat, if not to broaden your shade, then to broaden your horizon [14].*»

3) Bloggers use words related to colloquial vocabulary to be clearer to their readers. For example: «*but **y'all** know me..., wanna, I'm not **gonna lie**..., **they're NOT gonna last** very long but **man oh man, Hanging out** with my **erm...** [13].*»

4) Borrowings from the French language prevail in the fashion blogs of the English blogosphere (e.g. the *Patrouille de France* [8]; *L'oeil BA collection* [13]). Such words are usually related to the thematic field of fashion and style.

Blog posts are rich in stylistic devices, which make them especially aphoristic and figurative [3, p. 89–90]. For example:

1) allusions to designers (Calvin Klein, Karl Lagerfeld), actors (Sharon Stone, Jennifer Aniston, Angelina Jolie, and James Dean), editors of fashion magazines (Emmanuelle Alt (Vogue Paris)), famous models (Naomi Campbell, Gigi Hadid), fashion brands (Chloé, Dolce & Gabbana, Michael Kors, Gucci), shops (H&M, Zara), etc.;

2) metaphors: «*My main man, Marc Jacobs, has been killing it (and mind you, killing my finances) lately. A total **runway look** [8]*»;

3) epithets: *modern-boho aesthetic, minimalist bloggers, a romantic shirt [12]*;

4) proverbs: *The Devil's In The Detail [10]*;

5) irony: «*Another short trip notched up in New York meant another trip to Paintbox, not with palm trees, pineapples or other emoji-esque motifs that are so de rigueur of summer manicures [13]*»;

6) words belonging to a high literary style: *fabulous, magnificent, pretentious, poetic, to flourish, utilitarian, unearthly, azure.*

Many foreign bloggers maintain their blogs in two languages, for example, in English and French, as Alix does [7].

At the end of the post, bloggers make conclusions, which free the reader from self-understanding of information. This plays a decisive role in shaping the reader's opinion. The findings are often indirect and contain an incentive to action: «*Wanna know what I need to serve as an exclamation mark to this lewk? The olive green ostrich leather bag Marc named after me. Such a shame that bag is in the Philippines at the moment. **I'll make it my priority to get it the next time I go back to visit family** [8]*».

Summing up the results of the study, the following can be noted. Firstly, bloggers have the opportunity to cover topics of interest to them, express their opinions, focus on their perception of what is happening, provide information in the style most convenient for them, and act as the main character of the posts. All this brings the author as close as possible to readers. This leads to a growing interest in the blogosphere. Secondly, the linguistic component of blogs is characterized by a high level of expressiveness and speech that is easily comprehended. Blogs have almost the same structure, which allows the readers to orient in the web page and feel comfortable reading posts. Today, fashion blogs provide an opportunity to write about fashion not only to journalists, but also to ordinary people. Even if you do not have a professional journalistic education, you can become a fashion blogger. This situation is favourable for self-expression, searching for like-minded people, grouping according to interests, opinions, way of life and lifestyle. For this reason, blogs attract young people who have a need for self-expression.

REFERENCES

1. Ахренова Н. А. Особенности дискурса fashion-блогов. Вестник Московского государственного областного университета. 2015. Вып. 4. С. 14–23.
2. Ечевская Е. Г., Янке Е. Д. Фэшн-блогеры: новые агенты в индустрии моды. Вестник Новосибирского государственного университета. 2014. Т. 14. Вып. 2. С. 188–190.
3. Моргунова М. Н., Чашко М. М. Лексико-стилистические особенности англоязычного блоггового дискурса (на материале авторского блога). Известия Южного федерального университета. Филологические науки. Ростов-на-Дону. 2015. № 2. С. 85-93.
4. Новикова Е. Г. Языковые особенности организации текстов классического и сетевого дневников: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Ставропольский госуд. ун-т. Ставрополь, 2005. 255 с.
5. Черниш В. В. Блоги на допомогу викладачам іноземних мов. Інтернеттехнології у професійній діяльності вчителя: вивчаємо та викладаємо іноземні мови: посібник «Бібліотека журналу «Іноземні мови»». Київ: Ленвіт, 2011. Вип. 4. С. 26–42.
6. Types of Blogs and When They're Most Successful. Elegant Themes. URL: <https://www.elegantthemes.com/blog/marketing/types-of-blogs> (Last accessed: 06.12.2019).
7. Alix. Personal blog. URL: <http://www.thecherryblossomgirl.com/> (Last accessed: 07.12.2019).
8. Bryan Boy. Personal blog. URL: <http://www.bryanboy.com/> (Last accessed: 07.12.2019).
9. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/blog> (Last accessed: 06.12.2019).
10. ELLE. URL: <https://www.elle.com/> (Last accessed: 13.12.2019).
11. Friday Infographic: The Blogconomy, Blogging Statistics on the Blog Economy. State Of Digital. URL: <https://www.stateofdigital.com/infographic-blogconomy-blogging-statistics/> (Last accessed: 06.12.2019).
12. Harper's Bazaar. URL: <https://www.harperbazaar.com/> (Last accessed: 13.12.2019).
13. LauSusanna. Personal blog. URL: <http://www.stylebubble.co.uk/> (Last accessed: 07.12.2019).
14. Medin Leandra. Personal blog. URL: <http://www.manrepeller.com/> (Last accessed: 07.12.2019).
15. The Ultimate Guide to Writing Blog Posts That Rank in Google's Top 10. Personal blog. URL: <https://neilpatel.com/blog/the-ultimate-guide-to-writing-blog-posts-that-rank-in-googles-top-10/> (Last accessed: 06.12.2019).
16. What's The Right Platform For Your Fashion Blog? Independent Fashion Bloggers. URL: <https://heartifb.com/whats-the-right-platform-for-your-fashion-blog/> (Last accessed: 13.12.2019).

*Пирожішин Олена
Науковий керівник – доц. Притолок С.*

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМПОНЕНТАМИ-ЗООНІМАМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Постановка проблеми. У процесі життя людина створює власну систему світосприйняття, яка відображає національно-культурні традиції певної мовленнєвої спільноти, яка, представлена мовою, створює мовний світогляд. Зоолексика різних народів демонструє нам, що образне мислення кожного народу є індивідуальним та відмінним в ціннісній картині світу різних етносів. Актуальність цієї роботи полягає в тому, що фразеологічні одиниці, що містять назви тварин, представляють великий прошарок лексики, часто вживаються, привертають увагу дослідників, однак залишаються недостатньо вивченими.

Аналіз дослідження. Фразеологічні одиниці із компонентом-зоонімом є надзвичайно популярними у мовленні та представляють собою досить велику групу лексичних одиниць. Дослідження фразеологізмів із зоосемічним компонентом були проаналізовані в роботах таких учених, як Г. Кривенко, О. Нагорна, Л. Ярова, В. Мокієнко, В. Ужченко, В. Телія, А. Шмельов. Однак проблема комплексного підходу до фразеологічної одиниці як поняття мови та культури ще не вивчена і не затверджена, також їхня семантична класифікація потребує ґрунтовнішого вивчення.

Мета статті полягає у аналізі лінгвокультурних аспектів та вивченні семантики англійських зооморфних фразеологізмів. Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання таких завдань:

- охарактеризувати лінгвокультурну специфіку зооморфних фразеологічних одиниць;
- надати семантичну класифікацію ФО, що аналізуються.

Виклад основного матеріалу. У фразеології лінгвокультурологічний підхід ґрунтується на положенні, згідно з яким культура відтворює свій ціннісний зміст в найбільш універсальній засіб визначення світу - мовою, так як мова дозволяє зберігати і передавати «загальний запас культурних цінностей» [4, с. 27]. Лінгвокультурологія - це наука, «що виникла на стику лінгвістики і культурології і досліджує прояви культури народу, які відбилися і закріпилися в мові» [1, с. 8].

В. Н. Телія пише, що фразеологічний склад мови – це «дзеркало, в якому лінгвокультурна спільнота ідентифікує свою національну самосвідомість», саме фразеологізми нав'язують носіям мови особливе бачення світу, ситуації [3, с. 14]. Головна роль при формуванні загального фразеологічного значення належить особливому компоненту, який входить в структуру фразеологічної одиниці. Одним з таких компонентів є **зоонім**. Перенесення найменування за подібністю є одним з провідних способів формування фразеологізмів. Під зоонімом ми розуміємо іменник, що позначає тварину. «Групу стійких мовних утворень, у складі яких є зооніми або їх образно-генетичні елементи, називають зоофразеологізмами» [5, с. 45].

Зооморфізми – назви тварин, які проєктуються на людину у складі фразеологічної одиниці. Оскільки людина використовує у складі ФО зооморфізми тих тварин, які характерні для її оточення, кількість зоосемічних компонентів є обмеженою.

Через різноманітність культурологічних факторів, етнічних особливостей, різних мовних світоглядів та численних джерел літератури, в англійській фразеології переважають фразеологізми з компонентом-зоонімом, що містять змістовні елементи, характерні лише для британської культури [2, с. 15]

Національна специфіка зооморфних фразеологізмів визначається культурними та природними реаліями, властивими життю британців:

1. Фразеологічні одиниці, пов'язані з народними віруваннями, легендами, забобонами, звичаями та традиціями:

- *Halcyon days* – спокійні, мирні дні, спокійний час;
- *Dogs howl at death* – собака лає – чекай біди;
- *The hair of the dog that bit you* – клин клином вибивають;
- *Curiosity killed a cat* – багато будеш знати – скоро постарієш.

2. Фразеологічні-зооніми, які відображають історичні факти та події країни:

- *He eats no fish* – не влаштовуючи постів, не бути католиком;
- *As well be hanged for a sheep as a lamb* – якщо суджено бути повішеним за вівцю, то чому б не вкрасти і ягня.

3. Фразеологізми, пов'язані з релігією та церквою, взяті з Біблії, яка була надзвичайно популярною у Британії протягом століть:

- *Poor as a church mouse* – дуже бідний;
- *Separate the sheep from the goats* – відокремити овець від козлів, відділити, важливе від другорядного;
- *To worship the golden calf* – поклонятися золотому теляті.

4. Фразеологізми-зооніми, взяті з байок, міфів, казок та літератури:

- *To grin like a Cheshire cat* – посміхатися на весь рот;
- *To bell the cat* – братись за дуже важку та ризикову справу;
- *an albatross around one's neck* – важка ноша.

5. Фразеологізми-зооніми, які відображають різні аспекти життя британців, такі як політика, робота, дозвілля, спорт, захоплення та інші види діяльності:

- *Lame duck* – невдаха;
- *To call off the dogs* – відкликати собак, змінити неприємну тему розмови;
- *A bull* – спекулянт, який грає на підвищення на біржі.

6. ФО, які відображають риси характеру, особливо властиві для британців:

- *On the pig's back* – на коні, успішний;
- *Enough to make a cat laugh* – і мертвого розсмішить;
- *To be a bear for punishment* – йти напролом [6]

Зооніми можуть функціонувати в якості самостійних лексичних одиниць, можуть вони також входити до складу різних фразеологічних зрощень, ідіом, прислів'їв, приказок: *fight like a*

cat and dog – запекло лаятися; like a bat out of hell – дуже швидко; as timid as a hare – боягузливий як заєць.

Потенційно для зооморфного найменування людини може використовуватися будь-яка назва тварини, проте практично коло тварин звужується до більш-менш доступного для огляду їх кількості, головним чином тих, з якими людина (стосовно середовища свого існування) знайома досить добре. Одні й ті ж тварини можуть грати неоднакову роль в житті різних етносів і оцінюватися ними по-різному.

У процесі аналізу ФО з найменуваннями тварин в англійській мові було виявлено, що найчастіше у складі фразеологічних одиниць зустрічаються такі слова, як *кінь (horse), корова (cow), вівця (sheep), собака (dog) і кішка (cat)*. Матеріал дослідження дозволяє виокремити 3 семантичні типи в англійській мові:

1. ФО з позитивною конотацією: *as busy as a bee – працюючий як бджола; like a bird – як птах, охоче, легко, без вагань; have a memory like an elephant – мати прекрасну пам'ять; take the bull by the horns – діяти рішуче, мужньо долати труднощі; as mild as a dove – лагідний як голубка.*

2. ФО з нейтральною конотацією: *rain cats and dogs - злива, дощ як з відра; horse and horse – в однаковому становищі a word is not a sparrow, if it flies out you can not catch it – слово не горобець, вилетить – не ввіймаєш.*

3. ФО з негативною конотацією: *a gay cat – марнотратник життя; have bats in one's belfry – не всі вдома, несповна розуму; a dog in the manger – собака на сні; strut like a turkey-cock – зазнаватися; to cherish a snake in one's bosom – прихрїти змію на грудях; a fair cow – шахрай, негідник.*

Фразеологізми з назвами тварин відображають як позитивні, так і негативні риси людини, найчисельнішу групу складають ФО з негативною конотацією.

Висновки. Вивчення фразеології має велике значення для дослідження особливостей певного народу, створення уявлення про носіїв мови та їх світогляд. З давніх давен люди співіснують з тваринами, якості яких уособлюються в людині. ФО з найменуваннями тварин складають великий прошарок лексики і часто вживаються для позначення як позитивних, так і негативних якостей у характері людини. ФО з компонентами-зоонімами можна поділити на три семантичні групи: ФО з позитивною конотацією; ФО з нейтральною конотацією та ФО з негативною конотацією.

Національна специфіка зооморфних фразеологізмів визначається культурними та природними реаліями, властивими життю британців, такі як народні вірування, забобони, традиції, політика, робота, дозвілля, спорт, захоплення та інші види діяльності. Безумовно, великий вплив на формування фразеологічного фонду англійської мови мають також релігія, церква та література.

Перспективою подальшого дослідження є розширення корпусу одиниць дослідження, структурна класифікація фразеологізмів з компонентом-зоонімом, застосування статистичних методів дослідження. Практичне значення отриманих результатів полягає у систематизації наукових підходів щодо семантичної класифікації та виявлення лінгвокультурних особливостей фразеологізмів з компонентом-зоонімом в сучасній англійській мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маслова В.А. Лингвокультурология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
2. Нагорна О. О. Етнокультурні особливості семантики англ. фразеологізмів (на мат. Британського варіанту англ. мови): Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2008. – 21 с.
3. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с.
4. Трубецкой Н.С. История. Культура. Язык. – М.: Прогресс, 1995. – 799 с.
5. Ужченко Д. В. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні: Автореф. дис. канд. філол. наук. - Харків, 2000.
6. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник української мови / В. Д. Ужченко. – Київ: Освіта, 1998. – 224 с.

ФУНКЦІОНУВАННЯ АНГЛОМОВНОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ В РОЗМОВНОМУ ДИСКУРСІ НА МАТЕРІАЛАХ АМЕРИКАНСЬКОГО СЕРІАЛУ «ДРУЗИ»

Постановка проблеми. Існування різноманітних діалектизмів, сленгізмів тощо доводить, що мова залишається динамічною системою, яка постійно живе і розвивається. Уже сама властивість субстандартної системи лексики постійно поновлюватись є цікавою для вивчення цього явища як у теоретичному, так і в практичному планах. Саме тому дослідження молодіжного сленгу як невід'ємної частини національної мови є досить актуальним.

Аналіз дослідження. Проблематика сленгу є предметом постійного наукового пошуку. Теоретичні дослідження таких учених, як Н. Астаніна, О. Бабенко, В. Балабін, О. Клименко, У. Потятиник, Г. Іванова, Е. Партрідж, І. Гальперін, Г. Менкен, В. Вілюман, М. Маковський, В. Матюшенков, Т. Никитина, присвячені різним аспектам сленгу: походженню, особливостям вживання та функціонування, шляхам поповнення. Усе це дає підстави дійти висновку: осмислення проблеми розвитку молодіжного сленгу належить до актуальних аспектів у філологічній науці в цілому.

Мета статті полягає в актуалізації теоретичних принципів осмислення феномену англомовного сленгу в розмовному молодіжному дискурсі американського кіномистецтва. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- схарактеризувати явище сленгу в англомовному розмовному дискурсі;
- визначити типологічні характеристики сленгу сучасної англійської мови у кінострічці «Друзі».

Виклад основного матеріалу. Сучасний англомовний сленг становить 10-20% словника середнього американця, британця, австралійця або канадця. Сленг використовують не тільки у мовленні представників різноманітних верств населення, але й у художній літературі, у засобах масової інформації: газетах, журналах, телебаченні, а також на сцені і у рекламі. При цьому поняття «сленг» залишається одним з найбільш дискусійних явищ в англійській лексикології.

Перш за все, сленг є засобом маркування приналежності мовця до певної соціальної групи. Інакше кажучи, **сленг** – це мовний засіб виокремлення маленької групи у великому суспільстві. Водночас відділяючись від одних і наближаючись до інших, людина певним чином самовиражається. Окрім цього, літературна мова чи діалект часто не надають можливості висловити думку стисло та емоційно.

Привабливість сленгу полягає в тому, що його іноді дещо грубувата лексика дозволяє надати мовленню експресивного забарвлення. Це особливо суттєво для молоді [2, с. 28]. Молодіжна мова відображає нестійкий культурно-мовний стан суспільства, що балансує на грані літературної мови та жаргону [4,10]. І. Гальперін пропонує розуміти під сленгом той шар лексики та фразеології, який проявляється у сфері живої розмовної мови у вигляді розмовних неологізмів, які легко переходять у шар загальноприйнятої розмовної літературної лексики [2, 21].

Сленг має широкий діапазон вживання. Багато людей, а особливо молодь, вживають сленг у своєму мовленні тому, що бажають бути сучасними, стильними. Інші користуються сленгом, як засобом спілкування, який має відтінок відвертості, неформальності, виражає товарицькість і легкість спілкування.

Сленг – це постійне словотворення, в основі якого лежить принцип мовної гри. Нерідко саме комічний, ігровий ефект головний у сленговому тексті. Мовцю важливо не тільки «що сказати», але й «як сказати», щоб бути цікавим оповідачем.

Розглянемо сленг на прикладі американського комедійного серіалу «Друзі», що є популярним американським сіткомом, про групу з шести друзів, що живуть у Нью-Йорку. Герої – шестеро молодих людей, що живуть у Нью-Йорку (в основному на Мангеттені) і зустрічаються в улюбленому кафе – «Central Perk».

Стиль даного серіалу – розмовний, якому характерні емоційність, образність, конкретність, простота мовлення, що надає мовленню неофіційного звучання. Цей стиль використовується в усному повсякденному спілкуванні у побуті, у родині, на виробництві.

Основне призначення розмовного стилю – бути засобом невимушеного спілкування, живого обміну думками, з'ясування побутових стосунків. Саме цим пояснюється відсутність попереднього відбору мовного матеріалу, вживання разом із нейтральною лексикою стилістично знижених мовних засобів: фразеологізмів, діалектизмів, жаргонізмів. Часто вживаються в розмовній мові вигуки, частки, вставні слова, неповні речення, повтори, неузгоджені словосполучення тощо [4].

Оскільки головні герої відносяться до однієї соціальної групи, можна помітити, що стиль мовлення в них є схожим (простим, розмовним). Всі їхні бесіди будуються навколо побутового життя персонажів. У серіалі було знайдено багато сленгових одиниць, які розрізняються за декількома типами:

Звертання:

- *Hey, buddy. What's up?; What happened, big guy?; Attaboy!; You okay, slugger?; Listen. Smirky!*

Вигуки:

- *Score!; Gotcha!; You betcha!; Neat!; Rock on.*

Загальні сленгові слова:

- *I'm off to Carol's.; Poor little Tooty's scared to death.; There you go.; I'll catch up with you later.; He is really nutsy about you.; You're a bid freak of nature.; If that was me, I'd be all like crying my eyes out.*

Скорочення:

- *ASAP, BTW, FTF, AFAIK, BFF*, а також *max, bro, sec* та інші для економії часу.

Зменшувально-пестливі слова:

- *kiddo, kitty, sweetie, cutie-pie* та інші для вираження експресивності.

Звуконаслідування:

- *Why I whoo- hoo?; I'm going shoop-shoop-shoop. (to ski)*

Сарказм:

- *Joey: I need some rest. I think even God rested on the seventh day*
- *Monica: Joey, if this takes 7 days, you'll be able to meet God.*

Застосовано такий прийом як гра слів:

- *Ross equals Boss.; Nana. Nono.*

Власні вигадані слова:

- *He' got a Ross (a disease).* Ще одна особливість сленгу є використання власних назв замість зрозумілих слів.

Грубі образливі слова:

- *Bonehead! Bonehead!; Back off!; Bud-munch!; She is a total whack- job!; Get out of my chair, dill- hole.; It's so lame.*

Також кожна серія кінострічки «Друзі» містить в собі велику кількість **ідіом**. Складність англійської ідіоми полягає в тому, що її не можна перекладати дослівно, оскільки лексичне її значення не співпадає зі стилістичним.

1. *Maybe we should call it a day.* – *Напевно, нам слід закінчити на сьогодні.*
2. *Hey, Adam, how's tricks?* – *Привіт Адам, як ся маєш?*
3. *It's dead weird. It's like I'm off my face.* – *Це вкрай дивно. Ніби я ненормальна.*
4. *Keith was talking to me, and he's a dog, yeah? It's doing my head in.* – *Кім говорив зі мною, і він собака, так? Це мене з пантелику збиває.*
5. *I'm telling you, I'm losing it.* – *Я кажу тобі, я божеволію.*

Висновки. Проаналізувавши навіть одну серію серіалу «Друзі», можна зробити висновок, що мова цього серіалу дуже багата на сленг та ненормативну лексику. Так, сленгові одиниці зустрічаються у серіалі найчастіше (64% від загальної кількості використаних мовних одиниць); приклади з таким стилістичним явищем, як ідіома, становлять 36% від загальної кількості використаних мовних одиниць. Все це пов'язано з тим, що головні герої даного серіалу – молоді люди, яким притаманна експресивність, невдоволення життям.

Перспективою подальших досліджень є виявлення сленгізмів, жаргонізмів та інших стилістичних засобів нелітературної мови, що використовуються у мові соціальних мережах, яка є дуже схожою з розмовним стилем. Практичне значення отриманих результатів полягає у

систематизації наукових підходів щодо використання сленгу у розмовному дискурсі та розробці моделі аналізу та закономірності використання сленгових слів та виразів сучасної англійської мови в серіалі «Друзі».

ЛІТЕРАТУРА

1. Астаніна Н.А. Стилiстично-функціональна адаптація англiомовних запозичень в українській i російській мовах (на матерiалі запозичень кiнця ХХ – початку ХХІ столiть). Науковi записки Луганського національного педагогiчного унiверситету iм. Тараса Шевченка. Сер. Фiлологiчні науки. 2006. Вип. 6. С. 192-210.
2. Беляева Т.М. Хомяков В.А. Нестандартна лексика англiйської мови. Луцьк, 1985. 234 с.
3. Бурбело В.Б. Сучаснi концепції дискурсу та лiнгвопрагматичнi засади дискурсологiї . Вiсник Iноземна фiлологiя. Киiв, 2002. Вип. 32-33. с. 79- 84.
4. Вейхман Г.А. О стилистической классификации современного английского языка. Москва, 1997. №4. 105-109 с.
5. Матюшенков В. С. Dictionary of Slang in North America, Great Britain and Australia. Словарь английского сленга. Особенности употребления сленга в Северной Америке, Великобритании и Австралии. Москва, 2002. 176 с.
6. Потятиник У. О. Соцiолiнгвiстичнi та прагматистилiстичнi аспекти функцiонування сленгової лексики (на матерiалах перiодики США). Львiв, 2003. 246 с.

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Білоскурська Ірина

Науковий керівник – проф. Алексієвець Леся

УКРАЇНА В НІМЕЦЬКОМОВНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ТЕКСТАХ ТА КІНО (1939–1945)

Важким періодом для українського народу була Друга світова війна. Тому і не дивно, що культура та наука воєнних років цілком відповідали екстремальним умовам часу. Актуальність проблеми зумовлена потребою осмислення відносин між Україною та Німеччиною в роки Другої світової війни, зокрема, через аналіз літературних текстів і кіно.

Мета дослідження полягає в огляді сюжетів про Україну в німецькомовних літературних текстах та кіно в 1939–1945 рр.

Педантичність та старанність, головні характеристики німців, у тому числі, вони прискіпливо опрацьовують історичні дати і спокутують гріхи минулого. Спогади про війну супроводжуються низкою громадсько-політичних заходів, фотовиставками, виходом нових досліджень та історичних монографій, показом документальних і кінофільмів.

У ХХ ст., незважаючи на насаджено і визначену жорстоку конструкцію апаратом згори, з'являються роботи, де використано наукові методики, зроблено узагальнення з основою численного емпіричного матеріалу. Після виходу двотомної праці В. Дашичева, активізувалося дослідження цієї тематики. У них, внаслідок аналізу німецьких архівних джерел та статей іноземних дослідників, висловлюється теза щодо продуманості, масштабності й чіткої структури нацистської пропаганди, виокремлюючи основи: антисемітизм, расизм і антикомунізм. У статті підняте питання щодо психологічної підготовки війни, проти так званої антигітлерівської коаліції, створення спеціальних рот пропаганди [1, с. 45]. В дисертації Л. Макарової простежується ідея про те, що особливу увагу нацисти приділяли пропаганді серед молоді, з метою підтримання фанатичної відданості фюрерові [2, с. 24]. У статті В. Гриднєва викривається роль відділу пропаганди ОКВ (Верховне головнокомандування вермахту) щодо підготовки пропагандистських акцій на радянській території, аналізуються функції рот пропаганди вермахту [3, с. 166–171]. У монографії Ю. Орлова досліджуються форми й методи німецької пропаганди в межах Рейху, що в загальному вигляді зазнали краху [4, с. 176]. Ідеологічний вплив на східні окуповані території засобами преси, кіно й радіо знаходимо в монографії І. Івлева та А. Юденкова [5, с. 277]. Проте відомостей, пов'язаних із його особливостями на території України в зазначених працях зустрічаємо обмаль.

У цьому контексті збірник німецьких архівних матеріалів, які дібрав відомий вчений, професор Сорбонського університету Володимир Косик, має для істориків особливе значення. Його другий том містить документи 1941–1942 рр., що дає можливість сучасним українським дослідникам точніше реконструювати оформлення режиму «нового порядку» на окупованих територіях та детальніше дослідити розвиток національного руху Опору в Україні. В цій збірці використані недоступні або маловідомі для багатьох вчених України матеріали з Федерального архіву ФРН, Федерального військового архіву ФРН, Політичного архіву міністерства закордонних справ ФРН, Інституту сучасної історії в Мюнхені, Архіву ім. С. Бандери в Лондоні, а також з приватного архіву укладача [14].

Рольф-Дітер Мюллер у Берліні, в історичному музеї представив працю «Ворог на сході: таємні плани Гітлера щодо війни з СРСР» [15]. Інший відомий та популярний німецький історик Карл Шльогель протягом життя досліджував Росію та Радянський Союз. Майдан, анексія Криму та війна на сході України стали для нього вирішальним моментом, змусили відкласти усі поточні справи та написати книгу про Україну. Карл Шльогель говорить:

«Українцям також важливо дізнатися, як на них зовні дивляться інші, які питання у них виникають» [16]. «Український виклик. Відкриття європейської країни» – так називається робота Карла Шльогеля, яка вийшла друком в Німеччині 2017 р. [16].

Німецькомовна періодична преса представлена газетами «Deutsches Nachrichtenblatt», «Deutsche Ukraine-Zeitung», «Ukraine Post», «Ostkurier», «Ost-Front», «Soldatenzeitung der Ukraine». З переліком цих видань можна детальніше ознайомитися на сайті архіву української періодики онлайн – Libraria [11]. Наприклад, видання «Deutsche Ukraine-Zeitung» з 23 січня 1942 р. до 14 січня 1944 р. щоденно видавали в м. Луцьку німецькою мовою. Його обсяг - від 2 до 8 сторінок [12]. Інше німецькомовне видання «Ukraine Post» також видавали в м. Луцьку (1942–1943), один раз на тиждень (у суботу). Обсяг газети - 12–16 сторінок [13].

З Третього Рейху завозилися також звичайні німецькі видання. На сторінках газет публікувалися різноманітні дані, зокрема матеріали антисемітського, антирадянського й пронимецького змісту. Головну роль надавали соціально-економічній та військовій політиці СРСР, і керівництву, яке «мріяло про світову революцію». Загалом зміст цих публікацій містив наклеп, фальсифікацію та критику радянського устрою. Цю періодичну пресу мали змогу читати всі, хто володіли німецькою мовою та ті, хто хотів порівняти пресу двох різних країн, наскільки вона відрізнялася одна від одної (від місцевих часописів, наприклад). Але люди не були такими освідченими. І викладання німецької в УРСР було на занадто низькому рівні, не давало змоги вивчити її на рівні, щоб можна було розмовляти. Тож німецьку періодичну пресу слід вважати другорядним пропагандистським чинником у системі психологічного впливу на населення України [11].

Кіномистецтво як окремий вид мистецтва став особливо популярний у 20–30-их рр. ХХ ст. Зрозумівши, що цей вид творчості до вподоби людям, кіно почали застосовувати на населення в якості своєрідного ідеологічного впливу. До прикладу, у Німеччині та СРСР почалося виробництво кінострічок із метою пропаганди. Під час Другої світової війни кінематограф старався показати могутність своєї країни. В період окупації України, запевняли, що матеріально-технічна база кіностудій буде повністю евакуйована на Схід. Проте, через розгубленість установ та організацій, швидкий наступ німецьких військових, евакуацію не встигли провести. Протягом окупації були лише щотижневі кіножурнали, кінохроніки і документальні фільми. Знімання художніх стрічок відбувалося у повоєнні роки. Адже, це зрозуміло, що під час війни не було коштів на такі заняття [11].

Сучасні сюжети й тенденції різні. У Дніпропетровську (тепер м. Дніпро), за підтримки штабу Національного захисту, презентували документальний фільм про Україну «Road Movie Ukraine». Крізь призму бруду, німецькі режисери показали українських поліцейських, що проводили каральні виступи проти євреїв в роки німецько-радянської війни, це була історична драма «Наші матері, наші батьки» («Unsere Mütter, unsere Väter») [7]. У фільмі є епізод, коли німецькі солдати в зоні бойових дій стоять в оточенні й з жахом спостерігають, як українські поліцейські з жовто-блакитними пов'язками на руках проводять облаву на євреїв. Солдати примушують українського поліцейського відпустити дівчинку, з якою той поводиться вкрай грубо. «Ваші накази наказують Вам брати участь в цьому українському лайні?» – каже німецький солдат есесівському офіцеру, котрий виправдовує дії поліцейського, тим, що дівчинка є єврейкою. Абсурдність ситуації полягає в тому, що згідно фільму, дія цього епізоду відбувається в російському Смоленську. То був трьохсерійний фільм, показ якого відбувся 17 березня 2013 р. Тут показано сюжет події Другої світової війни очима п'ятих молодих німців. І було надзвичайно викривлено історичну правду.

У 1993 р. на широкий екран з'явився фільм німецького режисера Джозефа Фільсмайера «Сталінград» [8]. Ця картина показувала Сталінградську битву такою, якою її бачили німці. У результаті, після втрати великої половини особового складу, після втрати всіх ідеалів заклик фюрера «стояти до кінця» набуває для них зовсім інше, набагато страшніше значення. Одна група німецьких солдатів насолоджується відпусткою в Італії після успішних бойових дій в Північній Африці. Незабаром їх призначають в 6-у армію Паулюса і перекидають у Сталінград. Серед солдатів – лейтенант фон Віцланд, унтер-офіцер Роледер і обер-ефрейтор Райзер. Фільм показує, як взимку 1942 р. шоста армія вермахту була перекинута в Сталінград. У першому ж бою елітний взвод німецьких солдатів втрачає більше половини складу, проте все-одно

продовжує боротися за виживання. Після виграного бою проти танкового і піхотного радянського підрозділу засуджені повертаються в свій батальйон і отримують нагороди від командування. Проте бойовий настрій у німецьких рядах опускається все швидше, особливо після того, як їм наказано розстріляти групу беззбройних мирних жителів, звинувачених у партизанській діяльності. Це було останньою краплею для них. У епілозі до фільму кажуть, що в битві за Сталінград загинуло більше мільйона чоловік: росіян, німців, італійців, угорців, румунів та австрійців. З 260 тисяч солдатів 6-ї армії в полон потрапила 91 тисяча. З них додому повернулися лише 6 тисяч.

Операція «Валькірія» – фільм, заснований на реальних подіях. Це історія героя опору, полковника Клауса фон Штауффенберга, що очолював заколот проти Гітлера [9]. В 1944 р. він намагався вбити диктатора, принісши в портфелі бомбу. Але все, що йому вдалось – лише поранити фюрера, і не більше. Вищий офіцер Клаус фон Штауффенберг, втративши у Північній Африці ліве око, праву руку й декілька пальців на лівій руці, після повернення до Берліна приєднується до заклоту інших вищих офіцерів проти Адольфа Гітлера. На випадок непередбачуваного розвитку подій розробляється план під кодовою назвою «Валькірія», складений таким чином, щоб армія діяла в інтересах змовників, не підозрюючи про сам замах. Фільм базується на реальних історичних подіях.

Цікавим та пізнавальним є фільм «Бункер» (нім. Der Untergang – захід, загибель, крах) – німецького режисера Олівера Хіршбігеля про останні дні Третього рейху, заснований на спогадах Траудль Юнге, особистого секретаря Адольфа Гітлера, а також на однойменній книзі (Der Untergang) історика Йоахіма Феста [10]. Зйомки відбувалися загалом в Берліні, Мюнхені, а також у Санкт-Петербурзі в одному з кварталів, де знаходилося кілька напівзруйнованих будівель і вигляд якого був схожий з Берліном 1940-х років, оскільки забудовувався німецькими архітекторами.

Таким чином, відносини України та Німеччини в роки Другої світової війни були складними в сфері мистецтва. Так, мистецтво і кіно використовували в якості пропаганди німецької ідеології на широкі маси населення. Проте, незважаючи на згадані події, сучасні сюжети про Україну є важливим внеском у історію двох держав, дозволяють розгортати співпрацю надалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дашичев В. Банкротство стратегии германского фашизма. Исторические очерки, документы и материалы: В 2 т. Москва, 1973. 45 с.
2. Макарова Л. Нацистская пропаганда средствами искусства в освещении буржуазных историков: Автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.09 / Томский государственный университет. Томск, 1978. 24 с.
3. Гріднєв В. Пропагандистская подготовка фашистской Германией войны против СССР. Вопросы истории. 1981. № 5. С. 166–171.
4. Орлов Ю. Крах немецко-фашистской пропаганды. Москва, 1985. 176 с.
5. Ивлєв И., Юденков А. Оружием контрпропаганды: советская пропаганда среди населения на оккупированной территории СССР. 1941–1944. Москва, 1988. 277 с.
6. Шляхтун П. Політологія: Теорія та історія політичної науки. Київ, 2002. 573 с.
7. «Наші матері, наші батьки»: 2013. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://moviestape.net/katalog_serialiv/dramy/6151-nash-mater-nash-batki.html. [https://zaxid.net/nashi_ta_yihni_batki_i_materi_nimetskiy_teleserial_ta_yogo_shidnoyevropyyski_kritiki_n1292704].
8. «Сталинград (Stalingrad 1993)»: 1993. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=klZICSbcihg>
9. «ОПЕРАЦІЯ ВАЛЬКІРІЯ»: 2008. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kinoukr.com/2150-operaciya-valkiriya.html>
10. «Бункер»: 2004. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=bQBVe4UErb8>
11. Архів української періодики онлайн «Libraria» . [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.libraria.ua/er>
12. «Deutsche Ukraine-Zeitung» . [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://libraria.ua/all-titles/group/875/>
13. «Ukraine Post». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://libraria.ua/all-titles/group/878/>

14. Косик Володимир. Україна в другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т. 4. (1944-1945). Львів, 2000. 368 с.
15. Мюллер Рольф-Дитер. Враг стоит на Востоке. Гитлеровские планы войны против СССР в 1939 году. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.libfox.ru/613673-rolf-diter-myuller-vrag-stoit-na-vostoke-gitlerovskie-plany-voyny-protiv-sssr-v-1939-godu.html>
16. Шльогель Карл. Український виклик. Відкриття європейської країни. Київ, 2014. 356 с.

Голембйовська Любов

Науковий керівник – доц. Костюк А. В.

ЗВИЧАЄВО-ОБРЯДОВІ ФУНКЦІЇ ВИШИВКИ НА ЛЕМКІВЩИНІ

Вивчення традиційної лемківської вишивки актуальне і в питаннях дослідження їх духовної культури, звичаїв та традицій як таких, які з часом еволюціонують. В той же самий час дослідження вишивки цього регіону важливе не лише в плані пізнання художньої спадщини держави, а й в плані культурного та загальнолюдського значення.

Метою статті є комплексно дослідити лемківської вишивки у родинно-сімейних звичаях та обрядах із врахуванням трансформаційних процесів, котрі відбувалися на території цього регіону протягом багатомісячної історії та в умовах нового часу. Реалізація зазначеної мети передбачає розв'язання низки завдань: проаналізувати звичаєво-обрядові функції сорочки цього етнографічного регіону, простежити та дати оцінку локальній специфіці лемківської вишивки лемків у системі загальноукраїнського декоративно-прикладного мистецтва.

Порушена проблема знайшла відображення у студіях істориків та етнографів. Окремі аспекти цього питання висвітлено у працях таких науковців, М. Білан [1], І. Бугера [3], Р. Гузій, Й. Вархол, Н. Вархол [7], Р. Пилип [12], котрі подають загальну характеристику вишивки та сімейної обрядовості, проте лише поверхово згадують про досліджувану територію.

Виготовлення сорочки супроводжувалося різноманітними повір'ями, звичаями та обрядами. Вишивка відіграє сакральну, оберегову а також побутову функцію. Вишита сорочка супроводжувала людину протягом усього її життя – від народження аж до смерті. У світоглядних уявленнях нашого народу утвердилася віра в захисні властивості сорочки, оскільки вона знаходилася найближче до тіла з-поміж усього іншого одягу. Залишки цих вірувань і досі частково збережені у лемків.

Звичаєво-обрядові функції вишивки можна умовно поділити на три найважливіші події у людському житті: народження, весілля та смерть. Так, обрядова функція вишивки при народженні дитини на сьогоднішній день є недостатньо вивченою в порівнянні із похороном чи весіллям, однак ця тематика може бути предметом конкретного дослідження. Свою вагітність жінка намагалася приховувати якнайдовше, вона намагалася дотримуватися різноманітних ритуалів та дій, які мали б забезпечити швидкі пологи та здоров'я матері з дитиною, зокрема, такі дії часто мали свій початок на весіллі, наприклад, молодий після шлюбу розв'язував на своєму одязі усі вузлики – щоби жінка легко родила [4, с. 183]. Під час складних пологів лемки вдавалися до різних заходів, які за їхніми уявленнями могли полегшити процес, серед них було і покладення вишитої весільної сорочки або хустини під голову жінки [4, с. 117].

Варто зазначити, що жінки дітородного віку, які хотіли мати дітей, носили вишиті сорочки із спеціальними орнаментами, які містили ромбічні мотиви, шеврони та трикутники, руни родючості та рожаниці.

Дослідники лемківської культури подають доволі скупі згадки про застосування вишивки в обряді хрещення: «в день христин та сама повитуха знову купала дитину, зав'язувала в спеціально пошиту до хресту подушку та разом з першою кумою несли обидві в церкву», кількість пар хрещених батьків залежала від соціального статусу батьків [11, с. 135]; «хресні батьки приносили їй крижмо: дитячу сорочку, чепчик та шматок полотна» [11, с. 313]. Після пологів молода мама могла співати своєму новонародженому сину колискову:

*Люлю же мі, люлю, вишью ти кошулю
З тонкого рубочку, мій милий синочку* [2, с. 132].

У деяких селах Східної Лемківщини для новонароджених дітей матері шили покривало із рукавів старих вишитих сорочок [8, с. 146], що відіграло значення оберегу; на нашу думку, така практика мала поширення не лише на цій території. Закарпатські лемки, вишивали на пазусі сорочок хлопчиків рядки стилізованих фігурок «хлопчиків», а для дівчаток на манжетах зображали рядок фігурок-«дівчаток» [12, с. 432], що очевидно, мало вберегти дітей від усього поганого.

Весільний обряд лемків відповідно до хронології розгортання урочистих подій умовно поділяють на три етапи: передвесільний, весільний та післявесільний. Зазвичай весілля тривало два-три дні, а подекуди і цілий тиждень. Власне кожен етап весільного обряду містить обрядодії, в яких відводиться важлива роль вбранню наречених.

Невід'ємним елементом обряду заручин був обмін подарунками між нареченими: молодий дарував нареченій хустку та гроші, а та у відповідь підносила «рушник чи хустину, шлюбну сорочку та чіпляла до крисані букетик квітів зі стрічками і павиним пером» [7, с.77]. Поряд із сватаннями, заручинами та запросинами відбувалася ретельна підготовка до весілля, серед яких – випікання святкового короваю, приготування деревця, а також прощальний дівочий («дружчини», «оплящини») та хлопчачий («загравини», «плещини») вечір, який відбувався у переддень весілля у кожного вдома окремо. На Лемківщині про важливість одягу у весільній церемонії свідчить ритуал «оплящини» («опліччя» – сорочка) – дарування молодою власноруч виготовленої лляної сорочки нареченому, на прощальному вечорі, молода ж отримувала від нареченого хустку [7, с.78]. Якщо наречені проживали далеко один від одного, то дарування відбувалося перед самим вінчанням [5, с. 369]. Іншим свідченням виготовлення та дарування сорочки є уривки із пісні:

Прийди до нас, Яничку каждую неділечку

Мам на столі перко, білу кошулечку.

На той кошулечці вишиваной квіти

Дам ти єй Яночку, хоць я буду бита [10, с. 4].

Після дарування сорочки молодому, його мама оглядала, чи немає на ній вузликів, оскільки це означало би, що у подружньому житті чоловік матиме пов'язані руки і не зможе нічого вирішити [4, с. 167].

Весільні сорочки молодих: молодий одягав короткополу сорочку, яка не мала вишивки – «кошулю»; молода одягала білу одіж: коротку вишиту білу сорочку, з довгими рукавами, «коло шиї мала з гапту т. зв. майкетик, саме з гапту фальбанку, пришиту наоколо шиї до обшивки сорочки. Рукави гарно морщені, при листовках різнокольоровими нитками. На зібраний 5-6 разів і пришитий до обшивочки, нашитої наверху колірною борткою. Рукав закінчений так як коло шиї гаптом.» [3, с. 14-15], [1, с. 251]. Дещо іншим був весільний одяг українців на території сучасної Словаччини: протягом усього весілля аж до почепин молодий був одягнений у сорочку, яка була виготовлена його матір'ю, вона містила кольорові вставки, які були оздоблені червоними нитками; наречена ж одягала сорочку з витканими нашитими манжетами, які також були червоними – «аби була здорова, червонолиця невістка» [4, с. 167]. Важливою деталлю було те, що при одяганні у весільні шати молода на собі не зав'язувала ніяких шнурків – «бо то бы шя ї недобре водило» [9, с. 31].

Обрядодії першого весільного дня завершувалися практикою викуплення весільного ложа, яка завершувалася першою шлюбною ніччю. Підлеглість жінки у шлюбі перед чоловіком символізувало те, що вона мала зняти з ніг свого чоловіка чоботи, в яких знаходила гроші для себе, натомість молодий допомагав їй роздягнутися. Особливу увагу він звертав на її вишиту сорочку, на якій не мало бути зав'язано вузлів, оскільки така пересторога імовірно, зумовлена страхом перед чарами, які могли б призвести до втрати нареченими сексуальної сили [7, с.86].

На другий день весілля перед обрядом почепин, молода переодягалася в одяг заміжньої жінки і виконувала всю хатню роботу, демонструючи свої вміння. Опісля під час самих почепин молодий, сховавшись в кутику переодягався у вишиту його дружиною сорочку. «На шлюбній сорочці свашка чи молода намагалася зв'язати рукави, сподіваючись, що завдяки цьому чоловік ніколи не битиме своєї дружини» [7, с. 88]. Не раз доходило і до боротьби між свашками і молодим – сорочку розривали. Так, І. Бугера описав випадок, коли на весіллі свашки виявилися сильнішими за молодого і відібрали сорочку, пов'язавши на ній рукави.

Молодий так розгнівався, що привселюдно вибив свою жінку, хоча сам автор зазначив, що сімейне насильство серед лемків було нечастим явищем [3, с. 48]. Знятою сорочкою молодий «чухав ноги молодиці», за допомогою цієї дії лемки сподівалися, що молода не матиме корчів [9, с. 39]. Опісля цю ж сорочку молода господиня ховала в свою скриню, вірячи, що цим вбережеться від ймовірних знущань від чоловіка [4, с. 167]. В цей же день відбувалося ритуальне вмивання, за традицією, молоді мили один одного, після чого кожен витирався пазухою сорочки іншого, сподіваючись на взаємні любов та пошанування [6, с.100].

Смерть сприймалася лемками як невід’ємна та невідворотна подія, до якої люди готувалися заздалегідь. У похоронній обрядовості є неписані правила, які створюють відмінності між похованням одружених, неодружених людей а також малих дітей. Покійників часто одягали у святковий або весільний одяг [11. с. 159]. Так само одягали і старших людей; одяг мав бути білого кольору, оскільки він символізував жалобу [4, с. 207]. В разі смерті неодруженої дівчини чи хлопця, на похороні організовували справжнє весілля із друзями, дружками і т.д, оскільки лемки вірили, що таким чином вони зможуть одружитися на тому світі. Для незаміжньої дівчини шили білу сукню як до шлюбу; парубка одягали у найкращу лляну сорочку, штани та камізельку; якщо помирала дитина, то їй також вкладали вінок на голову [11. с. 159]. Смерть малих дітей була досить частим явищем, тому їй вагомої уваги не приділяли. Якщо помирала дівчинка, то її вбирали у біле платтячко, як наречену. Тіло мертвої дитини клали на стіл і поруч з ним могли виконувати різні роботи, навіть замішувати тісто. В труну дитину перекладали хресна мати «нанашка». У деяких селах Північної Лемківщини побутував звичай шивати сорочку небіжчика білими нитками, а в інших – навпаки – чорними, виготовленими в домашніх умовах. У будь-якому разі, сорочку шили рівно, без вузликів, «аби душа не заплуталася в них». Підготоване вбрання для похорону як і небіжчик мало пройти ритуальне очищення – омивання, оскільки за віруваннями «немитому тісна дорога до неба» [1, с. 250–251].

Отже, одяг у житті лемків відіграє неабияку роль, оскільки саме він від самого народження аж до смерті супроводжує людину на її життєвій дорозі. Вишиваючи певний узор на тканині майбутньої сорочки чи будь-якому іншому обрядовому полотні, вірили, що цим можуть притягати добрі сили і відвернути злих духів з поганою енергетикою. Саме тому вишита сорочка є невід’ємним елементом обрядових дій, які виробилися протягом тривалого часу та є частиною матеріальної та духовної культурної спадщини не лише лемків, а й усіх українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білан М. С., Стельмащук Г. Г. Український стрій: навчальний посібник. Львів: Апріорі, 2011. С. 242–252.
2. Бодак Я. Лемківські христини на Горличчині. / Пісні з родин і хрестин (збірник-реконструкція із теоретичною розвідкою, коментарями, моделями ритмоструктури, покажчиками). / [відп. ред. Г. А. Скрипник]; упоряд. А. І. Іваницький. – Вінниця: Нова книга, 2013. С. 116–135.
3. Бугера І. Лемківське весілля: фольклорно-етнографічне видання. Івано-Франківськ : Нова зоря, 1997. 61 с.
4. Вархол Й. Сімейна обрядовість. Календарна та сімейна обрядовість українців Словаччини. / [голов. ред. Г. Скрипник]; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ: Видавництво ІМФЕ, 2019. С. 110–217.
5. Головацький Я. Ф. Народні пісні Галицької та Угорської Русі: збірник. Частина 3. Москва, 1878. С. 369. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002494> (дата звернення: 23.03.2020).
6. Горошко Л. «Идут ся нам молодята мыти» (Обрядове вмивання пошлюблених в українській традиції). *Народознавчі зошити*. 2015. Вип. 1 (121). С. 99–105.
7. Гузій Р., Вархол Й., Вархол Н. Весільні обряди. Лемківщина: історико-етнографічне дослідження. Львів, 2002. Т. 2: Духовна культура. С. 75–93.
8. Зябловська Д. Є., Шмелькова О. М. Конструкторсько-технологічні прийоми виготовлення народного одягу лемків Великоберезнянщини. *Науковий вісник Мукачівського технологічного інституту*. Серія: Легка промисловість. 2008. Вип. 5. С. 143–149.
9. Калиняк І. Народне весілля (Село Рівне Свидницького округу). Пряшів: Дуклянська друкарня, 1979. 145 с.

10. Качор І. Лемківський співаник. Львів: Друкарня Ставропігійського Інституту, 1921. С. 4. URL: <http://www.lemko.org/pdf/Kaczor.pdf?fbclid=IwAR0Z92FkEOV173xpXqHSBtRleGwb6n6uoXbbUYVvUv16CmATP0dt9SPj3RB0> (дата звернення: 23.03.2020).
11. Лемківщина. Земля – Люди – Історія – Культура : Частина II. / За ред. Богдана О. Струмінського. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1988. 345 с.
12. Пилип Р. Художня вишивка українців Закарпаття XIX – першої половини XX ст.: монографія. Ужгород, 2012. 468 с.

Зубрик Катерина

Науковий керівник – канд. філософ. наук Кондратюк А.Р.

ГАРМОНІЯ ЯК ЕСТЕТИЧНА КАТЕГОРІЯ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Естетичні категорії визначають та описують ознаки художньої творчості, розглядають риси мистецтва й розуміння художніх творів. Протягом довгого періоду часу вони утворювалися, формувалися, видозмінювалися та змінювали одна одну.

Гармонія належить до найдавніших естетичних категорій. Її природу та суть досліджували ще античні філософи, які стверджували, що світ повинен розвиватися у цілковитій гармонії людини та природи. Думки про гармонію, хаос і міру набули незалежного значення як поняття естетики. Термін «гармонія» був вжитий ще Гомером у побутово-практичному значенні, як мир і злагода.

Піфагор розробив своєрідну теорію про «гармонію сфер», згідно з якою космічні об'єкти підпорядковуються музичним основам, а не лише організовані відповідно до математичних закономірностей (основою яких є числа). Він вважав, що кожна планета має особливе звучання, а музика сфер позитивно впливає на людину. За доби грецької класики написано чимало праць про гармонію, які вплинули на формування поглядів та значень, що забезпечило розвиток естетики як самостійної науки. Важливо згадати вчення піфагорійців, які акцентували увагу на вченні про гармонію як релігійно-онтологічну основу будь-якого буття, що поєднує в собі кінцеве і безкінечне, де «душа є гармонією тіла» [3, с. 68].

На думку піфагорійців, гармонія нероздільно пов'язана із сутністю числа. Вони сформулювали та розробили низку поглядів щодо сутності числа. Піфагорійці уподібнювали до чисел прості речі, взявши за основу математичні знання. В узагальнюючих теоретичних працях вони зазначали, що основою вчення про космос була числова гармонія, настроєна на відповідний музичний числовий лад. Як відомо, піфагорійці були певні, що Всесвіт є поєднанням геометричних фігур: Землі – форма куба, вогню – піраміди, повітря – октаедра, воді – ікосаедра, сфері Всесвіту – форму додекаедра. Це лягло в основу вчення про гармонію сфер. Разом з тим, не можна не зазначити, що рух світил продукує гармонійну музику навколо центрального світового вогню. Як результат, космос стає ідеально сформованим і музично оформленим тілом. Погляди піфагорійців вплинули на формування суті гармонії. Саме у них зародилися думки та погляди, що лягли в основу вчень про гармонію сфер, єдність мікро- і макрокосмосу, гармонійні пропорції, [3, с. 70].

За Філолаєм, космос не існував би без гармонії внутрішнього зв'язку явищ та речей природи, у поєднанні безмежного і межі. Але гармонія не була єдиною основою світу: душа теж є гармонія [1].

Геракліт запропонував своє розуміння суті гармонії. Його ідеї опиралися на співставленні протилежностей, на протиріччі множини та єдності. Гармонія у нього набуває значення не як поєднання окремого, а як одного цілого, і не числами, а забезпечується безпосередньою взаємодією речей у просторі космосу і співвідноситься не як частина з цілим, а як одна річ співвідноситься з іншою й всі речі оцінюються в естетичній єдності. На думку Геракліта, гармонія виникає через боротьбу протиріч. Філософ висловив думку, що існує вища гармонія, яка тільки частково доступна людському розумінню (через своє божественне походження) та проявляється у суперечливих естетичних тлумаченнях [5].

Аналізуючи питання гармонії як естетичної категорії, слід звернути увагу на вчення давньогрецьких філософів Сократа, Платона і Арістотеля. Сократ вважав ідею доцільності

основою естетики, що сприяло виникненню нового погляду на суть гармонії, яка вже не була зведена, як у піфагорійців, до фізичних симетрій та пропорційності. У поняття гармонії Сократ вніс такі моменти, як відносність, доцільність та функціональність [3, с. 71].

Платон вважав, що гармонія відноситься і до моральної сфери, що вона є відповідністю між внутрішнім та зовнішнім, а не є суто космологічною та математичною теоріями, погодившись з Сократом. На думку Платона, вищим проявом гармонії є справедливість. У філософа було багато послідовників серед християнських авторів, що розглядали питання про людську природу, в якій з'єднується духовне, душевне і тілесне, формуючи складну й неподільну природу людини. Тому подолали спокусу гностичної філософії, в якій людина розглядалася крізь призму дуалізму, коли духовне начало в його природі послідовно протиставлялося тілесному, яке демонізували [1].

Арістотель зближував поняття гармонія і порядок – саме тому ці терміни показують діалектичний перехід порядку в безпорядок та навпаки. Він певен, що шукати в усьому «центр», «ціле» та «середину» є схильністю античної свідомості. Античний світогляд повністю неможливий, якщо не брати до уваги даний принцип, що зрівноважує все наше буття, починаючи від психології і кінчаючи космологією. Розробляючи концепцію гармонії як середини, Арістотель відтворював найхарактерніші риси античної естетичної свідомості [3, с. 72].

У добу Середньовіччя усталені уявлення античних філософів про зв'язок гармонії з космосом не відображали біблійні твердження про світобудову. Необхідністю стало обґрунтування нової християнської космогонії для того, щоб ідея космічної гармонії замінилася ієрархією небесного й земного, Божого і людського. Але повністю відмовитися від античного поняття гармонії отці церкви не мали змоги. Григорій Ніський вважав гармонічну влаштованість й систематизованість світу прямим доказом слави Божої. Новаторською стала ідея про уявлення гармонії як тотожності частини та цілого [2].

На думку Фоми Аквінського сутність гармонії містить два головні аспекти: перший зосереджується на духовній ознаці гармонії та базується не на предметному світі людини, а на внутрішньому, а другий розглядає гармонію як відповідність між річчю та її образом, між формою та матерією. Саме своїми судженнями щодо гармонії філософ відрізняється від інших мислителів Середньовіччя. Розглядаючи гармонію, варто враховувати дуалізм сприйняття світу, що був притаманний усьому періоду Середньовіччя, коли усе навколишнє сприймалося як відносини нерухомої і безплідної матерії з Духом Божим. Відповідно до цього твердження, гармонія як естетична категорія, має духовну (ідеальну) природу.

Відродження змусило науковців переосмислити категорії гармонії, оскільки природа втілення творчої сили сприяє створенню речей та їх образів. Саме тому ця природа наповнена гармонією, що є «душею світу». Будучи основою буття, гармонія наповнює весь світ, а людина не може бути непричетною до неї. Важливим тут є виникнення теорії про співвіднесення гармонії світу та тією гармонією, яка є невід'ємною частиною буття кожного індивіда [4].

Естетична категорія гармонії була досить популярною у Новий час. Згідно Декарту, чим менше диспропорції виявляється в архітектоніці предмета, тим легше буде він сприйматися.

Гегель розумів гармонію як систему подібних понять естетики – симетрії, закономірності та правильності. Остання, на думку філософа, є найелементарніша та найбільш довершена, яка створюється методом повтору деякої фігури чи мотиву, тому виключає будь-яку розмаїтість, передбачаючи в усьому тотожність, однаковість. Він вважав, що ні якість, ні кількість не є постійними, сталими категоріями. Якість переходячи через свої різні моменти, вичерпує себе і приходиться до заперечення себе, поступаючись новій. І цей перехід відбувається щонайперше через кількісні зміни.

Історичні дослідження гармонії є актуальними і для сучасної естетики, яка трактує гармонію як відповідність між вимірами людини та вимірами природи. Важливим напрямком розвитку гармонії є розгляд сучасних проблем в екології, взаємозв'язок людини та природи, її відновлення та збереження. Це доводить, що гармонія є важливою естетичною категорією, і проблема естетичного смаку і виховання людини близькі поняттю гармонія.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гармонія: сутність та особливості. «Етика у сучасному світі». Електронний доступ: <http://estetica.etica.in.ua/garmoniya-sutnist-ta-osoblivosti/>

2. Естетика: Навч. посіб. М. П. Колесніков, О. В. Колеснікова, В.О. Лозовой та ін. К.: Юрінком Інтер, 2003. 208 с.
3. Естетика: Підручник Л.Т. Левчук, В.І. Панченко, О.І. Оніщенко, Д.Ю. Кучерюк. К.: Вища школа, 2006. 431 с.
4. Хлистун О.С. Мистецькі засоби гармонізації комунікативного середовища у просторі сучасної культури: дис. ...докт. культ.: 26.00.01 – теорія та історія культури. Київ, 2019. – 386 с. Електронний доступ: http://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/hl_dis.pdf
5. Шестаков В.П. Эстетические категории. Опыт систематического и исторического исследования. М., 1983.147 с.

Капараби Зоряни

Науковий керівник – доц. Костюк А. В.

ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІАНИ СПЕНСЕР (1981–1997 РР.)

Оцінка ролі конкретної особистості в історії завжди була справою нелегкою. Як особистість непересічна та яскрава, Діана Спенсер за життя, так і після смерті незмінно перебувала у полі зору науковців, ЗМІ, опонентів та шанувальників. Однак, громадські погляди леді Діани є чіткими та зрозумілими, бо й досі бракує деталей її характеристики як місіонера та дипломата. Варто зазначити, що громадська діяльність Діани Спенсер є доволі обмеженою, бо включала в себе дипломатичні поїздки та турне в якості представника королівської родини [7].

Об'єктом нашої розвідки є основні факти громадської діяльності принцеси Діани. Предметом дослідження виступають основні напрямки її місіонерської та благодійницької праці. Метою даної статті є аналіз ряду джерел, котрі розкривають всі напрямки громадської діяльності Леді Ді. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання ряду завдань: проаналізувати всі напрямки благодійної діяльності принцеси та дослідити їх шляхи реалізації.

Саме друга половина ХХ століття відрізняється насиченістю подій. Тож історія Великобританії цього періоду не є виключенням. Так, як Діана Спенсер є видатною постаттю, то ця тема є достатньо досліджуваною. Про неї почали писати ще за життя. При вивченні даної проблеми, варто відзначити, що окремі аспекти її громадської діяльності у вказаний період висвітлені у дослідженнях К. Бреннан [1], М. Джоанн [3], В. Николаев [5] та ін.

Так, у 1981 р. принцеса Діана в якості нареченої принца Чарльза здійснила свій перший офіційний вихід на благодійний захід в залі Ювелірів, а згодом в офіційному турне по Уельсі, Шоттоні виголосила свою першу промову. Доречно додати, що публічні промови принцеси Діани мали успіх серед населення Британського королівства, бо їй вдалося збирати значні кошти на благодійність [1]. Цього ж року Леді Ді взяла участь у відкритті англійського парламенту.

Відповідно до цього, у вересні 1982 р. принцеса Діана здійснила своє перше закордонне турне (де відвідала похорон принцеси Монако) і це можна вважати початком становлення її як міжнародного дипломата. Разом з тим, ця дипломатична поїздка відбулася з певними відхиленнями від дипломатичного протоколу з боку Діани, хоча її одноосібне представництво в якості члена королівської родини було позитивно сприйняте як журналістами, так і народом [2].

Зауважимо, що турне королівського подружжя по Австралії, Новій Зеландії, Канаді протягом 1983 р. набуло грандіозного розмаху. Так, під час їх візиту до Канади в червні – липні 1983 р. було відкрито Літню Універсіаду та відвідано урочистості в зв'язку із святкування 400-ї річниці із придбання цього острова Короною.

Із народженням дітей принцеса Діана не припиняла свої закордонні турне. Так, протягом 1985 р. вона разом із принцом Чарльзом відвідала Італію (де зустрілася із президентом – А. Пертіні та папою Павлом II) та США (зустрілася із президентом – Р. Рейганом) [5]. У 1986 р. королівська родина здійснила турне по Японії, Індонезії, Іспанії та арабських державах Перської затоки (Оман, Катар, Бахрейн та Саудівську Аравію).

Переломним на думку дослідників для принцеси став 1990 р., коли Діана та Чарльз відвідали Угорщину (країну колишнього соцтабору) [4] та Німеччину в період конфлікту в Перській затоці (зустрілася із родинами солдат).

Свої волонтерську діяльність принцеса Діана розпочала із візиту до Пакистану [3] та Бразилії, де відвідала ряд організацій, котрі боролися із бездомністю, насильством, хворобами та бідністю [4]. Зазначимо, що аналогічний характер мали поїздки Леді Ді у 1992 р. і до Індії, де зустрілася із матір'ю Терезою та узгодила основні вектори їхньої майбутньої співпраці.

Із 1994 р. принцеса Діана стає віце-президентом Британського Червоного Хреста [6] та у 1995 р. відвідує Японію (офіційний візит до імператора Акіхіто та імператриці Мічіко та Національну дитячу лікарню в Токіо). Також цього року здійснює візит до Москви, де отримує Міжнародну премію Леонард та дарує обладнання для однієї з лікарень столиці. Разом з тим, наприкінці 1995 р. Діана здійснила поїздки до Аргентини, Бельгії, Непалу, Швейцарії та Зімбабве, де підтримала ряд акцій у вирішенні глобальних проблем людства (проти поширення СНІДу, боротьба з протипіхотними мінами) [7]. По суті, міс Спенсер була однією із перших, хто почав відкрито боротися зі СНІДом. Так, у 1987 р. була присутня на відкритті першого у Великобританії відділення для ВІЛ-інфікованих, де потиснула всім пацієнтам руки і тим самим зробила перший крок до припинення ізоляції ВІЛ-інфікованих, а у 1989 р. під час візиту до США взяла на руки хвору на СНІД семирічну дитину. Слід відзначити, що масштаби та наслідки її праці можемо порівняти тільки із діяльністю королеви Британії [6], бо вона брала участь у роботі 150 благодійних організацій, 90 із котрих очолювала.

Зауважимо, що у березні 1997 р. принцеса Діана відвідала Південну Африку (де зустрілася з президентом Н. Манделою) та планувала поєднати дві благодійні організації (дитячий фонд Нельсона Мандели та Меморіальний фонд принцеси Уельської Діани для допомоги жертвам СНІДу). Це рішення було реалізовано лише у 2002 р., а у жовтні 2017 р. журнал «Attitude» вшанував Діану нагородою за її роботу з ВІЛ / СНІД [3]. Разом з тим, принцеса Діана взяла під патронаж Британську асоціацію глухих, де був прийнятий грант для молоді, котра змінить світ.

Ще однією з сферою громадської діяльності принцеси Діани була миротворча, котра змусила ряд держав змінити політику по відношенню до одного із видів зброї – протипіхотних мін. Так, в останній рік свого життя Діана побувала на мінних полях в Анголі, а після цього розгорнула кампанію по забороні протипіхотних мін. Під контролем принцеси були знешкоджено п'ять тисяч мін. Відповідно до цього її діяльність була настільки ефективною та переконливою, що генеральний секретар ООН Кофі Аннан запросив її виступити з доповіддю по питаннях Анголи на асамблеї організації [2], а після її смерті був створений благодійний фонд «імені принцеси Діани» по забороні протипіхотних мін.

Зазначимо, принцеса Діана стала покровителькою ряду благодійних організацій, а саме «Centrepoint» та «Turning Point», котрі боролися із бідністю, бездомністю, зловживаннями наркотиками, алкоголем та проблемами психічного здоров'я [5]. На даний час цими організаціями опікується принц Вільям [4].

Відомо, леді Діана після розлучення в 1995 р. стала активно допомагати некомерційним організаціям, а саме підтримувала ряд мистецьких проєктів. А ще у 1997 р. було засновано Меморіальний фонд принцеси Діани Уельської, котрий до сьогодні працює у шести напрямках: Англійському національному балету, Місії по роботі з хворими на проказу, Національному суспільству підтримки хворих на СНІД, Centrepoint, Дитячій лікарні на Грейт Ормонд стріт, Королівській Марсденській лікарні [7].

Таким чином, громадська діяльність Діани Спенсер в основному була направлена на вирішенні глобальних проблем людства (поширення СНІДу, боротьба з протипіхотними мінами, бідністю, зловживаннями наркотиками, алкоголем, бездомністю дітей) та підтримку обдарованої молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бреннан К. Діана, принцеса Уельська. Челсі: Філадельфія, 1998.
2. Davies, Jude (2001). *Diana, A Cultural History: Gender, Race, Nation, and the People's Princess*. Houndmills, Hampshire; New York: Palgrave
3. Джоанн М. Принцеса Діана. Біографія. Нью-Йорк: DK Publishing, 2006.
4. Матвеев В. А. Британская монархия: искусство выживания. *Новая и новейшая история*. 1993. № 6.
5. Николаев В. Н. Леди Диана, как зеркало нашего века. *Русский дом*. 1998. № 1. С. 13–15.
6. Taylor, John A. *Diana, Self-Interest, and British National Identity*. Westport, CN: Praeger. 2000.
7. Harrison Ted. *Diana: The Making of a Saint: How the Death of a Princess Led to the Birth of a Cult*. N.Y. 2008.

*Киданюк Вікторія**Науковий керівник – доц. Григорук Н. А.***УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА У СВІТІ**

Станом на сьогодні за межами України мешкає від 10 до 15 млн. українців та їх нащадків, тобто близько третини корінної нації [6].

Українська діаспора – це збірне визначення української національної спільноти поза межами українських земель (етнічної української території), яка відчуває духовний зв'язок з Україною [5, с. 87].

Метою даної статі є проінформувати про особливості й причини еміграції українців та продемонструвати її чисельність в різних регіонах світу.

В історії української еміграції простежуються два основних напрямки, кожен з яких має кілька хвиль. За напрямком її умовно поділяють на східну і західну.

Східна діаспора утворювалася шляхом переселення українців до внутрішніх губерній Російської імперії, пізніше – до республік колишнього СРСР. Поодинокі міграції зафіксовані ще у XVI ст., коли українські козаки разом із російськими землепрохідцями освоювали простори Сибіру, Далекого Сходу, Камчатки та Чукотки. Масові ж переселення мають більш визначений час та ґрунтовніше мотивування [3, с. 53-55].

До східної діаспори (а вона налічує до 10 млн. осіб) слід залучити і українців Берестейщини, Курщини, Кубані, Придністров'я тощо, історичною долею відрізаних від колись цілісного етнічного масиву, й етнічні вкраплення в населення Прибалтики, Москви та Санкт-Петербурга, і цілі етнічні райони в Башкортостані, Закавказзі, Казахстані та Середній Азії, де у 20-ті роки утворилася так звана «Сіра Україна», і великий клин у Сибіру та на Далекому Сході, що дістав назву «Зеленої України» [3, с. 57-59].

До західної української діаспори (понад 5 млн. осіб) слід додати також українців Холмщини, Перемишлянщини, Надсяння, Підляшшя, Пряшівщини, Мараморощини та Сучавщини, свого часу відокремлених від суцільного українського етнічного масиву, і давні компактні утворення в Угорщині, Югославії, Австрії, Німеччині, й етнічні вкраплення в населення Великобританії, Франції, Італії, Бельгії та інших європейських країн, і суцільні райони та навіть провінції у Канаді, США, Аргентині, Австралії. [4, с. 76].

Кількісна характеристика західної діаспори виглядає нині таким чином. У США проживає близько 2 млн. осіб, половина з яких – у штаті Пенсильванія, до 20 % - у штатах Нью-Джерсі, Нью-Йорк, менше – в Мічигані, Огайо та Коннектикуті. Серед них спостерігається стійка тенденція до збереження національних цінностей, зокрема, мови [6].

У Канаді мешкає близько 1 млн. україноканадців, в основному у провінціях Манітоба, Саскачевань, Альберта, Онтаріо (2,3%), де створені національні громадські організації, школи, філії університетів. Особливе місце серед країн української діаспори займає Югославія. Українські переселенці (нині їх налічується близько 36 тис.) перебралися до Воеводини ще у XVIII ст., утворивши у місті Руський Керестур свій значний осередок [6].

Ще давніша українська діаспора у Болгарії. Українці почали прибувати до неї ще у IX-X ст. – ченці, купці, студенти, а головне – викладачі Києво-Могилянської академії, котрі започаткували там традицію викладання курсів з актуальних гуманітарних проблем. Пізніше в числі таких просвітителів був видатний письменник, учений та громадський діяч Михайло Драгоманов [4, с. 12-15].

Загальна динаміка чисельності та розміщення українців у світі має такий вигляд: у 1719 р. із загальної кількості українців (5,8 млн.) в Україні проживало 4,9 млн., у тому числі в межах Російської держави – 448 тис., у зарубіжній Європі 379 тис.; у 1858 р. із загальної кількості українців (16,1 млн.) в Україні проживало 12,8 млн., у Росії – 2,2 млн., в зарубіжній Європі – 941,5 тис.; у 1926 р. відповідно: 37,2 млн., 27,6 млн., 8,4 млн., 745,8 тис. і до 500 тис. в Америці; у 1979 р. – 44,1 млн., 36,5 млн., 5,9 млн., 490 тис. і 1,3 млн.; нарешті, у 1989 р. із загальної кількості українців світу (51,9 млн.) 37,4 млн. проживало в Україні, 11 млн. у республіках СРСР, 853 тис. у зарубіжній Європі, а в країнах Америки – понад 2,5 млн [6].

Розподіл українців за групами країн на кінець 80-х років ХХ ст. [2, с. 167].

Країни і їх групи	Кількість українців, тис. осіб	
	За оцінкою ЕУ	За даними В. Наулка
Східна діаспора	11060	6806

Українська діаспора в республіках Середньої Азії є досить чисельною. Її історія сягає початку 60-х років ХІХ ст. і характеризується кількома регіонами відносно високої територіальної концентрації українців, суттєвими територіальними змінами тієї частини, яку займають українці серед усього населення впродовж повоєнних років. І нарешті, ряд районів Середньої Азії був місцем заслання, а також вислання національних меншостей з України – кримських татар, німців, болгар, греків і представників інших національностей, частина яких ще й досі не мав змоги повернутися на свою батьківщину. Геополітична мапа Узбекистану, Киргизії, Таджикистану і Туркменії (Середня Азія) У Середній Азії – Узбекистані, Киргизії, Таджикистані і Туркменії – налічувалося 338,5 тис. українців та осіб українського походження, тобто всіх тих, хто під час перепису 1989 р. назвав себе чи своїх дітей українцями. Чисельність українців за повоєнний час у цілому по Середній Азії зросла (за 1959-1989 рр. – на 65,6 тис. чол.), причому за останній період (з 296,1 тис. чол. у 1979 р. до 338,5 тис. у 1989 р.) досить швидко. Найбільше українців в Узбекистані – 153,2 тис. у 1989 р. Перші українські поселенці на території сучасної республіки з'явилися в середині першого десятиліття ХХ ст. після спорудження залізниці Оренбург – Арысь (1905 р.). Вони селилися на передгірських землях переважно поблизу Ташкента. За даними перепису 1917 р. частка українців в Узбекистані становила 0,1% усіх жителів, у 1926 р. – вже 0,5 % (25,8 тис.). Перепис 1937 р., який відбувався в умовах терору, фізичного знищення і заслання мільйонів людей, коли називати себе українцем, особливо для тих, хто переїхав у діаспору недавно, було небезпечно, зафіксував в Узбекистані лише 1,6 тис. українців. У 1939 р. їх число (за два роки) зросло до 73,8 тис. чол. Ця кількість була більш-менш стабільною аж до середини 60-х років, після яких українська діаспора в Узбекистані почала швидко зростати і збільшилася до 1980 р. майже вдвоє [2, с. 192-196].

За матеріалами перепису 1926 р. в Киргизії жило 64,1 тис. українських поселенців, що становило 6,5 % усього населення тодішньої Киргизької АРСР. Причому 97,1 % українців вважали українську мову рідною. У районі на площі близько 30 тис. км. кв. налічувалося 170 тис. чол., у тому числі 44 % казахів, 29 % українців, 19 % росіян. Тут зосереджувалася найбільша в Середній Азії українська національна меншина, яка за міжвоєнні роки помітно зросла. В 1937 р. в Киргизії нараховувалося вже 121,5 тис., 1939 р. — 137,3 тис. українців, частка яких серед усього населення була досить високою і відповідно становила 8,9 % і 9,4 %. У повоєнний період чисельність українців і їх частка серед усіх жителів республіки поступово зменшувалися: в 1970 р. — 120,1 тис. (4,1%), 1979 р. – 109,3 тис. (3,1%), 1989 р. – 108,3 тис. (2,5%). Питома вага українців, які вважають рідною мовою українську, в Киргизії у результаті асиміляційних процесів неухильно скорочується (в 1959 р. — 49,2%, 1970 р. — 42,6%, 1979 р. — 38,0%, 1989 р. – 34,1%). Міграційні зв'язки Киргизії з Україною (у 1989 р. з України в Киргизію прибуло 1,2 тис., в т. ч. українців 0,2 тис.; на Україну прибуло з Киргизії 1,6 тис. чол., в т. ч. 0,4 тис. українців) незначні. Основними територіями поселення українців є райони республіканського підпорядкування (в 1989 р. 47,5 тис.; 4,8% від усього населення); Бишкек (34,3 тис.; 5,5%), Ошська (18,4 тис.; 0,9%) та Іссик-Кульська (7,7 тис.; 1,2%) області. Українська діаспора в Таджикистані молода: вона здебільшого сформувалася в радянський час, особливо в повоєнні роки. За даними перепису 1897 р. на території сучасного Таджикистану налічувалося 1,7 тис. українців. За час Першої світової та громадянської воєн частина українців виїхала на батьківщину і в 1926 р. їх залишилося тільки 1,1 тис. чол. У наступний період українська діаспора в Таджикистані поступово зростає: в 1937 р. – до 12,5 тис., 1939 р. – до 17,4 тис. чол. Але до початку 70-х років українська громада не була численною: в 1959 р. – 26,9 тис., 1970 р. – 31,7 тис. чол. У 1979 р. починається помітний ріст – до 35,8 тис., у 1989 р. – до 41,3 тис. чол. (частка українців у всьому населенні республіки у відповідні роки становила 1,4% і 1,1%, 1,0%). Рідною мовою 50,3% представників української діаспори назвали українську. З Таджикистану посилюються рееміграційні процеси на Україну, в тому числі рееміграція

українців. У 1989 р. з Таджикистану відбуло на Україну 2,8 тис. чол., в тому числі 0,5 тис. українців. У свою чергу, з України виїхало в Таджикистан 1,9 тис. чол., у тому числі 0,3 тис. українців. Відносно невелика громада українців живе в Туркменії – з 70-х років близько 35 тис. чол. (у 1970 р. – 35,4 тис., 1989 р. – 35,6 тис.). Перші українські поселенці осіли тут ще наприкінці 80-х років XIX ст., після спорудження залізниці Ташкент – Красноводськ. У 1989 р. частка українців серед усього населення республіки становила 1,0%. У 1989 р. з Туркменії вибуло на Україну 1,6 тис. чол., в тому числі 0,4 тис. українців. Прибуло з України в Туркменію 2,4 тис. чол., у тому числі українців – 0,6 тис., туркменів – 0,4 тис. Рідною мовою 52,3% туркменських українців вважає українську [1, с. 34-38].

Отже, українська діаспора, розсіяна по всьому світу, являє собою могутній етнічний куш, котрий живиться культурою материнського регіону України – і від того, як проходитимуть етнокультурні процеси в Україні, багато в чому залежить життя української діаспори: як східної, так і західної.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винниченко О. Українці в державах колишнього СРСР. Житомир, 1992.
2. Заставецька О. В., Заставецький Б. І., Ткач Д. В. Географія населення України. Тернопіль, 2007.
3. Заставний І. Східна українська діаспора. Львів, 1992.
4. Лановик Б.Д., Траф'як М.В., Матейко Р.М., Матисякевич З.М. Українська еміграція від минушини до сьогодення. Тернопіль: Чарівниця, 1999. 345 с.
5. Ясь О.В. Еміграція українського населення. Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2005. 672 с.
6. Національний склад населення країн світу 2011 р. URL: <http://www.worldbank.org/en/publication/population>.

Михаць Володимир

Науковий керівник – доц. Григоров Н. А.

ІРЛАНДСЬКЕ ПИТАННЯ У ВНУТРІШНІЙ ПОЛІТИЦІ АНГЛІЙСЬКИХ УРЯДІВ XIX СТОЛІТТЯ

На початку XVII ст. Ірландія остаточно переходить під владу англійської корони й після цього часу починається активна колонізаторська діяльність на цій території. До початку XIX ст. територія Ірландії повністю належала або залежала від англійського уряду.

Актуальність дослідження полягає у тому, щоб розкрити тенденції політичних дій Великобританії як причини виходу Ірландії зі статусу колонії, а згодом і здобуття незалежності. Оскільки «колоніалізм» існує по сьогоднішній день, але дещо видозмінений, і названий іншими словами, яскравим прикладом цього може виступати Росія, нам варто зрозуміти, що від такого способу утвердження держави на політичній арені варто відмовитись. Оскільки, на прикладі Великобританії можна зрозуміти, що колонії це пережиток минулого і на сучасному етапі розвитку людства від «політики колоніалізму» бажаних результатів ми не отримаємо, як би це не називали.

Отже, мета даної роботи, показати перші етапи виходу Ірландії зі статусу колонії Великобританії, перші політичні спроби здобуття певної самостійності Ірландії, хоч і невдалі. Виявити, що на цьому прикладі відображається не надто вдала внутрішня політика Великобританії, що згодом приведе до втрати нею своїх колоній.

Ще у кінці XVIII ст. були відмінені податки, які захищали промисловість Ірландії. Англійські лендлорди захопили більшу частину землі та здавали її в оренду за великі гроші дрібним селянам. Внаслідок цього більша частина населення жила за межею бідності, таких людей називали паупери. Енгельс підрахував, що у 1840-х рр. 27 % населення відносилися до цієї категорії.

Тяжким було становище католиків в Ірландії, яких було більшість. Оскільки вони не мали права голосу, то і до парламенту їх не допускали, тобто більша частина населення була позбавлена прав, та до цього ще й мали сплачувати десятину на англіканську церкву, на релігію, яку не сповідували. Відповідно, населення було не задоволене такими важкими умовами життя. Тому з'явилися численні повстанські рухи.

Один із таких був направлений на здобуття свободи віросповідання та можливості бути обраним та обирати своїх представників до парламенту. І в 1829 р. цей рух досягає успіху – ірландські католики змусили парламент надати їм право бути обраними до парламенту [3].

Продовжуючи свою боротьбу з метою покращення умов життя, створюється організація ріпілерів. Вони виступали за відміну унії між Англією та Ірландією. Але стан у країні погіршується у зв'язку із початком голоду у 1845–1848 рр., тому люди вже не могли заплатити за оренду землі, а великі землевласники тоді почали таких людей зганяти із земель за допомогою сили, армії, поліції. Також розгорнулася епідемія тифу та холери. Відповідно багато людей загинуло, а ще більше виїхали до США. Тобто з 9 млн населення, воно зменшилось в три рази [5, с. 198].

Через таку важку обстановку в країні з ріпілерів виділяється радикальне крило яке називається «Ірландська конфедерація», учасники якого хотіли незалежності Ірландії та закликали людей до збройного повстання, бойкотування англійських товарів, несплати податків. Збройне повстання організувати не вдалось [7, с. 70].

Новий підйом ірландського національного руху пов'язаний із новою активізацією чартиського руху в Англії. Тому Ірландська конфедерація починає готуватися до збройного повстання, але організатори не мали чіткого плану дій і тому не спішили озброювати людей. Вони сподівалися що лише загроза повстання змусить англійський парламент піти на поступки. Дізнавшись про загрозу повстання, англійський кабінет забороняє мітинги, проводить низку арештів керівників Ірландської конфедерації. Не дивлячись на це керівники повстання, які залишилися на свободі, наважилися на збройний виступ, який завершився невдачею, через погану підготовку і неорганізованість, але це показало необхідність об'єднання національної буржуазії з широкими верствами населення [2, с. 523].

На середину ХІХ ст. коли по території усієї Англії та Шотландії йшов активний процес індустріалізації, Південна частина Ірландії залишалася аграрною, вона була бідною, тому люди активно виїжджали за океан у пошуках роботи та заробітку. Намагання змінити якість життя починається лише після Громадянської війни у США в якій приймали участь й ірландські емігранти. Саме вони у 1867 р. утворюють таємне національне товариство під назвою «Братство феніїв» Вони хотіли незалежності Ірландії. Кабінет Гладстона швидко придушує зачатки повстання. Хоч керівники повстання видали наказ про його відстрочку, воно вже почалося і зазнало невдачі [1, с. 346; 3, с. 60].

Проте діяльність повстанців не була не помічена, тому уряд почав реформувати Ірландію. Реформи почали з церковних питань. У 1869 р. був прийнятий акт про ірландську церкву, тобто, відтепер протестантська (англіканська) церква перестає займати провідне становище на ірландському острові. Наступною зміною стало впровадження земельної реформи у 1870 р. Проте прийняті реформи не принесли бажаного результату, і тому англійський парламент приймає акт про придушення – надає поліції широкі права, щоб утримувати людей, а також присилає армію, якої стає більше ніж в Індії [6, с. 341].

Однак ці заходи не дали бажаного ефекту, оскільки ірландці хотіли самоуправління. Тому набирає розвитку рух «Home Rule» – «за гомруль». Асоціація самоуправління Ірландії, заснована у 1870 р., перетворюється у Лігу гомруля. Відповідно, Під час парламентських виборів від Ірландії було обрано 60 представників. У свою чергу прихильники гомруля, всіляко намагалися гальмувати, порушувати роботу англійського парламенту, щоб привернути увагу до Ірландського питання.

Дія ірландських представників у парламенті на чолі з Ч. Парнеллом призвела до зміни трьох урядів: кабінету Гладстона, уряду Солсбері та знову кабінету Гладстона. Таким способом, ірландці весь час нагадували про невирішеність свого питання та необхідність швидшого його розв'язання. На кінець 1870-х рр. аграрне питання в Ірландії починає загострюватися. Дрібному орендарю складно було витримати конкуренцію з боку дешевої імпортової аграрної продукції, відповідно не вистачало грошей, щоб вчасно заплатити за оренду, тому великі землевласники просто виселяли зі своєї власності сім'ями. За 1880 р. було виселено 2110 сімей. Такі умови пришвидшували процеси еміграції [3, с. 80].

Еміграція населення стала закономірним процесом. Перша її хвиля пов'язана із голодом 1845–1848 рр. Основним напрямком переселення було США. Свого піку еміграція досягла у

1850-х рр., після вона йде на спад у 1870 р., і знов пішла на підйом у 1877 р. і поступово починає знижуватися до кінця XIX ст. Люди хотіли знати краще життя, але потрапляли у ще гірші умови [4, с. 349].

У 1879 р. створена Земельна Ліга. Її головне завдання полягало в контролюванні лендлордів, щоб ті не накручували ціни на оренду землі. Також карали лендлордів, які мали антиірландську направленість. Були і насильницькі засоби боротьби: каліцтво худоби, знищення посівів, навіть підпал господарства [8, с. 80].

Парнелл Ч. оголосив промову, в якій закликав проводити схожу політику, але вже по відношенню до свої сусідів, щоб ті не брали в оренду землю, з якої було зігнано іншу людину, його сусіда.

Таким чином, на перших етап своєї діяльності Земельна Ліга намагалася впроваджувати мирні заходи боротьби із англійськими можновладцями. З часом вони стають ще більш радикальними: вибухи, вбивства лендлордів та замах на представників адміністрації. Такі радикальні дії викликали реакцію з боку Гладстона, який призупиняє дію ірландських судів, а Земельну Лігу оголошує поза законом [9, с. 126–127].

Отже, боротьба за ірландське питання хоча і не призвела до політичних наслідків але мала свій вплив на подальший розвиток країни й стала першим кроком до здобуття нею незалежності. Ірландське питання є однією із основних проблем внутрішньої політики Англії, не дивлячись на те, що Ірландія вважається одним із перших колоніальних надбань англійської корони. Тяжкі умови праці та особливості аграрного устрою Ірландії обумовили в подальшому розгортання національного руху із залучення як національної буржуазії так і широких верст населення. Хоча їх виступи й не змогли забезпечити досягнення самоуправління ірландських земель. Але їх діяльність сприяла покращенню умов англійського парламенту по відношенню до ірландського суспільства на даному етапі. А в подальшому це переросте в незалежність від Великобританії і скасування статусу колонії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блэк Дж. История Британских островов. СПб, 2008. 540 с.
2. Бриггс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года и до наших дней. Москва, 2006. 600 с.
3. Бураков Ю., Питльована Л. Нариси історії Англії нового часу. Львів, 2003. 87 с.
4. Грин Дж. Р. Британия. История народа. Минск, 2007. 680 с.
5. Грудзинский В.В. Великобритания и ее империя в середине XIX века: либерализм и проблема модернизации. Челябинск, 2015. 220 с.
6. Дэниел К. Англия. История страны. Москва, 2007. 480 с.
7. Ерофеев Н.А. Очерки по истории Англии. 1815–1917 гг. Москва, 1959. 263 с.
8. Иглз Р. История Англии. Москва, 2008. 294 с.
9. Речь Ч. Парнелла на митинге в Эннисе 19 сентября 1880 г. Сборник документов по истории нового времени. Экономическое развитие и внутренняя политика стран Европы и Америки. 1870–1914. Москва, 1989. С. 126–127.

Музичипин Анастасія

Науковий керівник – доц. Костюк А. В.

ВНУТРІШНЬОСІМЕЙНИЙ УКЛАД ГУЦУЛІВ КІНЦЯ XIX – СЕРЕДИНА XX СТОЛІТТЯ

У внутрішньосімейних відносинах традиційно важливе значення надавалося стосункам чоловіка та дружини. Чоловік у гуцульській сім'ї був наділений великою владою. Він міг здійснювати розподіл майна сім'ї, розподіляв обов'язки між її членами, організовував та керував господарською діяльністю, стежив за релігійно-моральним життям кожного з членів сім'ї. Тому ряд етнографічних матеріалів про гуцулів засвідчують взаємовідносини їх зі своїми дітьми, виховання котрих здійснювалося у сім'ї, котрій відводилася роль первинного колективу, де дитина формувалася як новий член громади. Тому, саме вивчення взаємостосунків у гуцульській родині, звичаєво-правових засад в контексті української

культури залежить якість вирішення поставлених питань. Питання наслідування й успадкування, а також поділ сімейної власності регламентувалися традиційно звичаєвим правом, чинним законодавством, особистими духівницями та тестаментами, шлюбними контрактами.

Метою розвідки є комплексне дослідження особливостей гуцульської родини, функцій сім'ї, виховання та догляд дітей кінця XIX – середини XX століття. Реалізація зазначеної мети передбачає розв'язання низки завдань: проаналізувати розвиток звичаєво – правових засад гуцульської родини та вивчити досвід виховання та догляду дітей й основні риси етнопедagogіки гуцулів. Порушена проблема знайшла відображення у студіях істориків та етнографів. Окремі аспекти цього питання висвітлено у працях таких науковців, Ю. Гошка [1], М. Гримича [2], Р. Кайндль [4], Р. Чмелика [6], котрі подають загальну характеристику внутрішньосімейного укладу гуцульської родини.

Протягом XVI – XVIII століть на Гуцульщині була поширена велика родина, котра об'єднувала по 20–30 осіб. Дорослі й одружені діти дуже рідко поселялися окремо від батьків, найчастіше жили разом та вели спільне господарство. Головою родини був найстарший, найдосвідченіший чоловік. Але наприкінці XVIII століття ситуація змінюється, бо поряд із великими родинами починаються з'являтися у гуцульському суспільстві малі сім'ї, котрі склалися з чоловіка, дружини та дітей. Також на Гуцульщині нерідко зустрічалися випадки укладання нерівного шлюбу, переважно багатий парубок одружувався з бідною дівчиною. Батьки дівчини робили це для того, щоб покращити матеріальне становище дівчини та в подальшому підняти її в очах громади.

До кінця XIX століття на Гуцульщині вже панувало три форми укладання шлюбу: за згодою, за викраданням, «на віру». Однак, за нормами звичаєвого права у гуцулів дівчина завжди після заміжжя переходила жити в родину чоловіка, але зустрічалися випадки коли хлопець йшов у приймаки. Це в основному було тоді, коли він був із не заможної родини або дівчина була одиначкою [2, с. 34–36].

Ще родинне коло у гуцулів розширювалося через кумівство. Так, етнографи виділяють два види: через обряди хрещення (нанашко, нанашка) або вінчання (фін, фіна). Досить поширеним на Гуцульщині було усиновлення (приймацтво). Приводом до цього було бездітність сім'ї або неодруження чоловіка чи жінки, котрі в старшому віці приймали родину, котра дотримувала їх до смерті. Також усиновленням карали неслухняних дітей, котрі могли на деякий час або назавжди втратити майно батьків.

На початку XX століття в гуцулів стає поширеною мала сім'я (повна, неповна або елементарна), котра складалася із чотирьох або п'яти осіб. Хоча зустрічалися сім'ї із десяти чоловік, до яких входили ще неодружені брати та сестри голови сім'ї [1, с. 234–242].

Головою родини у гуцулів завжди був батько, котрий розпоряджався сімейною власністю, господарством, рухомим і нерухомих майном. Із його смертю всім майном розпоряджалася вдова. Ситуація змінюється у другій половині XX століття, коли роль батька в родині втрачається, бо діти могли одружитися без його згоди.

Однак, із авторитетом батька в гуцульській родині панував культ матері. Так, без її благословіння гуцули не починали працювати в полі, не входили в нову оселю, не вирушали в дорогу. Тому серед гуцулів до сьогодні побутують приповідки: «Хто мамку зневажає, того Бог карає», «Хто не слухає неньку, послухає біду», котрі засвідчують про високий статус матері в сім'ї [4, с. 56–58].

Слід зауважити, що розлучення у гуцулів сприймалося негативно та вважалося вмотивованим тільки тоді, коли одна із сторін зазіхала на життя другої або у випадках серйозної хвороби чи відсутності дітей. При розлученні подружжя дякувало одне одному за спільно прожиті роки, просило пробачення за «розхід», а сам обряд закінчувався розрізанням поясу або рушника. Також у гуцулів було прийнято, що хто виступав ініціатором розлучення, той покидав хату й село, а діти переважно залишалися із батьком.

Основними функціями гуцульської родини є: продовження роду, виховання дітей, передача досвіду, підготовка молодшого покоління до сімейного життя. Так, на думку дослідників, в основі сімейного виховання гуцулів лежала праця та досвід батьків. Трудове

виховання дітей розглядалось як основа формування особистості, підготовки майбутніх господарів та матерів [6, с. 102], бо жінка крім домашньої роботи доглядала дітей [3, с. 127].

Зауважимо, що для виховання повноцінної людини надзвичайно велике значення в гуцульських сім'ях приділялося здоров'ю та фізичному розвитку дітей. Тому великого значення надавалося загартуванню дітей змалку. Крім того, у сім'ї дітям прищеплювали елементарні гігієнічні звички: тримати в чистоті одяг, взуття, постіль, житло та тіло. Ще фізичному розвитку дітей сприяли рухливі ігри, котрі виховували силу, спритність, витривалість та привчали долати психологічні й фізичні навантаження [5, с. 152].

Таким чином, відносинами між чоловіком і жінкою, канонами їхньої поведінки, точніше, їх ідеальної моделі, керували народні традиції, громадське право, християнські закони. Для одруженого чоловіка, для одруженої жінки існували неписані правила, за умови дотримання яких вони сприймалися громадою як міцне й здорове подружжя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гошко Ю. Сім'я в Карпатах та Прикарпатті в XVI–XIX ст. Науковий збірник Музею української культури в Свиднику. Братислава; Пряшів, 1994. Т. 19. С. 234–242.
2. Гримич М. В. Звичаєве цивільне право українців XIX – початку XX століття. К.: Арістей, 2006. 560 с.
3. Дерлиця М. М. Селянські діти. Львів: З друк. НТШ, 1898. 267 с.
4. Кайндль Р. Гуцули: їхнє життя, звичаї та народні перекази. 2-е вид., випр. і доп. Переклад з німецької Зіновії Пенюк; наукове редагування і післямова Олександра Масана. Чернівці: «Молодий буковинець», 2003. 200 с.
5. Сявакко Є. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. К., 1974. 152 с.
6. Чмелик Р. Мала українська селянська сім'я другої половини XIX – початку XX ст. Львів, 1999. 143 с.

Нісіфорова Анастасія

Науковий керівник – викл. Тимків І.М.

ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

Сучасний соціум ставить ряд вимог щодо формування морально-етичних якостей у дитини. У роботі з дошкільнятами, педагоги звертають увагу на розвиток мовлення, моторики, логіки, письма та математики, часто применшуючи значення розвитку високоморальних людських цінностей. Тому для розв'язання даної проблематики слід звернути особливу увагу на розвиток духовного рівня дитини.

Мета статті полягає в аналізі впливу толерантності на формування особистості дошкільника.

Дослідники визначають толерантність як поважання, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості; це, передусім, активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини; обов'язок сприяти утвердженню прав людини, плюралізму (в тому числі культурного плюралізму), демократії та правопорядку. Толерантність можна розуміти як партнерство у спілкуванні; як формування культури діалогу (М. Бахтін, В. Біблер); як формування установок толерантної свідомості (О. Асмолов, Г. Солдатова, Л. Шайгерова); як здатність індивіда без заперечення та протидії сприймати чужі думки, стиль життя, характер поведінки та інші особливості, що в сумі складає основу відмови від агресії (С. Бондирева, Д. Колесов) [4].

У нашому дослідженні толерантність – це прояв терпимості, поваги до інших, до їх національного походження, культури, традицій, власних поглядів на життя.

Толерантність виступає предметом дослідження українських та зарубіжних філософів, педагогів, психологів та соціологів. Зокрема, під час написання статті ми послуговувались працями таких науковців: Д. Хейд, Дж. Доннелі, Ф-М. Вольтер, М. Конш, Г. Бюзелева Я. Дрб, В. Сухомлинський, О. Грива, К. Ушинський, А. Макаренко, М. Монастирська.

Проблема толерантності є актуальною у XXI столітті. У час, де всі розмежувались один від одного, а в кожного є свої демократичні свободи та права, має бути певна взаємоповага та межа у ставленні один до одного. Наявність в особи своєї системи цінностей може викликати конфлікт у соціумі, тому варто навчитись поважати себе та інших, щоб уникнути цього.

У Загальній Декларації прав людини зазначається: «Усі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності й правах, вони наділені розумом і совістю й повинні ставитись один до одного в дусі братерства. Кожна людина повинна мати всі права й усі свободи, проголошені цією Декларацією, без будь-якого розходження, як от: відносно раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних або інших переконань, соціального походження, майнового, станового або іншого становища» [3].

Важливо навчитись дотримуватись таких духовних якостей як повага, відчуття братерства та рівності, толерантного ставлення, любові до ближніх.

Девід Хейд писав: «У філософському відношенні толерантність являє собою невловимий концепт» [5]. Дана філософія виступає як низка високоморальних етичних цінностей, що є дотичною до соціального, культурного, економічного духовного та політичного життя.

Дошкільник молодшого віку стає психологічно готовий до формування та усвідомлення моральних цінностей. Ми вважаємо, що на формування особистості малюка впливає три основних фактори: сім'я, вихователь та навчальні дошкільні заклади.

Дитина спроможна відтворювати поведінку оточуючих, насамперед батьків. Ярослав Драб пише: «Протягом третього року життя в малюка дуже сильно розвивається здатність до наслідування, а безпосередньо в спілкування з дорослими» [2, с. 11]. Тому варто покладатись на досвід батьків, вміння показати гідний приклад для наслідування, а виховання розпочинається в сім'ї.

Одним із дидактичних методів, що ефективний для дітей у 2-3 роки, є пояснення та логічне обґрунтування. У цей період дитина набуває певного досвіду та робить перші значні спостереження. Тому, до прикладу, варто дитині наводити певні життєві ситуації і пояснювати чому так, а не інакше. Крім цього, це ще формує мислення.

Вітчизняний педагог Василь Сухомлинський вважав, що основа духовності закладається саме в ранньому дитинстві, але в результаті лише наочності та спостереження, що властиво для дошкільнят [6, с. 206].

Толерантність дитини буде зростати у психологічно здоровій родині, де батьки поважають один одного, вмюють слухати, приймати та пробачати. Дорослим необхідно враховувати інтереси малюка, допомагати йому у формуванні свого «Я», давати право вибору, бути зацікавленими у формуванні сильної особистості.

Важливим проявом толерантності є любов – джерело та гарантія благополуччя дитини. У вихованні дитини постійно має бути присутній психологічний контакт. Сімейні цінності чітко будуть простежуватись у поведінці дошкільника. Батьки самостійно можуть сформувати певну систему цінностей, в основі якої є співчуття, прийняття, вміння пробачати та розуміти. Одним із методів виховання є наслідування, що завжди треба пам'ятати. Тому працювати потрібно не лише над дитиною, а в першу чергу над собою.

Наступним чинником у формуванні терпимості у дошкільника є його наставник – вихователь. У своїй праці «Як виховати справжню людину» В. Сухомлинський пише: «По суті, виховання справжньої людини є одухотворення красою людського духу – настільки глибоке одухотворення, що маленька людина замислюється: хто я? Для чого я живу на світі? Це велике мистецтво і велика педагогічна мудрість: вміння говорити своїм маленьким вихованцям, а потім підліткам, юнакам і дівчатам про красу людського духу» [6, с. 92]

Аналізуючи дану цитату, можна сказати, що вихователь є одним із головних авторитетних людей у житті дитини, хто допоможе сформувати її як особистість. Педагог має бачити у своєму вихованці найкращі риси, закладати любов до оточуючих, музики, культури. Цим він і формуватиме повагу до високоморальних цінностей.

Василь Сухомлинський наголошував: «Ніхто не вчить маленьку дитину: будь байдужим до людей, ламай дерева, попирай красу, вище за все став своє особисте. Все діло в одній, у дуже важливій закономірності духовного виховання. Якщо людину вчать добра – вчать уміло, розумно, вимогливо, то в результаті буде добро» [6, с. 57].

Одним із основних аспектів виховання толерантності є вміння висловлювати та проявляти різноманітні почуття. Ольга Грива пише, що виховання почуттів відбувається за допомогою механізмів співчуття та співпереживання, які оточуючі повинні давати дитині [1]. Робота вихователя є складною, вона має містити у собі навчально-виховний процес та материнську любов до свого вихованця. Потрібно мати тонку психологічну межу, щоб не нашкодити дитині, але лише направити її у правильне русло. Педагог має забезпечити умови для формування толерантності у дітей. Для дошкільного віку провідним методом навчання є гра, тому це буде актуально застосовувати, щоб навчити малюка. Так вихователь зможе змоделювати та закласти у підсвідомості дитини ті чи інші норми поведінки, допоможе розкритись дитині, навчить проявляти власні почуття.

Вчитель має комунікувати з дитиною та йти безпосередньо на взаємний контакт. Костянтин Ушинський стверджує: «Основою педагогічної толерантності в педагогічній концепції мають бути особистості дитини й педагога» [7, с 454].

Педагог має пам'ятати та рахуватись з думкою дитини, він виховує гідну людину, яка з часом могла б керуватись власними принципами, розумом та совістю. Дитині потрібно дати усвідомлення того, що вона індивідуальна, не така як будь-хто інший, і це потрібно поважати. Основним завдання є пробудження ініціативності та свідомості дитини. Важливо закласти прості істини, щоб дитина навчилася цінувати себе та оточуючих. Навчити цінувати людську гідність, проявляти любов та повагу.

Третім рушійним фактором у формуванні толерантності дошкільника, як індивідуальної особистості є дошкільні заклади. Адаптувати дитину в соціумі насамперед допомагає дитячий колектив. Роль дитячих садочків у становленні дитини як індивідуальної особистості є дуже важливою. Саме там дитина починає знайомитись із позитивним та негативним ставленням. В цей момент вихователю потрібно лояльно оцінювати ситуацію та підбирати ефективні методи виховання.

Одним із завдань дошкільної освіти є те, що вихователь повинен дати дитині почуття усвідомлення спорідненості з іншими національними культурами, поглядами, цінностями. Ключовим є те, що відвідуючи дошкільні заклади дитина перебуває у соціумі, розвиває себе як особистість, проявляє ті чи інші зацікавленості. Проходить своєрідний процес адаптації, що готує малюка до подальшого життя. Саме в колективі ми навчаємось духовності та толерантного ставлення до оточуючих. Середовище – один із головних факторів, що формує індивідуальність дитини.

Отже, у вихованні високоморальних цінностей у дошкільника є три рушійні фактори: сім'я, педагог та соціум. Усе це впливає на формування дитини як індивіда та закладає певну модель поведінки і взаємостосунків у подальшому житті. Важливим є безпосередній зв'язок між цими компонентами. Будь-яка система працює в комплексі. У нашому випадку це партнерська педагогіка, яка має будуватися рівномірно у трикутнику: сім'я-педагог-середовище. Толерантність виступає однією із базових моделей поведінки, яку має вміти проявляти дитина ще з раннього дошкільного віку, але для цього їй потрібно допомагати пояснюючи, турбуючись та проявляючи свою любов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грива О.А. Виховання толерантності в дітей та молоді : Психолог-2005-№21-22 с. 3-11.
2. Драб Я.М. Мені 2 роки : навч. посіб. Харків : Вид. група «Основа», 2018. 192 с.
3. Загальна Декларація прав людини URL : https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення 19.02.2020.)
4. Палько І. М. Толерантність (tolerance). Колективна монографія: Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект/за заг.ред. проф. Н. А. Сейко. Житомир, 2014 URL: <http://eprints.zu.edu.ua/23627/1/Енциклопедія.PDF> (дата звернення 29.02.2020.)
5. Толерантність чи терпимість? // Українська правда : веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2012/03/3/6959888/> (дата звернення 20.02.2020.)
6. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину : вибр. твори. Т. 2. Київ : Радянська школа, 1976. 670 с.
7. Ушинський К. Д. Человек как предмет воспитания: вибр.твори. Т. 6. : Москва : Педагогика, 1990. 527 с.

ВЕСТФАЛЬСЬКА СИСТЕМА: МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ

Сьогодні світ працює за чітко встановленими правилами. Сучасні міжнародні відносини та право будуються на принципах, закладених ще понад триста років тому. До головних принципів сучасного міжнародного права належать принцип мирного співіснування, суверенної рівності держав, рівноправності народів та їх права самостійно визначати свою долю, незастосування сили, непорушності державних кордонів, територіальної цілісності держав, мирного врегулювання суперечок, невтручання у внутрішні справи держав, сумлінного виконання зобов'язань з міжнародного права та угод [14, с. 194].

Вони становлять основу функціонування сучасного суспільства. Їх дотримання у здійсненні міждержавних взаємин дозволяє ефективно запобігати масштабним війнам та локальним конфліктам. Звісно, зважаючи на події, що відбуваються на Сході нашої країни, можемо говорити про те, що механізм не є ідеальним і не всіх він влаштовує. Проте, важко сперечатися із тим, що саме ці принципи та, головне, їх дотримання переважною більшістю акторів на міжнародній арені дозволяє зберігати відносний мир в масштабах Європи та світу, не дозволяючи міждержавним суперечкам перейти у кровопролитні війни на кшталт Першої та Другої світових.

Щоб зрозуміти, як світ став таким, яким його знаємо, потрібно проаналізувати, яким він був колись, повернутися у минуле та дослідити процеси, що відбувалися тоді, прослідкувати еволюцію держав, міжнародних відносин.

Корені сучасного світопорядку сягають 1648 року, коли було укладено Вестфальський мир. Його підписання стало епохальною подією, що переламала хід історії, змінила «правила гри».

Цьому передувала затяжна Тридцятилітня війна, яка стала результатом довготривалого періоду релігійних розправ та політичних потрясінь в Центральній Європі й була наймасштабнішим конфліктом XVII сторіччя. Розпочала її Священна Римська імперія з міжконфесійних мотивів – Фердинанд II із династії Габсбургів намагався повернути до життя католицький універсалізм, викоренити протестантизм та встановити імперський контроль над державами Центральної Європи [6, с. 40].

Закінчилася Тридцятилітня війна підписанням 24 жовтня 1648 року Вестфальського миру. Він складався із двох угод – Мюнстерської, що укладена між Імперією та Францією, й Оснабрюцької – між Імперією та Швецією, у яких узгоджувалися територіальні та релігійні суперечності [2, с. 110].

Цей мирний договір розглядається як ключовий у розвитку галузі міжнародних відносин та права і часто подається як такий, що започаткував нову систему міжнародних відносин та закріпив нове співвідношення сил в Європі. Адже саме його положення складають основні принципи сучасних міжнародних відносин, такі як: принцип державного суверенітету, принцип (юридичної) рівності держав, принцип невтручання однієї держави у справи іншої та принцип колективної безпеки. Основною формою політичної організації суспільства стає національна держава, а домінуючим принципом міжнародних відносин – принцип національного (державного) суверенітету [17, с. 63].

Іншого змісту набула проблема мирного врегулювання міждержавних суперечок, яка тепер почала вирішуватися в ході дипломатичних переговорів. Інститут посередництва і дипломатії був закріплений Вестфальським миром і став однією з багатьох можливостей зовнішньополітичного впливу на процес розв'язання міжнародного конфлікту [11, с. 37].

Вестфальський мир зрівняв у правах європейських монархів і встановив на континенті систему політичної рівноваги. Тепер питома вага тієї чи іншої держави в міжнародних відносинах поступово почала визначатись не титулом чи родоводом правителя, як це було в Середні віки. Вирішального значення набула військова й економічна могутність держави, яка залежала від її розмірів, наявності колоніальних володінь та ролі у світовій торгівлі. Хаос держав під егідою великих монархій поступово трансформовувався у впорядковану систему [9, с. 8].

Велике значення у міжнародному праві та подальшому розвитку Вестфальської системи має текстове включення принципу балансу сил у мирні договори. Зокрема, в статті другій англо-іспанського мирного договору, укладеного в Утрехті в липні 1713 року, вказувалось, що його ціллю було «встановлення миру та спокою в християнському світі з допомогою рівного балансу сил» [3, с. 2].

Наступним етапом перетворення Вестфальської системи міжнародних відносин став Віденський конгрес.

XIX століття стало переломним у світовій історії. З початком у Франції революції вся увага Європи була прикута до цієї країни. Вона ознаменувала собою початок трансформації європейського суспільства. Із проголошенням Конституції 1791 року і утвердженням при владі Наполеона постала реальна загроза для традиційної Європи в ідеологічному та військово-політичному плані. Коаліціанти після перемоги над Наполеоном I вирішили докласти усіх зусиль для відновлення старої монархічної Європи і запобігти подальшим потрясінням на континенті. Для цього і було скликано Віденський конгрес.

Віденський конгрес зосередив увагу на проблемах мирного співіснування в Європі. Офіційне закріплення міжнародного правопорядку, що створив Віденський конгрес 1814–1815 рр., мало місце під час проведення Аахенського конгресу 1818 року та укладання Аахенського протоколу та декларації від 3 (15) листопада 1818 року [5, с. 46].

Саме завдяки цим документам та Аахенському конгресу 1818 року сформувалася класична система пентархії (п'ятивладдя). В Європі виокремилосся п'ять великих держав, сили яких були практично рівнозначні й згода між ними забезпечувала мир в Європі. Це – Велика Британія, Франція, Пруссія, Австрія та Росія. У Декларації, зокрема, зазначено, що цих п'ять держав оголошують себе гарантами миру і зобов'язуються керуватись виключно основами міжнародного права [12, с. 611].

Важливим є Шомонський договір від 17 лютого (1 березня) 1814 р. про оборонний та наступальний союз між Австрією, Великою Британією, Пруссією та Росією. У статті 16 цього договору зазначено, що він «націлений на збереження рівноваги в Європі, забезпечення спокою та незалежності держав і попередження нападів» та спрямований на «відновлення справедливої рівноваги», що мало бути забезпечено шляхом дотримання взаємних інтересів [7, с. 106].

Таким чином, Віденський конгрес і його рішення здійснили величезний вплив на геополітичну карту Європи. Його рішеннями було закріплено нове співвідношення сил в регіоні. Фактично за підсумками дипломатичних домовленостей створено вищезазначений союз п'яти держав і, в результаті, відновлено європейську рівновагу.

Великі держави брали на себе відповідальність за збереження європейського світопорядку і за необхідності втручалися військовою силою заради збереження рівноваги або придушення революцій і повстань. Ця система отримала назву «Європейський концерт», що став основою світоустрою XIX століття. Великі європейські держави ухвалили, що відтепер вони будуть вирішувати всі суперечності мирним шляхом, виробляючи колективні рішення [5, с. 47].

Віденський конгрес започаткував так звану «систему конгресів», що передбачала врегулювання міжнародних конфліктів шляхом скликання міждержавних конгресів для прийняття спільних рішень. Це також стало одним із елементів втілення принципу колективної безпеки [1, с. 13].

Зрозуміло, що гостра дипломатична боротьба на Віденському конгресі не вирішила всіх проблем, які постали перед Європою початку XIX століття. Проте це стало ще одним кроком до мирного співіснування [5, с. 47].

Перша світова війна стала першим глобальним міжнародним конфліктом, що охопив увесь світ та забрала величезну кількість людських життів. Вона стала великим випробуванням для Вестфальського порядку та ознаменувала собою необхідність модернізувати існуючу систему.

Одним із найважливіших наслідків Першої світової війни стало створення першої міжнародної організації – Ліги націй. 25 квітня 1919 року Статут Ліги Націй прийняли пленум Паризької конференції і включено в якості першої частини Версальського мирного договору. Ліга Націй стала складовою частиною Версальсько-Вашингтонського світового порядку [8, с. 97].

Статут організації складався із двадцяти шести статей. Він був першою договірною спробою створення організованого співтовариства держав. Основне статутне завдання Ліги –

забезпечити загальний мир і сприяти міжнародному співробітництву держав. З метою реалізації цих завдань стаття десята Статуту містить норму, в якій держави зобов'язуються поважати і захищати територіальну цілісність та політичну незалежність усіх членів Ліги, а у одинадцятій прописано їх зобов'язання виступати проти будь-якої агресії. У статті шістнадцять прописані заходи щодо запобігання війні та покарання зачинателів цієї війни: проти агресора застосовуються економічні та військові санкції, передбачена військова допомога потерпілій стороні. Для здійснення цього завдання відноситься і скорочення та обмеження озброєнь. Саме у цих положеннях можна простежити такі елементи як принцип колективної безпеки та механізм відповідальності за порушення міжнародного правопорядку, що були одними із центральних у Вестфальському мирі [4, с. 239; 15].

Ліга націй стала праобразом створеної 1946 року Організації Об'єднаних Націй, яка увібрала в себе багато структурних елементів ліквідованої Ліги. Зокрема, важливим є зберігання практики прийняття найважливіших рішень Радою Безпеки (в Лізі Націй просто Рада), в яку входять постійні та непостійні члени. І там, і там постійних членів 5, проте склад їх різний – Велика Британія, США, Франція, Італія, Японія у Лізі Націй та Китай, Франція, Росія (як правонаступниця СРСР), Велика Британія і США в ООН. Проте нова організація стала якісно новою силою, що почала забезпечувати збереження миру і міжнародної безпеки. Зокрема, у статуті ООН закріплено абсолютну заборону застосування сили та погрози силою, що змістовно відрізняє її від Ліги націй [15; 16].

Особливістю Версальсько-Вашингтонського світового порядку, що став ще одним етапом перетворення Вестфальської системи, є саме заснування міждержавної організації, спрямованої на забезпечення принципу колективної безпеки, проголошення принципу права націй на самовизначення. Також він характеризується своїм поширенням на Азійсько-Тихоокеанський регіон. Внаслідок Першої світової війни почав встановлюватися саме загальносвітовий порядок, який виходив за межі Європи. Таким чином, Вестфальська система поширилася на весь світ.

Отже, Вестфальська система стала потужним регулятором міждержавних відносин. Вестфальські договори закріпили принцип суверенітету та національного інтересу, що стало основою для подальшого вдосконалення механізму регулювання міждержавних стосунків. Вона стала моделлю для побудови відносин між країнами не тільки в Європі, але й світі.

Проте Вестфальській системі так і не вдалося викоринити певний антагонізм між головними акторами, бажання посилити свої позиції, зокрема, військовим шляхом. Сьогодні для нас це є дуже актуальним у контексті сучасного російсько-українського конфлікту. Можемо згадати і російську агресію в Грузії у 2008 році, що також є показовим [10, с. 45]. Варто врахувати й насильницький характер відносин між західною та ісламською цивілізаціями, що також показує, що універсальність цієї системи є відносною [13, с. 147].

Проте, попри певні недоліки, Вестфальська система міжнародних відносин є найвдалішим втіленням тих принципів, про які йшлося вище, їх функціонування. Вестфальський мир заклав підвалини сучасної міжнародної системи. Сучасний міжнародний порядок і система міждержавних відносин ведуть свій початок саме з 1648 року, тому дослідження історії її становлення є надважливим для розуміння тих геополітичних процесів, що відбуваються зараз.

Сьогодні Світ – це злагоджений механізм, який працює за певними правилами, обов'язковими для всіх. Звісно ж, не всі суб'єкти міжнародного права дотримуються їх, намагаються помінати правила гри, змістити баланс, перехиливши ваги у свій бік. Проте винятки лише підтверджують правило. Важко заперечувати, що цей механізм, попри всі нюанси, дійсно працює і забезпечує відносний мир та порядок на планеті. Принаймні, альтернативи існуючій системі міжнародних відносин людство ще не придумало.

ЛІТЕРАТУРА

1. Jarrett Mark. The Congress of Vienna and Its Legacy: War and Great Power Diplomacy After Napoleon. London: Bloomsbury Academic, 2013. 522 p.
2. Mowat R. B. A history of European diplomacy. London, 1928. VIII. 311 p.
3. Lesaffer Randall. The Peace of Utrecht, the Balance of Power, and the Law of Nations. / Tilburg Law School Legal Studies Research Paper, 2014. No. 05. С. 1-35.
4. Дмитрієв А. І., Дмитрієва Ю. А., Задорожній О. В. Історія міжнародного права. К.: Видавничий дім «Промінь», 2008. 384 с.

5. Ціватий В. Г. Дипломатичні битви на європейській шахівниці доби раннього нового часу (XVI–XVIII ст.) і Віденський конгрес (1814–1815 рр.): інституціональний фінал // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2015. Вип. 44(2). С. 43-49.
6. Киссинджер Г. Дипломатия. Москва: «Издательство АСТ», 1994. 912 с.
7. Договор об оборонительном и наступальном союзе, заключенный между Австрией, Великобританией, Пруссией и Россией в Шомоне 17 февраля (1 марта) 1814 года. // Ключников Ю. В., Сабанин А. В. Международная политика новейшего времени в договорах, нотах и декларациях. Ч. 1. От Французской революции до империалистической войны / Ключников Ю. В. и Сабанин А. В. М.: Литиздат НКВД, 1925. VI. 441 с.
8. Бутырская И. Г. Версальско-Вашингтонская система международных отношений. // Национальная безопасность и стратегическое планирование, 2014. (4). С. 96-103.
9. Хижняк І. А. Нова історія міжнародних відносин у системному форматі (1648–1918): підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Хижняк І. А. К.: Вид. дім «Персонал», 2009. 224 с.
10. Іжнін І. Трансформація системи міжнародної безпеки на початку ХХІ століття: нові загрози. // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини, 2015. 37 (3). С. 44-49.
11. Троян І. Трансформація ідеї державного суверенітету в системі міжнародних відносин XV–XVII ст. // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. Випуск 21. С. 33–39.
12. Аношина Н.-Т. Ю. Гарантії міжнародного правопорядку моделі Віденського конгресу 1814 - 1815 рр. // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр., 2009. Вип. 44. С. 610-613.
13. Сірий С. Особливості локальних війн і воєнних конфліктів в умовах глобалізації // Політичний менеджмент, 2007. № 2. С. 144-154.
14. Герасимчук Т. Ф., Киридон А. М., Троян С. С. Загальна теорія політики. К.: Видавничий дім «Кондор», 2017. 226 с.
15. Статут Ліги Націй. // Документі ХХ века. URL: <http://doc20vek.ru/node/451> (дата звернення: 12.05.2020).
16. Статут ООН. // Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 12. 05.2020).
17. Black J. A History of Diplomacy. London: Reaktion Books, 2010. 312 p.

*Дзядик Христини
Науковий керівник – доц. Ігнатенко Н.В.*

ДИДАКТИЧНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ОСНОВА ЗМІН ОСВІТНЬОЇ ПРАКТИКИ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

В Україні триває реформування системи освіти. Інструментом становлення нової освіти є інноваційна діяльність, яка полягає у внесенні якісно нових елементів у навчально-виховний процес. Пропонуються нові технології, інший педагогічний менталітет. Сучасний етап модернізації системи освіти характеризується посиленням уваги до особистості, спрямуванням зусиль педагогів на розвиток творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу. Реалізація нових векторів розвитку освіти потребує використання інноваційних педагогічних технологій, творчого пошуку нових або вдосконалених концепцій, принципів, підходів до освіти, 3 суттєвих змін у змісті, формах і методах навчання, виховання, управлінням педагогічним процесом.

З огляду на це, **метою** нашого дослідження є теоретичний аналіз дидактичних інновацій як основи для формування нової освітньої парадигми сучасного закладу загальної середньої освіти (далі ЗЗСО).

Проблемі інновацій в освіті присвячено багато наукових праць. Її досліджували В. Кремень, І. Підласий, М. Кларін, С. Поляков, А. Хуторський, та ін. У своїх працях перелічені учені розмірковують те дефініціюють поняття «інновація», «нововведення», «інноваційний процес»; обґрунтовують теоретичні положення інновацій, структуру інноваційного процесу, етапи впровадження інновацій в навчальному процесі у ЗЗСО; систематизують нововведення та інновації; створюють критерії оцінювання інноваційної діяльності в ЗЗСО. До прикладу, дослідники проблеми педагогічних інновацій В. Загвязинський, Е. Зеер та інші співвідносять

поняття нового в педагогіці з такими характеристиками, як сучасне, прогресивне, корисне, позитивне, передове.

Концептуальний зміст поняття «освітня інновація» окреслив англійський філософ О. Тоффлер [1, с. 34]. З його подачі у педагогічному процесі поняття «інновація» почало позначати впровадження нового в цілі, зміст, форми та методи навчання й виховання, в організацію діяльності вчителя та учня і розглядатися як комплексний процес створення, поширення та використання нового практичного засобу (нововведення) в області педагогіки [5].

У педагогічній літературі знаходимо також поняття «інновація» та «новація» [11; 3; 8; 9]. «Новація» при цьому тлумачиться як засіб (новий метод, методика, технологія тощо), цілеспрямована зміна, що вносить в освітнє середовище нові стабільні елементи та викликають перехід системи з одного стану в інший [3, с. 22–23], а «інновація» – як процес освоєння цього засобу [11, с. 12].

За цією логікою, нововведення можна трактувати як комплексний та цілеспрямований процес створення, розповсюдження та використання нового задля задоволення потреб й інтересів людей новими засобами, що спричиняє якісні зміни систем і способів забезпечення її ефективності, стабільності та життєдіяльності [11, с. 12] і, як результат, інновації [9, с. 3]. Відповідно діяльність, яка формує систему управління процесом перетворення ідей у нововведення, визначається як інноваційна діяльність.

Отже, інноваційний процес в освіті полягає у формуванні та розвитку змісту та організації нового, це комплексна діяльність з розробки, освоєння, використання та розповсюдження нововведень. Задля його ефективного реалізації, науковці розробили різноманітні класифікації інновацій.

Однією із них є класифікації за новизною та сферою поширення [6, с. 12–28]. Зокрема, за ступенем новизни виділяються такі види інновацій: ретроінновація, аналогова інновація, комбінаторна інновація, сутнісна інновація; за сферою поширення інновації, науковці виокремили наступні: інновації у навчанні, інновації у вихованні, інновації в управлінні, інновації у перепідготовці кадрів. Описана класифікація дає можливість окреслити інноваційне поле вітчизняної освіти, а також вирішивши питання про її автентичність [4, с. 12–28].

Дидактичні технології, що знаходяться в одній класифікації зазвичай групують за певним принципом. Однак, для ефективного використання інноваційних технологій навчання важливо також визначити їх методичні особливості та специфіку використання у ЗЗСО.

На сьогодні найбільш узагальнена класифікація дидактичних технологій, зокрема й інноваційних, належить Г. Селевку. Автор застосовує класифікацію, що базується на змісті модернізацій та змін, яких зазнає традиційна система технологій. Відповідно до цієї класифікації виокремлюють такі дидактичні технології: педагогічні технології на основі гуманізації та демократизації педагогічних відносин; педагогічні технології на основі активізації та інтенсифікації діяльності учнів; педагогічні технології на основі підвищення ефективності управління та організації навчального процесу; педагогічні технології на основі методичного удосконалення та дидактичного реконструювання навчального матеріалу; природовідповідні технології, що використовують методи народної педагогіки; альтернативні технології; технології авторських шкіл [10, с. 26–29].

Крім того, беручи за основу зміни ролі вчителя та учня у процесі навчання, дослідники виокремлюють активні або інтерактивні технології навчання. У цьому ключі, В. Морозов, виділяє три дидактичні технології: проектну, лабораторну та інтегровану [7, с. 37].

Для педагогічних технологій на основі гуманізації та демократизації педагогічних відносин характерними є пріоритетність особистісних відносин, індивідуальний підхід, демократичність та гуманістична спрямованість. Прикладами таких технологій є педагогіка співробітництва, гуманно-особистісна технологія Ш. Амонашвілі та інші. На приклад, основними ідеями педагогіки співробітництва є орієнтування на всебічний розвиток особистості, на повне її саморозкриття та готовність до свідомого життєвого визначення, відкидання системи примусу та заборон, покарань як методів виховання тощо.

Прикладами педагогічних технологій на основі підвищення ефективності управління та організації навчального процесу є технології диференційованого навчання (В. Фірсов, Н. Гузик), технології індивідуалізації навчання (Г. Границька, І. Унт, В. Шадриков), групові та

колективні способи навчання (І. Первін, В. Дьяченко), комп'ютерні (інформаційні) технології та інші. Характерним для технології диференційованого навчання (В. Фірсов, Н. Гузик) є те, що їх завданням є забезпечення навчання, розвитку та всебічного виховання кожного школяра, спираючись на створення умов оптимального розвитку індивідуума. Вони реалізуються за такими принципами: «подання» матеріалу великими порціями, навчання на високому рівні складності, багатократність контролю за якістю і глибиною розумових операцій учнів, домінування процесу пізнання над знаннями.

Педагогічні технології на основі методичного удосконалення та дидактичного реконструювання навчального матеріалу представлені технологією «Діалогу культур» В. Біблера, технологією реалізації теорії поетапного формування розумових дій М. Воловича тощо. Наприклад, принципами планування роботи за теорією «Діалогу культур» В. Біблера є наступні: на весь процес навчання проєктуються особливості сучасного мислення «людини та культури»; навчання будується на основі внутрішнього діалогу, пов'язаного колом головних «точок здивування» – похідних загадок всесвіту та мислення; навчання будується не на основі підручника, а на основі текстів певної культури, що вивчається [2, с. 5–8].

Змістовою характеристикою активних або інтерактивних дидактичних технологій є те, що вони передбачають таку форму організації пізнавальної діяльності, за якої учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. З їх використанням, вчитель виконує роль менеджера, а не інформатора, а учень отримує інформацію як засіб засвоєння вмінь і навичок [10, с. 284].

Як і в інших сферах суспільного буття, в системі освіти інноваційні процеси є не просто впровадженням нового. Вони реалізуються як цілеспрямовані зміни цілей, умов, змісту, засобів, методів, форм діяльності, яким властиві новизна, високий потенціал підвищення ефективності діяльності загалом або у певних їх сферах, здатність забезпечити довготривалий корисний ефект, узгодженість з іншими нововведеннями.

Завдяки цим особливостям суттєвою ознакою сучасних інноваційних процесів у сфері навчання і виховання є їх технологізація – неухильне дотримання змісту і послідовності етапів впровадження нововведень.

Поняття "освітня технологія" першочергово набуло розповсюдження в теорії учіння. Вперше у 20-х роках воно використовувалось у педології, у наукових працях з рефлексології І. Павлова, В. Бехтерева, О. Ухтомського, С. Шацького. У цей період воно зазвичай асоціювалось з "педагогічною технікою" як сукупністю прийомів і засобів, спрямованих на чітку й ефективну організацію навчальних занять (за А. Макаренком). До педагогічної технології відносилось також уміння оперувати навчальним і лабораторним обладнанням, використовувати унаочнення.

Адаптація нових технологій в освітній галузі особливо добре простежується за таким показником, як введення в освіту нових інформаційних технологій. Але враховуючи специфіку відкритих систем у кризових умовах, до яких можна сьогодні віднести наше суспільство, ми не можемо достовірно прогнозувати черговий етап історії, а отже і нових ефективних технологій в освіті. Про них можна говорити лише з певними припущеннями. Однак зводити технологізацію освіти до інформатизації якщо не помилково, то ще передчасно.

Очевидно, технологізація освітньої і виховної діяльності не може обмежувати свою сферу лише навчанням і підготовкою кадрів, але передбачає більш широкий і різноманітний спектр освітніх послуг. Він пов'язаний з використанням інших сучасних технологій, які вимагають перебудови стереотипів традиційної освіти, формування нового мислення, зміни ментальності сучасного педагога і учнів, що важко дається самоаналізом. Визначаючи технологізацію освіти об'єктивним процесом, який постійно розвивається і вектор якого визначається в основному науково-технічним прогресом та технологізацією суспільства, спробуємо з'ясувати його специфіку і визначити бодай найближчу перспективу.

Якщо визначати технологію способом системної організації освітньої діяльності в різних сферах знання, культури, навколишнього світу, мислення, що зумовлюються рефлексією, стандартизацією, використанням спеціалізованого інструментарію, то об'єднати їх неможливо у зв'язку з якісним розмежуваннями технологічних задач і принципової різниці у підходах до їх вирішення. Тому доцільно вирішувати на верхніх ієрархічних рівнях, де різноманітність і складність задач підказуються самим життям і штучно не обмежуються. Для цього необхідно

чітко визначати і формулювати освітні цілі, концепції у вигляді моделей і критеріїв їх оцінки; створювати перспективні засоби учіння і, на їх основі, оригінальні педагогічні технології, популяризувати і втілювати їх у практику, оцінювати ефективність. Головне в тому, щоб гранично спростити цей арсенал, звести його до обмеженої кількості засобів, до простих навичок, норм, правил та інших регламентованих нормативних процедур. А з появою більш широких можливостей, більш оперативних, більш доцільних засобів учіння найефективніші та найдоступніші з них втілити в освітню практику, поліпшуючи при цьому всю систему організації навчально-виховного процесу. Усе це має стати об'єктом вивчення, усвідомлення і модернізації навчального предметного середовища, яке має забезпечувати технологічність процесу учіння, тобто його зручність і безпеку.

Висновок. Отже, дидактичні інновації є корисними для отримання якісних результатів навчання, адже з їх використанням вчителів на уроці сприяє формуванню практичних навичок учнів, всебічному розвитку їх особистостей, стимулює розвиток їх аналітичного мислення, досягає високого ступеня задіяності учнів у навчальному процесі. Використовуючи інноваційні технології на уроках, вчителі сприяють досягненню високої результативності учнів, їх вільному вибору у навчанні, розвитку креативного та критичного мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. Запоріжжя : Просвіта, 2004. 324 с.
2. Гузев В. В. Инновационные идеи в современном образовании. Школьные технологи. № 1. 1997. С. 5–13.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. 2-ге вид., допов. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.
4. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті. Інновації в освіті: інтеграція науки і практики. Житомир : вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12–28.
5. Захарчук Т. В. Інноваційні технології навчання в сучасній школі. URL: http://muzicteacher.at.ua/publ/innovacijni_tekhnologiji_navchannja_v_suchasnij_shkoli/1-1-0-5
6. Машкіна Л. А. Теоретичні засади педагогічної технології «Школа діалогу культур». Педагогічний дискурс. 2012. № 13. С. 238–241. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/0peddysk_2012_13_55
7. Морозов В. Філософія впровадження інновацій у педагогічний процес. Вища освіта України. 2014. № 2. С. 36–39.
8. Підласий І., Підласий А. Педагогічні інновації. Львів : Рідна школа. 1998. № 12. С. 3–17.
9. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : А.С.К., 2007. 144 с.
10. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. Москва : Народное образование. 1998. 256 с.
11. Слостенін В. А., Подымова Л. С. Педагогика: Инновационная деятельность. Москва : Магистр, 1997. 224 с.

Домбровської Ірини

Науковий керівник – доц. Ігнатенко Н.В.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Курс України на європейську інтеграцію вимагає перегляду пріоритетів державної політики у сфері охорони дитинства, впровадження успішних підходів із світової практики захисту прав дітей, які базуються на забезпеченні прав і найкращих інтересів дитини.

За даними ВОЗ кожен десятий мешканець Землі – людина з обмеженими можливостями, з них 120 млн. – діти та підлітки. Серед дітей з інвалідністю найбільш чисельною є вікова група – 8–14 років (42, 3 %). Близько 80 % дітей із функціональними обмеженнями виховуються у сім'ях, решта в інтернатних закладах [2, с. 5].

На сучасному етапі інвалідність дітей є суспільною проблемою. Для цієї категорії населення нагальними залишаються проблеми, пов'язані із соціальним захистом, інтеграцією в суспільство, навчання та працевлаштування, проблеми архітектурно-транспортного, соціального та інформаційного характеру.

Соціальна робота з дітьми з особливими потребами передбачає не лише соціальну та медичну реабілітацію, а й створення таких умов, за яких дитина з інвалідністю зможе реалізувати себе у суспільстві повною мірою. Відтак, у світі популярності набуває нова ідеологія освіти осіб з особливими освітніми потребами. Поняття «інклюзія», «інклюзивне навчання», «інклюзивне середовище» все частіше зустрічаються в нормативно-правових актах і отримують законодавче визначення.

Окреслені проблеми зумовили актуальність і своєчасність дослідження на тему нормативно-правового регулювання освіти дітей з особливими потребами. Тож, приступаючи до дослідження ми поставили собі за мету проаналізувати та теоретично узагальнити міжнародну та вітчизняну нормативно-правову базу в галузі освіти дітей з особливими потребами і у такий спосіб з'ясувати рівень сформованості законодавства у цій сфері та механізми реалізації права на освіту людей з особливими потребами.

У багатьох країнах Європи почали відбуватися реформи щодо залучення до навчального процесу дітей з особливими потребами. Ці зміни знайшли своє відображення як у міжнародних, так і у національних нормативно-правових актах.

Серед міжнародних актів, які визначають основні напрями щодо реалізації права на освіту людей з особливими потребами варто відзначити [2]. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів, прийняті резолюцією 48/96 Генеральної асамблеї від 20.12.1993 р. [8], Конвенцію ООН про права інвалідів (2006 р.) [3].

Рекомендації даних актів більшість країн інкорпоровали в національне законодавство. Розглянемо деякі положення названих міжнародних актів, які стали основою для національних законів різних країн, у тому числі й України.

Сучасна світова політика спрямована на гуманізацію суспільства. Зміна культурних стереотипів, перегляд моральних норм та традицій, усвідомлення та визнання неабиякої ролі освіти у розвитку кожної особистості призвели до прийняття світовою спільнотою нормативних документів, які регламентують ставлення до прав і свобод громадян, які мають особливості фізичного або психічного розвитку.

Роль правового підґрунтя міжнародного рівня відіграла Декларація прав людини Генеральної Асамблеї ООН (від 10.12.1948), провідні положення якої стверджують рівність всіх людей у своїх правах. Зокрема, проголошує рівність усіх людей у правах від самого народження та наголошує на взаємній повазі та братерському ставленні один до одного (ст. 1); регламентує право кожного члена суспільства на соціальне забезпечення та створення державою необхідних умов для особистісного, культурного, соціального розвитку спираючись на власні зусилля, а також підтримку світової спільноти (ст. 22); закріплює право кожної людини на освіту та констатує необхідність безоплатної початкової та загальної освіти, обов'язковість початкової освіти для всіх членів суспільства без винятку, забезпечення доступності професійної освіти для загалу, а також доступності вищої освіти відповідно до здібностей кожної особистості (ст. 26) [1].

Важливим для осмислення інклюзивного підходу до освіти є положення Конвенції про права дитини (1989 р.), яку Україна ратифікувала Постановою Верховної Ради України від 27.02.1991 року і яка ґрунтується на визнанні прав усіх дітей, на пріоритеті загальнолюдських цінностей і гармонійному розвитку особистості, недискримінації дитини з інвалідністю за будь-якими ознаками. Освітнім правам дітей присвячена ст. 28, де зазначається, що «Держави-учасниці визнають право дитини на освіту і з метою поступового досягнення здійснення цього права на підставі рівних можливостей вони, зокрема:

1) сприяють розвитку різних форм освіти, як загальної середньої, так і професійної, забезпечують її доступність для всіх дітей і вживають такі заходи, як введення безкоштовної освіти та надання у випадку необхідності фінансової допомоги;

2) забезпечують доступність інформації й матеріалів у галузі освіти та професійної підготовки для всіх дітей» [8].

Термін «інклюзія» отримав розповсюдження у науковому обігу, суспільній та освітній практиці з прийняттям 20.12.1993 р. 48-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН Стандартних правил забезпечення рівних можливостей для інвалідів [8]. Дану дефініцію використовують для опису соціального середовища максимально адаптованого до людей з особливими потребами. Загальне

визначення цього поняття звучить так: «Інклюзія – процес збільшення ступеню участі усіх (насамперед тих, що мають труднощі у фізичному розвитку) громадян у житті соціуму» [8].

Всесвітня програма дій щодо інвалідів та декілька інших документів ООН заклали моральну і політичну основу для розробки Стандартних правил освіти інвалідів. Зокрема, згідно Правил 6. «Освіта» «державам слід визначити принципи рівних можливостей у галузі початкової, середньої та вищої освіти для дітей, молоді та дорослих, що мають інвалідність. При цьому їм слід дбати, щоб освіта інвалідів була невід'ємною частиною системи загальної освіти» [8].

Поряд із «інтегрованою освітою», Стандартні правила передбачають, що, можливо «у випадках, коли система загальної шкільної освіти все ще не відповідає усім потребам інвалідів, можна передбачити спеціальне навчання, яке поступово готуватиме їх до повноцінного навчання в умовах закладу загальної середньої освіти. Якість такого навчання повинна відповідати тим же стандартам і цілям, що і навчання в системі загальної середньої освіти... Держави повинні прагнути до поступової інтеграції спеціальних навчальних закладів в систему загальної освіти» [8].

Відправним документом для законодавчого закріплення інклюзивної політики та практики на державному рівні стала Конвенція ООН про права людей з інвалідністю і Факультативний протокол до неї (затверджені 13.12.2006 р. в м. Нью-Йорк; ратифікована Верховною Радою України 16.12.2009 р.) [3]. Даний документ є чи не найважливішим у сфері захисту прав людей з інвалідністю. Він закріпив та конкретизував проголошені Організацією Об'єднаних Націй в Загальній декларації прав людини та в міжнародних пактах про права людини права людей з інвалідністю, у тому числі і права дітей-інвалідів.

Ратифікація зазначених основних міжнародних документів (зумовила реформування в Україні правового поля, створила умови розробки власної нормативно-правової бази на засадах дотримання загальноприйнятих прав людини, зокрема права на освіту дітей з особливими освітніми потребами.

Закон України «Про освіту» поряд із людиною центризмом і верховенством права, засадами державної політики у сфері освіти визначив і розвиток інклюзивного освітнього середовища, в тому числі і у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами [7, ст. 6].

Закон дає визначення поняттям «інклюзивне навчання» та «інклюзивне освітнє середовище», де перше – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу усіх його учасників; а друге (інклюзивне освітнє середовище) – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їх потреб і можливостей [7, ст. 1]

Починаючи з 2009 р. для забезпечення поліпшення функціонування та інноваційного розвитку освіти в Україні, підвищення її якості та доступності, інтеграції до європейського освітнього простору Україна прийняла ряд законопроектів, спрямованих на забезпечення дотримання прав людини/дитини, зокрема, права на безперешкодне здобуття освіти шляхом створення сприятливих умов для навчання і виховання всіх категорій дітей та молодих людей, запровадження та поширення інклюзивної освіти.

Новий Закон України «Про освіту», врегульований Законом України «Про внесення змін до законодавчих актів України з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» (№ 2442 від 06. 07. 2010 р.) передбачає впровадження спеціальних та інклюзивних класів для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах, створення навчально-реабілітаційних центрів для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними вадами розвитку [6].

Особливе значення в адміністративно-правовому регулюванні освіти осіб з особливими потребами відіграють Концепція розвитку інклюзивної освіти [4] і Порядок організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах [5], які врегульовують комплекс проблем, пов'язаних з організацією навчально-виховного процесу та створенням відповідних умов для навчання, проведення системи освітньої роботи у відповідність до потреб дитини і сім'ї.

Сучасний етап еволюції освіти осіб з особливими потребами, суть якого полягає в реалізації принципів «від рівних прав – до рівних можливостей, від інституалізації – до інтеграції», в Україні характеризується за такими основними напрямками:

– забезпечення рівного доступу до якості освіти, права вибору особами з інвалідністю різних типів навчальних закладів, форм навчання;

– трансформацію шкіл-інтернатів у заклади інноваційного типу;

Збільшенням навчально-реабілітаційних центрів, у яких дітям з особливими потребами та їх батькам надаватиметься відповідна комплексна допомога;

– розширенням практики інтегрованого та інклюзивного навчання осіб з інвалідністю в закладах загальної середньої освіти;

– посиленням корекційно-розвиваючого компонента в оновленому змісті завдання освіти дітей з особливими потребами відповідно до державних стандартів і програм [9, с. 55]

Висновки. Отже, результати проведеного аналізу засвідчують, що проблема освіти людей з особливими потребами є актуальною проблемою сучасного законотворення. Вона відіграє велику роль у процесі адаптації дитини-інваліда в навчальне середовище і є успішним кроком до її соціальної адаптації. Проте, для оптимізації цього сегменту освітніх послуг самого лише законодавства недостатньо. Потрібно посилити інформаційне забезпечення реалізації прав інвалідів на освіту; активізувати впровадження нових освітніх технологій та забезпечити реалізацію оновленого освітнього законодавства на практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальну декларацію прав людини : Міжнародний документ від 10.12.1948 р. URL : <http://kr-admin.gov.ua/mol/molod/2.pdf>
2. Конвенцію про права дитини: 20.11.1989 р. URL : <https://www.coe.int/uk/web/compass/convention-on-the-rights-of-the-child>
3. Концепція про права інвалідів : Міжнародний документ від 13.12. 2006 р. URL : <http://jurist.org.ua/content/konvientsiia-oon-pro-prava-invalidiv-obiznanist%D1%8C-sotsial%D1%8Cnikh-fakhivtsiv>
4. Концепція розвитку інклюзивної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010. № 912. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>
5. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15.08.2011. № 872. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>
6. Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу. Закон України № 2442 від 06. 07. 2010. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2442-17>
7. Про загальну середню освіту. Закон України від 13.05. 1999. №651-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14>
8. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів : Резолюція 48/49 Генеральної Асамблеї ООН від 20.12. 19193 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_306
9. Хомишин І. Ю. Адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти в Україні. Міжнародний вісник гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2017. № 28. С. 53–55.

Ковбасюк Тетяни

Науковий керівник – асист. Прийдун С.

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ У XIII СТ.

«... дали ми перед Богом свою згоду і цією хартією нашою підтвердили за нас і за спадкоємців наших на вічні часи ...».

(Уривок ст. 1. «Великої хартії вольностей» 1215 р.) [5].

Актуальність тематики наукової статті в тому, що в процесі дослідження ми отримуємо комплексну характеристику правової бази англійського парламенту зазначеного періоду. В

результаті – це дає концептуальне розуміння механізму політичної системи Англії, яка і сьогодні ґрунтується на документах, аналіз яких, здійснено у роботі.

Метою статті є встановлення значення і ролі англійської правової бази, що використовувалася для функціонування парламентської влади у XIII ст.

Завданням роботи є комплексний історичний аналіз нормативних документів, зокрема: «Великої хартії вольностей» 1215 р., «Оксфордських провізій» 1258 р. та «Вестмінстерських провізій» 1259 р., за якими відбувалася трансформація та регулювання станово-представницької системи.

З кінця XII ст. початку XIII ст. на території Англії тривала суспільно-політична боротьба, що визначила курс національної опозиції монархічній владі. Першими невдоволення виказали феодалні магнати та барони, що успішно відстоювали свої позиції. Проте надалі відбулося посилення протистояння, що отримало підтримку лицарства та міських жителів. За таких умов 15 липня 1215 р. до королівського підписання надано статті, що склали «Велику хартію вольностей», положення якої – визначали курс на розвиток прав людини і надавали значні повноваження тодішньому праобразу парламенту.

«Хартія ... » складена Стівеном Ленгтоном, архієпископом, який вважався одним із найвпливовіших баронів Англії [4, с. 141]. Згідно документу, метою було – збільшення прав селянської громади, зменшити свавільні повноваження короля. Це можна розглядати як перший крок до створення «загальних правил гри» в країні і як фундамент для створення парламенту.

За положеннями «Хартії ... » баронам поверталися ті права, що були відібрані при розширенні юрисдикції королівської влади. В деяких із постанов зацікавлені також й інші учасники королівської опозиції: духовництво – отримало підтвердження на свободу в церковних виборах та інші привілеї. Лицарям було надано обіцянку, за якою барони не братимуть з васалів додаткових податків і не примушуватимуть працювати більше звичайного. У «Хартії ... » підтверджувались привілеї та права купців, яким дозволявся вільний митний перетин задля збільшення ведення торговельних операцій. Селянам обіцяно скасування непосильних податків та штрафів за невеликі непорозуміння [5].

Чимало положень «Великої хартії вольностей» мали вплив на розвиток політичної культури Англії. Мова йде про 12 і 14 статті: у 12 ст. позначалося, що: «Ніякі гроші не повинні стягуватися в державі, без загальної ради королівства». Склад запрошених до цієї ради визначали за 14 ст.: «Щоб при врегулюванні оподаткування ... ми кожного окремо скличемо листами ...». Варто наголосити й на 39 ст., де повідомляється: «Вільну людину не зможуть ув'язнити чи затримати». Важливим було й положення 40: «Правосуддя не буде продаватися і в ньому не відмовлять тим хто потребує». А найціннішою із вимог була ст. 61, за якою барони створюють комітет із 25 представників, що слугуватимуть гарантією дотримання та виконання цього документу [5].

«Хартія ... » своїм впливом сприяла утвердженню Великої ради королівства як політичного інституту, що з другої половини XIII ст. називався парламентом, який офіційно з'явився у 1265 р. в результаті компромісу: королівських прихильників, лицарства та баронів.

Отже, в історії становлення парламенту Англії чільне місце займає «Велика хартія вольностей» спочатку як пролог, у якому викладено події, що передували основній тематиці нашого дослідження, а надалі як основний документ, на якому формувалося конституційне право монархії.

Роль ще одного документу, що з'явився у 1258 році є не менш важливою, адже він законодавчо встановлював новий порядок органів влади й регулював діяльність високих посадових осіб в державі [2, с. 847–848]. Мова йде про «Оксфордські провізії», які є наступним кроком до створення Парламенту, проте з єдиною метою – захисту прав та власності баронів. Адже передумовою до їх видання було вимагання Генріха III від підданих вельмож третини всіх доходів держави [1, с. 39]. Згідно постанов, опозицією було створено комітет із 24 осіб: 12 із ради короля і 12 баронів, які спільно формували систему нового правопорядку. Ними було обрано 15 королівських радників (15 баронів) для постійного перебування з монархом, допомагаючи йому порадами про поточний стан державних справ. Також за виданими положеннями, незважаючи на згоду короля – тричі на рік повинна збиратись рада знаті

(парламент), для розгляду загальнодержавних і конкретних королівських проблем [4, с. 847–848].

За «Оксфордськими провізіями» передбачено, що з кожного графства обираються чотири лицарі, які кожного дня зобов'язуються слухати всі скарги, що стосуються будь-яких несправедливих випадків і проводити арешти [3, с. 150–163]. Як висновок – «Оксфордські провізії» фактично створювали в країні олігархію баронів, яка від моменту отримання ними владних повноважень, застала усіх неприхильників розплачуватися перед новою владою.

У жовтні 1259 року розбіжності у поглядах тимчасової влади – дали поштовх до широкого невдоволення серед лицарів, містян і чималої кількості баронів, які об'єдналися і за підтримки короля виступити з власними вимогами, що називалися «Вестмінстерськими провізіями». За новими постановами передбачалося зменшити рівень зловживання владою, встановлюючи чіткі межі впливу. А також узаконювався захист громадян від тиску феодалних судів і встановлювався контроль за діяльністю феодалів у відношенні до власників земель [3, с. 168–179]. Проте, влада баронів не збиралася дотримувались «Вестмінстерських провізій» і не бажала затверджувати відповідні права.

Враховуючи низький рівень підтримки тимчасової влади, у 1263 р. король Генріх III за сприяння іноземних правителів оголосив, що провізії 1258 року, які обмежували його владу вважаються недійсними [2, с. 848]. Реакція на королівські дії була швидкою і вже згодом почалася громадянська війна – що закінчилася формуванням офіційного парламенту Англії.

Отже, в комплексному аналізі правової бази англійського парламенту XIII ст., визначено кілька головних документів підписаних між королем та верхівками суспільних станів. Саме розглянуті положення були фундаментальними в успішному становленні та регулюванні парламентської роботи в перші століття його існування.

В результаті дослідження встановлено, що правовою основою парламентської діяльності Англії XIII ст. є «Велика хартія вольностей». Адже її статті були актуальними і дієвими для всього періоду Середньовіччя, не зважаючи на час, тому кожен наступний правитель намагався з мінімальною редакцією почати правління керуючись її статтями. Через ефективність та дієвість, положення «Великої хартії вольностей» застосовувалися в британському правосудді від моменту їх оприлюднення і до XXI ст. в контексті чинного статутного права Конституції Великої Британії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левин Г.Р. Очерки по истории Англии. Средневековье и новое время. М: Госучпедгиз министерства просвещения РСФСР, 1959. 358 с.
2. Оксфордские постановления // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. Т. XXIа: Нэшвилль – Опацкий, 1897. С. 847–848
3. Петрушевский Д. М. Памятники истории Англии XI–XIII вв. Исторический факультет МГУ. М.: Госоцэкиздат, 1936. С. 150–229
4. Clanchy Micheal. (en) A History Of England: Early Medieval England. New Jersey: John Wiley and Sons, 1997
5. Велика Хартія Вольностей (Magna Carta) / Буколик Василь. URL: <http://maysterni.com/publication.php?id=107962>

Липка Тетяна

Науковий керівник – проф. Алексієвець Леся

ВІДНОСИНИ МІЖ РІЧЧЮ ПОСПОЛИТОЮ ТА ШВЕДСЬКИМ КОРОЛІВСТВОМ У КОНТЕКСТІ ОСОБИСТОЇ УНІЇ СИГІЗМУНДА ВАЗИ (КІНЕЦЬ XVI СТ.)

Зовнішня політика – це така сфера розвитку держав, котра інколи є чи не важливішою, ніж внутрішня. І це не дивно, адже вона здавна була одним із визначальних чинників світового розвитку. Проблеми переговорів та конфліктів, війни та миру завжди були актуальними. У XVI ст. в історії Європи почали проявлятися такі тенденції, котрі були нехарактерними для

попередніх століть. Вплинули вони і на взаємовідносини між державами. Не винятком стали Швеція та Польща.

З огляду на це, актуальність дослідження полягає у з'ясуванні особливостей стосунків між Шведським королівством та Річчю Посполитою, встановлення близьких контактів між правлячими у них династіями, що призвели до особистої унії цих держав, яка тривала упродовж 1592–1599 рр., та наслідків цих стосунків. На нашу думку, вивчення цієї проблематики є на часі, адже дає змогу переосмислити уроки історії дипломатії держав.

Мета статті – проаналізувати основні напрямки та аспекти зовнішньополітичної активності між Шведським королівством та Річчю Посполитою, дослідити основні фактори і чинники, що їх визначали, а також прослідкувати еволюцію стосунків між державами.

Об'єкт дослідження – міждержавні стосунки між Шведським королівством та Річчю Посполитою у 1592–1599 рр.

Предмет наукового дослідження – особливості укладення та існування польсько-шведської унії та її вплив на дипломатичну карту Європи.

Історіографічну базу дослідження склали наступні праці: «Історія Швеції» І. Андерсона [1], «Коротка історія Швеції» Й. Вейбулля [2], «Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів» Л. Зашкільняка та М. Крикуна [3], «Історія Швеції» А. Кана [4], «Історія Швеції» Я. Меліна, А. Юханссона та С. Хеденборг [5], «Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.)» В. Ярового [6], «Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів» А. С. Камінського [7]. Видання характеризують картину зовнішньої політики Швеції та Польщі в досліджуваній час. Варто також звернути увагу на недостатню розробленість проблеми в українській історіографії.

Для того, аби краще зрозуміти польсько-шведський союз кін. XVI ст., потрібно розглянути передумови цього зближення, які зародилися ще в середині століття. Щодо Швеції, то її характеризувала доволі міцна королівська влада, що опиралася на дворянство та лютеранське духовенство, котре в XVI ст. утвердилося у державі. А в Польщі основою правління були слабка влада виборного короля, котра впродовж століття лише послаблювалася, та широкі повноваження шляхти. Такий устрій дістав назву шляхетської демократії. [3, с. 125; 6, с. 108]. Додамо, що потужною силою в Речі Посполитій була католицька церква.

У грудні 1586 р. у Речі Посполитій помер король Стефан Баторій [6, с. 113], тож на виборах короля у серпні наступного року вирішив спробувати щастя і Юхан III – король Швеції, щоправда не для себе, а для сина Сигізмунда. Юхан ще до отримання престолу одружився на польській принцесі Катажині з роду Ягеллонів (сестрі польського короля Сигізмунда II Августа). Від цього шлюбу народився їхній син Сигізмунд [5, с. 89; 4, с. 164; 1, с. 140, 142; 3, с. 144; 7, с. 74], який по батьку належав до шведського роду Ваза, а по матері був наступником польсько-литовської Ягеллонської династії. На нашу думку, така ініціатива Юхана III мала на меті покращити взаємовідносини між державами, послабити боротьбу між ними за Балтику та посилити власний вплив на Річ Посполиту. Шведи домоглися перемоги Сигізмунда на елекційному сеймі, тож у грудні 1587 р. відбулася коронація нового короля під іменем Сигізмунд III. [3, с. 125; 7, с. 74].

Сигізмунд вихований під впливом контрреформаційних поглядів (що добре для Польської держави), але Сигізмунд був іще й прихильником міцної королівської влади, як у Швеції, тож королювання «за польськими правилами» йому не надто подобалося [3, с. 132–133]. Проте в обмін на, можливо, примарне королювання у Швеції позбавляти себе уже наявного польського титулу Сигізмунд не хотів і, як показали наступні події, марно.

У 1592 році у Швеції помер Юхан III, а згідно з Вестероським законом про престолонаслідування 1544 року, після його смерті наслідником королівського трону став саме Сигізмунд [5, с. 96]. Що цікаво, він був змушений навіть просити у сейму дозволу поїхати у Швецію на похорони батька (поляки побоювалися, аби він не втік з країни, як це вже зробив раніше француз Генріх Валуа). В будь-якому випадку ситуація виглядала доволі схожою [6, с. 319].

У період формального безкоролів'я лютеранська шведська знать у союзі з протестантським духовенством скликали Упсальський собор, на якому закріпили т. зв.

Аугсбурзьке рішення (березень 1593 року), за яким визнавалося ортодоксальне лютеранське віровчення [5, с. 96; 1, с. 148; 4, с. 165].

У вересні 1593 р. Сигізмунд прийняв шведську корону. Таким чином, Польща і Швеція уклали особисту унію [5, с. 96]. Саме правління Сигізмунда (одночасно і в Польщі, й у Швеції) і послужило відправною точкою шведсько-польських протиріч. Одразу ж після коронації у Швеції Сигізмунд почав проводити централізовану політику, котру з об'єктивних причин не міг реалізувати в Речі Посполитій. Спочатку він відмовився визнавати Упсальський собор, навіть провів демонстраційну католицьку літургію в Стокгольмі [5, с. 96]. По-перше, це було зумовлено тим, що такі рішення, на його думку, мали прийматися лише за дозволу короля, по-друге, католицький світогляд Сигізмунда не давав йому можливості тверезо оцінити ситуацію та зрозуміти, що лютеранську Швецію на той момент повернути в католицизм вже не було можливим. Тим не менш, опиратися такій політиці стали представники протестантської знаті, котрих згуртував навколо себе дядько короля Карл. Відчувши загрозу, Сигізмунд був змушений погодитися із Аугсбурзьким рішенням і пообіцяти брати на державну службу тільки лютеран [5, с. 96].

Восени 1593 року Сигізмунд повернувся до Польщі. В час його відсутності керівництво Швецією здійснював дядько короля Карл, який намагався об'єднати опозицію проти Сигізмунда. В цій ситуації утворилися два ворожі табори: більшість протестантського дворянства та Карл, котрі виступали проти короля, та католицьке дворянство із частиною протестантського дворянства, які висловилися на підтримку Сигізмунда [5, с. 97]. Виникає питання: чому частина протестантів вирішила виступити за чинного короля-католика, який утискає лютеран? Вони вважали, що краще королювання Сигізмунда на відстані, дає певну свободу дій, аніж тимчасове управління Карла, котрий, звісно, захищає протестантів, проте обмежує автономію знаті. У підсумку державна рада Швеції – риксдаг – не підтримала претензій Карла на владу. Тоді він звернувся за підтримкою до станів. У 1595 році, всупереч забороні Сигізмунда, Карл скликав риксдаг, на якому йому було надано можливість управляти державою в якості регента [1, с. 150; 5, с. 97].

Боротьба між прихильниками Сигізмунда та прихильниками Карла стала ще жорсткішою [4, с. 165]. У 1598 р. розпочалася польсько-шведська війна, коли Сигізмунд і його прибічники вирішили покінчити з Карлом військом [3, с. 145; 5, с. 98]. Після декількох сутичок відбулася вирішальна битва при Стонгебрі (біля Лінчепінга), у якій шведський і польський король зазнав поразки [1, с. 151]. Зважаючи на ситуацію, що склалася, Сигізмунду довелося підписати договір про перемир'я 1598 року. Згідно з цим документом, чинний керівник держави обіцяв прибути в Стокгольм і скликати риксдаг, а в майбутньому правити згідно королівської присяги. Крім того, він видав герцогу Карлу своїх прихильників з держаної ради (в 1600 році відбулася їх страта, так звана «лінчепінзька кривава лазня») [5, с. 97; 2, с. 38]. Незважаючи на умови договору, Сигізмунд повернувся до Польщі. Це стало формальною причиною для риксдагу відсторонити Сигізмунда від влади в 1599 році [5, с. 98]. Важко сказати, що саме змусило Сигізмунда спочатку підписати угоду, а згодом відмовитися від її виконання. Можливо, важливішими королю видалися саме польські питання, а у шведській кампанії він на той момент розчарувався, а, можливо, тут зіграв свою роль особистісний фактор – і Сигізмунд відмовився виконувати укладені умови через власну гордість. На підтвердження останнього свідчить той факт, що у Сигізмунда був шанс зберегти за собою Швецію, або хоча б зробити сина Владислава наступником шведського престолу, проте на це він не пішов.

Розрив Швеції з Сигізмундом означав розрив шведсько-польської унії, тобто Польща стала новим ворогом шведів. [1, с. 152; 3, с. 145]. Гостроти конфлікту надавало те, що обидві держави намагалися скористатися моментом «Смути» в Московському царстві у боротьбі за балтійські землі [5, с. 98].

Отже, внаслідок як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників, польсько-шведська особиста унія Сигізмунда Вази провалилась. На нашу думку, основною причиною була несумісність між устроєм та традиціями цих держав. Сигізмунд намагався керувати одночасно двома великими утвореннями, які були вже сформованими та надто відрізнялися одне від одного. Релігійні погляди Швеції були у векторі протестантизму, а Польщі – католицизму. У зовнішній політиці обидві держави хотіли підпорядкувати собі Лівонію, за яку ще до правління

Сигізмунда воювали 30 років. Унія мала послабити це протистояння, проте, як наслідок, градус напруги у лівонській проблемі після 1599 р. лише зріс. Кожна з цих держав потребувала незалежного одна від одної розвитку, застосування для цього різних способів ведення внутрішньої і зовнішньої політики. Не забуваймо й про те, що шведський та польський народи уже надто відрізнялися один від одного. Можна, звісно, апелювати до того, що Річ Посполита була на папері федерацією двох народів (польського та литовського), а фактично навіть чотирьох (якщо додати сюди українців та білорусів), тож Сигізмунд міг додати до своїх підданих й шведів. Але Швеція була надто далеко, надто відрізнялася від Речі Посполитої, значна частина шведів хотіла бачити свого короля дома, а не «за морем», а становище міжнародного життя під владою польських королів навіть у самій Польщі явно залишало бажати кращого. Додамо сюди ще й особистий конфлікт між Сигізmunдом і Карлом, фанатичний католицизм Сигізmunда, який він хотів прищепити усім під його владою, та присутні Сигізmunду впертість і непоступливість – і отримаємо цілий «букет» проблем, який задушив унію іще в її дитинстві.

Фактично розірвання особистої польсько-шведської унії у 1599 року призвело до польсько-шведських конфліктів на наступні півтора століття, що згодом стануть причиною занепаду Речі Посполитої.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андерсон И. История Швеции. Москва: Издательство иностранной литературы, 1951. 409 с.
2. Вейбуль Й. Краткая история Швеции. Стокгольм: Шведский институт, 1994. 163 с.
3. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2002. 752 с.
4. История Швеции. / Под ред. А.С. Кана. Москва: Наука, 1974. 719 с.
5. Мелин Я., Юханссон А.В., Хеденборг С. История Швеции. Москва: Весь мир, 2002. 400 с.
6. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст.) / Під ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. – 632 с.
7. Камінський А. С. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. Київ: Наш час, 2011. 263 с.

Лушев Олександр

Науковий керівник – проф. Алексієвець А.

ДІЯЛЬНІСТЬ РЕПРЕСИВНИХ ОРГАНІВ СРСР НА БОРЩІВЩИНІ

Історія починається з окремих подій, людей та територій. Саме тому важливим елементом її вивчення є дослідження в галузі регіональної історії. Невід'ємною складовою історії України є історія її боротьби із радянською владою. 17 вересня 1939 року радянські війська вступили на територію Західної України, одразу ж розпочалося створення системи радянських репресивних органів. Територія сучасного Борщівського району, за адміністративним поділом СРСР, описаного періоду, складалася із трьох районів Борщівського, Мельнице-Подільського та Скала-Подільського. Одразу з приходом більшовиків розпочалися масові репресії. 22 лютого 1941 року НКВС було арештовано 22 учнів 8-10 класів Борщівської середньої школи. Їх звинуватили в підтримці поглядів націоналістичного підпілля. Серед них були як хлопці, так і дівчата. Працівники НКВС проводили арешти всіх, на їхню думку, «не благонадійних та підозрілих», часто навіть не з'ясовуючи обставин відправляли у в'язницю. З початком німецько-радянської війни, більшість в'язнів з території Борщівського району перебували в Чортківській тюрмі. У зв'язку із стрімким наступом німецьких військ постало питання про евакуацію в'язнів, було вирішено відправили їх пішим ешелонам в Умань. Під час такого етапу багато в'язнів помирали в дорозі, а ті, що дійшли, невдовзі були розстріляними. Нестор Мизак вияснив, що в зв'язку із початком німецько-радянської війни знищені без суду 250 мешканців нинішнього Борщівського району, яких радянська влада затаврувала, як «ворогів народу» [1, с. 46].

З поверненням радянської влади на територію Борщівського району навесні 1944 року, відновлюються репресії проти національно-патріотичних кіл. Радянська влада ввозить на

територію району працівників в партійні та правоохоронні органи із східних областей УРСР та Російської РФСР. Через декілька тижнів після «відновлення» радянської влади в районі розпочалась мобілізація до лав Червоної армії. Вона, здебільшого, відбувалася примусово. Про що свідчать наступні факти. Начальник Скала-Подільського райвійськкомату навесні 1944 року заявив підлеглим і співробітникам НКВС, які займалися мобілізацією: «Нам треба призвати 3600 чоловіків. Якщо вб'єте 3000, а 600 приведе, то буде добре». Діючи згідно таких вказівок, вони безкарно розстріляли Дмитра Кучера, Василя Семаку, Василя та Ярослава Олійників у с. Мушкатівка, Григорія Баб'юка, Маночія Мартинюка, Леоніда Олексюка і ще двох чоловіків у с. Бабинці, Івана Данчука, Семена Довбуша, Романа Зуляка, Григорія Іліха, Михайла Кліма, Михайла Кобеля в с. Кудринці [1, с. 60].

Для виявлення членів націоналістичного підпілля ОУН-УПА радянські спецслужби застосовували різні методи. Одним із них було «перевдягання» працівників КДБ в членів ОУН та залякування місцевого населення. За свідченнями Франків Івана Петровича, жителя села Пищатинці, 1932 р. н., записаних мною, такі псевдо оунівці у с. Стрільківці завітали до одного із домогосподарств й почали вимагати надання їм допомоги харчами та грошима. Господар, зрозумівши, що це працівники КДБ під прикриттям, почав виганяти їх із хати. Проте їхній ватажок схопив 4-місячну дитину та вбив її на очах в батьків та інших дітей. Причому, це вчинено з особливою жорстокістю. Дитину, тримаючи за ноги, почали бити головою об одвірок дверей. Очевидно, що метою такої діяльності спецорганів СРСР було підірвання довіри місцевого населення до оунівського підпілля. Також зустрічалися випадки, коли працівники КДБ маскувалися під працівників служби безпеки ОУН, зв'язківців. Гинули чоловіки нашого краю і в результаті провокацій з мобілізацією в УПА. Агенти НКГБ, нібито як посланці від вищого проводу ОУН, оголошували збір новобранців, а потім у певному місці радянські військові підрозділи із засідки безжально розстрілювали їх. Так, у середині квітня 1944 р. в урочищі Сосни біля с. Вовківці (сучасне с. Дністрове) була знищена велика група чоловіків із сіл Бабинці, Білівці, Дзвиняч, Кудринці, Окопи і Трубочин на Борщівщині, які з'явилися «на мобілізацію в УПА». Подібну операцію провели радянські каральні органи у Вовковецькому лісі біля Борщева 9 травня 1944 р., де загинула майже сотня чоловіків з навколишніх сіл. Кого захопили живим із зброєю в руках, розстріляли, а решту ув'язнили на тривалі терміни [1, с. 61]. 12 травня 1944 року в селі Шупарка на сільській площі прилюдно розстрілюють трьох хлопців, учасників української міліції, організованої в перші тижні після відходу більшовиків в 1941 році [2, с. 75].

Відкриті протистояння ОУН-УПА проти НКВС та КДБ наростали. За вже згадуваними спогадами, 19 липня 1944 року відбувалася облога військом, НКВС та КДБ села Пищатинці та частини села Стрільківці. Ці території закрили для входу та виходу. В клубі села Пищатинці засідав оперовповноважений та інші працівники репресивних органів, котрі допитували підозрілих. На основі цих допитів без суду відбувся розстріл Б'ялика Михайла. В Стрільківцях вони зловили чотирьох членів ОУН, котрі переховувалися в одного із жителів села. Їх було розстріляно, тіла їхні вивезено в поле за цвинтар в Пищатинцях, залишили їхні тіла там на ніч. За ніч чийсь собака розгриз живіт одному із повстанців. На другий день дозволили селянам їх поховати.

Прибулі співробітники НКВС, КДБ та партійних органів із території РФСР, про що свідчать їхні прізвища, часто були не високого морального та професійного рівня. Так, наприклад, заступник Мельнице-Подільського райвиконкому Воронов і начальник РВ НКДБ Уваров: пиячили, чинили розбій, мародерствували, били людей. Після багатьох скарг їх змушені були звільнити. Влітку 1944 р. група Мельнице-Подільського РВ НКДБ під командуванням капітана Соколова «допустила цілий ряд брутальних порушень революційної законності, які треба розцінювати просто як мародерство» [1, с. 62]. В документі, адресованому 23 жовтня 1944 р. в обком партії в Чорткові, говорилося, що в Скала-Подільському районі колишні радянські партизани (25 осіб), спрямовані як бойова група обласного управління НКДБ для боротьби з «бандитами», під командуванням О. Васильєва займаються «грабунком під силою зброї» і «буквально як бандити тероризують населення». Та навряд чи це свавілля було припинене, адже напередодні вони в цьому місті, яке було тимчасовим обласним центром, «розграбували базар і там нічого з ними не зробили». 25-26 грудня 1944 р. після бою з групою

УПА підрозділ НКВС із помсти спалив 15 господарств у с. Іванків на Борщівщині і зайнявся мародерством [1, с. 62]. Начальник Скала-Подільського райвідділу НКВС Куклін «довів майже до повного розкладання» підлеглих йому співробітників, вони «займаються мародерством, грабежами, пиячать, матюкають старших, піднімають до них зброю» Так, 3 листопада 1944 р., у с. Лосяч співробітники цього райвідділу Акулов, Бессмолов та Осипов пограбували 70-літню жінку, 5 синів котрої воювали в Червоній армії на фронті. Секретар райкому партії Бубенцов, котрий писав в обком партії про ці неподобства, уточнював: «Більше фактів ми розкажемо на місці» [1, с. 62]. Секретар Мельнице-Подільського райкому партії Чепіков, будучи в селах не інакше як у супроводі співробітників НКВС, особисто проводив обшуки в селян і забирав їхнє майно. Траплялося, що жертвами цього грабіжника з партійним квитком у кишені були сім'ї червоноармійців. Крім того, відомо, що в приміщенні райвідділу НКВС він особисто допитував і бив 16-літнього Василя Трепчука, котрого підозрювали в зв'язках з «бандитами» [1, с. 63].

Під час облав працівники НКВС та КДБ не жаліли нікого, хто мав навіть дотичний стосунок до підпілля ОУН. Як приклад, можна навести подію, що трапилась у листопаді 1944 року під час облави в селі Нивра на Борщівщині, військово-чекістська група розстріляла бабусю, матір, брата (12 років) і сестру (10 років) Марії Патралюк, яка діяла в підпіллі. Потім хату із тілами вбитих підпалили [1, с. 57]. На початку березня 1945 р. «бійці» військово-чекістської групи допитували і катували Прокопа та Марію Кирилюків, мешканців с. Сапогів, бо їхня дочка Анастасія діяла в підпіллі ОУН. Одночасно господарів пограбували. 18 червня під час нового наїзду М. Кирилюк без суду розстріляли [1, с. 59]. Зранку 8 січня 1946 року, велика кількість військ НКВД під командуванням начальника обл. управління Орлова оточила село Шупарка. Проте, облава не вдалась [2, с. 76]. 2 січня 1949 року начальник Скала-Подільського райвідділу НКДБ Голубев в одному із сіл вбив дитину. Були випадки, коли за його участі розстрілювали мирних людей, а в актах вказувалося, нібито вони чинили опір або хотіли втекти під час затримання [1, с. 59]. Треба сказати, що за цих умов траплялися поодинокі представники закону, котрі гуманно ставилися до людей. Це, зокрема, прокурор Мельнице-Подільського району С. Жуков, який «за не притягнення до відповідальності в 1946 р. ні однієї людини за саботаж і захист бандитів куркулів» був звільнений із роботи і виключений з партії [1, с. 73].

Опрацюючи матеріали до цієї теми не можна не згадати репресії проти священників УГКЦ. Восени 1945 року на території району розпочинаються перші арешти священників (о. Назаревич – с. Кривче, о. Малиновський – містечко Королівка). У листопаді 1945 р. уповноважений з релігійних справ капітан Боготюков намагався примусити о. Володимира Чубатого, пароха с. Шупарка, прийняти юрисдикцію «ініціативної групи» з проведення собору УГКЦ, той не погодився. Після чого перед святом Миколая уповноважений заборонив йому проводити відправи в церкві. 8 січня 1946 року до дому о. Чубатого завітали працівники НКВС. Відкрили двері до парафіяльної канцелярії, заштовхали туди священника й зачинилися там. Вимагаючи документів, «правоохоронці» били пароха. Особливо вони цікавилися рукописами проповідей отця Володимира. НКВС провадило також обшуки в церкві, шукаючи зброю, побачивши на хоругвах блакитно-жовті стрічки, Орлов звинуватив отця в вивішенні «бандеровських флагов». Після ще тривали допити, погрози. І врешті близько 1 години ночі, о. Володимира вивели з хати під вартою. Восени 1946 року отця етапом вивезли до Казахстану, де він загинув у 1949 році [2, с. 75-78].

Вище наведено тільки невелика кількість подій, що мали місце на території Борщівського району. В хроніці подій на Борщівщині у 1946-1948 рр. згадується 35 сутичок УПА з військами НКВС. Вони відбувалися в містах Борщів та Скала-Подільська й селах Олексинці, Сапогів, Глибочок, Шишківці, Кривче, Сков'ятин, Слобідка, Пищатинці, Шупарка, Худийвіці, Іванків, Шершенівка, Турильче, Мушкатівка, Більче-Золоте, Гермаківка, Залісся, Стрільківці, Іванків, Монастирок, Залуччя, Шершенівка, Турильче, Вербівка, Боришківці [3, с.148-149]. У книзі «Реабілітовані історією. Тернопільська область» у поіменному списку згадується 1805 осіб, вихідців з Борщівського району, котрі зазнали репресій від радянських органів державної безпеки [1, с. 360-581], схожі дані наводить історик Нестор Мизак у своїй книзі «За тебе, свята Україно», вказуючи, що за приблизними підрахунками кількість політв'язнів нинішнього Борщівського району становить майже 2000 осіб [4, с.192].

Отже, як бачимо, каральна репресивна система «правоохоронних» органів СРСР не оминула в своїй діяльності і території Борщівського району. За цей невеликий описаний період можна зрозуміти, що органи НКВС та КГБ часто знущалися із місцевого населення, спостерігалися необґрунтовані звинувачення та вбивства. Під масові репресії підпадали не тільки члени ОУН, а й ті, хто мав необережність висловитися про симпатії їхнім поглядам. Часто працівники репресивних органів не шкодували жінок і дітей. Репресій зазнавали також священники УГКЦ. На території сучасного Борщівського району широко розгортався національно-патріотичний рух. Цьому сприяла велика кількість лісів та печер, де могли переховуватися повстанці і, звичайно, значна підтримка місцевого населення. В останні роки існування СРСР та роки незалежності України відбувався процес реабілітації засуджених за політичними статтями, завдяки йому було реабілітовано 1805 вихідців з району. Після 2014 року в Україні розсекречено архіви репресивних органів часів СРСР, досліджуючи їх, історики зможуть відкрити ще багато таємниць цього періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Реабілітовані історією. Тернопільська область. Тернопіль: ВАТ «ТВПК «Збруч», 2008. 728 с.
2. Історико-краєзнавчий збірник «Літопис Борщівщини». Ред. І. Сколячис, М. Сохацький. Вип. 3. Борщів: МП «Чумацький шлях», 1993. 100 с.
3. Історико-краєзнавчий збірник «Літопис Борщівщини». Ред. І. Сколячис, М. Сохацький. Вип. 8. Борщів:КТ«Джерело», 1996. 154 с.
4. Мизак Н. С.Науково-дослідницьке видання «За тебе, свята Україно». Чернівці: Буковина, 1998. 448 с.

Мигалевич М. І.

Науковий керівник – проф. Алексієвцев А.

РУСЬКО-ВІЗАНТІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ: ДИНАСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Історично склалися умови, за яких середньовічні держави на етапі становлення потрапляли в орбіту імперій: Священної Римської чи Візантійської. Для Русі характерне тяжіння до Константинополя через багато факторів: від економічного до ідеологічного. Для варягів, що прибували, Київ спершу був точкою по дорозі до Константинополя, побачити який - їх мрія і мета життя. Олег почав збирати землі східних слов'ян для контролю за шляхом «з варяг у греки», який з'єднував Балтійське та Чорне моря. Через Херсонес у наш край потрапляло християнство. Згодом руські князі, хоча були монархами західного типу, декларували як ідеал східний зразок управління державою.

Усі ці чинники робили шлюби з представниками візантійських династій найпрестижнішими, хоча і не надто численними. У період, який розглядаємо, відбулося одинадцять таких шлюбів. Деякі з них мали величезне історичне значення, як одруження Володимира Святославича на Анні Порфірогеніті, Всеволода Ярославича на родичці Константина Мономаха, Івана Васильовича на Зофії Палеолог. Мова йде не стільки про практичну вигоду, скільки про утвердження династичного престижу, культурних міфів, які впливали на давню Русь, і мають відголоски в сучасності України та Росії.

Найпершим у хронологічному плані й, безумовно, найважливішим для подальшого розвитку Русі був шлюб Володимира Святославича і Анни, сестри імператорів Василя II і Константина VIII. Великий князь Київський був представником однієї з наймолодших династій, яка ще не відійшла від варварства, тому для нього важливо здобути для себе визнання і престиж, співмірні до володінь, адже на той час Русь уже була найбільшою державою Європи. Необхідною умовою для міжнародного визнання було прийняття християнства, однак це межувало з небезпекою визнання залежності від Папи Римського чи імператора Візантії. [12, с. 278-281]. Втім, Македонська династія у той час перебувала в критичному становищі через повстання Варди Фоки, що проголосив себе імператором та взяв велике місто Антіохію. Оскільки араби та грузини підтримали Фоку, а болгари за підтримки німецького імператора просувалися вглиб Балкан, ромеї могли надіятися лише на допомогу руського князя, який натомість міг ставити будь-які умови. Наприкінці 987 р. був створений союз, про який згадує

Ях'я Антіохійський: «і уклали вони між собою договір про сватання й одруження царя русів з сестрою царя Василя після того як той поставив йому умову, щоб хрестився він і весь народ його країни, а вони народ великий»[4, с. 105].

Після розгрому бунтівників, який відбувся у 988 р, стало ясно, що візантійці не збиралися видавати царівну за варвара, і через її небажання, і через те, що це було б великим ударом їх репутації. Констянтин Багрянородний у трактаті «Про управління імперією» писав про недопустимість таких шлюбів. Тому Володимир, аби примусити візантійців стримати слово, захопив Херсонес, якому не могли надіслати допомогу через війну з болгарами. Втратити стратегічно важливе місто, що було продовольчою та торговою базою, Візантія не могла, тож імператори змушені були віддати сестру за Володимира, і Херсонес, як віно, знову ввійшов в орбіту їх впливу [10 с. 66] Після весілля про неї не згадують у джерелах, тож не можна говорити, як вона впливала на життя Русі, однак основна потреба шлюбу з нею полягала в утвердженні престижу династії та виведенні її на міжнародну арену, недарма руські літописці завжди називали Анну царицею [10, с. 62, 63, 66].

Щоб до кінця зрозуміти, як Володимир хрестив Русь, слід знати, що таке «віно» у давньоруському сімейному праві. У науково-популярній літературі, підручниках поширилося твердження наче так просто називали викуп за наречену. Насправді це не так. Віно – це подарунок, який отримувала наречена при вступі у шлюб, і яким могла розпоряджатися на власний розсуд. Ольга так отримала Вишгород, Анна – Херсонес, а Інгігерда – Ладогу, відомо, що там були посаджені її родичі. Приймаючи нову віру в Константинополі, Володимир формально б став підданцем імператорів, тож не дивно, що духовенство, взяте для хрещення киян, зокрема піп Анастас, який здав місто, походило з Херсонеса. Херсонес належав Анні, відповідно хрестився Володимир від Анни. Тут він не ризикував стати від неї залежним, оскільки дружина не могла бути вище чоловіка, і повинна проявляти покору. Таким чином, одружившись на візантійській принцесі, руському князю вдалося уникнути підкорення Візантії. Оскільки Анна померла бездітною, Херсонес повернувся до її братів. За правління Ярослава Мудрого питання про легітимність церкви стало актуальним в контексті загострення греко-русських відносин [8 с.136-138].

Руський корпус був важливою частиною імператорського війська, особливо привілейованим він став під час правління Михаїла V. У 1042 р. цього імператора скинув Константин Мономах, тож коли проти нього повстав Георгій Маніак, Руський корпус цей бунт підтримав. Це призвело до гострої конфронтації між Руссю та Візантією: Руський корпус розформували, вбили посла від князя Ярослава, відбулася низка погромів купців. Тому у 1043 р. відбувся похід під проводом Володимира Ярославича на Візантію, який закінчився поразкою. Конфронтація тривала до 1046 р, але, коли Візантії стала потрібна допомога проти печенігів, уклали нову угоду, за умовами якої купцям повернули привілеї і відновили Руський корпус, а скріпив її шлюб Всеволода Ярославича та родички імператора Константина IX Мономаха, точне походження та ім'я (Марія або Анастасія) якої невідомі. Слід згадати, що імператорський титул Мономах отримав завдяки шлюбу із Зоєю Порфірогенетою, з якою дітей не мав, тож його дочка від попередніх шлюбів не могла бути принцесою. Не маючи спадкоємця чоловічої статі, він міг зробити наступником свого зятя, тож мало ймовірно, що єдину законну дочку імператора віддали б за представника іноземної династії. Тому вважаємо, що вона була або дочкою від коханки, або племінницею. [5, с. 408-411]. Легенда про Мономахові дари для Володимира Всеволодовича має особливе значення у формуванні ідеології Московського царства, але мало ймовірно, що їх би надсилали князичу, який мав мало шансів на престол, також відомо, що так звана «шапка Мономаха» виготовлена у XVI ст.

Зв'язки Русі з Візантією не обривалися. Відомо про добрі відносини Константина X Дуки з Ярославичами, наприклад, він організував вбивство Ростислава Володимировича, що захопив Тмутаракань, а його наступник Никифор III Вотаніат заслав Олега Святославича на о. Родос. Є згадки про те, що Володимир Мономах у 1073-1074 рр. допомагав стратигу Херсонеса придушувати повстання городян. До цього часу відносять заручини дочки Всеволода Ярославича Янки (Анни) з царевичем Константином Дукою. Вона поїхала у Візантію, однак шлюб не відбувся через загибель нареченого у битві з норманами. Князівна постриглася у черниці, що було незвично, оскільки до цього йшли в монастир лише немолоді та овдовілі

представниці роду Рюриковичів. Янка Всеволодівна стала настоятельницею Андріївського монастиря, займала високе становище і впливала на суспільно-політичне становище Русі. Вона відвідала Константинополь ще раз – на чолі посольства, яке привезло нового митрополита Івана III Скопця. Відомо про засновану Янкою Всеволодівною школу для дівчат. Усе це робить її видатною постаттю в історії Русі. Незвичні для тогочасної жінки самостійність, активність та ініціативність можна пояснити походженням від Мономахині, знатної грекині [6].

Приблизно 1004 р. [9, с. 354] датують шлюб Великого князя Київського Святополка Ізяславича з царівною Варварою Комніною, яка, за легендою, привезла у Михайлівський Золотоверхий монастир мощі св. Варвари, про неї є багато згадок у руських агіографічних джерелах, але немає у візантійських. Малоімовірно, щоб Анна, її рідна сестра, яка написала «Алексіаду», жодного разу про неї не згадала.

У 1104 р. [9, с. 333]. шлюбом закріпили перший союз між Візантією та удільним князівством. Дочка перемишльського князя Ірина Володарівна вийшла заміж за Ісаака Комніна, сина родоначальника нової династії Алексія I. Це свідчить про могутність галицьких Ростиславичів, і про те, що у обох сторін були спільні інтереси, які полягали у контролі за пониззями Дністра та Дунаю. По територіях галицьких князів проходив «бурштиновий шлях», що з'єднував Чорне море з Балтійським, і став на заміну шляху «з варяг у греки». Тому важливо було захистити його від печенігів та інших кочівників. У 1091 р. Алексій Комнін на березі р.Мариця розгромив печенігів, йому допомагали половці, а також п'ять тисяч горян, яких В. Васильєвський та Л. Войтович ідентифікують як галицькі війська [5 с.414]. Такий шлюб свідчив про те, що галицькі землі розглядалися як незалежний від Києва суб'єкт міжнародної політики. Згодом галицькі князі часто допомагали візантійцям. Ярослав Осмомисл був близьким союзником свого родича Андроніка Комніна, У 1164 р. з'явилась ідея візантійсько-угорської унії, котра стала небезпечною для Галицького князівства. Тому Ярослав Володимирович, не вагаючись, підтримав претендента на візантійську корону - брата василєвса, Андроніка Комніна.

У 1164 р. Андронік утік із візантійської столиці, принц досяг Галича, де його прийняв Ярослав Володимирович. Пізніше, в пам'ять про перебування в Галицькій землі, Андронік прикрасив розписами, що зображували полювання на зубрів, палату, яку побудував у Константинополі. Як свідчить Хоніат, син Ісаака Комніна та Ірини Володарівни не лише знав мову, але й полубив землю матері [3, с. 212]. Вже у 1165 р. василєвс Мануїл прислав до Галича посольство на чолі з двома митрополитами, які запропонували Андронікові в управління провінцію Кілікія. Князь Ярослав Володимирович уклав угоду з греками, розірвавши союз з Угорщиною. До Візантії вирушило галицьке посольство на чолі з галицьким єпископом Кузьмою, яке домоглося гарантій безпеки для Андроніка Комніна і підтвердило союз Червоної Русі з Візантією.

Після загибелі Андроніка Комніна Ярослав Осмомисл пішов на гостру конфронтацію з новою династією Ангелів. Він підтримав повстання братів Петра, Івана Асеня та Калояна, які заснували Друге Болгарське царство.

У 1115 р. стосунки Києва та Константинополя знову загострилися (можливо, через зближення Комнінів з Ростиславичами), у Володимира Мономаха з'явилися плани утвердитися у Пониззі Дунаю, а Алексій I Комнін захопив Тмутаракань. При київському дворі знайшов прихисток самозванець, що видавав себе за сина імператора Романа IV Діогена – Льва. Володимир Мономах визнав його спадкоємцем візантійського престолу і одружив на своїй дочці Марині. У 1116 р. руське військо перейшло Дунай і обложило Доростол. Лжедіогена вбили підслані візантійським імператором наймані вбивці, й згодом візантійці відвоювали втрачені території. Русько-візантійські відносини покращилися по смерті Алексія I, коли потрібно було оборонятися від половців, торків та печенігів [5 с. 412], у 1122 р. [9, с. 462], уклали шлюб між царевичем Андроніком, сином нового імператора Іоанна II, та внучкою Володимира Мономаха Добронегою Мстиславною, якій у Візантії дали ім'я Ірина. Цій княжні приписують авторство трактату «Алімма» («Мазі»). Якщо це так, то вона була однією з найосвіченіших жінок свого часу.

Про високий статус Великого князя Київського Святослава Всеволодовича, що походив з чернігівських Ольговичів, свідчить факт заручин або шлюбу його внучки Єфимії Глібівни і

Алексія, сина імператора Ісаака II Ангела, який відбувся у 1194 р [9, с. 409]. Так скріпили союз, спрямований проти половців. Найбільш ймовірною є версія, що весілля не відбулося, бо заручена з царевичем князівна померла [2, с. 186-202].

Відомо також про союз Ангелів з галицьким князем. Візантія тоді знаходилася в глибокій кризі, єдиним союзником проти коаліції болгар та половців міг бути лише Роман Мстиславич. Відомо, що приблизно у 1200 р. у Константинополі було галицьке посольство, очолюване Твердятою Остромировичем. У візантійських та польських джерелах є свідчення про допомогу, яку надавало Галицьке князівство Візантії, існують згадки, що саме в Галич тікав у 1204 р. скинутий імператор Алексій III Ангел. В історіографії є версія про походження другої дружини Романа Мстиславича, матері Данила та Василька, з роду Ангелів, або зі споріднених йому родин [7]. Це пояснює, чому серед нащадків Романа є носії грецьких, незвичних для Рюриковичів імен, чому Данило Галицький використовував елементи візантійської символіки, чому княгиня користувалася повагою бояр та іноземних монархів, також з нею пов'язують появу у Белзі грецької ікони Матері Божої, яка тепер знаходиться в Ченстохові [1, с. 32-33]

Споріднення із Візантією вказує на дуже високий статус. Константинополь родичався лише з Києвом та Галичем, є підстави вважати, що останній розглядався як незалежний суб'єкт міжнародної політики. Династичні шлюби не давали великої вигоди у розв'язанні існуючих проблем, вони мали велике ідеологічне значення. Не були важливими особисті якості наречених, чи матеріальна сторона питання, як-от викуп, придане та ін. Родинні зв'язки із Візантією міфологізували, прославляли, робили історичною легендою. Недивно, що іноді історіографи просто приписували князям такі шлюби, прикладом є Татищев, що писав про одруження Юрія Долгорукого на представниці династії Комнінів [11, с. 303]. Москва і зараз використовує патетику про «третій Рим», намагаючись поставити себе вище інших слов'янських країн. На нашу думку, досліджувати зв'язки із Візантією актуально через їх виняткову цивілізаційну значимість, а також в контексті ідеологічної війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dąbrowski D. Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich. Poznań; Wrocław, 2002.
2. Пашуто В. Т. Внешняя политика Древней Руси. М.: «Наука», 1968. 473 с.
3. Древняя Русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия. Под ред. Т.Н. Джаксон, И.Г. Коноваловой и А.В. Подосинова. Том II: Византийские источники. Сост. М.В. Бибииков. М.: Русский фонд Содействия Образованию и Науке, 2010. 384 с.
4. Древняя Русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия. Под ред. Т.Н. Джаксон, И.Г. Коноваловой и А.В. Подосинова. Том III: Восточные источники. Сост. М.В. Бибииков. М.: Русский фонд Содействия Образованию и Науке, 2009. 264с.
5. Історія Візантії. Вступ до візантиністики. За ред. С.Б. Сорочана і Л.В. Войтовича. Львів: Видавництво «Апріорі», 2011. 880 с.:іл.
6. Котляр М. Ф. Анна Всеволодівна (Янка) [Електронний ресурс] Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В . Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во "Наукова думка", 2003. 688 с.: іл. Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Anna_V(останній перегляд: 09.05.2020)
7. Войтович Л. В. Мати короля Данила (зауваження на полях монографії Д. Домбровського). Княжа доба: історія і культура. Інститут українознавства імені І.Крип'якевича НАН України. Відп. ред. Я. Ісаєвич. Львів, 2007, вип. 1. С 45-58.
8. Морозова Л. Е. Великие и неизвестные женщины Древней Руси. М.: «Астрель», 2009. 585 с.
9. Войтович Л. В. Княжа доба: портрети еліти. Біла Церква: видавець О.В. Пшонківський, 2006. 781 с.
10. Літопис руський. Київ: Дніпро, 1989. 614 с.
11. Татищев В. Н. История Российская. М., 2005. Т. 2. 600 с.
12. Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців. Упоряд. К. Галушко. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 352 с.:іл.

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ВЕСНЯНОЇ ОБРЯДОВОСТІ ПОЛІЩУКІВ КІНЦЯ
XIX – СЕРЕДИНА XX СТОЛІТТЯ**

Невипадково етнографічні дослідження не лише поживалися останнім часом, але й значно розширили свою наукову проблематику, в тому числі стосовно різних українських регіонів, особливо тих, які здавна відомі умовами підвищеної культурної взаємодії різних народів, етнічних спільнот. При аналізі ряду етнографічних досліджень, прослідковується більше зацікавленість вчених родинною обрядовістю. Хоча не менш цікавою та колоритною є календарна звичаєвість поліщуків, зокрема традиції весняного циклу. Саме тому, дослідження весняних обрядів та свят населення Полісся має важливе значення для побудови культурної матриці українства, адже цей процес є актуальним для з'ясування витоків та підґрунтя традицій українського народу, коренів його духовної культури.

У статті вивчається весняна календарна обрядовість поліщуків із врахуванням ряду процесів, котрі відбувалися на території досліджуваного регіону протягом багатьох періодів історії під впливом церкви та в нових реаліях.

Мета роботи зумовила конкретні завдання, а саме: розкрити суть землеробських обрядів на Поліссі та простежити і дати оцінку локальній специфіці святкування весняної обрядовості поліщуків у системі загальноукраїнських традицій.

Дослідженням цієї проблеми в різні часи займалися Т. Агапкина [1], В. Борисенко [2], Г. Виноградська [4], М. Возняк [6], Л. Виноградова [5], Ю. Климець [7], С. Клименик [8]. Хоча їх праці носять більш загальний характер, але важливі для дослідження даного питання.

Як стверджують етнографи, із пробудженням природи від зимового сну починається цикл весняних свят, котрий у поліщуків супроводжується піснями, іграми, хороводами. Весняний цикл свят на Поліссі розпочинається із свята Стрітіння (15 лютого), котре вважалося перехідним містком від зимового до весняного обрядового циклу: це був день першої зустрічі зими з літом. На Стрітіння у поліщуків було прийнято ворожити на майбутній врожай (якщо вранці на ньому була роса, то це сприймалося як запорака гарного врожаю) або долю родини. Однак, на Поліссі не існувало звичаю святити воду, як це зустрічаємо в інших регіонах України [8, с. 54–55].

Зауважимо, що поліщуки початок весни ототожнювали із святом Явдохи (Євдокії), бо вважали, що в цей день прокидався бабак, риба розбивала хвостом лід, а ластівки повертались із вирію. Більше того, в поліщуків існував звичай в цей день зустрічати весну (на світанку виходили на високий пагорб чи вилазили на дерево та закликати весну), а ще господар мав занести до хати розтоплену воду, котрою вмивалися всі члени родини. Також жінки в цей час висівали в горщики розсаду, а молодь починала співати веснянки [1, с. 268–269].

Зауважимо, що через тиждень на Поліссі святкують день Сорока святих, коли визначали погоду на літо та на врожай. Також у поліщуків в цей день було прийнято готувати 40 вареників, 40 пампушок (кожному святому мученику на спомин), 40 штук печива у вигляді жайворонків (котрим пригощали дітей) [1, с. 267–268].

Слід зазначити, що найважливішим святом весняного циклу є Великдень. Підготовка безпосередньо до Великодня розпочиналася ще з Великого посту, котрий тривав протягом 7 тижнів. Найбільш шанованим в період Великого посту у поліщуків був Хрестопоклонний тиждень, коли випікали спеціальний обрядовий «Хрестопоклонної хліб», частину котрого зберігали в коморі з зерном (для хорошого врожаю). Також цей хліб та свячену воду господарі брали із собою в поле, закопували на ниві (щоб земля дала хороший врожай та щоб не було посухи) [2, с. 52–53]. Поліщуки свято Теплого Олексу (день пам'яті 30 березня) вважали покровителем бджіл. У цей день пасічники здійснювали перший обхід вуликів після зими та молилися за добрий урожай меду [8, с. 55–56].

Шостий тиждень Великого посту завершується неділею, яка у поліщуків називається Вербною неділею або Вербницею. Раніше Вербна неділя мала іншу назву: Вхід Господній в Єрусалим. Основним обрядом поліщуків цього свята було освячення гілочок верби, якими

потім били своїх рідних, щоб захистити їх від хвороб до кінця року. Вважалося, що цей ритуал символізує очищення та здоров'я.

Останній тиждень Великого посту на Поліссі переважно називають «білим» або «страсним». Білий тиждень проходив під знаком приготування до Великодня: протягом нього треба було завершити прибирання житла до свята, закінчити з пранням білизни, одягу, на образи почіпляти рушники. Також в Чистий четвер поминали предків, бо вірили, що в цей час померлі родичі повертаються на землю і перебувають на ній певний час. Поліщуки могли в цей день готувати вечерю із рибними стравами і вже не їсти до Великодня. На думку сучасних дослідників календарної обрядовості, в окремих родинах був звичай утримуватися від споживання навіть пісних страв аж до розговин на Великдень, що має дуже глибокий смисл, позаяк у давнину такий строгий піст був спрямований на підтримку солідарності з покійними предками.

Окремий звичаєвий комплекс білого тижня становить процес приготування великодніх страв, передовсім випікання обрядового печива – паски, якому надавали великої ваги. Оскільки паска є одним з найважливіших атрибутів свята, то її приготування супроводжується виконанням особливих ритуальних дій [6, с. 290–291]. Зазначимо, що в поліщуків на Великдень існує до сьогодні традиція збиратися всією родиною для освячення пасхального кошика та святкового сніданку [6, с. 292].

Понеділок після Великодня називається Волочильне та обливання водою – «Поливальний (обливальний) понеділок». Обливання водою у поліщуків вважалося очисним обрядом. Так, ще до сходу сонця дівчата йшли вмиватися до криниць, де їх обливали хлопці. За звичаєм люди в цей день провідують один одного, щоб привітати зі святом, обмінятися крашанками або писанками.

Великодній вівторок на Поліссі – «день господаря», день взаємних відвідувань родичів, сусідів, знайомих. Селяни цього дня провідують озимі посіви. Привітавши ниву із Великоднем, люди сідали на узбіччі, їли свячені страви й закопували крашанку (щоб добре земля родила), гостини згодом супроводжувалися масовими гуляннями.

У четвер після Паски відзначають Навський Великдень: за віруваннями жителів, саме в четвер померлі святкують своє свято. Старші люди кажуть, що коли цього дня прикласти вухо до землі, можна почути гул дзвонів. Не можна нічого садити і сіяти, бо замре, старалися не поратися в землі [1, с. 269–270].

Перша після Паски неділя на Поліссі зветься Провідною або Проводи. Така назва зустрічається і на Волині. В цей день священик разом із родичами померлих відправляє на могилках служби. Що характерно, родичі приносять своїм померлим пасочки, крашанки, запалюють свічки. У цю неділю заборонено одружуватися, засилати сватів, хрестити дітей. Не можна було від Великодня до Провід ставити будь-яку огорожу, городити, навіть закопувати стовпи чи відгороджувати грядки, бо загородиш дощ на ціле літо [5, с. 108–109]. Навіть шалаш для весілля, яке заплановане на неділю після провід, будували до Паски. Якщо ж не радий господар все-таки загородився, змучені від посухи односельці йшли та руйнували огорожу, виривали із землі хоч один стовпчик, і зразу падав дощ [2, с. 54–55].

Останній святом весняного циклу в поліщуків є день святого Юрія, котрий символізується у поліщуків із першим вигоном худоби, із поверненням ластівок з вирію та відступанням весняним приморозків. Також на Поліссі господині в цей день сіяли огірки, просили дощу на родину та збіжжя [7, с. 143–144].

Таким чином, весняний цикл свят у поліщуків багатий різними обрядами та розкривав родинну, аграрну та скотарську ритуалістику. Тому різні елементи вірувань, світоглядних уявлень, звичаїв, обрядів є спільними і навіть ідентичними з традиціями інших регіонів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агапкина Т. Нариси весняно-літньої обрядовості Полісся: Обрядові вогнища. К.: «Наукова думка», 1996. С.267–270.
2. Борисенко В. Традиції і життєдіяльність етносу. На матеріалах святково-обрядової культури українців. К., 2000. С. 52–55.
3. Вечір в день Івана Купала . *Київська давнина*. 1897. С.1 05-106.

4. Виноградська Г. Обжинковий вінок у контексті традиційної жнивварської обрядовості українців. Суми, 2007. С. 54–55.
5. Виноградова Л. Н. Проводи русалок. К., 1985. С. 108–109.
6. Возняк М. Народний календар з Овруччини 50 рр. XIX ст. К.: «Древляни», 1996. С. 290–292.
7. Климець Ю. Д. Купальська обрядовість України. Київ: «Наукова думка», 1990. С. 143–144.
8. Клименик С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. Львів: «Обереги», 1994. С. 54–58.

Федоров Назар

Науковий керівник – проф. Алексієвець Л.

ДУБРОВИЦЯ ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Побудова незалежної і демократичної України можлива за умови вивчення вітчизняної історії, духовної культури, осягнення вагомості кожного населеного пункту, розуміння їх місця, значення й ролі в загальному процесі українського державотворення. У цьому контексті – ствердження національної державності – опертя віднаходимо у власній історії.

Історичне краєзнавство та регіоналістика відіграють особливо помітну роль. Українська історія має міста і містечка, перші згадки про які сягають глибокої давнини, й котрі нині вирізняються розвитком, людьми, участю у загальнодержавному процесі, новими відкриттями. Звісно у всій сукупності яскравих моментів, які захоплюють й проблеми місцевого і всеукраїнського рівнів, що потребують вивчення. Серед таких міст є й моя Дубровиця Рівненщини, котра в цьому році відзначатиме 1015-річницю з дня віднайденної письмової згадки і нині відомої як бурштиновий край України.

Дубровиця правдиво рахується одним із найдревніших поліських міст, і загалом України, її історія є неповторною, самобутньою, багатою на пам'ятки історії та культури, вважається окрасою українського Полісся. За свою понад тисячолітню історію місто пережило чимало подій, випробувань у боротьбі за українську державність [1-3].

У 1990-ті роки в місті діяли льнопереробний завод, бавовнопрядильна фабрика, музей Дубровицького збройного повстання 1918-1919 років. У січні 1995 року Верховна Рада України ухвалила постанову про включення до складу Дубровиці землі Дубровицького району загальною площею 301,1 га. У травні 1995 року Кабінет Міністрів України ухвалив постанову щодо приватизації дубровицьких АТП-15642 та льнозаводу, а в липні того ж року прийняв ще одну постанову щодо приватизації іншої низки підприємств міста: виробничого об'єднання з обслуговування сільського господарства, відгодівельного пункту та «Дуботекс».

30 липня 1997 року Дубровицька міська рада рішенням затвердила сучасний герб і прапор Дубровиці (автори проєктів - Ю. Терлецький і А. Гречило). Герб: у синьому полі щита - золотий якір, у срібній главі - сім зелених дубових листків і два золоті жолуді з чорними шапочками; щит увінчує срібна міська корона. Прапор: квадратне полотнище, на синьому тлі якого жовтий якір, на білій верхній горизонтальній смузі (шириною в 3/10 сторони прапора) - сім зелених дубових листків і два жовті жолуді з коричневими шапочками. У гербі використано елемент міського знака XVIII ст. (якір), дубове листя та жолуді є номінальними символами й підкреслюють назву міста. [2].

Величавими свідками минулого Дубровиці є два храми - костел Іоана Хрестителя (1695-1702) і церква Різдва Богородиці (1861). Із проголошенням незалежності України обидва храми були відреставровані. Дубровиця за цей час помітно розквітла, погарнішала. У місті розвиваються традиційні для цієї місцевості лісопереробна та комбікормова галузі. На найсучаснішому обладнанні працює потужний лісопереробний комплекс Дубровицького держлісгоспу, відкрито лінії з виробництва макаронних виробів та розливу води, монтується нова технологічна лінія м'ясопереробки ТОВ „Полісся-продукт”, налагоджено виробництво з випуску зварювальних металів за найсучаснішою технологією відомого Київського інституту електрозварювання ім. Є. Патона на ДП "Іскра". Випускає пряжу ДП "Поліссятекстиль", здійснюється видобуток поліського бурштину, який за якісними характеристиками високо цінується не тільки в Україні, а й за кордоном. Виробничу діяльність в районі здійснюють 8

сільськогосподарських підприємств, 1 фермерське господарство, які використовують 3140 га ріллі та 16685 особистих селянських господарств, що займають 15647 га ріллі.

Транспортні перевезення здійснюються автомобільним та залізничним транспортом. Автомобільним транспортом обслуговується 23 приміських маршрути, які з'єднують 96,5 % сільських населених пунктів з районним центром, 23 міжміських маршрути, що з'єднують населені пункти району з обласним центром.

Споживчий ринок району представлений 148 об'єктами побуту. Найбільша питома вага припадає на послуги, пов'язані з лісовим господарством - 20,0 %, сільським господарством - 18,0 %, перевезенням вантажів – 12 %, перукарські послуги - 10 %, комп'ютерні послуги – 8 %, ремонт взуття – 3 %, послуги лазень – 2 %. Торговельна мережа району налічує 395 підприємств роздрібної торгівлі та ресторанного господарства. На території району діє ринок на 1704 торгові місця, чотири автозаправні станції [3].

Місцеві органи влади представлені Дубровицькою міською радою. Дубровиця є адміністративним центром та єдиним населеним пунктом міської ради. До міської ради входить 30 депутатів. Про громадянську активність і патріотизм говорять жителі міста та району, багато з яких брали участь в антитерористичній операції. Розвивається та набирає оборотів волонтерство.

У місті діють Дубровицький історико-етнографічний музей, центральна районна бібліотека та районна бібліотека для дітей, кінотеатр «Доміно», багато закладів громадського харчування, кафе, значно збільшилася кількість магазинів, супермаркетів, на стадіоні Горинь почалося будівництво спортивного комплексу за підтримки депутата Василя Яніцького.

3 березня 2011 року рішенням сесії районної ради був затверджений статут «Дубровицького історико-етнографічного музею. Серед експонатів — мистецькі твори гончаря Є. Кулика, майстрині народної творчості Уляни Кот; фотоматеріали про графів Плятерів, копії сторінок Пересопницького Євангелія тощо.

Станом на 2019 рік у місті діють три загальноосвітні школи, професійний ліцей, музична школа та дитячо-юнацька спортивна школа.

Станом на 2019 рік на території міста в межах радіочастот FM-діапазону своє мовлення проводять 5 всеукраїнських та регіональних радіостанцій: «UA: Радіо Культура»; «UA: Українське радіо»; «Радіо „Рівне-FM“»; «Радіо „Полісся“»; «Стильне радіо „Перець FM“». Крім того, з 2004 року діє «Радіо Дубровиця», яке було засноване і фінансується Дубровицькою районною радою.

Серед друкованих видань найпопулярнішими є «Дубровицький вісник», «Рівненська газета», «Вільне слово». «Дубровицький вісник» заснований у жовтні 1993 районною радою, 1997 року до її співзасновників долучилася районна державна адміністрація. Основна тематика: соціальний захист, сільське господарство, спорт, промисловість.

Окреме місце в історії Дубровиці доби незалежності слід приділити бурштину. На даний момент завдяки органам місцевої влади незаконний видобуток сповільнив свої темпи. Не одноразово відбувалися сутички правоохоронців та старателів в які потрапляло і місцеве населення.

Розвиток Дубровиці й району в умовах незалежності України, був і є невіддільним від загальнонаціональних інтересів. Дубровиця сьогодні є доволі мальовничим і затишним містом, багатим на пам'ятки історії та культури.

Дубровичани люблять рідний край і своє чудове місто. Попри труднощі, пов'язані з суспільно-економічною кризою, видобутком бурштину, військовими діями й участю в АТО, дубровичани сповнені бажання працювати й надалі примножувати традиції й культурно-історичні пам'ятки міста, зберегти історичне обличчя і його красу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексієв Л., Алексієв М. Дубровиця крізь віки: основні віхи історичного розвитку. Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: історія, міжнародні відносини. Присвячено 1010-ій річниці м. Дубровиця. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. Вип. 16. У 2 ч. Ч. 2 С. 20-35.
2. Історичні нотатки: герби Дубровиці. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://my.rv.ua/hotnews/istorichni-notatki-gerbi-dubrovitsi/>

Дунас Олеся
Науковий керівник – проф. Алексієвець А.

ПОСТАТЬ ЯНА ГУСА В ІСТОРІЇ ЧЕХІЇ

Кожна держава має своїх героїв, у Чехії - це Ян Гус.

Ян Гус - чеський релігійний мислитель, філософ, один із перших реформаторів католицької церкви, ректор Празького університету та національний герой. Він до останніх днів відстоював свою позицію і вчення, його дух був незламним і саме через це спіткала страшна доля...

Актуальність теми полягає у вивченні постаті Яна Гуса як ідеолога чеської реформації, його важливий внесок у долю країни та майбутнє Європи. Мета дослідження полягає у визначенні головних аспектів та ідей вчення Яна Гуса.

Ян Гус був одним із перших в континентальній Європі послідовників ідей англійця Джона Вікліфа - передвісника Реформації, який боровся проти зловживань Римської курії, одним з перших реформаторів католицької церкви, що майже на сторіччя випередив своїх наступників - Мартіна Лютера, Жана Кальвіна та Ульріха Цвінглі [1].

Історія Яна бере початок 1372 року у простій селянській родині в Богемії, у містечку Гусинець. Через це згодом він отримав прізвище Гус. У 1390-1396 рр. навчався в Празькому університеті. У 1402 році починається найважливіший період життя Яна Гуса - він стає пастором Вифлеємської церкви. Його відповідальне ставлення і бажання донести істину народу були відображені у всьому, він поєднував роботу з викладанням в університеті й мав успіх у своїх працях [2].

Ян Гус критикував католицьке священство і Папу, авторитет котрого ставив нижче авторитету Святого Писання. Кому таке сподобається ?!

«Кожен християнин повинен шукати правди, ризикуючи благополуччям, спокоєм і життям», - заявив на весь світ Ян Гус [3].

Його вчення полягало в тому, що наявний порядок у церкві необхідно змінити, а люди мають повернутися до того життя, яке заповідав Христос, у суспільстві не повинно бути несправедливості, експлуатації та безморальності [4, с. 152].

«Я бентежу народ? Це звинувачення нагадує звинувачення Христа: збентежив усю Юдею - від Галілеї до цих місць. Хто проповідує, щоб священники не були розпутниками, не грабували в жадібності свій народ, продаючи йому святі таїнства, а задовольнялися б одним скромним життям, того зараз же називають ганьбителем церкви і еретиком. Хто ж проповідує, що священники праведні, що вони Божі помічники і мають владу спасати і губити душі віруючих, що ніхто не сміє їх покарати, вони ж мають право на найкращу їжу і найбагатші володіння, той гідний проповідник і йому дозволено проповідувати» [2].

У 1413 р. теологічний факультет Празького університету засудив Гуса як еретика. Його звинуватили в помилках у науці про таїнства, святих, відпущення гріхів, а також підриві авторитету церкви і непокірності Папі та єпископам. 4 грудня 1414 р. було призначено слідчу комісію про розгляд справи реформатора, а через два дні Яна ув'язнили в Домініканському монастирі, де він перебував до березня 1415 р. В ув'язненні Гус написав ще кілька праць, зокрема: «Про покаяння», «Про любов до Бога», «Про трьох людських ворогів», «Про смертний гріх» та «Про шлюб».

6 липня 1415 р. міська рада Констанци винесла ухвалу стратити Яна через спалення. Одна з легенд говорить, що останніми словами, які промовив філософ на вогнищі були: «Я лише Гусак, за мною прийде Орел». Так Гус передбачив прихід нового Реформатора церкви, діяльність якого стане успішною - Мартіна Лютера. Наслідки Реформації віддалися ще нищівнішими для Європи релігійними війнами між католиками і протестантами, в порівнянні з якими гуситські війни були легким подихом вітерця.

Коли тіло Гуса згоріло, його прах разом із землею, де він лежав, зібраний і кинутий до Рейну. Його гонителі були упевнені, що вони викорінили істину. Та вони навіть і не підозрювали, що прах, віднесений в океан, стане схожий на насінини, розсіяні по всіх країнах, які принесуть плід через проповідників істини у нових місцях [2].

Після цієї страти почалися Гуситські війни, що тривали півтора десятиліття: чеські повстанці розбили безліч європейських армій, пустивши кров лицарства з усього континенту.

Отже, діяльність Яна Гуса відіграла важливу роль у долі Чехії та для майбутнього Європи. Саме він і гуситський рух - перша європейська соціальна революція, дали пролог для Реформації XVI ст. Ян Гус - людина, яка не боялася того, що вважає правильним і праведним, сміло йшла проти системи, наскільки сильною вона б не була.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гус Ян. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D0%BD_%D0%93%D1%83%D1%81 (дата звернення: 17.05.2020 р.)
2. URL: <https://www.baptyst.com/yan-gus-tsina-bogobijnyh-pryntsypiv/> (дата звернення: 17.05.2020 р.)
3. URL: <http://c4u.org.ua/ian-gus-ne-zrechusia/> (дата звернення: 17.05.2020 р.)
4. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій: Навч. посібник /В. І. Яровий, П. М. Рудяков, В. П. Шумило та ін. К.: Либідь, 2003. 632 с.

*Кривчук Катерина
Науковий керівник –доц. Петришин Г. Р.*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ

В Україні відбувається процес трансформації соціально-економічної системи, що суттєво впливає на класотворення основних соціальних груп. Метою нашого дослідження є виявити особливості та перспективи становлення середнього класу в Україні.

Під поняттям «середній клас» здебільшого розуміють соціальну групу суспільства, що вирізняється стійкими доходами, достатніми для задоволення широкого кола матеріальних, соціальних і культурних потреб. До нього, як правило, відносять людей, які мають високий рівень освіти та кваліфікації і займають у суспільстві проміжне становище між вищим та нижчим класами.

В Україні вагомий внесок у дослідження теоретико-методологічних проблем середнього класу, особливостей його становлення і розвитку зробили О. Балакірева, Є. Головаха, Е. Лібанова та ін. [1; 2; 3]. Аналіз вітчизняних праць дозволяє виділити два основні підходи до проблеми сформованості середнього класу в нашому суспільстві, а саме: відсутності сформованого середнього класу, що зумовлено модернізацією економічної системи; наявності сформованого середнього класу, але з нечітко визначеними категоріями населення, які можуть бути віднесені до нього.

Класичне визначення середнього класу – це сукупність соціальних верств населення, які за своїм матеріальним становищем характеризуються як небідні згідно з нормами соціальної забезпеченості прийнятими у державі, мають потенціал соціальної мобільності та характеризуються відносною стійкістю перед проявами державної нестабільності. Загалом тлумачення поняття «середній клас» залежить від того, який критерій обрано за основу для визначення цього прошарку населення. Виходячи з практичного досвіду міжнародного співтовариства, критеріями визначення цього класу вважають: середній для даного регіону рівень доходу, структуру витрат і споживання, обсяг накопичених заощаджень і рівень майнового забезпечення, рівень освіти і кваліфікаційний статус, стійка самоідентифікація із середнім класом, позитивне сприйняття ступеня власної адаптованості до ринкових реформ, орієнтація на цінності власних досягнень.

Традиційними індикаторами, які беруться за основу для аналізу характеристик середнього класу є: матеріально-майновий стан, професійний статус («білі» та «сині» комірці), рівень освіти. Одним з головних стратифікаційних критеріїв належності до середнього класу виступає рівень доходу достатній для задоволення першочергових життєвих потреб та

реалізації зростаючих потреб. А результуючим чинником ідентифікації представника середнього класу є активна громадянська позиція.

Проте у кожній країні середній клас володіє тією або іншою специфікою. Близькими і легко порівнянними є критерії освіти і стилю життя. Найбільше розбіжностей спостерігається по матеріально-майновим критерієм. Так, в Західній Європі приналежність до середнього класу визначається наявністю заощаджень, а в США - широким використанням кредиту. У цих країнах середній клас становить більшість населення - від 60 до 80%. До даної категорії відносять лікарів, викладачів і вчителів, інженерно-технічну інтелігенцію (включаючи всіх службовців), середню і дрібну буржуазію (підприємців), висококваліфікованих робітників, керівників (менеджерів). До складу середнього класу країн Східної Європи відносять лікарів, вчителів, державних службовців невисокого рангу, власників малих підприємств і підприємців середньої руки, працівників торгівлі, військовослужбовців, журналістів, кваліфікованих робітників, викладачів вузів і науковців, фермерів. Частка середнього класу у цих країнах становить за різними оцінками від 12 до 25%.

До основних шляхів формування середнього класу в Україні віднесемо: трансформація верств населення, що близькі за функціями до середнього класу у радянський час; вміло проведена приватизація державних об'єктів та підприємницька діяльність молоді, що дозволила набути власність.

За ознакою рівня життя до середнього класу в Україні можна віднести лише близько 10% населення, які представлені вітчизняними фінансово-промисловими групами, керівництвом холдингових компаній, крупних і середніх підприємств, державними службовцями вищого рангу.

Слід зазначити, що у структурі населення України є певна частина людей з високою професійно-освітньою підготовкою, яка отримує достатньо високі доходи, однак не може бути віднесена до середнього класу, оскільки їх діяльність пов'язана з тіньовим капіталом та бізнесом.

Потенційним джерелом формування середнього класу нашого суспільства є прошарок, який має достатній освітній, культурний та економічний потенціал. Проте проблема ідентифікації середнього класу в Україні обумовлена незавершеністю трансформаційних процесів, одним з наслідків яких є «розірваність ланцюга «освіта – професія – доходи»» [4]. Результати соціологічних опитувань Центра Разумкова стосовно приналежності до середнього класу, свідчать, що у 2003 році до середнього класу себе відносили 56,2% населення, 2008 – 50,7%, а дані за 2011 рік становлять лише 44%. Тенденція до зниження ідентифікації із середнім класом пояснюється такими причинами: відсутність рівноваги між ринком праці та кваліфікованим професіоналами, криза ідентичності, клановий принцип побудови економічних стосунків, непостійна зайнятість.

Наявність в українському суспільстві середнього класу як одного з елементів соціальної структури суспільства не викликає сумніву, але його кількісний та якісний склад викликає застереження. Сьогодні в Україні саме матеріальне становище є вирішальним чинником соціальної диференціації населення. Для формування повноцінного середнього класу необхідна підтримка з боку державної влади, стабільність політичної та економічної системи країни, створення сприятливих умов для розвитку малого, середнього бізнесу та фермерських господарств, посилення соціальних позицій представників наукової, технічної, гуманітарної та творчої інтелігенції, створення умов для діяльності громадських організацій та партій, що виражають інтереси представників середнього класу.

Висновки. Становлення потужного середнього класу в Україні необхідно пов'язувати з перспективами розвитку. Позаяк підвищення його соціально-економічного самопочуття потребує структурної перебудови сучасної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балакірева О.М. Процеси соціальної мобільності в сучасному українському суспільстві. Ін-т екон. та прогноз. НАН України. К., 2014. 288с.
2. Головаха Є. І. Изменение социальной структуры и формирование среднего класса в Украине. Трансформирующееся общество. Киев, 2000. С. 112 – 126.
3. Лібанова Е. М. Соціальна стратифікація українського суспільства: спроба статистичного визначення та вимірювання. Український соціум. 2003. № 1 (2). С.146-164

4. Красота О. Середній клас в Україні: сутність та класифікаційні ознаки. URL: <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/download>

Ткач Юлія

Науковий керівник – доц. Григоровук Н. А.

ВЕРСАЛЬ: ПОЛІТИЧНИЙ І КУЛЬТУРНИЙ СИМВОЛ ФРАНЦІЇ НАПРИКІНЦІ XVII - НА ПОЧАТКУ XVIII СТОЛІТТЯ

Версальський палац і сад називають восьмим чудом світу. Це головний сад планети, де відвідувачів зустрічають поважні мармурові статуї античних богів, цілий комплекс фонтанів та ідеальний ландшафтний дизайн. У всьому тут вражає розкіш, яка не припиняє дивувати впродовж кількох століть.

Актуальність досліджуваної проблеми полягає в тому, що двір, зосереджений у Версалі і створений Людовіком XIV, вплинув не тільки на культурний розвиток Франції, а й на політичне життя королівства і всієї Європи. Версаль був не просто будинком, де жив король. Тут вирішувалися найважливіші державні справи, приймалися послы інших держав. І зараз, кажучи про Францію раннього нового часу і її політичний устрій, заснованому на системі жорстко централізованої королівської влади, не можна не згадати про Версаль, який був в цей період символом французького абсолютизму.

Зважаючи на актуальність вибраної теми, можна поставити перед собою мету дослідити роль Версаля в житті французького суспільства кінця XVII –початку XVIII століття.

Шляхом складних підрахунків, дослідники вирішили обчислити вартість Версальського дива, прирівнюючи тодішній лівр до вартості срібла. Вони дійшли до фантастичної цифри еквівалентом 260 мільярдів євро. Однак, дороговизна і краса архітектури – це не все чим вирізнявся Версаль у XVII–XVIII століттях. Ключовим аспектом Версаля був його вплив на тодішнє суспільство. Що ж до актуальності даної проблеми дослідження, то вона полягає в тому, що двір, зосереджений у Версалі і створений Людовіком XIV, вплинув не тільки на культурний розвиток Франції, а й на політичне життя королівства і всієї Європи. Версаль був не просто будинком, де жив король. Тут вирішувалися найважливіші державні справи, приймалися послы інших держав. І зараз, кажучи про Францію раннього нового часу і її політичний устрій, заснованому на системі жорстко централізованої королівської влади, не можна не згадати про Версаль, який був в цей період символом французького абсолютизму.

Історію його створення варто розпочати з XVII століття, коли світська влада, наслідуючи владу церковну, захотіла впливати на уми людей і суспільну свідомість, а королі представляли себе людьми особливої породи, вищого порядку, ніж всі інші. Саме Божественне провидіння своєю волею піднесло їх над простими смертними.

Людовік XIV був наймогутнішим європейським монархом, тому пишне звеличення влади стало частиною його політичної програми. Спочатку королівський палац планували побудувати в Парижі. Для цього з Італії був викликаний сам великий Берніні. Однак цей грандіозний задум так і не був здійснений. Волею долі символом абсолютної монархії став Версаль.

Причин чому Людовік XIV вирішив звести Версальський палац називають декілька. Одні вважають, що він створив його для своєї коханої Лавальєр. Ще однією версією є те, що в розташованому у Парижі Луврі – резиденції французьких королів, було небезпечно, відтак молодий король вирішив збудувати новий палац за межами міста. Третя причина – прозаїчна. І вона говорить, що поштовхом до зведення палацу була проста заздрість, яку пережив король, побачивши замок свого міністра фінансів у Во-ле-Віконт. У результаті Людовік XIV прийняв рішення, що його палац повинен перевершити за розкішню всі. Він найняв ту саму команду майстрів, яка працювала у Во-ле-Віконт: архітектора Луї Лево, художника Шарля Лебрена і ландшафтного архітектора Андре Ленотра та наказав їм створити таку споруду, яка повинна перевершити палац міністра за розмірами та розкішню у сто раз [5]. Таким чином Версальський палац став апофеозом забаганкам екстравагантного «Короля-Сонце», як любив називати себе Людовік XIV. Деякі психологи люблять шукати коріння безмежної любові

Людовіка до розкоші в його важкому дитинстві і в тому, що Мазаріні до своєї смерті в 1661 р. не допускав його до реальної влади.

Коли ж мова заходить про кошти, витрачені на версальське будівництво, історики одноставно погоджуються, що палац, коштував величезних сум. А якщо ми візьмемо до уваги вартість внутрішнього оздоблення, то отримаємо колосальні цифри. Хоча генеральний контролер фінансів Жан-Батист Кольбер намагався вселити королю схильність до ощадливості, бажання слави короля обходилося дорого. До того як Кольбер ще не став суперінтендантом будівництва, з 1661 по 1663 рр. Версаль коштував уже півтора мільйона (протягом чотирьох років він поглинув те, що Фонтенбло з'їв за 17 років). Майже вся ця сума використана, по всій видимості, без усякої міри, для створення парків. Король купував, збільшував, розширював, округляв своє володіння. Він придумує басейни, нові партери, оранжерею, боскети. У 1664 р. Версаль коштував адміністрації будівництва 781000 ліврів; в наступному році – 586000. Кольбера, безсумнівно, турбували ці численні витрати. Він турбувався і навіть злився. У листі, який він писав королю (вересень 1665) звучить тривога. «Якщо Ваша Величність побажає виявити в Версалі, де за два роки витрачено понад п'ятсот тисяч екую сліди слави, Ви, безсумнівно, засмутитеся, не знайшовши її» [1, с. 116].

Цікаво, що абсолютно всі рахунки, пов'язані з будівництвом палацу, збереглися до нашого часу. Сума, що враховує всі витрати, становить 25725836 ліврів (1 лівр відповідав 409 г срібла), що в загальному рахунку становило 10 500 тонн срібла або 456 мільйонів гульденів по 243 г срібла. Перерахунок на сучасну вартість практично неможливий, але всі ці витрати було розподілено на 50 років, протягом яких йшло будівництво Версальського палацу, завершеного в 1710. Але якщо ще раз як слід задуматися, то затрачене було не такими вже астрономічним порівняно з витратами на війни і з тим, якого політичного і художнього розквіту досяг двір за часів великого короля і далі, протягом усього століття Просвітництва. Не можна сказати краще, ніж П'єр Верле: «Всі погодяться, що Людовік XIV, подарувавши нам Версаль, збагатив Францію ... Витрати великого короля подарували світу замок, яким не можна не захоплюватися» [2, с. 134].

Для того аби зрозуміти Версаль тієї епохи, необхідно уявити собі кипуче, метушливе життя, для якої він служив великої ареною і про яку тільки старовинні гравюри і мемуари сучасників дають деяке поняття. За відсутності короля Версаль нагадував театральну сцену в години, коли немає вистав. Порожні алеї, розставлені безладно декорації, всюди неробство. Але ось прийдуть король і двір заповнять церемоніймейстери, закипить робота декораторів, в саду гримить музика, по доріжках гуляють гості, і з настанням темряви перетворений безліччю вогнів сад являє собою видовище, в якому театральні вистави зливаються з театральністю життя, наряди акторів – розкішними туалетами гостей.

Версаль можна сприймати як дійство, що розгортається на великих просторах, в різних інтер'єрах, в якому беруть участь різні персонажі – види мистецтва, окремі твори – і все це майстерно зрежисовано. Світ - театр, Версаль – теж театр зі свої головним актором (як тут не згадати один з головних принципів класичного театру - принцип єдності дії, згідно з яким повинен бути чітко виражений головний персонаж). При світлі феєрверків і ілюмінацій по каналах парку під музику Ж. Б. Люллі ковзав розважальний флот, на підмостках, перекинутих через басейни, грали Мольєра, постійно влаштовувалися маскаради, в тіні боскетів і трельяжів чи розігрувалися, чи то всерйоз затівались фривольні гри. В цей час стала складатися спеціальна садова музика, а вже згаданий придворний композитор Людовіка Люллі створив спеціальний «версальський стиль» в музиці; він «писав музику для садових придворних свят, балетів, пантомім, маніфестацій, пасторалей, ідилій. Відома його знаменита «Версальська еклога» [3, с. 106].

Ансамбль переростає і Версальське послання людству показує і переконливо доводить, чого може досягти суспільство, натхненне єдиною ідеєю. Одночасно це і мрія, матеріалізована фантазія єдності людини і природи, в якій, на відміну від сучасних протиріч між ними, природа не мстить людині і не ворожа їй, але виступає співтворцем, співавтором людських діянь. Версаль був призначений для того, щоб говорити про велич короля, але якщо вслухатися в його нашіптування, то легко розрізнити щось зовсім інше - символ віри про людську велич взагалі.

Проте, не настільки тісно двір був пов'язаний з провінцією, але і її погляд був постійно прикутий до місця, де жив король. Лабрюйєр писав з цього приводу: «Якщо дивитися на королівський двір з точки зору жителів провінції, він являє собою дивовижне видовище. Варто познайомитися з ним – і він втрачає свою чарівність, як картина, коли до неї підходиш занадто близько». Фюрет'єр вважав, що «двір добре виховує провінціалів ... Ця гарна школа, в якій навчаються життя ... Провінціали незабаром звільняються від нальоту провінційності, коли потрапляють в Париж, до двору, на службу в армію» [4, с. 392]. Дійсно, всупереч існуючій в історіографії думці, двір не був відрізаний від решти Франції. Король це знав, радів цьому і використовував це. Суспільство постійно отримувало інформацію про палацове життя і було цим задоволене.

Якщо можна так узагальнити, то Версаль – це справжнє дітище XVII століття за своїм задумом і розмахом втілення. Навряд чи якийсь інший вік міг кинути настільки гігантські зусилля на будівництво справжнього храму монаршої влади (Версаль і до цього дня залишається найбільшою монаршою резиденцією Європи). У фасадах Версаля, в його інтер'єрах, буквально в кожній деталі читається послання, звернене до французів і представників інших націй. Версаль вихваляє діяння Людовіка XIV: його перемоги, його перетворення, його рішення – все його правління і саму монаршу владу, яка втілилася в Людовіку XIV.

Отже, саме правління Людовіка XIV стало епохою «французького двору» і придворних. До цього часу навіть поняття такого не існувало. Завдяки своєму двору король міг контролювати вельмож, це був абсолютизм у чистому вигляді. Однак, не тільки придворних хвилював Версальський двір: парижани ждали побувати у Версалі, а провінціали вважали його чудом. І він таким був! Адже Версаль відіграв одну з ключових ролей у французькому суспільстві – він став символом єдності короля, держави, народу; став місцем прийняття ключових політичних рішень; став прикладом для наслідування; став центром інтриг і тасмниць придворних і був засобом управління двором й аристократами; став втіленням смаку, мистецтва і величі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боссан Ф. Людовик XIV, король-артист: біографія. Москва: Аграф, 2002. 272 с.
2. Конькова, Е.А. Версаль: учебник. Москва: Вече, 2008. 241 с. URL: <https://rucont.ru/efd/224585> (дата звернення 16.03.2020)
3. Лихачев Д. С. Поэзия садов. Ленинград: «Наука», 1982. 341 с.
4. Ларошфуко Франсуа Максими і моральні роздуми: мемуари. Москва, 2005. 512 с.
5. Версаль – восьме чудо світу. *ВГОЛОС*: веб-сайт. URL: https://vgolos.com.ua/articles/versal-vosmechudo-svitu_118913.html (дата звернення 16.03.2020)

Шафранський Віталій

Науковий керівник – доц. Костюк А. В.

ФРАНСУА МІТТЕРАН: ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ

Остання третина XX століття була досить непростим періодом в історії не тільки таких великих держав як Великобританії чи Німеччина, а і в політичному житті Франції. В цей час пост президента П'ятої республіки обіймав Франсуа Міттеран, людина, котра намагалась змінити країну, посиливши державний сектор в політичному та економічному житті П'ятої республіки та перетворити її на одну із найрозвинутіших держав Західної Європи.

Метою нашої розвідки стало з'ясування ролі і місця Франсуа Міттерана в житті П'ятої республіки. Завдання дослідження полягає в тому, щоб розкрити основні етапи формування Ф. Міттерана, як особистості, політика та реформатора, оцінити внесок політика у розбудову французької держави та проаналізувати основні напрямки внутрішньої та зовнішньої політики президента.

Проаналізувавши проблему варто відзначити, що окремі аспекти діяльності Ф. Міттерана були певною мірою простежені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед яких

необхідно виділити такі: М. Васютинський [1], К. Ней [7], А. Сабов [4], Р. Шнайбер [8], М. Стрелець [5], М. Дубінянський [2], де проводиться загальна характеристика діяльності президента.

Франсуа Моріс Адрієн Марі Міттеран народився 26 жовтня 1916 р. в м. Жарнак на південному заході Франції. Родовід сімейства Міттеранів простежується із XV століття. Деякі французькі дослідники відзначають, що дід президента знаходиться в далекій спорідненості із англійською королівською сім'єю. Однак Ф. Міттеран, ставши в травні 1981 р. главою держави, «під час одруження наслідного принца Чарльза та принцеси Діани вчинив мудро і відкинув дрібне марнославство, приховавши, що майбутній король Англії є його кузеном. Всі попередники французького президента не проявляли настільки передбачливу обережність» [7, с. 26]. Також його сім'я була відданою римо-католицькій релігії та консервативною за поглядами [2, с. 3]. Тому майбутній президент-соціаліст шкільну освіту отримав у католицькому коледжі Сен-Поль, а вищу – здобув у Парижі (закінчивши юридичний, філологічний факультети та Школу політичних наук), де відбувалося формування його політичних поглядів. Хоча пізніше Ф. Міттеран відійде від церкви, але дух католицизму залишиться протягом всього його життя. Також у 1938 р. майбутній президент розпочав роботу над докторською дисертацією на тему: «Про окупацію гітлерівськими військами Судетської області», але не закінчив через мобілізацію до армії.

Під час Другої світової війни він одержав декілька нагород та був схоплений у німецький полон, з якого зумів втекти у грудні 1941 р. та почав працювати в Комісаріаті у справах військовополонених, де займався виготовленням підроблених документів для втікачів із німецьких таборів. Навесні 1943 р. Ф. Міттеран був нагороджений Орденом Франциска – почесною відзнакою від уряду Віші [6, с. 49]. Також ним в цей період було створено підпільний патріотичний Національний союз військовополонених, котрий послужив для майбутнього президента трампліном для подальшого політичного злету [1, с. 58]. Перша зустріч Ф. Міттерана з Ш. де Голлем відбулася в Алжирі 2 грудня 1943 р., де він намагався одержати від голови «Вільної Франції» зброю та гроші для підпільної боротьби, але безрезультатно [8, с. 2].

Слід додати, що Ф. Міттеран займав ряд міністерських постів в декількох кабінетах Четвертої республіки (1946–1958 рр.): 1947–1948 рр. – міністр по справах ветеранів; 1948–1949 рр. – державний секретар при Раді міністрів; 1950–1951 рр. – міністр у справах заморських територій; 1952 р. – державний міністр; 1953 р. – міністр у справах Ради Європи; 1954–1955 рр. – міністр внутрішніх справ; 1956–1957 рр. – міністр юстиції [4, с. 55]. Доречно додати, що Ф. Міттеран виступав проти колоніальної політики Франції в Північній Африці та в Індокитаї, хоча підтримував воєнний стан в Алжирі (введений 1954 р.).

Зауважимо, що у 1965 р. Ф. Міттеран створив Федерацію демократичних і соціалістичних лівих сил (ФДСЛС) та висунув свою кандидатуру на пост президента, але програв у другому турі виборів Ш. де Голлю. Також у 1971 р. Ф. Міттеран став першим секретарем Французької соціалістичної партії (ФСП), а у 1974 р. був єдиним кандидатом від лівих сил (соціалістів і комуністів) на президентських виборах, однак поступився у другому турі Жискар д'Естену. У зв'язку з тим, 24 січня 1981 р. на надзвичайному з'їзді ФСП у м. Кретеї, знову було висунуто кандидатуру Ф. Міттерана на пост президента Франції та схваливши його передвиборну платформу – «110 пропозицій для Франції», а 15 травня Конституційна Рада оголосила офіційно Ф. Міттерана новим, 21-м, президентом Французької республіки з часу її заснування.

Початок його першого терміну ознаменувався лівою економічною політикою на основі «110 пропозицій». Більша частина програми уряду була реалізована протягом першого року президентства: економічні та соціальні реформи (націоналізація авіаційної, хімічної, ракетної промисловості, запровадження податку на багатство, збільшення на 10 % мінімальної заробітної плати, встановлення 39-годинного робочого тижня, вводиться оплачувана відпустка 5 тижнів, зниження пенсійного віку з 63 до 60 років, збільшення соціальних виплати для матерів одиначок, вводяться закони Ауру, надаються кредити для осіб, котрі доглядали за інвалідами та престарілими людьми) [9, с. 2], проводяться реформи в сфері правосуддя (оголошується амністію, скасовується смертна кара, суд державної безпеки та військові суди, забороняється дискримінація деяких гомосексуальних практик), проводиться децентралізація (надання

комунам, департаментам, регіонам більше прав щодо вирішення внутрішніх питань), лібералізація аудіовізуального сектору.

Разом з тим, із приходом до влади Ф. Міттеран намагається змінити профіль Лотарингії, що тягло за собою закриття десятків металургійних підприємств, котрі пропустили момент модернізації. Уряд вступив у суперечку із ФКП, котра до кінця не змогла запропонувати план виходу із кризи. Тому у сотень тисяч людей були «викуплені» їх робочі місця, інші змогли перекваліфікуватися, треті – достроково вийти на пенсію.

Зауважимо, що за Ф. Міттерана 29 жовтня 1981 р. було прийнято закон, котрий полегшував імміграцію у Францію. Згідно цього законопроекту у 1982 р. вид на життя одержало понад 100 тис. мігрантів. Одночасно, їм дозволялося створювати різноманітні національні товариства та вступати в робітничі ради на підприємствах.

Разом з тим, уряд вводив різноманітні гранти, котрі були спрямовані на некомерційні асоціації та громадські культурні ініціативи. Одночасно, Ф. https://en.wikipedia.org/wiki/Fran%C3%A7ois_Mitterrand - cite note-google2-72 Міттеран лібералізував засоби масової інформації, створив агентство з регулювання медіа CSA, а також санкціонував піратське радіо та перший приватний телеканал (Canal +). Також 1983 р. була прийнята нова військова програма, котра модернізувала ядерну тріаду. Що характерно, розрекламовані соціальні програми та переозброєння викликало дефіцит бюджету та введенням політики «жорсткого повороту», що викликало певні протиріччя в лівому таборі та призвело до розколу в уряді.

На парламентських виборах 1986 р. соціалісти не набирають більшості. Головою уряду став правоцентристський політик Ж. Ширак, «який відносився до політики соціалістів зробити все з точністю до навпаки, що нерідко викликало гострі суперечки між президентом та прем'єр-міністром» [5, с. 2]. Також в цьому році для покращення економічної ситуації в країні була проведена денационалізація, в результаті якої 50% держсектору передано в приватні руки.

Щодо зовнішньої політики чітко спостерігається тенденція до ослаблення конфронтації між атлантизмом і європеїзмом, тобто Ф. Міттеран виступав за зміцнення стосунків із США та НАТО. Одночасно, підтримував ідею про збільшення американських країн в Європі та підтримував їх у сербо-боснійському конфлікті, а 1991 р. французькі війська були в складі антиіракської коаліції. Ще Ф. Міттеран виступав за розширення стосунків із африканськими державами, котрим надавав технічну, фінансову та воєнну допомогу. На відміну від своїх попередків Ф. Міттеран проводив щодо країн Сходу політику закритості, це було викликано введенням радянських військ до Афганістану, але ситуація змінилася із приходом до влади М. Горбачова та розпадом СРСР [10, с. 2]. Отже, зовнішньополітичному курсі Ф. Міттерана властиві такі особливості: відмова від курсу верховенства Франції, інтеграційні процеси, відхід від антиатлантизму, схильність до компромісів.

Друге президентство Ф. Міттерана (з 1988 р.) збіглося з переломними подіями у Європі – об'єднання Німеччини (1990 р.), розпад СРСР (1991 р.), тому внутрішньополітичні проблеми відступили на другий план [5, с. 2]. Після краху біполярного світового порядку значення Європи для Франції зросла, і роль Ф. Міттерана, як одного з провідних європейських політиків, сприяла зміцненню позицій країни при новому розподілу сил.

Останні роки президентства Ф. Міттерана проходили в умовах «співіснування», бо соціалісти не одержали перемогу на парламентських виборах 1993 р. Навесні 1995 р. завершилося його другий термін президентства Ф. Міттерана, а 8 січня 1996 р. він пішов з життя через хворобу.

Таким чином, Ф. Міттеран протягом двох десятиліть здійснював значний вплив на політичне життя одної із провідних європейських держав, був ініціатором багатьох соціальних, політичних перетворень та змін зовнішнього курсу, котрі прослідковуються на сучасному етапі розвитку П'ятої республіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васютинский В. Франсуа Міттеран. *Вопросы истории*. 1993. № 1. С. 55–71.
2. Дубінянський М. Франсуа Міттеран: doublevie. *Особистості*. 2015. № 77. – Режим доступу: <https://persons-journal.com/journal/741/902> (дата звернення: 2 лютого 2020 р.)

3. Рахшмір П. Франсуа Міттеран: противник і наслідувач де Голля. *Новий Компаньйон*. 2002. <https://www.newsko.ru/articles/nk-240575.html> (дата звернення: 2 лютого 2020 р.)
4. Сабов А. Політичні портрети. М.: Міжнарод. відношення, 1989. 176 с.
5. Стрелець М. Франсуа Міттеран: штрихи до портрета. *Вісник НГУ*. 2016. <https://cyberleninka.ru/article/n/fransua-mitteran-shtrihi-k-portretu> (дата звернення: 2 лютого 2020 р.)
6. «Autumn 1943», from: Franz-Olivier Giesbert, François Mitterrand doulatentation del'histoire, Éditionsdu Seuil, 1977, chap. 5, p.49.
7. NAY C Lenoiretlerougeoul'histoirede'uneambition. P. 1984.
8. Шнайбер Р. «Від одного президента до іншого: Міттеран проти де Голля. Париж.: TéléObs. 2012. <https://teleobs.nouvelobs.com/la-selection-teleobs/20130327.OBS5663/d-un-president-a-l-autre-mitterrand-contre-de-gaulle.html> (дата звернення: 2 лютого 2020 р.)
9. Франсуа Міттеран: внутрішня і зовнішня політика президента Франції. <https://withinua.ru/rizne/51724-fransua-mitteran-vnutrishnja-i-zovnishnja-politika.html> (дата звернення: 2 лютого 2020 р.)
10. Антигегемонізм Ф. Міттерана https://pidruchniki.com/86511/politologiya/antigegemonizm_mitterana (дата звернення 1 березня 2020 р.)

*Шачко Олег
Науковий керівник – доц. Григорук Н. А.*

ФРАНКО-ПРУССЬКА ВІЙНА 1870–1871 Р. ТА МІЖНАРОДНА ДИПЛОМАТІЯ

Актуальність наукового дослідження полягає у висвітленні причин, які призвели до початку франко-пруської війни. Безпосередні воєнні дії, які розпочалися між країнами, показали неспроможність Франції протистояти Пруссії.

Особливу увагу хочемо з акцентувати на озброєння і тактиці ведення війни з обох сторін, які, маючи практично однакові сили, а в деяких аспектах французи були кращими за прусаків, але зазнали ганебної поразки за короткий час.

Окремо варто наголосити на ролі нової зброї, що була вперше застосована в цій війні, а також залізниці яка дала можливість швидко концентрувати війська на певній ділянці фронту.

Крім того важливо – це бойовий дух в обох арміях, піднесення у армії Пруссії та деморалізація у Французької армії, що поклало край існування Імперії у Франції, та остаточно об'єднало Німеччину.

Отже, ці проблеми й нині є актуальними. Адже небезпека війни і зараз не зникає з питання денного, хвилює сучасний світ. Тому дослідження франко-пруської війни, її причин та особливостей, сприятиме глибшому розумінні загроз, пов'язаних із військовим вирішенням міждержавних відносин.

Історіографічною базою досліджуваної проблеми стали праці (Дебидура, Галкіна, Бобилєва, Мольтке, Шнеерсона). Особливу увагу хочеться звернути на статтю Подольников В. «Франко-Прусская война (1870-1871) в Руской переодике 70-х годов XIX века» в якій чітко розкриваються причини, перебіг та наслідки війни, воюючих країн.

Зауважимо, що до франко-пруської війни готувалися давно. Як слушно зауважив Л. Шнеерсон: «Французи не хотіли бачити об'єднаної Німеччини, німці ж розуміли, для того щоб об'єднатися неминуче потрібно воювати з французами» [8].

Як написав А.Дебидур: «Німці, скориставшись вдалою політикою свого канцлера Бісмарка, змогли змусити французів першими оголосити війну 19 липня 1870 року» [7].

Тому Європа була впевнена в тому що Франція є агресором, що саме вона розпочала війну, Німеччина в свою чергу була виставлена як країна яка не нападає, а навпаки змушена захищати себе від агресивного сусіда.

Кожна із сторін була впевнена у своїй перемозі, французи поклали надію на нові рушниці «Шаспо» взяті на озброєння у 1866 р. Порівняно з німецькою гвинтівкою «Дрейзе» яка була прийнята на озброєння у прусську армію у 1841 р. У 1862 р. були проведені конструктивні зміни. Французька гвинтівка «Шаспо» мала низку переваг: підвищену швидкострільність на 50 відносно з німецького аналога (10 проти 15 пострілів за хв.), дальність польоту кулі (600 м – проти 1200 м). Проте прицільність дальність була на боці німецької

«Дрейзе». Також у французів була нова таємна зброя «Мітральєза Монтіньї» 25 ствольна гармата, прийнята на озброєння у 1866 р.

Розпочавши війну, французи не мали докладних карт своєї, а також Німеччини. Як пише А. Люблинская: «Армія Франції переважно складалася з новобранців ветерани пішли у відставку через малий оклад . І звісно кількісно французи значно поступалися Німцям 336 тис. 200 тис. піхоти 20 тис кавалерії і 840 гармат проти 780 тис. 470 тис. піхоти 50 тис кавалерії та 500 гармат» [2]. У будь-якому випадку німці мали подвійну перевагу над французами, які розраховували на швидку мобілізацію, але в умовах хаосу в управлінні, зробити це було не можливо. Німці, які на відміну від французів, мали детально розроблений план дій у випадку війни з ними, тому швидко здолали опір останніх, рухаючись на французьку територію. Організованість дала можливість німцям використати всі переваги технічного прогресу і доставляти до французького кордону солдат за допомогою залізниці, що значно покращило маневренність військ останньої.

Про дезорганізацію французів писав власне Наполеон III, який зазначав що с не знає де перебуває його армія. Як зазначає С. Бобилева: «Французи пересувалися дуже повільно це було зумовлено тим, що офіцери і солдати брали багато непотрібних речей, ну і звісно постачання армії продуктами і боєприпасами було препогане, тому армія рухалась наскільки швидко на скільки рухались її тили» [3].

Все вище сказане було зумовлено тим, що французи які воювали в Африці, Мексиці, звикли із собою набирати велику кількість непотрібних речей, новобранці дивлячись на ветеранів і собі набирали цим більше речей. Але пройшовши кілька днів пішки солдати почали потроху позбавлятися непотрібних речей, а в деяких випадках і потрібних, зокрема почали викидати зимове обмундирування, яке згодом стало би їм у пригоді, тому що наближалася осінь.

Ну і звісно ж німці, завдяки своїй тактиці, яка ґрунтувалася на тому, щоб не дати французькій армії з'єднатися (французька армія була поділена на сім корпусів), почали методично знищувати французькі корпуси, використовуючи свою артилерію, яка завжди була в авангарді бойових дій і знищувала французькі полки які були беззахисними перед зливою свинцю, і навіть найкращі полки не витримували натиску німецької артилерії. Німці ж впевнено просувалися до столиці Франції Парижу.

На нашу думку однією із найбільших битв франко – пруської війни стала битва при містечку Седані 1 вересня 1870 р. Пруссаки скористалися неприкритими флангами французів, а також втомою солдатів, які кілька днів без відпочинку йшли на допомогу обложеному Мецу. Кількісна перевага у людях, кавалерії та гарматах була на боці німців, у солдатах і кавалерії у два рази, артилерії на 200 одиниць більше, але французи мали «Мітрильєзи» 76 одиниць, що давало їм певну перевагу, якою ж вони не скористалися. Битва розпочалася 1 вересня 1870 р. рано вранці, а уже ввечері Наполеон III зрозумів, що із котла німців йому не вирватися, тому був даний наказ припинити атаки на німецькі позиції. Втрати французів були великими: більше трьох тисяч вбитими, чотирнадцять тисяч пораненими і сто три тисячі полоненими. Німецькі втрати були значно меншими: більше двох тисяч вбитими, шість тисяч поранених і сімсот зниклих безвісти. Розуміючи всю безнадійну ситуацію Наполеон III, другого вересня наказав вивісити білий прапор і надіслав Пруському королю записку наступного змісту. Як писав А. Тома: «Дорогий мій брат, оскільки я не зміг загинути разом із моїми солдатами, мені залишається тільки вручити свою шпагу Вашій Величності. І надалі Вашої Величності добрий брат» [4]. Французам запропонувала прийняти капітуляцію та анексію Ельзасу та Лотарингії Пруссією. Під загрозою відновити бомбардування Седану французи все ж підписали акт капітуляції.

8 жовтня 1870 р. із заблокованого Парижу вилетіла Повітряна куля, якою керував міністр внутрішніх справ Леон Гамбето, за весь час блокади Парижа таким способом Париж покинуло 164 людини. Німці ж вперше використали зенітну артилерію, виготовлену фабрикою Круппа, що дало змогу німцям збивати повітряні кулі, які літали у небі французької столиці [5]. Ефективність використання такої зброї була вкрай низькою, але все ж вона започаткувала зародження зенітної артилерії в подальшому. На думку М. Галкіна: «Німці не наважилися штурмом взяти Париж, розуміючи, що залога Парижа значно більша за них (320 тис. 2500

гармат проти 120 тис. і 600 гармат). Тому Німці розпочали систематичний обстріл Парижу, допоки радіус обстрілу, аж поки він не збільшився до житлових кварталів» [6].

На нашу думку після того, як німці почали обстрілювати житлові квартали Парижу, оборона останнього стала неможливою, незважаючи на всі спроби оборонців, робити міста робити вилазки, і прорвати оборону німців.

Також у обороні Парижу французи використали «Плавбатареї», які мали на озброєнні дві нарізних гармати калібру 160 мм. Приводилися у дію двома паровими двигунами, і рухалися зі швидкістю 8 км. год, тоннажність 142 тони і 40 членів екіпажу. Всього на озброєнні у французів було три річкових батареї, які захищали Париж [1].

Наявність плаваючих гармат у французів дала їм велику перевагу, тому що батареї змінювали своє місце розташування і німцям було важко їх знищити.

Зазначимо що перевагою, якою володіли німці, був бойовий дух своїх солдатів, які воювали за об'єднання своєї країни. Зовсім протилежна картина була у французькій армії, солдати якої були примусово організовані, не навчені, не обмундировані і морально втомлені, мріючи лише найшвидше повернутися додому живими і здоровими. Тому вони і не хотіли вмирати за ідею, яку не розуміли, що була далекою від них [4].

Тому зараз у кожній армії світу проводиться робота з особовим складом, щоб дати зрозуміти кожному солдату що у випадку війни він не воює за свого командира, генерала чи Президента, він насамперед буде воювати за свою країну, за свою родину. Тому що солдат якого, силою змушують воювати це солдат, який не зацікавлений воювати, а значить він або дезертирує додому, у гіршому випадку здасться у полон, або перейде на сторону противника.

Отже, бачимо наскільки є важливим правильне планування і використання на практиці військових планів, дотримання яких призводить до швидкої перемоги. Також не слід забувати про нову зброю, яку використовували обидві сторони конфлікту, що у подальшому вплинуло на зміну тактики ведення бойових дій, дало більше маневреності, швидкості та збільшило людські втрати.

Проте основною зброєю яка є у кожній із сторін конфлікту тоді і зараз, це бойовий дух її солдатів, бо, незважаючи на те, якою б зброєю вони не володіли, не маючи бажання і мети воювати за щось, ніяка зброя їм не допоможе у цьому.

Але, звісно, війна – це зло, яке несе горе і хаос у кожному родину країну, тож нехай зброя ніколи не стріляє, а показують її лише на парадах, у пам'ять про тих, хто загинув у жерлі безглуздих воєн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виппер Р.. История Нового Времени / Р.Виппер. Киев, 1997. 560 с. // [Електронний ресурс]: режим доступу <https://www.twirpx.com/file/82020/>.
2. Люблинская А. Прицкер Д. Кузьмин М. Очерки Истории Франции с древнейших времен до окончания первой мировой войны. Учпедгиз, 1957. 371 с. // [Електронний ресурс]: режим доступу <https://www.twirpx.com/file/1071017/>.
3. Бобилева С. Історія Німеччини з давніх часів до 1945 року. Дніпропетровськ, 2003. 528 с. // [Електронний ресурс]: режим доступу <https://www.twirpx.com/file/1712650/>.
4. Мольтке Х. Історія німецько-французької війни. Калитва. 2014. 360 с. // [Електронний ресурс]: режим доступу <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=4736704>.
5. Аграшенков А. Блинов Н. Бякина В. Сто великих битв / під ред. А. Аграшенков, Р. Тихомиров. Вече, 2001. 636 с. [Електронний ресурс]: режим доступу <http://izhlib.ru/books/show/64710>.
6. Галкін М. Франко-пруська війна. Москва, 1952. 357 с. // [Електронний ресурс]: режим доступу <https://www.twirpx.com/file/396250/>.
7. Дебидур А. Дипломатична історія Європи 1814-1878. т. 2. Ростов-на-Дону, 1995. 524 с. // [Електронний ресурс]: режим доступу <https://www.twirpx.com/file/217784/>.
8. Шнеерсон Л. Напередодні франко-пруської війни: Франко-німецький конфлікт через Люксембургу в 1867 р. Мінськ, 1969. 187 с.
9. Тома А. Вторая Империя: (1825-1870). Санкт-Петербург, 1908. 373 с. // [Електронний ресурс]: режим доступу <https://www.twirpx.com/file/1786700/>.

ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В ІМПЕРІЇ КАРЛА ВЕЛИКОГО

Внутрішня політика Карла Великого спрямована головним чином на централізацію державного управління (особливо яскраво це проявилось в організації обласного та місцевого управління, у запровадженні інституту королівських посланців і т.д.).

Найважливішою причиною всіх успіхів Карла Великого була підтримка, якою він користувався у знаті. Карл продовжив роздачу бенефіцій, почесних посад, подарунків. Політична система, створена при Карлі, основою якої було посилення васальних зв'язків, сприяла посиленню знаті. Обов'язок васалів служити королю оформляв договорами і клятвами вірності; присягу на вірність повинні були давати і прості вільні, з 789 р. склалися списки тих, які склали клятву.

Карл Великий підтримував союз як з папою, так і з місцевою церковною ієрархією. Надаючи енергійне сприяння поширенню християнства, захищаючи духовенство і встановлюючи для нього десятину, будучи в найкращих стосунках з папою, Карл зберігав за собою, повну владу в церковному управлінні: він призначав єпископів і абатів, скликав духовні собори, ухвалював на сеймах рішення, що стосувалися церковних справ. Карл сам старанно займався науками; наказав скласти граматику народної мови, в якій встановив франкські назви місяців і вітрів; велів збирати народні пісні. Він оточував себе вченими (Алкуїн, Павло Диякон, Ейнгард, Рабан Мавр, Теодульф) і, користуючись їхніми порадами і сприянням, прагнув дати освіту духовенству і народу. Особливо він дбав про влаштування шкіл при церквах і монастирях; при своєму дворі він влаштував ряд академій для освіти своїх дітей, а також придворних і їх синів.

Карлом була зроблена спроба реформувати чернецтво відповідно до бенедиктинського статуту, тоді ж була проведена реформа літургії і складання єдиного збірника проповідей. Загалом, ставлення до нього церкви було сервільністю, про це свідчить хоча б те, що папа Лев III після свого обрання на папський престол переслав Карлу ключі святого Петра і папський прапор на знак визнання його влади. Карл став захисником ортодоксії на заході, він хотів опротестувати рішення Нікейського собору 787 р. [1].

Відносно церкви Карлом було видано безліч капітуляріїв. В одному з них йдеться про те, що вони ні святим церквам Божим, ні сиротам, ні паломникам не чинять образи і грабежу, так як сам імператор, після Бога і його святих, оголошений їх захисником і покровителем. У багатьох капітулярних актах Карл Великий нагадує графам, єпископам, що їх поведінка повинна бути благочестива: нехай вони прощають борги своїм боржникам, викупляють полонених, допомагають пригнобленим, захищають вдів і сиріт.

Карл Великий провів нову військову реформу. Тепер служити в армії зобов'язані були тільки відносно заможні вільні землевласники, що мали 3-4 наділи. Всі заможні люди в першу чергу вільні селяни, повинні були об'єднуватися в групи і за загальний рахунок виставляти одного збройного воїна.

Таким чином, військова могутність була укріплена за допомогою упорядкування збору ополчення, а кордони Карл Великий зміцнив за допомогою військових організацій, керованих маркграфами. Він знищив владу народних герцогів, яка здавалася йому небезпечною.

Після проведеної Карлом військової реформи, четверо селян повинні були в складчину виставляти одного воїна. Подібна практика була не тільки сама по собі руйнівна для селянства, але і надовго відривала його від господарства, а так як Карлом Великим велася активна завойовницька політика, то подібна військова практика була постійною. Розорені селяни віддавали свої володіння земельним магнатам в обмін на заступництво і захист, особливого поширення це набуває ще при Меровингах практика передачі землі в прекарій – земельне володіння, яке магнат передавав розореному селянинові за умови виконання певних повинностей: несення військової служби, виконання панщини або виплати оброку - це сприяло посиленню земельних магнатів, саме з цим пов'язано те, що, як пише Ле Гофф, що з 811 р. Карл Великий скаржився на те, що окремі селяни відмовляються від військової служби під тим приводом, що їх сеньйор не покликаний на неї і вони повинні залишатися при ньому. Ситуація

погіршувалася і таким явищем, як імунітет, укладається в тім, що магнат на належних йому територіях отримував права збору податків і податей, користувався верховною судовою владою і був ватажком скликаного на його території військового ополчення. Не в силах перешкоджати цьому процесу, держава легалізувала його особливими грамотами, згідно з якими імунітеті землі виходили з підпорядкування графствам. Подібна практика, що отримала велике поширення при Каролінгах, почалася, ще за часів Меровингів. До того ж, після судової реформи Карла Великого вільні селяни були позбавлені активної ролі в суді, тому не могли перешкодити посиленню магнатів через державні судові органи. Свобода цих людей перестає усвідомлювати рівноправність. Нерідко вони об'єднувалися і піднімали заколоти, втім, це було неефективно, і зупинити «наступ» магнатів вони не могли. Карл в багатьох своїх капітуляріях наказував не допускати утиски селян, втім, це не робило належного впливу. Якщо говорити про зв'язок з описаними вище процесами в економіці, то під час правління Карла – з кінця VIII до середини IX століття переважаючою була тенденція економічного підйому, про що говорить існування в великих маєтках надлишку продукції, яка реалізовувалася на ринку, підтвердженням чого є окреме відродження римських корінних міст, в порівнянні з їх занепадом в часи Пізньої Римської імперії. У кілька разів збільшується число монетних дворів, що спонукало Карла обмежити право міст на чеканкові монети. Зростання грошової маси свідчить про великий масштаб торгівлі [2, с. 89-93].

Отже, Карл Великий створив високоефективну військову систему, хоча вона багато в чому поступалася військовій організації македонян, римлян, візантійців. Завдяки Карлу Великому у військовій системі франків чільне місце займала виняткова енергія та дисципліна. До кінця свого правління він організував систему призову на військову службу через своїх підданих, васалів, що забезпечували армію живою силою, тобто не перевантажуючи економіку держави додатковими витратами, які не виснажували місцеві ресурси, а підтримуючи закон і порядок. Карл Великий заснував таку систему, при якій армія не мала потреби ні в чому на протязі від декількох тижнів до декількох місяців. Поповнення запасів проводилося організовано, обози до місць дії супроводжував конвой. Це дозволило Карлу Великому вести кампанії в тисячі миль від Франції, навіть в зимові місяці, – такого не знала Західна Європа, з часів стародавніх римлян.

Карл Великий відродив римську і македонську практику використання облогових обозів. Більше того, збільшивши чисельність своєї кавалерії, супроводжуваної в'ючними мулами, він отримав можливість наносити швидкі і сильні удари.

Королівська влада не перешкождала зростанню приватної влади феодалів, а навіть сприяла цьому. Король давав церковним і світським феодалам імунітетні грамоти, які визволяли їх володіння від будь-якого втручання в них державних службовців. При цьому в руки імунітетів переходила судово-адміністративна влада над населенням і всі засоби, які раніше йшли в державну казну [3, с. 45-50].

Імунітет зміцнював право власності на землю. На імунітетній території вотчинник був єдиним паном, йому належала влада не тільки над залежними, але і над вільним населенням, що мешкали в межах його володіння.

Карл Великий намагався використовувати імунітет як знаряддя зміцнення державної влади. На імунітетів покладалася відповідальність так само за охорону порядку і збір ополчення на території, яка їм належала. Однак розширення імунітетних привілеїв пішло на користь тільки великим феодалам і стало однією з передумов приходу згодом політичної роздробленості.

Карл дбав про сільське господарство і про управління палацовими маєтками; від нього залишилися докладні і ґрунтовні постанови, що стосуються цього управління (лат. *Capitulare de villis*). За наказом Карла осушувались болота, вирубувались ліси, будувались монастирі та міста, а також чудові палаци і церкви (наприклад, в Аахені, Інгельгеймі). Розпочате 793 року будівництво каналу між Редніцем і Альтмюлем, яким з'єдналися б Рейн і Дунай, Північне і Чорне моря, залишилось незавершеним [4].

Вирішуючи питання про землі за наказом Карла осушувались болота, вирубувались ліси, будувались монастирі і міста, а також чудові палаци і церкви (напр. В Аахені, Інгельгеймі).

Початий в 793 р. приріст каналу між Редніцем і Альтмюлем, яким з'єдналися б Рейн і Дунай, Північне і Чорне моря, залишилося незавершеним. У 794 р. на місці термального курорту кельтів і римлян в Ахені, Карл почав будівництво величезного палацового комплексу, завершеного в 798 р. Перетворившись спочатку в зимову резиденцію Карла, Ахен поступово став постійною резиденцією, а з 807 р. – постійною столицею імперії.

Погляди в сфері культури Карла були пов'язані з політичною системою Франкської держави і повинні були відповідати найменуванню «імперії». Сам Карл був вельми освічений для свого, багато в чому ще варварського часу, а саме не задовольняючись лише рідною мовою, він намагався вивчити іноземні мови. Латинську він вивчив так, що зазвичай говорив на ній, немов на рідній, але по-грецьки краще розумів, ніж говорив [5, с. 99].

Культурні реформи були початі з встановлення єдиного канонічного тексту Біблії, і взагалі проводилися в союзі з церквою.

Карл Великий цілеспрямовано заохочував світську культуру, запрошуючи в свою столицю Аахен філологів, архітекторів, музикантів і астрономів з усіх земель імперії, а також з Ірландії та Англії. Під керівництвом великого англо-саксонського вченого Алкуїна, який був у Карла фактично «міністром освіти» імперії (в 796 р., відступаючи від свого двору, він став абатом Турським), і за участю таких відомих діячів, як Теодульф, Павло Диякон, Ейнгард і багатьох інших активно відроджувалася система освіти, яка отримала найменування каролінгського Ренесансу.

Карл ретельно займався науками; наказав скласти граматику народної мови, в якій встановив франкські назви місяців і вітрів; велів збирати народні пісні. Він оточував себе вченими (Алкуїн, Павло Диякон, Ейнгард, Рабан Мавр, Теодульф) і, користуючись їхніми порадами та сприянням, прагнув дати освіту духовенству і народу. Особливо він піклувався про розбудову шкіл при церквах і монастирях; при своєму дворі він влаштував свого роду академію для освіти своїх дітей, а також придворних та їхніх синів.

При ньому відроджувалося вивчення класичної латині, а з-під пера талановитих придворних вилився цілий потік наслідувальної поезії. Сам Карл брав у Алкуїна уроки граматики і почав складати граматику німецької мови. Він працював також над виправленням текстів Євангелій і вже в похилому віці намагався вивчитися важкому мистецтву каліграфії. Замовлений ним збірник традиційних коротких німецьких героїчних поем, на жаль, не зберігся. Всюди при монастирях і церквах відкривалися нові школи, було передбачено, щоб освіту отримали діти бідняків. Під керівництвом Алкуїна в монастирях відроджувалися або засновувалися скрипторії, де для листування використовувався чудовий шрифт, іменованій «каролінзьким мінускульним», причому копіювання вироблялося настільки швидкими темпами, що лівова частка всієї спадщини античності дійшла до нас зусиллями саме тієї епохи.

Отже, як істинно велика людина, імператор Карл був одночасно і воїном, і державним діячем, і полководцем, і правителем. Ним була створена держава, яка зв'язала воєдино безліч великих народів, які населяли межі сучасної Європи, що дало їм державний лад. Вона ґрунтувалася на розумі і волі лише одного великого діяча-імператора франків Карла Великого. Саме імперія Карла Великого стала прародителькою сучасної Європейської цивілізації. Ставши на чолі християнського світу, він заклав сильну державну організацію і тим заслужив ім'я «Великий», яке дають діячам міцної основи нового всесвітньо-історичного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буданова В. Варварський мир епохи Великого переселення народів. М.: Наука, 2000. 544 с.
2. Левандовский А. Карл Великий: через империю к Европе. М., 1999. 213 с.
3. Заика Н. Деяния Карла Великого. М., 1970. 98 с.
4. Дюби Жорж. Европа в средние века. Смоленск: «Полиграмма», 1994. 316 с.
5. Мюссо-Гулар Р. Карл Великий. М.: Весь мир, 2003. 176 с.

КАЛЬВІНІЗМ ЯК ІДЕЙНА ОСНОВА БОРОТЬБИ НІДЕРЛАНДІВ ПРОТИ ІСПАНСЬКОГО ПАНУВАННЯ

Актуальність даної статті полягає у тому, що аналіз подій через призму релігійних ідей дає можливість дізнатись про нові аспекти революції, отримати інформацію, яка по-іншому резонує досліднику, трактуючи історичні процеси під новим кутом.

Метою статті є аналіз історичного матеріалу через призму кальвінізму, як ідейної основи в національно-визвольній боротьбі, а також дослідження діяльності та значення різних верств суспільства під час першого етапу Нідерландської революції.

Завдання роботи полягає в детальному аналізі становлення релігійних течій, їх трактування в якості ідеологічної основи задля об'єднання суспільних верств нідерландського суспільства, а також їх вплив на трансформацію ідеологічної карти Європи.

Протестантизм почав зароджуватись в Нідерландах доволі давно, його витoki збігаються з часом проповідання Мартіна Лютера. В період XVI–XVII ст., в Нідерланди з Європи почали поширюватись, окрім лютеранства і кальвінізму, ще й пієтизм, методизм та секти на базі анабаптистського руху. Жоден із них не був ізольований від інших, також не існувало чіткого відмежування їх від неаскетичних реформаторських церков. Пієтизм розвивався на базі кальвінізму. В кінці XVI століття, лютеранство злилось з пієтизмом, зазнавши часткових змін в догматичному обґрунтуванні.

Найбільш яскраво на землях Об'єднаних Провінцій утвердився кальвінізм – реформаторська течія Жана Кальвіна. Його масове поширення припадає на 1540 рік, хоч і вчення Лютера поширились дещо швидше, воно не зазнало такої підтримки серед місцевого дворянства, оскільки вчення проповідувало вірність сюзерену, а ним був іспанський король. Оскільки між дворянством і королем Іспанії назрівала не лише збройна боротьба, але й ідейна, нідерландці обрали більш автономну течію, яка вирізняла їх волелюбність та самобутність.

Кальвінізм базувався на запереченні досягнення порятунку лише добрими вчинками, а винятково вірою у відкупну жертву Ісуса Христа, що відрізнялось в той час від проповідей католицької церкви. Це вчення твердило, що віра понад усе, а справа, якою має займатись людина, повинна бути її покликанням, за таким порядком речей, людина чесно, без лукавства дякуватиме Богу, і проситиме прощення гріхів. Така теорія подобалась нідерландському купецтву, яке вважало що займається справою покликанням. Натомість, католицька церква, вимагала лише пожертв, сліпого відробітку важкої праці без права на особистий вибір. Тому кальвінізм йшов пліч-о-пліч з нідерландцями в боротьбі за волю. Звісно такі настрої не подобались іспанській короні. Іспанський король Філіп II, щоб якось втримати провінції, планував відправити туди герцога Альбу, знаючи його жорсткий характер, відданість Іспанії та католицькій церкві. Сіючи жах, іспанська корона, сподівалась, що таким чином змусить нідерландців підкоритись та поступитись принципам, натомість це призвело до великого повстання, яке увійшло в історію як іконоборче.

Іконоборське повстання 1566 р. – народний масовий виступ в історичних Нідерландах, у якому протестанти-кальвіністи вступили у відкриту протидію католицькій церкві, опорі іспанського панування в країні. Воно стало прологом Нідерландської революції XVI ст.

Причини до повстання назрівали через посилення інквізиції та прийняттям католицькою церквою жорстких законів проти еретиків, а також погіршення економічної ситуації, невдоволеннями діями місцевої влади.

Іконоборче повстання почалося в Західній Фландрії 10 серпня 1566 р. з нападу на монастир Св. Лаврентія (поруч зі Стенфордом, у сучасній Франції), швидко ширилося і незабаром набуло організованого характеру. У селах і містах Нідерландів кальвіністи нападали на монастирі, руйнували католицькі храми, розбиваючи статуї святих і знищуючи ікони. Повсталі не тільки здійснювали погром в церквах, але й примушували магістратів укладати з кальвіністськими консисторіями угоди, на підставі яких у містах вводилися обмеження для католицької церкви та свобода для кальвіністського віросповідання. У ряді місць повстанці захоплювали будинки місцевої знаті, знищували боргові та орендні записи.

Рушійною силою іконоборчого повстання були міська біднота, робітники мануфактур, селянство приміських сіл. На початку повстання діями повсталих керували кальвіністські консисторії, а в деяких місцях – дворяни-кальвіністи, члени створеного в 1566 союзу «Компроміс», спрямованого проти утисків іспанської корони. Автором акту Компромісу вважається Сент-Альдегонд, який був не лише письменником, а провідним дипломатичним діячем та протестантським активістом нідерландського суспільства. Документ «Компромісу» був таємно розповсюджений, а невдовзі покритий великою кількістю підписів протестантів. Конфедерати, запевняли, що не посягають ні на славу Божу, ні на королівську владу, а лиш намагаються знищити смуту, занепад та несправедливість. Вони зобов'язувались залишатись в нерозривному союзі та захищати одне одного від гонінь та переслідувань. З одного боку вони були активними опозиціонерами, та несли в народ думки звільнення від гегемонії, але теж боялись втратити те, що мають, але тяжіли до знищення свавілля іспанської корони [2, с. 95].

Налякана розмахом іконоборчого руху намісниця (генеральний статхаудер) Маргарита Пармська 23 серпня 1566 р. видала маніфест, який обіцяв скасувати інквізицію, пом'якшити закони проти еретиків, допустити обмежену свободу кальвінізму. Бажаючи розколоти іконоборчий рух, вона обіцяла амністувати всіх, хто брали участь у ньому, особливо представників опозиційного дворянства [1, с. 27–45].

Але поширюючись з півдня на північ Нідерландів, велике повстання, вже восени 1566 р. охопило майже всі провінції аж до Гронінгена (меншою мірою воно торкнулося окраїн південно-східної аграрної області). Особливої могутності досягло у Фландрії, Брабанті, Голландії, Зеландії, Утрехті. До кінця 1566 р. погромів в Нідерландах зазнали близько 5,5 тис. церков. Аrenoю гострих боїв став Антверпен, де так само, як і в Турне і Валансьєні, повстанці створили свої збройні загони.

Ці дії суттєво позначились на всіх сферах життя країни. Хаос та ідея помсти, реалізовувалась в масових розгромах церков. Про це свідчить напад у 1566 році на монастирську церкву в Стенфорде, що у Фландрії, вона була розграбована під керівництвом проповідника кальвіністів Себастьяна Матті. Після цього випадку, було зафіксовано ряд аналогічних безладів у Фландрії, які поширились на всю територію Нідерландів. Кальвіністи вривались в церкви, оскверняли статуї та ікони святих католицької церкви, вважаючи, що поклоніння ідолам не припустиме в християнстві. Дії іконоборців ставали все більш радикальними, тому дворянство розділилось в поглядах на два табори. Гадаю багато хто усвідомлював, що учасники масових погромів не є тою військовою силою, яка зможе перемогти в боротьбі з імперією, потрібно щось більш структуроване, відповідно до рівня підготовки військ Іспанії [1, с. 213–237].

І от дізнавшись про готовність намісництва піти на поступки, частина консисторій виступила із закликом припинити заколот, а опозиційне нідерландське дворянство, яке віднайшло в народних виступах загрозу, та розбіжність у поглядах, заявило про свою лояльність владі (повсюдно дворяни стали заново складати присягу на вірність Філіпу II та давати зобов'язання боротися проти ворогів короля і католицької церкви). Таку ж позицію зайняли купці і власники мануфактур – прихильники кальвінізму, оскільки вони розуміли, яких збитків може завдати розлючена юрба людей, яким окрім власного життя нічого втрачати.

Позбавлене керівництва іконоборче повстання розкололося і було швидко придушене іспанською владою, тільки в Антверпені воно тривало до весни 1567 р.

Розгромивши іконоборче повстання, Маргарита Пармська відмовилася виконувати дані нею в маніфесті обіцянки, а учасники повстання все ж були піддані репресіям. Це сколихнуло нідерландців, назрівало щось більше, аніж повстання окремих представників суспільства, назрівала готовність кальвіністів відвоювати право за державність та віротерпимість.

Філіп II зовсім втратив контроль над ситуацією в Нідерландах і відправив армію для придушення заколоту. 22 серпня 1567 р. Фернандо Альварес де Толедо (герцог Альба) увійшов до Брюсселя на чолі 10-тисячного війська. Від тоді почався ще більший терор, кривавий і жорстокий.

Каральне військо герцога Альби поводитись у Нідерландах, наче в завойованій країні. Суспільству не подобалась політика герцога, невдоволення не стихало, тому для принципово невдоволених, була створена «Рада у справах про заколот», яку в народі названо «кривавою».

Смертні вироки оголошувались тисячами, представників дворянства вона теж зачепила, зокрема Егмонті Горн загинув на ешафоті, а Вільгельм Оранський та частина його прибічників втекла за кордон, щоб почати підготовку більш серйозної боротьби [3, с. 277].

Країна опинилась на межі економічної катастрофи, все занепало, а майно жертв кривавих розправ, йшло на користь короля. Розорення та безробіття процвітало.

З іконоборцями було покінчено, страх охопив землі провінцій, та попри нього народжувалась інша ідея, ідея всенародної боротьби за незалежність, віротерпимість та справедливість.

Минуле історії Нідерландів свідчить про силу розуму його народу, тому очевидно, що занепад, який був після іконоборчого повстання, це лише переломний етап, який дав поштовх до більш організованої боротьби. Наступний її етап, увібравши в себе аналіз прорахунків попередньої та залучив велику кількість населення. Суспільство, на базі своєї історії, поглядів віротерпимості та бажання справедливості, створювало нові форми військового спротиву, які були більш ефективними.

Я вважаю, що кальвінізм заклав у свідомості нідерландського суспільства жагу до волі, чесності та щасливого життя. Він став ідеологемою, яка вселяла віру в краще життя, життя де немає абсолютизму, гоніння та експлуатації.

Саме у Нідерландах протестантська релігія поєдналась з ідеєю національної незалежності та політичної свободи у свідомості різних верств суспільства. Саме релігійні гоніння, заклали початок активнішої та інтенсивнішої боротьби, спрямованій на захист прав та свобод народу.

Нідерланди вистояли на етапі боротьби імперії з іконоборцями, також в майбутніх протистояннях зуміли досягнути свобод. Гадаю, це через те, що в економічному, соціальному, культурному та релігійному аспектах, вони були рівноцінні розвитку Іспанії, й ані трохи не слабші. Об'єднані Провінції просто були інші, протилежні в політичних інтересах та релігійних. Вони почали будуватись на іншому принципі, принципі народовладдя, поки Іспанія жила за принципами абсолютизму.

Вважаю, що в цьому й полягає загальноєвропейське значення нідерландського повстання проти імперського самодержавства. Відбувалась зміна парадигми побудови європейського суспільства, яка згодом буде резонувати й іншим європейським країнам, зокрема й Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лит.: Пиренн А. Нидерландская революция / Пер. с франц. М., 1937;
2. Чистозвонов А. Н. Нидерландская буржуазная революция XVI в. М., 1958;
3. Шатохина-Мордвинцева Г. А. Нидерланды с древнейших времён до конца XVI в. М., 2004. 251 с.
4. Israel J. The Dutch Republic: Its Rise, Greatness, and Fall 1477–1806. Oxford, 1995. 1231 p.
5. Шатохина-Мордвинцева Г. А. Нидерланды в новое и новейшее время. – М., 2002. 277 с.
6. Електронні джерела:
7. Сайт Генеральних штатів. URL: <http://www.staten-generaal.nl>
8. Сайт Сенату Генеральних штатів. URL: <http://www.eerstekamer.nl/home>
9. Сайт Центрального бюро статистики Нідерландів. URL: <http://www.cbs.nl>

*Барабаш Христина
Науковий керівник – доц. Григорук А. А.*

ГРОШОВА ЕМІСІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Після Лютневої революції 1917 року на політичну арену виходить Центральна рада. Перед новим урядом постає нагальна потреба створення власної фінансової системи. Це було пов'язано з тим, що на той час в Україні не було ні своїх грошей, ні своїх податків, ні свого банку. Як наслідок це призвело до економічної залежності від Тимчасового уряду в Петрограді.

У зв'язку з таким розкладом обставин Центральна рада вперше за довгий час робить спроби створення української національної фінансової системи. З цією метою створено Генеральний секретаріат фінансів та промисловості, який очолює Христофор Барановський, а згодом його змінює на посаді Туган-Барановський.

29 вересня 1917 року Центральна рада ухвалює Декларацію «Про децентралізацію українських фінансів, створення спеціального бюджету та Національного українського банку». Цей документ передбачав створення державного бюджету, який мав функціонувати паралельно із Всеросійським. Значна увага приділялася створенню національної банківської системи. Планувалось, що кошти від усіх державних податків, які сплачуються на території УНР, надходять лише до української Державної скарбниці. Для збирання, зберігання та видачі, згідно з державним бюджетом, цих грошей було створено Головну державну скарбницю (казначейство) УНР.

Однак реальних дій для реалізації цих планів здійснено не було. Тимчасовий уряд і надалі надсилав кошти, від яких була залежна економіка України [1, с.106].

Поштовхом до активізації дій став Жовтневий переворот 1917 року та прихід до влади більшовиків на чолі з Леніном. Новий уряд Росії не визнавав Центральної ради і вважав попередню співпрацю з нею помилкою. На протигагу останній 10-11 грудня того ж року в Харкові було проголошено створення Української Радянської Республіки на чолі з Робітничою партією. Постачання грошових знаків перенесли з Києва до Харкова для підтримки більшовиків[1, с.107].

Після припинення Росією відправки грошових знаків у райони, контрольовані Центральною радою, тут розпочався гострий грошовий голод. Скарбниця була порожньою. Податкова система не працювала. Гроші зосереджувалися на руках і переставали циркулювати. Припинилася виплата заробітної плати робітникам і службовцям. Відсутність грошових знаків у скарбниці призвела до паралічу товарообміну. За цих умов Генеральний секретаріат вирішив ужити деяких заходів щодо запровадження своєї власної валюти [1, с.106].

24 жовтня 1917 р. Секретаріатом фінансів УНР було скликано нараду з директорами державних і приватних банків та кредитних установ, де розглядалося дуже важливе питання — випуск власних грошей і цінних паперів. У зв'язку з чим виникла дуже бурхлива дискусія. Окремі фахівці в сфері економіки та фінансів, доводили, що національна валюта повинна обов'язково бути підкріплена золотим запасом. Для накопичення золотого запасу пропонувалося продавати селянам поміщицьку землю, розрахунок за яку мав відбуватися золотом. Ця пропозиція не була схвалена урядом. Влада розуміла, що незаможні селяни, які найбільше потребували землі, не мали золота. Крім того, за короткий проміжок часу неможливо було зібрати необхідний запас золота [4, с.88].

Генеральний секретар земельних справ Борис Мартос запропонував забезпечити національну грошову одиницю прибутками від державних монополій, в першу чергу на цукор та борошно. Завдяки вдалому обґрунтуванню функціональної економічної теорії уряд підтримав план Б. Мартосу [2].

Перед Центральною радою постала нова проблема – необхідно було знайти друкарню, яка б була забезпечена відповідним устаткуванням. Для цього створюється спеціальна група на чолі з інженером Євгеном Голіцинським, що займалася вивченням спроможності друкарень виготовити грошові банкноти. Розглянувши ряд варіантів, комісія зупинила свій погляд на київській друкарні Василя Кульженка. Це була відома і одна з найбільших друкарень на теренах колишньої Російської імперії та була обладнана необхідною технікою[2].

19 грудня 1917 р. (1 січня 1918 р.) Центральна Рада ухвалила "Тимчасовий закон про випуск державних кредитових білетів УНР". Він передбачав випуск Державним банком кредитових білетів, які тимчасово (до утворення золотого запасу) забезпечувалися державним майном надрами, лісами, залізницями, державними монополіями тощо. Розмір емісії обмежувався половиною надходжень від державних монополій. Грошова одиниця УНР отримала назву "карбованець", що ділився на 200 шагів. Всі організації, установи та приватні особи були зобов'язані приймати нові грошові знаки без будь-яких обмежень. Золотий вміст українського карбованця був паритетний золотому царському дореволюційному рублю — 17,424 долі чистого золота (0,774 г). Через неможливість забезпечити ринок достатньою кількістю грошей було дозволено обіг російських кредитних білетів. Цей вимушений крок українського уряду мав негативний вплив на подальший розвиток національної грошової системи. Заков передбачав покарання за фальшування грошових знаків [5, с. 230].

Перші банкноти та поштові марки України були виготовлені за ескізами Георгія Нарбута — автора проекту герба (козак з рушницею і шаблею під тризубом), державної печатки та цілої низки малюнків для поштових марок. Із 24 видів грошових знаків 12 були надруковані за ескізами саме цього митця. Художнє оформлення карбованців здобуло високу оцінку фахівців [2].

Нові грошові одиниці УНР були досить вразливими до фальшування. Це було пов'язано з тим, що для друку використовували хоча й високоякісний проте папір на якому були відсутні будь, які елементи захисту: водяні знаків, гільйоширна сітка тощо. Незважаючи на всі ці недоліки, населення без особливих застережень приймало перші українські грошові знаки. Загальна сума кредитних білетів першої емісії, які випускалися до 16 січня 1918р., становила 53 млн 250 тис. крб. В обігу вони перебували до 24 вересня 1918 р.[4, с. 90].

Таким чином в Україні були випущені власні грошові знаки, хоча самостійної грошової одиниці встановлено не було. Російські рублі, як і раніше, не тільки ходили в Україні, а й користувалися у населення більшою довірою, ніж українські карбованці [2].

Четвертим Універсалом Центральна рада закликала до встановлення державного народного контролю над банками. Уряд розумів, що без власної банківської системи не можна було налагодити грошовий обіг. Але для встановлення контролю над банками у Центральній раді не було можливості через воєнні дії, що відбувалися на території України. Наприкінці січня 1918 р. радянські війська взяли Київ. Україна увійшла до сфери впливу РРСФР. На Україну почали автоматично поширюватися фінансові заходи, які проводилися в Росії [1, с.107].

Отже, Україна наводнювалася російськими грошима, які неухильно знецінювалися. Українські кредитні білети номінальною вартістю в 100 крб. російський уряд скасував [3].

Після підписання Брестського мирного договору, за сприяння німецьких і австрійських військ, Центральна рада знову повернулася в Україну. Юридично влада в Україні перейшла до Центральної ради, але фактично вона належала німцям в особі головного командування групи військ. І за цих умов уряд Центральної ради знову зіткнувся зі старою проблемою — грошовим голодом. За браком грошей було зачинено багато банків і фінансових закладів. У зв'язку з цим вживаються термінові заходи щодо нормалізації грошового обігу в республіці [1, с.108].

І вже 1 березня 1918 року Центральна Рада ухвалила Закон «Про грошову одиницю, биття монети та друк державних кредитових білетів», яким було запроваджено нову грошову одиницю – гривню, яка поділялася на 100 шагів і дорівнювала 1/2 карбованця. Протягом 1918–1919 років були надруковані грошові знаки у 2, 5, 10, 100, 500, 1000 та 2000 гривень [3].

Банкноти мали друкуватися у містах Берлін та Лейпциг в німецькій державній друкарні "Reichsdruckerei". Контроль над виконанням даного замовлення мала здійснювати спеціальна комісія на чолі з радником Міністерства фінансів інженером Є. Голіцинським. 15 березня 1918 р. згадувана комісія від'їхала до Німеччини для укладання угоди та контролем за виконанням замовлення. Паралельно в київській друкарні Василя Кульженка було створено експедицію заготовок державних паперів, що мала слідкувати за друком банкнот та цінних паперів в Україні [2].

Затримка з виготовленням гривень, була пов'язана з відсутністю дрібних банкнот та нестачею достатньої кількості коштовних металів для карбування монети. Це підштовхнуло Народне міністерство фінансів УНР 18 квітня 1918 року до прийняття Закону "Про запровадження розмінних марок в Україні" та введення в обіг розмінних грошових знаків – шагів, що на вигляд нагадували поштові марки [2].

Закон визначав, що розмінні марки скарбниці виробляються і випускаються за окремий рахунок державної скарбниці номінальною вартістю 1, 2, 4, 6, 10, 20, 30, 40 і 50 шагів. Уже в квітні 1918 р. були випущені українські поштові марки п'яти номіналів — 10, 20, 30, 40 та 50 шагів. На них було написано: «Ходить нарівні з дзвінкою монетою». Вони служили і як поштові знаки, і як розмінна монета [5, с.236].

Однак усі ці заходи грошового обігу не нормалізували. Центральна рада довести до кінця грошову реформу не змогла. Вона тільки підготувала ґрунт для друкування та випуску в обіг грошових знаків. Усього за час правління Центральної ради було випущено в обіг українських грошей (окрім державних кредитних білетів зразка 1917 р.) на суму 53 250 тис. крб., знаків

державної скарбниці в 50 крб. — на 58 920 тис. крб. і розмінних марок — на суму 3 456 300 крб [1, с.109].

ЛІТЕРАТУРА

1. В. І. Поліщук. З історії політики української Центральної ради, Гетьманщини та Директорії у сфері грошей і грошового обігу (1917 – 1920 рр.) // Історія народного господарства та економічної думки України, 2005. Вип. 37-38. С. 105–116.
2. Гроші революції. Хто, коли і як надрукував перші гроші республіки. Історична правда: веб-сайт. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/02/19/152099/> (Дата звернення: 23.11.2019)
3. Гроші УНР та Української Держави. 1917–1921 роки. Радіо свобода: веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrainian-banknotes-1917-1921/28449363.html> (Дата звернення: 23.11.2019)
4. І. Ветров. Національні грошові знаки України 1917-1920 рр. / І. Ветров, М. Виговський // Київська старовина: Історичний науково-популярний та літературний журнал, 1993. № 1. С. 88–93.
5. Р. М. Шуст. НумізMATика. Історія грошового обігу та монетної справи в Україні. Навч. посіб. Вид. 2-ге. Київ, 2009. 376 с.

Гуменюк Діана

Науковий керівник – доц. Григорук А. А.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА НАСЛІДКИ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ 1929-33 РР.

Сьогодні, в умовах нестійкості економічних процесів під дією різних чинників, виникає потреба розглянути питання нестабільності світових національних економік і проаналізувати основні причини, що призводять до негативних тенденцій у їх розвитку. Будь-які порушення функціонування економічного механізму країни, що можуть бути спричинені різного роду внутрішніми та зовнішніми чинниками, здатні зумовити низку негативних тенденцій, які впливають на економіку не тільки слаборозвинених або країн, що розвиваються, а й прогресивних країн світу [1, с. 197].

Процес глобалізації економіки у світі викликає постійні проблеми на різних етапах розвитку національних економік, порушує баланс механізму господарювання, викликає дисбаланс національної економіки, загострює питання наявних суперечностей, які нагромаджувались протягом певного відрізка часу. Активізація цих суперечностей стала причиною виникнення економічних та фінансових криз із різною глибиною загострення проблем [1, с. 199].

Криза, як явище, має складний соціально-економічний та політичний характер, тому розуміння причин та передумов цього явища дає можливість зробити роботу над помилками, розробити нові шляхи розвитку економіки країни. Саме тому зараз, в нашому глобалізованому світі, вивчення причин та передумов виникнення світових економічних криз є таким важливим. У цьому і полягає актуальність дослідження [1, с. 199].

Значною світовою економічною кризою стала Велика Світова криза 1929 року. Велика депресія, як її називали, стала наймасштабнішою за наслідками кризою ХХ століття. Розпочалась вона з обвалу акцій на фондовому ринку 24 жовтня у так званій «Чорний четвер» в США, і поширилася в Латинській Америці, Західній Європі та інших країнах Азії і Африки [2, с. 5]. Вона стала настільки потужною, що охопила всі індустріально розвинені країни світу. Для того, щоб краще зрозуміти природу цього масштабного економічного катаклізму, нам потрібно зрозуміти, якою була соціально-економічна та політична ситуація у світі напередодні [1, с. 199].

Перша світова війна спричинила собою крах системи класичного золотого стандарту. Його швидкому відновленню відразу після війни завадила притаманна тому періоду економічна та політична нестабільність, особливо німецька гіперінфляція початку 20-х рр. У 1922 р. на Генуезькій міжнародній економічній конференції була оформлена Генуезька валютна система як грошова система 30 країн, заснована на золотодевізнаму стандарті. Вона змінила Паризьку

(1867 року), засновану на золотомонетній системі. Протягом 1928–1931 рр. до нової системи увійшло більше сорока територіальних утворень. Потім була Велика депресія, яка підірвала міжнародну фінансову взаємодію, і система золотого стандарту швидко розпалася [3, с. 185].

За 1920-ті рр. остаточно відбувся перехід економічного центру Мир-Системи в США. До початку кризи США, які опинилися в епіцентрі Великої депресії, випускали 44% промислової продукції всього світу (без СРСР), що було більше, ніж випускали Англія, Франція, Німеччина, Італія та Японія разом узяті. По експорту США посіли перше місце в світі ще під час Першої світової війни. У 1929 р. Англія вперше за 300 років поступилася іншій країні першістю в загальному обороті зовнішньої торгівлі. Дуже істотні зміни відбулися в соціальному житті і соціальному законодавстві цілого ряду країн, що виразилося у зменшенні тривалості робочого дня і зростанні соціальних гарантій та соціального страхування. У США деякі зміни почалися ще до кризи 1920 р., зокрема введення 8-годинного робочого дня і обмеження використання дитячої праці. В Європі соціалістичні партії посилили свій вплив, що позначилося в прийнятті низки важливих соціальних законів. Таким чином, заробітна плата все більше переставала регулюватися тільки попиту і пропозицією, що було однією з причин такого високого рівня безробіття в період Великої депресії, так як рівень зарплати не знизився адекватно падінню виробництва (як це було в період криз XIX сторічч.), а основна стихійна регуляція йшла за рахунок звільнень. Те саме стосувалося і цін. Збільшення соціальних гарантій та інших державних витрат було однією з важливих причин підвищення податкових вилучень у багатьох країнах. При цьому, спрямованість податкової політики йшла в сторону її більшої справедливості, тобто запровадження або зміни прогресивної шкали прибуткового податку, збільшення податку на спадщину і т. п. Тобто податки дедалі помітніше стосувалися саме багатой і заможної частини населення. Треба відзначити, що істотно розширилася і демократична база в багатьох країнах, так як право голосу стали отримувати жінки та молодь [3, с. 185].

То що ж спричинило початок Світової кризи 1929–1933 рр.? Після Першої світової війни західноєвропейські країни виявилися боржниками США. Держави-переможниці сподівалися повертати значну частину боргів за допомогою репарацій, одержуваних від Німеччини, але та до їх виплат виявилася нездатна. Сполучені Штати відмовлялися прощати або знижувати борги, замість цього американські банки надавали європейським країнам все нові позики, які повинні були використовуватися для повернення колишніх боргів. Ця фінансова стратегія США не спрацювала головним чином через поглиблення кризових тенденцій в промисловості і сільському господарстві західноєвропейських країн: можливості повернення ними боргів Сполученим Штатам не тільки не збільшувалися, але навіть скорочувалися. Американська економіка в значній мірі стала заручницею європейської. Таким чином, епіцентром світової економічної кризи 1929–1933 років стали Сполучені Штати Америки [2, с. 6].

Але все ж, на думку прихильників концепції економіки попиту, не це стало головною причиною економічної кризи 1929–1933 рр. у Сполучених Штатах. Вони вбачають походження кризи у соціально-економічних процесах всередині США. Можна відзначити, що цю причину в якості головної виділив ще Ф. Рузвельт в ході своєї передвиборчої президентської кампанії 1932 р. Він вказував, що швидке зростання продуктивності праці і товарної продукції, що спостерігалось в Америці 1920-х рр., не підкріплювалося радикальним оподаткуванням корпорацій і перерозподілом стрімко зростаючих прибутків з урахуванням інтересів більшості суспільства. Продуктивні потужності нації безперервно збільшувалися, а її споживчі можливості, в силу байдужості і всевладдя великого бізнесу, змінювалися слабо [2, с. 6].

Наростанню майнових контрастів сприяла і фінансова політика Республіканської партії, що незмінно перемагала на президентських виборах 1920-х рр. Партія проголосила однією з головних цілей зниження податків, головним бенефіціарієм якого став верхній клас. У 1921 р прогресивний податок на частину індивідуального доходу, що перевищував 1 млн дол., було знижений з 66 до 50%, в 1924 році він був знижений до 40%, а в 1926 р. до 20%. У ці ж роки приблизно наполовину було знижено максимальні податки на спадщину та нерухомість. Таким чином, кожен супермільйонер, серед яких і Ендрю Меллон, беззмінний міністр фінансів і автор податкових законопроектів, щорічно зберігав сотні тисяч, а то і мільйони доларів, в той час, як економія платника податків з нижчого чи середнього класу становила кілька десятків долларів.

Кожен представник із 25 тис. сімей з річним доходом понад 100 тис. дол., мав можливість споживати в 40 разів більше представника середнього класу. Переважна кількість цих інших американців не мали купівельної спроможності для придбання багатьох нових товарів, призначених для масового користування, а 25 тисячам багатих родин ці товари в такій кількості були не потрібні. Дана ситуація створювала фундаментальні причини кризи надвиробництва і економічного колапсу [2, с. 7].

Велика депресія – це глобальна криза, яка різко змінила тенденції розвитку в світі, як економічні, так і політичні, змінила всю систему міжнародних розрахунків і золотовалютну систему, стиснула світову торгівлю. В результаті кризи і зростання протекціонізму, за даними Ліги Націй, обсяг світової торгівлі з 1929 по 1933 рр. скоротився в три рази. Світ в цілому в кризі 1929 року був відкинутий приблизно до 1908–1909 рр., Промисловість Франції – до 1911 р., США – до 1905-1906 рр., Німеччини – в 1896 рік Англії – до 1897 року. Варто сказати кілька слів і про ситуацію в Латинській Америці, економіка якої великою мірою залежала від кон'юнктури світового ринку. Загальна вартість експорту за 4 кризових роки зменшилася майже в 3 рази, в результаті чого виробництво ряду експортних продуктів катастрофічно скоротилося [3, с. 201].

Економічна криза підірвала матеріальну і соціальну основи ряду американських політичних режимів і призвів до бурхливих політичних струсів і революцій [3, с. 201]. У Німеччині в результаті депресії до влади прийшли націонал-соціалісти на чолі з Гітлером, а в Італії до початку становлення фашизму. У підсумку можна сказати, що Велика депресія, яка почалася в США, призвела до Другої світової війни [4, с. 172].

ЛІТЕРАТУРА

1. О. В. Орловська Світові економічні кризи: причини виникнення, наслідки та шляхи подолання // Науковий вісник НЛТУ України, 2015. №2. С. 197–202.
2. В. В. Согрин. Экономический кризис 1929–1933 гг. в США и современность // Вестник МГИМО, 2009. №3-4, С. 3–18.
3. Л. Е. Гринин. Великая депрессия 1929–1933 гг. // Философия и общество, 2009. С. 184–201.
4. М. С. Агафонова, М. А. Аладьина. Мировой экономический кризис 1929–1933 гг. и его значение // Международный журнал экспериментального образования, 2011. № 8. С. 171–172.

Киданюк Вікторія
Науковий керівник – доц. Григорук А. А.

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Сучасному етапу розвитку економіки притаманні активні міграційні процеси. Міграційні процеси належать до складних системних об'єктів дослідження. В промислово розвинених країнах переважає імміграція, натомість в країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною до ринкової економікою – еміграція. Міграційні процеси суттєво впливають на розвиток економіки кожної країни

Мета: проаналізувати як впливають міграційні процеси на українську економіку

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Розробкою теоретичних засад дослідження міграційних процесів займалися такі дослідники, як В. Переведенцев, О. Піскун, І. Прибиткова, Ю. Римаренко, У. Садова, Е. Лібанова, О. Хомра та інші. Незважаючи на їх значний науковий доробок, ці питання і досить залишаються актуальними, особливо в умовах зменшення кількості та якості людського капіталу

В умовах становлення ринкової системи господарювання і розвитку міжнародних процесів глобалізації, майже у кожній країні тією чи іншою мірою поширюються міграційні процеси, що включають міграцію висококваліфікованої робочої сили. Це, як правило, негативно впливає на економіку країн, з яких масово емігрують потенційні працівники.

Саме для нашої країни це є особливою загрозою, що можна пояснити нестабільністю економічної і політичної ситуацій, стрімким підвищенням рівня безробіття, а також етнічними, релігійними особливості та рядом інших факторів.

Для України характерним є велика кількість емігрантів, що має щорічну тенденцію до збільшення; високий освітній рівень емігрантів, що, в свою чергу, спричиняє втрату висококваліфікованої робочої сили, а також значної частини інтелігенції; наявність законодавчої бази з цього питання, що потребує вдосконалення та ін..

За період становлення України як держави, міграція набуває все більших масштабів. Так, в середньому на строк від 1 місяця до 1 року на роботу закордон виїжджають більше як 5 млн. осіб [5]. Спостерігається тенденція зростання виїзду не лише з міст, а і з сіл, особливо прикордонних областей. До цих людей, в основному, належать чоловіки у найбільш працездатному віці (30-45 років). Кожного року з приводу тимчасового працевлаштування на постійне чи тимчасове місце проживання офіційно їде 45-50 тис. осіб, тобто лише певна частка від припустимої загальної кількості емігрантів [3,с.98-99]. За даними Інституту соціології НАНУ, 12% домогосподарств України мають хоча б одного члена сім'ї, який працював або працює закордоном. Рівень міграційного приросту населення в Україні у січні-вересні 2009р. залишився на рівні січня-вересня 2008р. Такі масштаби міграції українських громадян зумовлюють великі втрати робочої сили, які можуть мати в майбутньому серйозні негативні наслідки для економічного розвитку України.

У 2017р. за даними досліджень соціологічної групи «Рейтинг», яка опитала 1200 респондентів у всіх куточках країни було встановлено що найбільшими країнами, куди мігрують українці є Російська Федерація (43%), Польща (14%), Італія (13%) та Чеська Республіка (12%). Серед інших країн, куди спрямовані потоки трудових міграцій є Іспанія (4,5%), Німеччина (2%), Угорщина (2%), Португалія та Білорусь (по 1%); – існують суттєві відмінності в напрямках зовнішніх трудових міграцій чоловіків та жінок [5].

Основними видами діяльності українських працівників-мігрантів є будівництво (45%), діяльність домашніх господарств (18%), сільське господарство (11%), торгівля (9%) [6].

На Рис. 1 зображено міграційний рух українців, що оприлюднена Державною службою статистики України. За неофіційними даними кількість мігрантів зараз становить приблизно 1,7 млн. осіб [6].

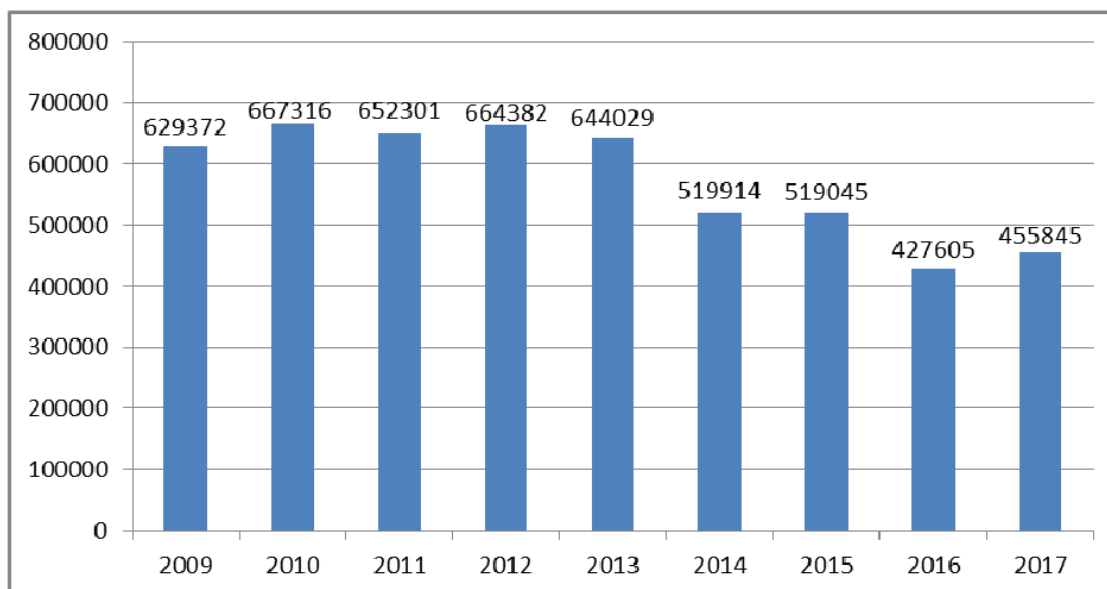

Рис 1 Міграційний рух українців протягом 2009-2017рр.

Основними причинами таких тенденцій можна виділити наступні:

1. Складне соціально-економічне становище (бідність, незабезпеченість робочими місцями, низький рівень реальної заробітної плати та нестабільність політичної та економічної ситуації) [1,с.87].

2. Значний розрив між рівнем розвитку України та інших країн світу (особливо це проявляється через нерівномірність процесу нагромадження капіталу в окремих країнах) [1,с.88].

3. Диференціація цін на аналогічні види товарів та послуг, зокрема, різниця між оплатою однорідної за кількісними і якісними показниками праці в різних країнах. В умовах зростаючих вимог до найманих працівників, та частина населення, яка отримала вищу освіту і ефективно застосовує свої знання у практичній діяльності, значно підвищує свою ціну на ринку праці. І тоді вони надають перевагу роботі за фахом в тих країнах, де заробітна плата буде в кілька разів вище [1,с.89].

4. Практична відсутність перспектив застосування своїх інтелектуальних, творчих здібностей у різних сферах господарства, а також ряд причин гуманітарного, культурного, екологічного, психологічного, правового порядку, які будуть посилюватися в міру вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку країн [1,с.90].

5. Існує суттєва незбалансованість між обсягами і структурою попиту на робочу силу молоді та обсягами і структурою її пропозиції. Гарантований ринок праці молоді нині занадто звужений і здійснюється в межах порівняно невеликої кількості виділених робочих місць. Велика частка молоді, яка не витримала конкурентної боротьби з представниками старших вікових поколінь, виштовхується на нерегульований ринок праці. Тому молодь знаходиться в значно гіршому становищі щодо соціального захисту від безробіття порівняно з іншими представниками робочої сили і значна її частина змушена виїжджати закордон [1,с.91].

Також негативно на вітчизняному ринку праці відображається світова фінансова криза, яка поглиблює всі існуючі проблеми.

Трудова міграція, як і безробіття, є природним процесом ринкових відносин. Однак Україна стала одним із основних трудових донорів для країн Західної Європи, тоді як ринок праці самої держави потребує фахівців практично у всіх галузях економіки [4,с.55-56].

Отже, міграція робочої сили закордон має для України, як правило, негативні наслідки, до яких належать:

- 1) втрата країною найбільш конкурентоздатної частини власних трудових ресурсів;
- 2) уповільнення темпів розвитку науково-технічного прогресу в зв'язку з чисельною інтелектуальною еміграцією українських вчених за кордон;
- 3) поширення випадків зловживань та обман громадян приватними агентствами з працевлаштування;
- 5) виникнення політичних та економічних претензій до нашої країни в зв'язку із збільшенням нелегальної трудової еміграції українців;
- 6) використання наших громадян за кордоном на низькокваліфікованих, важких роботах зі шкідливими умовами праці, наявність випадків їх дискримінації та експлуатації з боку місцевих роботодавців та ін. [2,с.94-97].

Проте, вплив міграційних процесів може і позитивно впливати на різні сфери господарювання:

1. Підвищення рівня кваліфікації, освоєння нових технологій, професій, систем організації виробництва трудових мігрантів. Останнім часом поширюється думка, що міграція сприяє розвитку економіки України. Проте це можливо при веденні ефективної політики щодо спрямування праці українців за кордоном на користь України.

2. Надходження в Україну додаткової іноземної валюти шляхом грошових переказів трудових емігрантів та інвестування коштів в економіку через створення спільних підприємств з іноземними засновниками.

3. Значно знижує рівень безробіття на українському ринку праці.

4. Сприяння інтеграції України до міжнародного ринку праці через міждержавний обмін робочою силою тощо.

Отже, на сучасному рівні розвитку нашої держави надзвичайно актуальним є питання щодо врегулювання міграційних процесів. Важливим є залучення іноземного інтелектуального капіталу, стимулювання повернення своїх співвітчизників і формування належної законодавчої бази для створення і розвитку інтелектуального капіталу на Україні, що сприятиме і загальному покращенню і прогресивному розвитку країни [4,с.32].

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишнеvsька О.А. Сучасна міжнародна трудова міграція та державна міграційна політика // Статистика України. – 2008. 120 с.

2. Зуй М.М. Особливості сучасних міграційних процесів // Формування ринкової економіки. К.: Збірник наукових праць, 2008. 97 с.
3. Малютін І.А. Трудова міграція з України: тенденції розвитку // Зовнішня торгівля, 2008. 102 с.
4. Наріжний С. Українська еміграція, 1942. 372 с.
5. www.ukrstat.gov.ua. – офіційний сайт Державного комітету статистики України.
6. Міграція в Україні цифри та факти, 2017 р [URL:http://iom.org.ua/sites/default/files/ukr_ff_f.pdf](http://iom.org.ua/sites/default/files/ukr_ff_f.pdf)

*Павицька Анастасія
Науковий керівник – доц. Григорук А. А.*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГУ В УКРАЇНІ

Актуальність даного питання полягає в тому, що у складних економічних умовах, що склалися, велика кількість українських підприємств зіткнулися із проблемою виживання. Кожне підприємство намагається знайти свій вихід із складної економічної ситуації. Одні намагаються почати випуск нового товару і активно його рекламують, інші скорочують свою діяльність на ринку чи закриваються, треті намагаються знизити затрати за рахунок скорочення чи невиплати заробітної плати персоналу і т.д. І тут простежується одна проблема – збереження старих методів управління підприємством, які ще збереглися за радянських часів.

Щоб вирішити поставлені проблеми, на підприємствах необхідно реформувати систему управління, створити ефективну організаційну структуру, яка б гнучко реагувала на постійні зміни на ринку. Найбільш точно відповідає даним вимогам маркетинг.

Маркетинг - система організації і управління виробничо-збутовою і торговою діяльністю підприємств, фірм, яка заснована на комплексному вивченні ринку [1, с. 73].

У сучасних умовах функція маркетингу стає основою діяльності підприємства. За допомогою маркетингу керівництво підприємства одержує необхідну інформацію про те, які вироби і чому хочуть купувати споживачі, про ціни, які споживачі готові заплатити, про те, у яких регіонах попит на дані вироби (послуги) найбільш високий, де збут продукції підприємства може принести найбільший прибуток. Таким чином, мета маркетингу полягає у вивченні потреб ринку в цілях максимального задоволення потреб споживачів і забезпечення умов отримання найбільшого прибутку підприємства від збуту виробленої ним продукції або надання послуг (виконання робіт) [2, с. 14].

Відомий вчений Пітер Друкер відзначав, що «завдання маркетингу полягає у зведенні до мінімуму зусиль зі збуту. Мета маркетингу - досягнення такого рівня знань і розуміння потреб клієнтів, при якому товари та послуги, які ви пропонуєте будуть повністю їм відповідати і самі себе продавати» [3, с. 4].

Маркетинг на сучасному етапі — це багатоаспектне поняття, багатопланове явище. Маркетинг розглядається як концепція, ринкова філософія бізнесу, самостійний вид підприємницької діяльності, одна з систем управління підприємством, стратегія і тактика мислення та дій суб'єктів ринкових відносин, одна з найдинамічніших сфер економічної діяльності, вид професійної діяльності, комплекс конкретних функцій, методологія ринкової діяльності, що визначає стратегію і тактику функціонування підприємства в умовах конкуренції, наука про ринок, ринкову діяльність, науково-прикладна дисципліна. Маркетинг базується на постійному та систематичному аналізі потреб ринку, який дозволяє підприємству розробити ефективні товарні та цінові стратегії, спрямовані на конкретні сегменти споживачів, що, в свою чергу, надає підприємству певних конкурентних переваг.

Однак на сьогодні поширюється твердження про кризу маркетингу, спричинену глобалізаційними процесами, посиленням конкуренції, прискоренням науково-технічного прогресу, зміною споживача, його поведінки та стилю життя, зниження ефективності традиційних маркетингових комунікацій та іншим. І це твердження має своє підкріплення. Світ змінився, змінилися умови та можливості маркетингової діяльності. Тепер система маркетингу повинна стати більш гнучкою і динамічною [6, с. 202].

Питанням сучасного розвитку маркетингу присвячено чимало праць відомих вітчизняних вчених, зокрема, Войчака, А.В., Близнюка, С.В., Балабанової, Л.В., Лилик, І.В. та інших. До

числа зарубіжних вчених, які приділяли увагу цьому пританню можна віднести Мескона, М., Девіса, К., Кілі, М., Дональдсона Т. та інших. Але систематизованих досліджень з питань сучасного розвитку маркетингу в Україні недостатньо, чим і зумовлена актуальність даної теми.

Мета дослідження полягає у виявленні сучасних аспектів розвитку маркетингу в Україні.

Сьогодні вік інформації та інформатизації призвів до того, що споживач став іншим. Зросла «ринкова грамотність» споживача і в той час знизилась ефективність традиційних видів маркетингових комунікацій. Зараз тільки 20 — 40% споживачів звертаються до реклами, щоб обрати товар [5, с. 124].

Інформацію про споживчі якості товарів покупці мають можливість отримати з незалежних джерел.

Рівень цін залишається проблемою номер один для більшості споживачів. Проте чіткого розподілу у купівлі тільки дорогих або тільки дешевих товарів вже немає. Багаті купують товари середнього цінового сегменту, а не дуже забезпечених може привабити щось із дорогих речей. Це найбільше зумовлено тим, що деякі категорії споживачів прагнуть підкреслити свій соціальний статус, показати, що він є на якомога більшому рівні. Цьому найчастіше підвержені підлітки, жінки, або люди, які тільки отримали високу посаду.

Виробникам стає все складніше досягти чіткої диференціації їхнього продукту, тому на перший план виходить емоційна привабливість. Кампанії з просування все частіше акцентують увагу не на споживацьких властивостях товарів, а на емоційному впливові на аудиторію.

В останні роки при зростанні витрат на маркетинг спостерігалось падіння ефективності маркетингових програм. Нові продукти скоріше невдалі, ніж успішні (80% нових споживчих товарів і 30% товарів для бізнесу не приносять прибутку). Як відзначають фахівці, більшого значення набула швидкість виходу нового продукту на ринок, а не дійсна потреба споживачів в ньому. Спостерігається також тенденція до зниження ефективності реклами. Одним із чинників цього став її настирливий характер. За оцінками фахівців, лише 10% людей позитивно ставляться до рекламних повідомлень. Зростає важливість точного знання свого споживача з використання методів зворотного зв'язку, зокрема тих, що пропонує Інтернет [4, с. 11].

Сучасний маркетинг повинен базуватися на швидкому, гнучкому плануванні нововведень, в центрі яких завжди повинен бути споживач. Нові продукти можуть створити нові ринки, а на існуючих ринках допомагають потіснити конкурентів. Якщо найчастіше пріоритети віддавалися мінімізації ризику виходу на ринок з новим продуктом, то на сьогодні пріоритети зміщуються у бік прискорення виходу на ринок, прагнення стати на ньому піонером, що, як правило, має більшу долю ринка. Втрати від пізнього виходу на ринок можуть суттєво перевищувати втрати від недостатньої ефективності нових продуктів [6, с. 203].

Маркетологи успішних американських підприємств підкреслюють важливість максимально точного знання свого споживача з використанням методів зворотного зв'язку, що відповідають вимогам підприємства [2, с. 27].

Рівень ефективності маркетингової діяльності необов'язково визначається результатами поточної діяльності. Висока ефективність, в першу чергу, повинна визначатись тим, що підприємство грамотно проводить маркетингову політику у стратегічному масштабі. Звідси впливає необхідність приділяти велику увагу проблемам росту бізнесу. В сучасних ринкових умовах рости менш ризиковано, ніж не рости [2, с. 7].

В сучасних умовах акцент в діяльності підприємств зміщується з виробництва та продажу продуктів на вибір цінностей, їх створення та передачу споживачам і, як результат, перехід на маркетинг, що спонукається споживачем.

У маркетингу, що спонукається продуктом, продукт зазвичай створюється для великої групи споживачів, часто використовується масовий маркетинг. Маркетингова діяльність швидше орієнтована на залучення нових споживачів, аніж на утримання існуючих. Хоча набагато легше зацікавити в новому товарі споживача, який є лояльним до певного підприємства, ніж залучити нових споживачів.

У маркетингу, що спонукається споживачем, у якості головного принципу організації діяльності підприємства розглядаються сегменти споживачів. Більше немає ринків для продуктів, які трішки подобаються всім, – є лише ринки для продуктів, які сильно подобаються комусь.

Таким чином, можна зробити висновки, що в українській практиці існує ряд негативних дій, які роблять переважно українські підприємці: хаотичне використання окремих елементів маркетингу, асоціювання маркетингу лише з рекламою, необґрунтоване застосування західних методик, нетворчий підхід до маркетингової діяльності, орієнтація на короткострокову перспективу, відсутність програм лояльності клієнтів, низький сервіс, відсутність гнучкості та незнання власних споживачів [5, с. 133].

У цілому спектр цих помилок створює враження про таку діяльність підприємств, яка спрямована лише на отримання якнайбільш високого прибутку не залежно від рівня задоволення та подальшої зацікавленості в їх товарах всього населення. Тому усі сили повинні йти на ліквідацію цих помилок, наприклад, шляхом застосування або впровадження методик ведення маркетингової політики підприємств зарубіжних розвинутих країн, приєднання нових молодих спеціалістів у цій сфері з творчим потенціалом та свіжими ідеями, глибокого вивчення потреб населення, сприяння розширенню дослідницьких робіт, посилення контролю за всією діяльністю і взагалі, як говорять, йти «в ногу з часом».

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова Г.П. Маркетинг: Вопросы и ответы //Агропромиздат., 1991.С. 159.
2. Близнюк С.В. Маркетинг в Україні: проблеми становлення та розвитку.,2009.С.400.
3. Геркавенко С.С. Маркетинг: Навч. посібник.,1996.С. 384.
4. Голубков Е.П. Современные тенденции развития маркетинга., 2004. №1.С. 3-18.
5. Хоменко П.Г. Сучасні тенденції розвитку маркетингу// Актуальні проблеми економіки., 2009.С.123-133.
6. Череп А.В., Аблицова, Т.С. Развитие современного маркетингу та вимоги до нього// Вісник Хмельницького національного університету.,2009. №1.С.202-205.

Котова Вікторія

Науковий керівник – доц. Костюк А. В.

ПОБУТ АМЕРИКАНСЬКИХ СОЛДАТ В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Запорука всестороннього вивчення історичних подій, на нашу думку, полягає у багатогалузевих дослідженнях. Історичні факти потрібно вивчати не лише як явище політичної історії, а і як подію локального значення, що відображає стан певного суспільства.

Зазвичай, військовий конфлікт розглядається як явище геополітичне. Нічого дивного в цьому немає, адже дійсно, війни спричиняють зміни території у державах, зникнення і появу нових державних утворень тощо. Військове протистояння може бути результатом тривалого дипломатичного процесу, кризи, вирішення якої не вдалось за столом перемовин.

Не є в цьому виключенням і Друга світова війна. Сучасна наука показує, що однією її дослідження є неповним, деякі важливі явища війни залишаються поза увагою науковців. Саме тому потрібно зосередитись на проблемах, котрі допомагають побачити війну з середини. Ми вважаємо, що такою проблемою є побут та повсякдення вояків у фронтових умовах. Приблизно формуючи образ вояка-фронтовика, можемо припустити, як виглядало ціле військо, чому воно мало такі бойові якості, а не інакші. В даному випадку побут та повсякдення виступають вирішальними чинниками, які впливають на бойові якості воїна на війні.

Метою статті є дослідити становлення та формування побуту американських солдат у Другій світовій війні. Реалізація окресленої мети виявляється у вирішенні наступних завдань: проаналізувати політику США щодо побутових умов солдатів, вивчити стан їхнього забезпечення. Оцінюючи проблему варто відзначити, що окремі аспекти побуту американських солдат простежуються у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед яких необхідно виділити такі: К. Бейкер [1], А. Кессельринг [3], Э. Фромм [7] та ін.

Декілька поколінь людей на планеті Земля не знають трагедії глобальної, тотальної війни. У масовій свідомості День перемоги у Другій світовій ототожнюється з 8 травня 1945 р. (Україна 2015 р. уперше офіційно теж відзначила цю дату), адже саме тоді набув чинності акт про безумовну капітуляцію німецьких збройних сил і завершилася тривала та кривава війна в Європі. У Росії перемога над фашизмом традиційно прив'язана до 9 травня 1945 р., коли радянські війська визволили Прагу. Закінчення ж власне Другої світової війни у світі відзначають 15 серпня, адже саме цього числа 70 років тому союзниця нацистської Німеччини – Японія оголосила про свою капітуляцію. Але історично коректною датою завершення Другої світової є день підписання акту про японську капітуляцію, тобто 2 вересня 1945 р., хоча через глибокі розбіжності в поглядах та оцінках відзначають цей день не всюди. Так, у Росії вважають, що «ювілей Перемоги належить борцям проти фашизму, тим, хто воював проти нацистської Німеччини, проти гітлерівського блоку. День завершення війни відзначають ті, хто хотів би прирівняти борців проти фашизму з колабораціоністами. Такі спроби, як правило, намагаються прикрити націоналістичними прапорами. На території колишнього СРСР ми бачили їх у Прибалтиці, на Західній Україні» [5, с. 15].

«На війні – як на війні» – за цим всеохоплюючим афоризмом приховуються різні прояви екзистенційного стану людини, яка внаслідок певних обставин упродовж певного часу перебуває між життям і смертю. Саме реальна небезпека й вірогідність смерті чи важкого каліцтва вирізняє статус військовослужбовця на фронті від усіх інших станів та професійних занять [2, с. 147]. Така ситуація формує специфічне ставлення до загальнолюдських цінностей, оточуючого середовища і речей, інших людей і бойових побратимів, противника. На війні швидко формується мікросоціум зі своєю системою пріоритетів, субординацією, традиціями, звичаями, забобонами, табу, неписаними законами, відносинами між його членами. Фронтowe повсякдення поміж боями – це особлива організація побуту, зорієнтована на життєзабезпечуючі елементи: харчування, обмундирування, охорону здоров'я, підтримання санітарно-гігієнічного стану, створення умов для відпочинку й дозвілля.

Головною умовою збереження життя солдата на передовій вважалося облаштування місця, яке він мав займати у бойових порядках. Команда «Окопатися!» (особливо взимку чи після довгого марш-кидка звучала як знуцання, однак її невиконання могло коштувати бійцю життя від випадкової кулі, артобстрілу, авіанальоту, снайпера) [8, с. 83]. Окопи, бліндажі, землянки та інші споруди слугували не тільки зручним місцем для ведення бою, а й переховування від куль та осколків на відпочинку.

Екстремальні умови змушували шукати будь-які засоби для укриття від небезпеки. Ветеран «Зимової війни» з Фінляндією Г. Гаращенко згадував, що в його 95-у дивізію прибувало молоде поповнення, яке розміщували на ночівлю в легких, непристосованих до суворих умов наметів. Новобранці звечора лягали і ...засинали навіки. «Замерзли й поранені, не дочекавшись медичної допомоги. Згодом від безвиході ми стали споруджувати укриття з тіл убитих однополчан. Утеплювали ці страшні шатри вовняні шинелі загиблих товаришів. Більше сховатися було ніде, бо, відступаючи, фіни висаджували в повітря, спалювали, руйнували все» [3, с. 149]. Взимку 1941–1942 рр. бійці викопували ями глибиною до пів-метра, клали на дно соснове гілля, кутались у плащ-намет по двоє і спали без будь-яких наслідків для здоров'я.

Досвід «Зимової війни» був врахований під час Великої Вітчизняної війни. За словами С. В. Засухіна, «видавалося нам обмундирування – вищий клас. Кальсьони, сорочка, тепла в'язана білизна, гімнастерки суконні, ватники (на груди і штани – ватники), валянки з теплими онучами, шапка-вушанка, рукавиці на хутрі – глибокі, з одним пальцем. Під вушанку одягалися шерстяні підшоломники – тільки очі одні було видно, і для роту маленький отвір. Всі мали білі маскхалати».

Літнє взуття й обмотки червоноармійців поступалися німецьким черевикам і чоботам. Однак у зимовий час солдати й офіцери Вермахту виявилися неготовими до суворих випробувань холодом.

Та все ж головним життєзабезпечуючим фактором для кожного бійця залишалося харчування. В різних радах військ воно мало небагато відмінностей, хіба-що авіатори та екіпажі морських надводних та підводних човнів одержували додатково до основного раціону якийсь додаток (овочі, фрукти, шоколад, молокопродукти тощо). За основу ми взяли офіційні

документи доби, що регламентували норми добового забезпечення солдатів Червоної армії, Вермахту, Японської імператорської армії та США. Звісно, прописані чиновниками норми далеко не завжди відповідали реальному забезпеченню вояків на передовій, в тому числі і через звичайні приписки та пропагандистську брехню, але приблизне уявлення про те, що їли бійці в окопах, складається [6, с. 655].

Варто зазначити, що норми всіх країн відповідали добовій потребі середньостатистичної людини в калоріях, але відчуття постійного голоду вояків зазвичай не залишало. Найпопулярнішим видом харчування американців під час Другої світової війни були сухпайки.

Основою одного із перших видів американського сухпайка став «Батончик Логана», що складався з шоколаду, цукру, вівсяної муки, масла какао, знежиреного сухого молока і штучного ароматизатора. Три таких батончики по 4 унції (113 г) були упаковані в алюмінієву фольгу і запечатані у вощений папір. Харчова цінність кожного такого батончика становила 600 калорій. Призначалися вони винятково для екстреного «перекусу», але ні в якому разі не для постійного харчування. Саме на основі цього батончику був створений «рятувальний», або «екстрений» польовий сухий пайок «Д» (Field Ration D). До 1942 року було випущено близько 10 мільйонів одиниць цього пайка [1, с. 60].

До 1939 року Лабораторія харчування випустила варіант сухого пайка для повсякденного харчування солдатів, на випадок неможливості забезпечення їжею з польової кухні. Це були м'ясні консерви різних видів, в круглих банках (спочатку були квадратні, але від них відмовилися) вагою по 16 унцій (340 г), так звані М-одиниці (M-units). У ході війни американські солдати щодня повинні були отримувати по три таких юніта – як правило, це були консервовані м'ясо з бобами, м'ясо смажене з овочами та м'ясо тушковане з овочами. До 1941 року в цей пайок додавали цукерки і так з'явився польовий пайок Ц (Field Ration C). Харчова цінність цього раціону харчування склала близько 4500 калорій, стільки ж складав радянський та німецький раціон.

Війна супроводжувалася ускладненням постачання, особливо коли взяти до уваги протяжність лінії фронту і тривалість бойових дій [4, с. 10]. Та існував ще один фактор, що негативно впливав на ситуацію. Хронічний дефіцит товарів першої необхідності та продуктів харчування в передвоєнні роки спричинив поширення крадіжок державного й колгоспного майна. Згодом це явище перекинулось і на діючу армію.

Якщо на передовій розкрадання мало місце в обмежених масштабах (за це могли відразу розстріляти), то в армійському тилу стало типовим засобом задоволення особистих потреб тих, хто мав доступ до матеріальних цінностей.

Невід'ємним атрибутом фронтового побуту стали «перекури». Навіть ті, хто до війни не палили, в армії бралися за цигарку. Нерідко, як згадують ветерани, це була єдина відрада в суворих бойових буднях, що допомагала пережити незгоди, втрати товаришів, утамувати біль дошкульних поразок.

В періоди позиційного етапу війни, заповнити час було дуже важко. Саме тому однією з головних проблем була елементарна нудьга, одноманітність, неможливість знайти достатньо доцільних занять для солдатської маси. «Як би ти знав товаришу, як набридло сидіти в окопах, не можеш дочекатися тої хвилини, коли дозволять іти на клятого німця». Боролися з нудьгою солдати по-різному. Часто влаштовували різні розваги, наприклад, вистави в окопах, концерти.

Крім нудьги, тривале перебування в одних і тих самих окопах та землянках, загострило проблеми пов'язані з санітарно-гігієнічними умовами. Окопи разом з людьми «обживали» супутні їм побутові «комахи-паразити». Життя ставало нестерпним. Це видно хоча б з одного солдатського листа в тил у Вітебську губернію, в якому є такі рядки: «Прошу Бога, щоби швидше вбили або десь пропасти чи захворіти, але нічого не бере. Воші заїли, скільки їх розвелось, щодня відро їх можна набрати» [3, с. 133]. Побутові умови під час Другої світової війни відігравали важливу роль у позиційний період війни. Будь-які незручності у фронтовому побуті негативно впливають на психологічний стан людей, а отже, і на боєздатність армії.

Отже, поданий зріз фронтового повсякдення, звісно, далеко не вичерпує всіх його проявів. Та навіть наведена проекція дає змогу скласти уявлення про армійський соціум як складний організм з власними писаними й неписаними законами функціонування,

суперечливим поєднанням колективних та особистих інтересів, груповими й індивідуальними стратегіями. Рефлексії учасників бойових дій з приводу матеріально-побутових умов існування є важливим джерелом для розуміння внутрішньої драматургії взаємин в армійському колективі поведінки, субординації, морально-психологічного та фізичного стану, інших чинників, що, врешті-решт, визначили боєздатність американських Збройних сил у період Другої світової війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бейкер К. Г. Система охраны психического здоровья в США. Вопросы психологии. 2016. № 6. С. 53–63.
2. Іванова Н. В. Міжнародна наукова конференція Актуальні проблеми історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. Український історичний журнал. 2015. № 6. С. 147–151.
3. Кессельринг А. Солдат до конца: Воспоминания. Москва, 2014. 490 с.
4. Коваль М. В. Друга світова війна та історична пам'ять. Український історичний журнал. 2017. № 3. С. 10.
5. Комосса Г.-Х. Немецкая карта: Тайная игра секретных служб: Бывший глава службы военной контрразведки рассказывает. Москва, 2019. С.15.
6. Мединский В.Р. Война: Мифы СССР: 1939–1945. Москва, 2017. С. 655.
7. Фромм Э. Бегство от свободы. М.: Прогресс, 2016. 280 с.
8. Wippermann W. Die deutschen und der Osten: Feindbild und Traumland. Darmstadt, 2017. S.83.

ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ

Бохенок Анна –Каріна

Науковий керівник – доц. Ороновська Л. Д.

ХОРОВА ШКОЛА АНАТОЛІЯ АВДІЄВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ХОРОВОЇ ТРАДИЦІЇ

В яскравому сузір'ї діячів української музичної культури другої половини ХХ – початку ХХІ століття вирізняється постать визначного хорового диригента і педагога Героя України, академіка Анатолія Авдієвського. Художній світогляд та музично виконавська естетика диригента отримали всебічне висвітлення в низці наукових праць відомих мистецтвознавців.

Художні пошуки та інновації Анатолія Авдієвського завжди викликали великий резонанс та інтерес в суспільстві і привертали пильну увагу мистецької наукової спільноти. Його унікальний художній та педагогічний досвід, наукові погляди набувають особливої вагомості в контексті розвитку сучасної системи диригентсько-хорової освіти, яка перебуває в стані пошуку нових педагогічних концепцій та інтеграцій в європейський та світовий соціокультурний простір.

Мета статті: дослідити особливість унікальної постаті Анатолія Авдієвського, як видатного композитора диригента, педагога та розкрити його хормейстерську майстерність на прикладі роботи з Національним академічним хоровим колективом імені Григорія Верьовки.

Хорова школа нашої держави, а саме різних представників цього виду діяльності(хормейстерів, керівників хорів, художніх керівників колективів) завжди притягала погляди науковців та дослідників цієї проблематики.

Одним із таких представників, який без перебільшення створив свою власну диригентсько-хорову школу - є «Титан української культури», - Анатолій Авдієвський. Багато років він керував легендарним колективом - Національним академічним хором імені Григорія Верьовки. В цьому колективі вся могутність та краса українського народу і його найбільшого багатства - народної пісні. Митець уміло поєднував духовні традиції народного мелосу із сучасним динамічним новаторством.

Самобутність мистецького обдарування Анатолія Авдієвського розкрилася з усією повнотою у тлумаченні кожної горизонтальної вокальної лінії у багатоголосній музичній тканині як довершеної самостійної мелодії, котра так органічно зливається з іншими в процесі єдиного звучання.

В мистецтві Анатолія Авдієвського як знакової постаті сучасної національної диригентсько-хорової школи, поєднуються пошанування до кращих художніх традицій з динамічним новаторством, надзвичайний природний дар щодо усвідомлення образності та індивідуальної сутності певного творчого зразка, які завжди стають джерелом неповторних виконавських інтерпретацій. [3].

Справжнім відкриттям для культурно-мистецької спільноти стала здійснена Анатолієм Авдієвським інтерпретація хорових творів Миколи Леонтовича, яка засвідчила про розширення виконавських обріїв колективу.

Можемо стверджувати, що високе звання Герой України, яким держава відзначила внесок Анатолія Авдієвського в українську культуру, – це звання за людський подвиг Анатолія Тимофійовича, саме за його самовіддану, натхненну працю. Під керівництвом видатного диригента Національний заслужений академічний хор імені Григорія Верьовки зумів у важкі роки економічних негараздів вистояти і зберегтися як самостійне художнє явище, в якому сконцентровані надбання музичної культури України від давнини до сучасності.

Феноменом творчості Маестро - є художній світогляд та музично-хорова естетика. Розширення репертуарних обріїв та збагачення системи музично-виражальних засобів обумовили еволюцію виконавського стилю Українського народного хору. Національна своєрідність мистецтва колективу виявляється найбільш яскраво в царині фольклорної, пісенно-хорової спадщини, яка була і залишається домінуючою лінією його функціонування в системі української музичної культури. До найважливіших пріоритетів хору відноситься також виконавське втілення хорової музики українських композиторів минулого і сучасності. [2].

Анатолій Авдієвський збагатив жанрову та стильову палітру колективу, уперше ввів до мистецького обігу широкий масив хорової літератури. Особливою заслугою видатного диригента є довершена інтерпретація тієї частини національного хорового надбання, яка через різноманітні ідеологічні доктрини в ХХ столітті була вилучена із культурномистецького процесу.

Яскраві концертні програми, створені колективом під керуванням видатного хорового диригента сучасності академіка Анатолія Авдієвського відзначаються глибиною та досконалістю художньо-виконавських концепцій, поєднують традиції і новаторство та віддзеркалюють світоглядні засади суспільства – на етапі його державотворення.

Хормейстерська діяльність Маестро: Творчість митця досить повно висвітлена в українському музикознавстві, проте особливості його хормейстерської подальшої роботи над розширенням звукового діапазону потребують більшого вивчення. Зазначено, що ідея синтезу народної та академічної манер співу мала послідовників у хоровому виконавстві, але найяскравіше її втілював А. Авдієвський. Колектив міг виконувати твори сучасних українських композиторів.

Обстоюючи свої творчі принципи, митець продемонстрував своєрідну творчу еволюцію колективу, який, починаючи від простих аранжувань українських народних пісень, досяг високого професійного рівня і здатності виконувати найкращі зразки світової хорової літератури [1].

А. Авдієвський продемонстрував своєрідну творчу еволюцію очолюваного ним колективу, який, починаючи від простих аранжувань українських народних пісень, досяг високого професійного рівня і здатності виконувати найкращі зразки світової хорової літератури.

Анатолій Авдієвський і його творче кредо: У 1965 колектив очолював Анатолій Авдієвський, при якому були створені блискучі програми українських народних пісень. Анатолій Тимофійович Авдієвський вперше ввів у народний хор жіночі академічні голоси, чим розширив його виконавські можливості. Його не задовольняло обмежене однорегістрове і однотемброве звучання жіночих голосів на зразок ансамблів і хорів окремих регіонів України (Полтавщини, Черкащини).

В 1971 році колективу було присвоєно почесне звання - Академічний.

У 1997 році хору було надано статус Національного. Репертуар хору сягає від автентичного фольклору до класичних обробок а-capella, творів сучасних композиторів; від вокально-хореографічних сцен, композицій, народних дійств до фольк-опери. Колективі стало доступним і підвладним те, що раніше в народному хорі здавалося неможливим.

Пів століття Анатолій Авдієвський очолював колектив. Митець став справжнім реформатором хорового співу, видатним хормейстером другої половини ХХ – початку ХХІ століття, лідером українського мистецтва, який завдяки своїй блискучій діяльності увійшов до когорти видатних митців сучасної світової культури.

Анатолій Тимофійович завжди прагнув до оновлення виконавських прийомів, розширення репертуару. Він не раз відзначав, що кожна народна пісня, залежно від жанру, регіону побутування, має свої темброво-вокальні барви, відчуття і відтворення яких ставало однією зі складових творчої роботи Маестро. Надзвичайна природна музикальність Анатолія Авдієвського допомагає віднайти в звучанні хорових вертикалей особнє внутрішнє емоційне наповнення: його акорди, по-особливому м'які й оксамитові, пронизані народними підголосками, випромінюють неповторне внутрішнє світло і зачаровують красою.

Анатолій Авдієвський – митець насправді сучасний. Він на диво органічно поєднує у творчості повагу до традицій із динамічним новаторством, яскраву народність з високим професіоналізмом.

Отже, Національний заслужений академічний хор імені Григорія Верьовки та його художній керівник Анатолій Авдієвський, упродовж багатьох десятиліть відкривають перед співвітчизниками безцінну музичну спадщину українського народу і здійснюють вагомий внесок у розвиток духовної культури. Маємо підстави зробити загальний висновок про те, що виконавський стиль Національного заслуженого академічного народного хору імені Григорія Верьовки на перетині XX – XXI століть є унікальним культурним феноменом, в якому сконцентровані найвищі художні досягнення нашого народу в царині пісенно-хорового, музично-інструментального та хореографічного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кречко М. М. Відкритий лист. Звернення до художнього керівника та головного диригента Українського народного хору // Музика. 1992. № 5. С. 13
2. Кречко М. М. Проблеми розвитку народних хорів як одного з видів самодіяльного мистецтва // Музика. 1982. № 4. С. 22.
3. Лашенко А. П. З історії київської хорової школи. Київ : Муз. Україна, 2007. 197 с. : іл.
4. Лашенко А.П. З історії київської хорової школи / А.П. Лашенко. – К.: Муз. Україна, 2007. – 200 с.: іл.
5. Мартинюк Т. / Наукове осмислення феномену хорової школи Антолія Авдієвського \ ДВНЗ Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди. - Україна, 2014.

Водяна Марія

Науковий керівник – доц. Ороновська А. Д.

АКАДЕМІЧНА МУЗИКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Сьогодні освіта й виховання реалізуються в основному завданні української національної школи: формуванні естетичних інтересів, вихованні духовної культури школярів, які повинні вміти творчо мислити, оцінювати різні життєві ситуації, відповідально ставитися до себе і результатів своєї праці.

Вивчення і трансформація цих інтересів на особистісному рівні становить чи не найскладнішу проблему в історії і практиці естетичного виховання. Адже інтерес виступає одним із важливих чинників формування свідомості людини, її моральних якостей, естетичних смаків.

Основою розробки педагогічних аспектів музичних інтересів стали наукові праці багатьох педагогів-дослідників (А. Болгарський, Б. Брилін, Н. Лисіна, Н. Морозова, С. Никитюк, Т. Плєсніна, Б. Теплов, Г. Тарасов та ін.).

Загальні питання про музичний інтерес висвітлено в дисертаційних дослідженнях таких авторів: О. Бурлина, О. Дем'янчук, М. Румер, А. Сохор, В. Цукерман, Г. Щукіна та ін. Вченими визначено, що інтерес до музики присутній в усіх процесах пізнання, основою якого є - мотивований інтерес.

Мета статті полягає у вивченні академічної музики як засобу формування музичних інтересів учнів.

Академічна музика – широкий термін, який вживається для визначення типу музики, що належить до писемної композиторської традиції та наслідує сформовані в XVII–XIX століттях музичні форми і жанри, інструментарій та традиції виконання.

Термін «академічна музика» використовується:

1. У значенні якісної оцінки (*лат. classicus* – зразковий): музика минулого, що витримала випробування часом та має аудиторію в сучасному суспільстві. Уже сьогодні як класичні сприймаються не тільки перлини «високого» музичного мистецтва, але й найкращі взірці розважальних жанрів минулого: наприклад, вершини французької та віденської оперети XIX – початку XX ст., вальси Йогана Штрауса тощо. Показовими в цьому сенсі є вислови «класики джазу», «класична естрада» та ін. У стійкій характеристиці Гайдна, Моцарта та Бетховена як віденських класиків також є і певна частка якісної оцінки їхньої творчості як фундаменту для подальшого розвитку музичної композиції. У музичних енциклопедіях таке тлумачення класичної музики, як правило, подається під гаслом «Музична класика» [3].

2. У вузько-історичному та музично-теоретичному сенсі: музика другої половини XVIII ст. – початку XIX ст., що традиційно співвідноситься з епохою класицизму. Історично класицизму в музиці передують епоха бароко, а наслідують – епоха романтизму. Центром становлення класичної музики стала Віденська класична школа, завдяки чому в музикознавстві закріпився також термін «віденський класицизм» [3].

Найхарактерніші риси цього періоду – прозорість і ясність, чітке членування музичної тканини на відносно короткі побудови, превалювання гомофонії (на відміну від барокової поліфонії). У творчості композиторів-класиків відбувається становлення класичного восьмитактового періоду, класичної гармонії, становлення сонатної форми та жанрів класичної симфонії, квартету, квінтету та інших жанрів, формується класичний склад симфонічного оркестру (див. також Мангеймська симфонічна школа). Найяскравіші представники цього напрямку – Йозеф Гайдн, Вольфганг Амадей Моцарт та Людвіг ван Бетховен. Західноєвропейське музикознавство до композиторів-класиків відносить також попередників віденської класичної школи – Крістофа Віллібарльда Глюка, К. Ф. Е. Баха, В. Ф. Баха. До епохи класицизму належать також італійські композитори Муціо Клементі, Луїджі Боккеріні, Луїджі Керубіні, Доменіко Чімароза, українські композитори Максим Березовський, Дмитро Бортнянський та Артем Ведель, польський композитор М. Огінський та інші. Перехідним етапом від класичної до романтичної музики вважається творчість Франца Шуберта [3].

3. У типологічному сенсі – т. зв. академічна музика, що наслідують передусім жанри (наприклад, соната, симфонія, опера і т. д.), принципи композиції (зокрема гармонії, форми, фактури тощо), інструментарій (переважно – інструменти симфонічного оркестру), а також традиції виконання, що формувалися в європейській музиці в XVII – поч. XX ст. У XX столітті окремі композитори-академісти (на початку століття – композитори Нововіденської школи, пізніше – авангардисти) вступають в конфлікт з музичною традицією, шукаючи нових форм музичної виразності, проте гострота таких конфліктів є проявом напруженого діалогу з академічною традицією, в той час, як іншим типам сучасної музики – від поп-музики до джазу такий діалог невластивий [3].

Розрізнення академічної та розважальної музики є відносно недавнім і до певної міри штучним. Власне будь-яка форма музики може належати до тієї чи іншої категорії. Такий поділ можна прослідкувати протягом всієї історії мистецтва, оскільки здавна існувала музика «для танцю і для слухання», або розважальна та обрядова, або серйозна, хоча й обидві мали прикладне значення. На різних етапах історії музичної культури ці категорії набували вагомішого чи меншого значення, однак завжди співіснували, часто відрізняючись ступенем складності форми. Розважальну музику характеризувала певна спонтанність і свобода, а академічна музика більше прив'язувалась до певних правил і підпорядковувалась панівним напрямкам. Сьогодні до розважальної музики відносять (джаз, поп, рок), в той час, як академічна наслідують форми класичної музики [1].

Провести чітку межу між академічною та неакадемічною музикою не завжди можливо – ті чи інші поєднання надбань різних типів музики характерні багатьом музикантам XX ст., як-то Ендрю Ллойд Уеберу, частково українським композиторам Івану Карабицю та Олександрю Костіну та іншим.

Яскравим прикладом синтезу академічного жанру та неакадемічного музичного тематизму і традицій виконання став жанр рок-опери, що з'явився в кінці 1960-х років. Своєрідне засвоєння атональності, сонористики, та інших цікавих надбань академічного авангарду демонструють окремі джазові музиканти, як наприклад, Amy Denio. На межі різних типів музики баланують деякі стилі електронної музики. Попри це, розгляд академічних та неакадемічних музичних жанрів в одному культурологічному та мистецтвознавчому просторі, як серед спеціалістів, так і серед пересічних слухачів поки що виглядає проблематичним [1].

Хронологічна класифікація академічної музики аналогічна літературній. Ця класифікація базується не тільки на стильових рисах музики різних епох, але також за її метою, роллю та місцем її творця-композитора.

Поняття «музичний інтерес» лежить на перетині психологічної мистецтвознавчої та педагогічної наук. Для того, щоб точніше дослідити це явище, для початку охарактеризуємо поняття, які його складають – «інтерес», з точки зору психологічної науки, та його означення «музичний» з точки зору мистецтвознавства та музичної педагогіки.

Інтерес - форма емоційного вияву пізнавальної потреби, що забезпечує скерованість особистості на глибше пізнання дійсності і нових явищ.

Усвідомлювані мотиви - це мотиви, у яких усвідомлюється причина, що є основою вибору дій і вчинків людини, до усвідомлюваних мотивів відносяться інтереси, переконання, прагнення. Основу естетичного, художнього і музичного інтересів складають емоційні процеси, які дають людині естетично неповторну індивідуальну насолоду. Будучи за своєю природою загальнолюдськими, ці інтереси мають яскраво виражений вольовий компонент, активно спрямований на предмет своєї дії.

Процес сприйняття естетичних явищ відбувається через образну уяву і становить для особистості емоційно-оцінну значущість. Згідно із принципом предметної класифікації – музичний інтерес належить до «сімейства» духовного інтересу, до «роду» естетичних інтересів і «виду» художніх інтересів. Однак, крім спільних характеристик, ці інтереси мають суттєву відмінність. Музичний інтерес виступає водночас органічною частиною художнього інтересу, а художній – естетичного. Естетичний інтерес спрямований на засвоєння прекрасного у навколишній дійсності та в мистецтві, художній – на художню діяльність у різноманітних видах мистецтва, музичний – на об'єкти і явища в музичному мистецтві [4].

Особливість інтересу учнів до музики міститься саме у почуттєвому сприйнятті музики. Відомо, що почуттєве сприйняття музики пов'язане з відповідними емоціями, а не з поняттєвою інформацією. Цілеспрямований розвиток емоцій учня може сприяти неусвідомленій музичній потреби, яка виявляється як реакція на емоційно неусвідомлену привабливість музики. Інтерес до музики у плані чуттєвого пізнання нерозривно пов'язаний з мисленням, має мотиваційну спрямованість, супроводжується емоційним відгуком. Він включає процеси порівняння, співвіднесення певного музичного твору з типовими еталонами, які зберігаються в пам'яті. Добре знайомі музичні твори сприймаються на стереотипній основі, швидко й упевнено (як легко впізнають букви). Знайомі музичні твори сприймаються відразу (симультанно), малознайомі – структурно розгорнуто, поетапно (суктесивно). Музика із самого початку охоплює значну сферу психіки учня та викликає суб'єктивну оцінку певної якості музики і тільки потім спрямовується в аналітичну, інтерпретуючу культурну сферу здібностей і смаків [2].

Саме усвідомлення музичної потреби виступає у вигляді музичного інтересу, який стає спонукальним фактором до подальшої музичної діяльності. Тому збагачення музичного досвіду, накопичення музичних вражень від творів, близьких учням за змістом, має бути різноманітним за тематикою і жанрами.

Проаналізувавши змістове наповнення програми «Музичне мистецтво» під авторством Л.А. Кондратової, можемо констатувати, що у тематиці уроків досить часто планується вивчення академічної музики, зокрема відокремлюються поняття академічна, народна та аматорська музика. Окремими темами вивчаються жанри, які властиві академічній музиці це: соната, симфонія, концерт, опера та інші. У змістовому наповненні уроків за програмою, заплановано вивчення кращих зразків академічної музики, пропонуються цікаві методи, які розвивають інтерес до академічної музики, а саме метод - проектів. На кожен тему уроку є відповідний проект, який виконують діти за допомогою учителя, або самостійно. Пропонуються цікаві прийоми роботи з дітьми зокрема, робота в групах, творчі завдання, ведення музичного словника.

Але, на мою думку, для того щоб у дітей формувалася стійкий інтерес до академічної музики цього не достатньо. Хоча на уроках діти слухають багато академічної музики, але, на жаль це не є достатньо ефективним, тому що ця музика подається у записах, без «живого звучання» (виконавської демонстрації, показу). Саме тому для школярів потрібно частіше влаштовувати творчі заходи, запрошувати академічних виконавців у школи, організувати відвідування концертів у залах філармонії, театрах тощо .

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко А. До проблеми термінології у класифікації популярної музики за жанрами, стилями та напрямками. [Текст] Режим доступу: https://aib.at.ua/publ/do_problemi_terminologiji_u_klasifikaciji_populjarnoji_muziki_za_zhanrami Stilja_mi_ta_naprjankami/.
2. Дем'янчук О.М. Формування музично-естетичних інтересів учнів загальноосвітньої школи: дис. ... д-ра пед. наук / О.М. Дем'янчук. – К., 1995. – 368 с.

3. Музыка епохи класицизму або музика класицизму – академічна музика XVII–XVIII століття. / Вікіпедія. [Текст] Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
4. Якименко С.І., Естетичний інтерес як педагогічна проблема інтегрованої технології. / [Текст] Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7598/97/>.

Денисюк Софія

Науковий керівник – доц. Ороновська А. Д.

ТРАНСКРИПЦІЇ В СКРИПКОВІЙ ТВОРЧОСТІ ФРІЦА КРЕЙСЛЕРА

*«Для мене музика – це довершена філософія життя.
Те, що я можу сказати в музиці,*

*є частинкою мого глибинного внутрішнього ества, яке я ніколи не зможу виразити у
словах.»*

Фріц Крейслер

Транскрипція – отримала велике розповсюдження у XIX столітті в часи розквіту віртуозності легендарних композиторів, таких, як Н. Паганіні, Г. Венявського, Г. Ернста, К. Ліпінського, А. В'єтана, І. Мошелеса, Й.Н. Гуммеля, С. Тальберга, Ф. Ліста та ін. Проте, якщо роботи попередників в цьому жанрі були в більшості лише простими аранжуванням, то транскрипції Ф. Крейслера стали справжніми творчими обробками, де він зумів вкласти частинку своєї яскравої артистичної індивідуальності.

В музичну історію Ф. Крейслер увійшов, як майстер поетичного звучання, віртуоз-колорист та митець, що сприяв формуванню особливого виконавчого стилю, а також збагатив скрипкову гру новими виразовими і технічними прийомами. Композитор ніколи не вправлявся на скрипці в звичному сенсі цього слова, не вважав за потрібне «розігруватися» перед виступом. На його думку, займатися на інструменті необхідно лише в тій мірі, в якій необхідно, щоб руки знаходились в хорошому стані. Занадто велика кількість чисто технічної роботи завжди стомлювала його і погано впливала на фантазію і творчість зокрема. Він вважав, що для концертуючого скрипаля, який виступає мало не щодня, технічна сторона гри не може бути всепоглинаючою. На думку Ф. Крейслера, важливо залишатися розумово і фізично свіжим, а також перебувати в потрібному настрої для виступу: «Щирість і сама особливість виконавця є першими і найголовнішими основами. Технічна підготовка є щось таке, що саме собою розуміється. Занадто велика підготовка рук часто веде до технічних перебільшень і спокушає виконавця непотрібним чином підкреслювати її. Для мене техніка – щось внутрішнє, а не підготовка рук» [2 с. 352].

Метою статті є розглянути використання форми транскрипції у скрипковій творчості Ф. Крейслера та її актуальність в сучасному виконавстві.

У XX столітті особливе місце займають твори де використовується «музичні цитати» або ж розвиваються «чужі теми». Ці віяння не були принципово новими, ще у середньовіччі в епоху бароко існувало мистецтво музичного перекладу з одного інструменту на інший, існували *missa ragodia*, чи клавирні концерти Й.С. Баха - А. Вівальді, де за основу брались чужі теми. В епоху бароко практика роботи з запозиченими мелодіями була дуже поширеною, оскільки свідчила про обізнаність автора у досягнення своїх колег чи попередників. Однак, у XIX столітті цей жанр набув особливої популярності. Термін «транскрипція» вперше запровадив Ф. Ліст. Транскрипція – це акт співтворчості виконавця з композитором, який відтворює контекст першоджерела, його драматургічні та стилістичні особливості. Широку популярність цей жанр отримав разом з піднесенням віртуозного інструментального виконавства у XIX столітті.

Транскрипція є однією з форм виконавської творчості, що відтворює художньо-естетичні погляди музиканта і композиторську уяву. Стиль транскрипції, як правило, залежить від естетичних засад епохи, країни, школи і світосприйняття самого композитора. Від міри авторської корекції оригіналу, транскрипція може виступати, як переклад, художня обробка, аранжування, парафраза, фантазія. Складність ідентифікації цих різновидів полягає у тому, що кожен з музикознавців вкладає у ці терміни свій сенс, а також у неповторності кожного музичного зразка. Однак, поруч із цим, індивідуальний характер транскрипції є закономірним,

бо її об'єкт – реально існуючий твір, що має авторство і спеціально не передбачає свого перегляду. Тому «транскриптор» у своїй обробці не маючи жодних штампів, сам встановлює правила переробки, у кожному випадку виробляючи їх самостійно. Саме це встановлює для транскрипції індивідуально-стильовий аспект, який поширюється як на оригінал, так і на його версію [3 с. 312].

Скрипкові транскрипції Фріца Крейсlera – це свого роду переклад на мову звуків різних людських переживань, вічних прагнень, кохання, розчарування і надій. Вони сповнені мелодичною красою, романтичною пристрасстю, яскравим національним забарвленням та продовжують приносити радість і насолоду слухачу. Якщо роботи його попередників в цьому жанрі були в більшості лише простим аранжуванням, то транскрипції цього композитора стали справжніми творчими обробками, де він зумів вкласти частку своєї яскравої артистичної індивідуальності. Транскрипція не була чимось принципово новим у скрипковому жанрі, під цим поняттям зазвичай прийнято розуміти переклад чи обробку оригінального музичного твору для іншого інструменту, голосу, інструментального або вокального ансамблю. Проте, роботи Ф. Крейсlera в жанрі транскрипції ми розглядаємо в більш широкому значенні, як художнє явище в галузі музичного виконавства. В цьому розумінні функцію транскрипції в музичному мистецтві можна порівняти з художнім перекладом в поезії. Заслуга Фріца Крейсlera в тому, що своїми роботами в цьому жанрі він збагатив концертний репертуар скрипалів багатьма цікавими і неповторними творами.

Перші роботи Фріца Крейсlera в цьому жанрі належать юнацьким рокам. Він значно розширив межі переробки оригіналу та переглянув право транскриптора на власний стиль, як співавтор та інтерпретатора.

В 1933 році настає новий етап в транскрипційній діяльності композитора. В той час він був змушений через сталі антифашистські переконання виїхати спочатку у Францію, а потім в Америку. Він активно працює над новими обробками і включає їх у свої концерти. До його творчого доробку належать 55 творів і понад 80 транскрипцій і обробок різних концертів та п'єс. Будучи майстерним композитором, він створював свої виконавські варіанти, в яких сходять до піднесеного переказу інструментальними виразовими засобами ХХ ст. та музики різних епох.

Один з найбільш переконливих прикладів такої транскрипції є «П'ятдесят варіацій на тему Гавота А. Кореллі», який Ф. Крейсler трансформує в яскраву мініатюру «Варіації на тему Кореллі». Композитор укрупнює тему гавота, відходячи від її оригінальної дрібності, забирає повтори тих самих звуків. Все це композитор робить аби позбутися статичності і наповнити мелодію рухом.

Таким чином, тема стає більш вагомою, виразною та динамічною.

Allegro

Tempo I

Транскриптор створює три варіації замість п'ятдесяти, як це є в оригіналі. Тема проходить в темпі **Allegro ma non troppo**. Перша варіація (на відміну від двох наступних) побудована шляхом імітації ритмічного малюнка п'ятнадцятої варіації Дж. Тартіні, викладена у характерному вигляді розкладених тризвуків (цей прийом часто зустрічається в Concerto grosso і сонатах), варіація проходить в темпі **Poco meno mosso**.

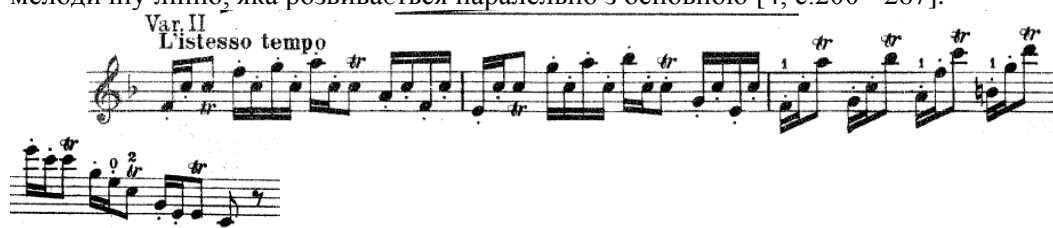
Var. I

poco meno mosso simile

Дві інші варіації – написані ним самим. У другій варіації (**L'istesso tempo**) композитор прикрашає вісімку треллю, а шістнадцятки виписані ефектним спікато. Цікавим є той факт, що

за рахунок трелі транскриптор підкреслює слабку долю, створюючи таким чином особливу мелодичну лінію, яка розвивається паралельно з основною [4, с.200 - 267].

Отже, в обох цих варіаціях ми можемо простежити своєрідну приховану поліфонію. В першій варіації композитор ховає мелодичну лінію в сильні доли на початку квартолі, у другій варіації навпаки випишує її на слабкі доли, однак, підкреслює яскравими трелями.

Третя варіація написана в аналогічному з другою варіацією темпі, має акордову фактуру, яка сприяє величавому характеру.

Такий фанфарний виклад поєднує у собі чергову розробку головної теми та частково виконує функцію коди. Третя варіація стає емоційною кульмінацією усього твору. Таке композиторське рішення обумовлене бажанням створити арку між проведенням теми на початку і в кінці твору. Саме тому ефектною акордовою фактурою композитор збагачує не фінальне проведення теми, а третю варіацію.

Завдяки цьому, «Варіації» перетворюються у лаконічний, змістовний, завершений твір [6, с. 45-65].

Для оновлених транскрипцій Ф. Крейсlera характерні справжня скрипковість, барвистість, соковитість і пікантність гармонічного оформлення партії фортепіано. Композитор створює нові деталі, що вносять в оригінал неповторну своєрідність, надаючи своїм творам нового мелодійного, гармонічного і ритмічного змісту. Варто зазначити, що за своїм художнім значенням, його транскрипції є далеко не рівноцінними, як з точки зору відбору музичного матеріалу, так, і щодо прийомів транскриптування.

Транскрипції, переклади і авторські обробки Ф. Крейсlera високо оцінили не лише його слухачі, але і професійні критики. Одразу згадуються слова Л. Ауера: «Фріц Крейсler опублікував свої чудові аранжування старих композиторів, а також деякі твори Паганіні; за ним прослїдували М. Ельман, С. Цимбаліст та інші [1, с. 278].

Розглядаючи транскрипції і переклади Фріца Крейсlera, як одну з найяскравіших моделей перетворення жанру в першій половині ХХ століття, варто звернути увагу на те, що вони відобразили дуже характерні тенденції на тлі естетико-стильових пошуків свого часу. З одного боку, Крейсler закономірно виступає як спадкоємець романтичних традицій і виразний постромантичний виконавець, з іншого ж – як представник модерного мислення в тому сенсі, в якому видозмінюються духовні пріоритети в час після Першої світової війни. Апелювання до давньої музики, впровадження багатьох забутих імен композиторів ХVІІ – ХVІІІ ст. (насамперед А. Вівальді) та активний концертний графік в більшій мірі компенсував все більшу зацікавленість сучасними академічними опусами.

Узагальнюючи особливості сприйняття і поширення жанру перекладу з музики ХХ століття, варто звернути особливу увагу на умови його функціонування, тобто на контекст. Адже, саме музично-історичний контекст визначає провідну роль в музичному пласті. Такий виключно музичний контекст створює характерні часові установки на сприйняття різних творів. Це пов'язано, в першу чергу, з слуховим вихованням публіки [5, с. 30].

Підсумовуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що - Фріц Крейслер був митець, концертує скрипаль і артист у найширшому значенні цього слова. Створюючи свої транскрипції, містифікації та обробки авторських творів, він з однієї сторони йшов за смаками публіки, а з іншої втілював свій композиторський потенціал. Будучи добре освіченою людиною мистецтва, він дуже точно відчув, що саме потрібно слухачеві. Якщо поглянути на постать Фріца Крейслера зараз, ми помічаємо, що він не просто йшов у ногу зі своїм часом, а навіть випереджував його.

Отже, не дивлячись на епоху і на зміну музичних смаків публіки, слухачам завжди залишається цікавим симбіоз відомого, класичного і високого з цікавим і новим. Фріц Крейслер вже тоді зрозумів цей рецепт успіху [7].

Композиторська та виконавська творчість Фріца Крейслера мала історичне значення для скрипкового мистецтва, його багаточисленні містифікації, обробки авторських творів і транскрипції – поклали початок інтенсивному оновленню концертного репертуару скрипалів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ауер Л. Моя школа гри на скрипці / Л.Ауер. - М. Музика, 1965. - 278 с.
2. Коган Г. Вибрані статті / Г.Коган - Вип. 2. - М.: Сов. Композитор, 1972. – 352с.
3. Лобанова М. Музичний стиль і жанр: історія і сучасність / М. Лобанова - М.: Радянський композитор, 1990. - 312 с.
4. Наливайко Д. Мистецтво: напрями, течії, стилі / Д. Наливайко - К.: Мистецтво, 1985. - 285 с.
5. Пилатюк Н.І. Жанр скрипкового переказу в Суспільно-культурному контексті XVII–XX ст. / Дипломна магістерська робота / Львів, 2009. - с. 35-51.
6. Сирватка Ю. О. «Скрипкові транскрипції та обробка композицій у творчості Фріца Крейслера» / Дипломна магістерська робота м. Львів 2016. – 65 с.
7. Kreisler, Fritz. Liebesleid. In The Fritz Kreisler Collection: Original Compositions / Transcriptions/Cadenzas for Violin and Piano. Foreword by Yehudi Menuhin. New York: Carl Fischer, 1990.

Атаманчук Елеонора

Науковий керівник – доц. Палій Н.В.

МУЗИКА В ЖИТТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

*Бажаю так скінчити я свій шлях,
Як починала: з співом на устах!
Леся Українка*

Кожний вид мистецтва прекрасний по-своєму, а їх поєднання здатне глибоко вражати нашу душу, викликати емоційний сплеск. Література і музика завжди йшли поруч. Це дві галузі культурного життя народу, між якими існує взаємопроникнення.

Творчість геніальної української поетеси Лесі Українки тісно пов'язана з музикою, з піснею. Вона, як відомо, пристрасно любила музику, чудово грала на фортепіано, завзято використовувала в своїх творах різноманітні музичні образи для повноцінного зображення життя та утвердження реалістичного мистецтва. Так, у віршах циклу «Сім струн» створила уявний звукоряд, а головний герой її драми «Лісова пісня» має неабиякий хист до музики [6, с.44-47, 136-215]. Леся чудово грала на фортепіано, глибоко розуміла музику, співпрацювала з Миколою Лисенком, записувала мелодії народних пісень [5, с.35, 385].

У житті поетеси важливе значення завжди мали дві великі музичні сфери, що органічно поєднувалися: класична музика і народне мистецтво. З дитинства вона кохалася в стихії народної поезії, сама записувала народні пісні.

Актуальність даної теми зумовлена зверненням до творчої постаті Лесі України, яка щорічно вшановується громадськістю. Численні покоління української молоді відкривають усе нові сторінки життя та творчості геніальної української поетеси.

Мета статті – окреслити роль музики у формуванні творчої особистості Лесі Українки.

Музичний дар Лесі Українки, що так яскраво проявив себе в шатах поетичного слова, був підкріплений ґрунтовною музичною освітою. Сім'я Косачів створила всі умови, щоб діти у родині оволоділи музичною грамотою. Коли Лесі виповнилося 5 років, батьки купили для неї

фортепіано. А в дев'ятилітньому віці, в Луцьку, дівчинка почала брати лекції з музики. Її першою вчителькою була батькова сестра Олександра. Згодом Леся Українка продовжила вдосконалювати свою гру на фортепіано в Києві під керівництвом Ольги Деконор, першої дружини Миколи Лисенка [5, с.48].

Про вправність Лесі України у грі на фортепіано може свідчити її репертуарний список.

Серед творів – Ф.Ліст, Ф. Шопен, Ф. Шуберт. У своїх спогадах Нестор Гамбарашвілі зазначав, що «дуже добре грала сюїту «Пер Гюнт», яка тоді щойно з'явилася» (Едвард Гріг сюїта «Пер Гюнт») [4, с. 113].

Важливо, що Леся Українка охоче імпровізувала за фортепіано. Її сестра (Ольга Косач) зазначала, що «якби не хвороба, і коли б Леся набула потрібних теоретичних знань, то з неї би був кращий композитор, а ніж піаніст» [3, с. 3]. Леся Українка була в дружніх стосунках із засновником класичної української музики – Миколою Лисенком, а ,отже, жодний його твір не проходив повз її увагу. Композитор поклав на музику переклади Лесі Українки з поезії Г. Гейне. Як зазначає Остап Лисенко, «Леся надзвичайно раділа, коли їй довелось почути свої переклади в співі. А потім вона виучувала їх напам'ять» [4, с. 113].

Попри усе захоплення поетеси до фортепіано, ця любов мала трагічне завершення. Загальновідомим є відверте зізнання Л. Українки: «Мені часом здається, що з мене вийшов би далеко кращий музикант, ніж поет, та тільки біда, що натура утяла мені кепський жарт» [3, с. 3]. Тим «жартом» була хвороба, через яку Леся припинила систематичні заняття музикою. Свій біль розлуки з улюбленим інструментом поетеса вилила в елегії «До мого фортепіано» [6, с.30]. Побувавши в 1891 році в Євпаторії, Леся пише листа до матері: «Ах, який жаль, що тут у мене ніякого інструменту нема! Без музики просто хоч вішайся» [4, с. 98]. Саме із листів Лесі Українки до молодшої сестри Ольги ми дізнаємося про любов поетеси і до органної музики [4, с. 100].

Під час лікування у Відні Леся Українка разом із своєю матір'ю, відвідували студентське земляцьке товариство «Січ». Цікавим є той факт, що на один місяць студенти позичили фортепіано для поетеси й «галичани щодня співали під акомпанемент Лесі Українки» [5, с. 73].

Під впливом музики з'являються відомі вірші поетеси: «На давній мотив», «Ноктюрн», «Романс» та інші. Деякі навіть мають у підзаголовках позначення музичних темпів: «Хотіла б я уплисти за водою» (*Adagio pensieroso*), «Ні! Я покорити її не здолаю» (*Presto appassionato*), «Місяць ясенький» (*Allegro*).

Крізь усе життя пронесла Леся Українка любов до народної пісні. Вона була палко відданою українській музичній культурі. У дитячі роки чарівні пісні Волині та Полтавщини, які чула на народних святах та у колі сім'ї, формували естетичні смаки майбутньої поетеси. Любов до музики не обмежувалася виконавською майстерністю. Поряд з цим Леся Українка записувала народнопісенну творчість для майбутніх поколінь, цікавилася збиранням українського фольклору. Ще в дитинстві вона твердо сказала: «А я, як підросту, пісні складатиму, а ще від людей старих збиратиму, щоб не забули їх» [1, с. 32]. Зокрема перший фольклористичний досвід Лесі Українки відображений у збірці колодяжненських пісень, записаних разом з сестрою Ольгою.

Важливо, що Леся Українка відповідально ставилася до запису українських народних пісень. Вона нотувала усі мотиви, адже по них можна було визначити наскільки пісня є автентичною. «Записати пісню без мотиву – значить зробити тільки половину справи» [4, с. 99]. Намагалася записати кожен почуту пісню в оригінальному варіанті, без музично-ритмічної теорії, а лише так, як чула у співі. Особливу увагу звертала на фонографічну достатність, особливості вимови та модуляції мотивів.

Нерідко у своїй художній творчості Леся Українка зверталася до свого дядька Михайла Драгоманова – українського вченого, публіциста, фольклориста. У своїх листах вона просила вказати етнографічні методи та способи запису народних пісень. Її цікавили практичні поради більше, а ніж проста полеміка: «Не знаю методу такого, як слід, а літератури про сю річ зовсім не знаю» [6, с. 38].

Через хворобу Леся Українка не завжди мала змогу виходити з дому. Саме тому із записом народних пісень їй допомагала знайома юначка Варка (Варвара Дмитрук). Дівчина вчилася від старших людей пісень і наспівувала їх Лесі. За чотири місяці етнографічної роботи поетеса зібрала півтора ста обрядових пісень [4, с. 98].

Мелодичні лінії народних пісень Леся Українка записувала не із виконання голосом, а за допомогою інструмента. Це спричинило додаткові труднощі, що зумовило звернутися до співпраці з кваліфікованими музикантами. Часто зібрані пісні Леся наспівувала Миколі Лисенку, задовольняючи свої нахили до музики [3, с. 5].

Спільні систематичні збирання українських народних пісень Леся Українка проводила зі своїм чоловіком Климентом Квіткою від початку їх одруження. Їхнє співробітництво почалося записом однієї з улюблених пісень поетки «Ой на горі пшениченька». Перше видання пісень з нотами датується 1902 роком [3, с. 5].

К. Квітка зазначав, що записувані пісні Леся перейняла від людей з Волині, а деякі від матері. Більшість мелодій поетеса почула ще в ранньому дитинстві і тримала їх в пам'яті багато років [4, с. 103]. Працюючи над збіркою танцювальних народних пісень, Леся листувалася з Іваном Франком. Поетеса разом з чоловіком за власні кошти організувала етнографічну експедицію в Полтавщину для запису народних дум за допомогою фонографа. Водночас їй вдалося записати й бандурний акомпанемент до дум. Видання збірки «Мелодії українських народних дум» пов'язане з ім'ям фольклориста, музикознавця та композитора Філарета Колесси, який зазначив, що збереження творів народної поезії і музики – це важлива частина діяльності Лесі Українки [7, с. 119].

Впродовж багатьох років подружжя працювало над виданням великого збірника народних пісень. Нажаль, цю книгу К. Квітка зумів видати лише після смерті дружини під назвою «Народні мелодії з голосу Лесі Українки» до якої увійшли 225 пісень. «Її життєва праця, почавшись з народної пісні і відбігши потім дуже далеко, скінчилася народною піснею», - написав у передмові до книги Климент Квітка про дружину Лесю [5, с. 509].

З метою популяризації творчості Лесі українки серед підростаючого покоління уже 6 рік поспіль відбувається Всеукраїнський конкурс учнівської та студентської творчості «Змагаємось за нове життя!», присвячений Лесі Українці імені Марії Фішер-Слиж (1922 - 2012 рр.) члена Наукового товариства імені Шевченка у США. Цей конкурс проходить у містах Полтава та Чернівці. Конкурс сприяє глибокому ознайомленню із спадщиною великої поетеси Лесі Українки та проводиться за номінаціями: «декламація», «інсценізація», «твір», «науково-пошукова робота», «малюнок», «аудіовізуальний твір», «вокал» [2].

Автор даної статті Атаманчук Елеонора безпосередньо приймала участь у конкурсі декілька років поспіль у різних номінаціях (вокал, декламування та інсценування). У 2018 році було представлено авторську пісню «Пам'яті Лесі Українки» під власний супровід фортепіано та скрипки. Партію скрипки виконувала моя мама – Атаманчук Лілія Богданівна, вчитель музичного мистецтва Тернопільської ЗОШ І-ІІІ ст. № 25, випускниця музично-педагогічного факультету (2000 р.) Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Ця авторська пісня принесла перемогу у номінації «Вокал». У 2019 році наполегливість та любов до творчості української поетеси допомогли знову здобути перемогу у даній номінації та можливість виступати на гала-концерті у Чернівецькій обласній філармонії імені Дмитра Гнатюка. Виконувалася пісня-романс «Нічка тиха і темна була» на слова Лесі Українки та музику Петра Гайдамаки (викладач з вокалу Народна артистка України – Наталія Лемішка, концертмейстер – Світлана Миськів). На цьому конкурсі я представляла факультет мистецтв ТНПУ імені Володимира Гнатюка.

Іл. 1. Логотип Всеукраїнського конкурсу «Змагаємось за нове життя!»

Іл. 2. Диплом І-го ступеня Атаманчук Елеонори Богдани за перемогу у номінації «Вокал», 2019 р.

У 2020 році конкурс «Змагаємось за нове життя!» традиційно проводився у лютому-березні, де приймала участь і нагороджена дипломом І-го ступеня у номінації «Інсценізація» у складі тріо. Було представлено авторську театралізовану композицію «Із співом на устах», написану на основі творів поетеси.

Таким чином, художнє обдарування Лесі Українки яскраво проявилось завдяки музичній підготовці та освіті, спілкуванню з видатними тогочасними композиторами, музикознавцями та фольклористами. Народні пісні безпосередньо відобразилися у віршах та драмах поетеси. Ім'я Лесі Українки буде завжди пов'язане з піснею, якою вона так хотіла стати. Про це свідчить відомий вислів поетеси: «Хотіла б я піснею стати у сюю хвилину ясну» [6, с.80]. Є неocenенною художня літературна та пісенна спадщина поетеси, що продовжує цікавити сучасну молодь і

сьогодні. Свідченням цього є проведення та безпосередня участь у Всеукраїнському конкурсі учнівської та студентської творчості імені Марії Фішер-Слиж «Змагаємось за нове життя!», присвяченому геніальній українській поетесі Лесі Українці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоусов Є. Лесина пісня: Повість-казка про дитинство та юність Лесі Українки/ Передм. П.Мовчана; Худож. О.Хейлик: Видавництво «Навчальна книга – Богдан», 2009. 112с.
2. Всеукраїнський конкурс учнівської та студентської творчості «Змагаємось за нове життя!»: сайт конкурсу URL: <https://konkurs-lesya.com.ua/>
3. Кочерга С. Леся Українка і музика// Наше життя, 1993. лютий. 6с.
4. Лесина пісня: репертуарний збірник/упоряд. М.Б.Степаненко. К.: Мистецтво, 1971. 114с.
5. Мороз М. Літопис життя та творчості Лесі Українки: наукове видання/відп. ред. М.Г.Жулинський. К.: Наукова думка, 1992. 630 с.
6. Українка Леся. Мрії зламане крило: Зб. творів, док. і спогадів: Для серед. шк. віку/ упоряд., есе та довід. матеріал В.А.Костюченка; Худож. А.Б.Негода. К.:Веселка, 1993. 222 с.
7. Шаховський С. Леся Українка: критико-бібліографічний нарис. К.: Дніпро, 1971. 133 с.

Перещук Катерина

Науковий керівник – доц. Ороновська Л. Д.

МУЗИКА ДО КІНОФІЛЬМІВ ВАЛЕНТИНА СИЛЬВЕСТРОВА ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ У РОБОТІ ЗІ ШКОЛЯРАМИ

Кіно існує більше століття, проте це не довго, якщо порівнювати з іншими видами мистецтва, такими як скульптура чи живопис. Більшість вірять, що кіно стане довготривалою формою мистецтва, оскільки кінокартини апелюють до різних людських почуттів.

Причина існування кіно полягає в тому, що люди досі прагнуть пригод, захоплення, гумору, ризику та емоційних змін. Цивілізація розвивається і змінюється, принаймні у поверхневих особливостях, і тому прагнення постійного оновлення художніх засобів відповідає цим бажанням. Кіно забезпечує їм доступний і потужний шлях [1, с. 34].

Про музику до кінофільмів пишуть дуже мало. Вона сама по собі існує в різних жанрах і формах, тому її важко охопити. Звичайно, вона є важливим чинником в кіномистецтві, але не першочерговим, тому що у фільмі головним є зображення.

Метою статті є прослідкувати історичне становлення музики до кінофільмів композитора В. Сильвестрова в періоди його творчого становлення.

Творчість Валентина Сильвестрова, всесвітньо відомого українського композитора, найбільш міцно пов'язана з неоромантичним напрямком в музиці останньої третини ХХ століття. Простота викладу, тихе звучання його творів здаються часом дещо наївними і нагадують давно минулу епоху Шуберта і Мендельсона. Музика Сильвестрова незвичайна в загальному контексті сучасної композиторської творчості. В оточенні епатуючих публіку опусів, які змагаються в оригінальності авангардистів, висвічується справжнє її призначення - звернутися до найбільш невігядливих і нехитрих сторін людської природи, до лірико-споглядального стану душі, до Просвітлення і спокійного строю думок. Така «нова простота» і справляє незабутнє враження на слухача, стомленого суперскладними техніками письма другого авангарду [2, с.77].

Життєва ситуація склалася для композитора так, що написання музики як завдання було тільки в консерваторії. Надалі будь-яке тиск зі сторони органів влади не вплинув на творчість композитора. «Диктат середовища над ним абсолютно не владний...», - пише С. І. Савенко [4, с. 308].

Хочу відзначити, що композиторська робота Валентина Васильовича має «переривчастий режим». Під час творчих пауз був певний аналіз створеного, внутрішнє очікування, де композитор перетворювався в слухача. Сильвестров зазначає, що після подібного осмислення «...єдність виходить від включення особливостей ліричної свідомості, що не заданої, а спонтанної, з якимись провалами, похвляваннями. Лірична свідомість не може працювати за планом» [3, с. 213].

ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ

Завданням моєї статті було порівняти стилістику музики до кінофільмів із стилістикою музичних творів, написаних в один період творчості. Так, згідно із дослідженням сучасної композиторки Алли Загайкевич творчість Валентина Сильвестрова поділяється на 4 періоди:

Таблиця 1.

Періодизація творчості В. Сильвестрова за А. Загайкевич

Період творчості Валентина Сильвестрова	Кінофільми з музикою Валентина Сильвестрова, які розглядаються	Твори Валентина Сильвестрова, написані в даний період
експресивний «інтонаційний авангард» 1960-их рр., сам композитор називає «космічними пастораліями»	«Карантин» (1968)	Сонатина для фортепіано (1960) Маленький квартет для струнних (1961) Симфонія № 1 (1963, ред. 1974) Містерія для альт-флейти и шести груп перкусіоністів (1964) Спектри для камерного оркестру (1965) Монодія для фортепіано і оркестру (1965) Симфонія № 2 для флейти, тимпанів, фортепіано і струнного оркестру (1965) Симфонія № 3 Есхатофонія (1966) Поєма для оркестру, пам'яті Бориса Лятошинського (1968)
поступово заповнюючий знаками-символами композитора «простір» музики 1970-их рр	«Єралашний рейс» (1977) «Пробивна людина» (1979)	Драма для скрипки, віолончелі і фортепіано (1970—1971) Медитація для віолончелі і фортепіано (1972) Струнний квартет № 1 (1974) 13 естрадних пісень (1973—1975) Тихі пісні на вірші Пушкіна, Лермонтова, Кітса, Єсеніна, Шевченко та ін. для баритона і фортепіано (1974—1975) Симфонія № 4 для духових і струнних (1976) Кіч-музика, цикл з п'яти п'єс для фортепіано (1977) Лісова музика, на вірші Г. Айги для сопрано, валторни і фортепіано, пам'яті художника Валерія Ламаха (1977—1978)
масштабні і дивовижно ніжні ландшафти симфонічних творів 1980-их рр	«Грачі» (1982) «Не було б щастя» (1983)	Постлюдія для скрипки соло (1981) Постлюдія для віолончелі і фортепіано (1982) Чотири пісні на вірші Мандельштама (1982) Симфонія № 5 (1980—1982) Ода солов'ю, кантата для сопрано і невеликого оркестру на вірші Дж. Кітса (1983) Постлюдія для фортепіано і оркестру (1984) Ехегі monumentum — симфонія для баритона і оркестру на вірші А. Пушкіна (1985 - 1987) Струнний квартет № 2 (1988)
майже невагомі оздобі обертонів в сучасних мініатюрах композитора (1990 – наші дні)	«Настройщик» (2004) «Час прощання» (2005) «Вічне повернення» (2012) «Валерій Ламах. Коло життя» (2013)	Постскрипtum, соната для скрипки і фортепіано (1990) Посвята, симфонія для скрипки і оркестру (1990—1991) Метамузика, симфонічна поєма для фортепіано і оркестру (1992) Симфонія № 6 (1994—1995) Misterioso для кларнета соло (1996) Вісник, для синтезатора, фортепіано і струнного оркестру (1996—1997) Епітафія для фортепіано і струнного оркестру (1999) Осінь серенада для камерного оркестру (2000) Реквієм для Лариси (1999)

ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ

		Гімн 2001 (2001) Тиха музика для струнного оркестру (2002) Симфонія № 7 (2003) Багателі для фортепіано (2005) Диптих для хору а капелла, пам'яті Сергія Нігояна (2014).
--	--	---

В книзі «Дочекатися музики» згадується про музику до кіносценарію Сергія Параджанова фільму «Київські фрески», який, на жаль, так і не був знятий. Проте ця музика В. Сильвестрова знайшла своє втілення у творі «Спектри» для камерного оркестру написаному в 1965 році.

Також існує думка про те, що Валентин Сильвестров не писав музику спеціально під фільм, під певні епізоди, а підставляв вже створену раніше. Прикладом цього є кінострічка Валерій Ламах. Коло життя 2013— український короткометражний документальний фільм режисера Анатолія Сириха. Фільм-роздум про відомого українського художника і філософа Валерія Ламаха, друга Валентина Сильвестрова. У фільмі беруть участь вдова В.П. Ламаха — художник Аліна Ламах, перекладач Марк Белорусець, композитор Валентин Сильвестров. Фільм випущений в 2013 році. В ньому присутня велика кількість цитат з інших кінофільмів. Серед них документальне відео Сергія Параджанова. У цьому фільмі звучать 2 твори Валентина Сильвестрова: Ноктюрн присвята Ф. Шопену – виконує піаніст Тимофій Кукоренчук, а в кінці фільму звучить романс композитора у виконанні його дружини Лариси Боднаренко домашнього запису 1973 року, очевидно, що фортепіанну партію виконує сам композитор.

Переглянувши фільми, зокрема знятих в 1970-их рр. (Пробивна людина, Єралашний рейс) ми почуємо типові для цих років «ритми і мелодії зарубіжної естради», які вочевидь, написані В. Сильвестровим для конкретних епізодів. Тобто Сильвестров як підставляв готові твори до епізодів з фільму, так і писав конкретну музику під конкретний епізод Яскравим прикладом цього є фрагмент, який я пропоную переглянути з фільму «Пробивна людина» (1979).

Музика періоду 1980-х років розкриває перед нами Валентина Сильвестрова – тонкого лірика. Прикладом цього є знятий в 1982 році фільм «Грачі» - класика радянського кінематографа. Картина важка, психологічна напруга не зникає до фінальних кадрів. Але фільм варто того, щоб його подивилися. Хороший акторський склад і талановито зіграні персонажі додають життєвого реалізму в сюжет.

Один з фрагментів кінострічки це спогади про дядька, який повертається з тюрми. Для зображення цього персонажу та змалювання враження головного героя - Віктора, Сильвестров звертається до ритму популярного танго. Завдяки такій музичній характеристиці дядько постає перед нами як позитивний герой, яким вочевидь захоплюється Віктор. Це впевнений у собі, елегантний, зі смаком одягнений чоловік.

Фільм «Настроювач» 2004 року режисера Кіри Муратової. Жанр – мелодрама. В основі сюжету мемуари знаменитого російського детектива царських часів Аркадія Кошко. Головний герой – настроювач роялей Андрюша водночас найщасливіша і найнещасніша людина на планеті. Найщасливіший, оскільки закоханий в прекрасну Ліну, яка відповідає йому взаємністю, а найнещасніший, бо він бідний, а вона балувана донька багатих батьків, яка звикла жити в достатку. Цікавим є фрагмент фільму, де головний герой – настроювач Андрюша грає твір композитора і коли його питають чи не він автор твору. У відповідь звучить, що автор Валентин Сильвестров.

Обидва твори, які звучать у цьому фрагменті є яскравим прикладом так-званого багательного стилю останнього періоду творчості композитора.

Фільм отримав чимало призів, серед них «Золота лілія» 5 міжнародного фестивалю центрально і східноєвропейських фільмів. Журі відмітило атмосферу фільму і блискучу гру акторів, які переносять глядачів в чарівний і забавний світ.

Фільм «Час прощання» (2014) французького режисера Франсуа Озона, мабуть, найдраматичніший з усіх вище перелічених. Адже основний персонаж, тридцяти трирічний модний фотограф Ромен, довідався про те, що хворий на рак вже на невиліковній стадії, мало

стурбований стражданнями з приводу неминучого прощання з близькими, а з іншого боку, аж ніяк не прагне прожити «залишине» на межі сил, що називається, на повну катушку. Швидко, він хоче ідентифікувати себе наостанок, зрозуміти, ким же був сам і що залишиться після відходу в інший світ. І бажання Ромена згадати про дитинство, про свої стосунки з молодшою сестрою Софі, з якої він нині не особливо ладнає, викликано тими ж мотивами, що і рішення розповісти про власну швидкої смерті тільки старій бабусі Лорі (в цій якості постає легенда французького кіно, 76-річна Жанна Моро). Й-то він говорить з похмурим гумором, що і вона теж однією ногою в могилі. Але насправді, інтуїтивно тягнеться до бабусі через те, що вона краще за всіх пам'ятає Ромена дитиною і, мабуть, продовжує бачити його саме таким. Тужлива мелодія підкреслює трагізм ситуації. Все життя його відтворюють фотографії із сімейного альбому.

Підсумовуючи вище зазначене, можна стверджувати, що музична стилістика та музична мова композитора є досить неординарною та має вагомий емоційний вплив на розвиток особистості, а саме музично-естетичний розвиток молодшої людини (старших школярів). Представлена тематика запропонованих кінострічок, на мою думку, якомога скурпульозно представляє особливість та відмінність композиторської музичної мови, його вміння підібрати відповідні засоби музичної виразності (штрихи, динамічні відтінки, нюансування, тембральність, гармонію, поліфонію), та певну музичну мову різних інструментів (не тільки фортепіано) і це насправді є беззаперечним утвердженням величчя та особливого музичного письма композитора.

Працюючи із шкільною молоддю, сучасний вчитель музичного мистецтва є тим лідером або «диригентом», який повинен пропонувати особливу добірку музичних творів тих чи інших композиторів, зокрема авторів сучасної нової формації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія українського кіно. Т. 2 : 1930–1945 / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАН України ; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – Київ, 2016. – 448 с.
2. Опанасюк О. П. Творчість В. Сильвестрова в контексті інтенціональної форми художнього образу // Українське мистецтвознавство. Вип. 5. — К.: ІМФЕ, 2004. — С. 76-81.
3. Сильвестров В. В. Музика - це спів світу про самого себе. Відверті розмови і погляд зі сторони: Бесіди, статті, листи / автор статей, упорядник М. Нестьєва. - Київ, 2004. - 265 с.
4. Симпосіон: Зустрічі з Валентином Сильвестровим/упорядники Алла Вайсбанд, Костянтин Сігов – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. – 424 с.

Васильєва Вікторія

Науковий керівник – доц. Тютюнник І. С.

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО КОМІКСУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ

Комікси як вид мистецтва та масової культури є важливим елементом світового культурного простору. За останні два століття мальовані розповіді-історії здобули надзвичайну популярність як на Заході (культури американські DC Comics та Marvel, європейські BD), так і на Сході (японські та корейські манхви та манги). Герої коміксів стають інколи популярнішими і більш знайомими, ніж літературні герої класичної літератури. За жанрами комікси, як вид мистецтва, нічим не поступають літературі чи кінематографу і є надзвичайно різноплановими – не існує жанру творчості, який не можливо було б презентувати аудиторії у формі коміксу. Тому сама назва цього виду мистецтва «комікс» (від англ. Comic – смішний) вже давно втратила своє першопочаткове значення.

В Україні комікс-індустрія почала активно розвиватися у 90-тих роках минулого століття. Поштовхом до розвитку цього виду мистецтва стало здобуття незалежності нашої держави і, як наслідок, відкритість культурних кордонів, вільний обмін досвідом з іноземними митцями, доступ до світової культурної спільноти.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що на сьогоднішній день комікс в нашій державі починає набирати щораз більшої популярності. Створення і утвердження нового для

нас виду графічного мистецтва – коміксів, потребує обговорення і намічення напрямів дослідження.

Дослідження українського коміксу здійснене на підставі окремих мистецтвознавчих, науково-популярних публікацій, а також аналізу діяльності художників. Враховуючи відсутність друкованих джерел з даної тематики, основою для статті стала інформація з інтернет-сторінок, де подані інтерв'ю з художниками, видавцями та дослідниками коміксів.

Метою статті є висвітлення особливостей тематичного спектру вітчизняних коміксів. Для цього варто з'ясувати розвиток історичний розвиток українського коміксу та характерні риси сучасних мальовисів.

Історичним попередником коміксів можна вважати «народні картинки» або лубок, які набули особливої популярності в Україні в кінці XVII ст. У період радянської доби комікси, як зрештою і інші види мистецтва, підлягали тотальній цензурі, а подекуди і взагалі були табуовані як елемент «буржуазної культури».

Першою спробою видання українського коміксу за радянських часів можна вважати журнал «Червоний перець», який заснували для розповсюдження комуністичної агітації. За задумом сатиричний журнал мав висміювати ворогів партії, але автори висміювали всіх. Художник Лев Каплан та редактор «Червоного перцю» Борис Фрідкін були достатньо сміливими, за що і поплатилися. 1934-го року автори зазнали репресій а журнал закрили. Цікавою особливістю цього видання є те, що в ньому використовувався формат комікс-стріпів (від англ. Comic strip – стрічка, смужка), що був достатньо популярним в ті часи в Європі і США.

Відомо також про журнал «Комар», що виходив в Західній Україні. Він проіснував з початку 30-х і до 39-ого року XX ст., коли почалася Друга світова війна. Він, як і «Червоний перець», друкував сатиру. Бійці УПА видавали свій пропагандистський і сатиричний журнал, що називався «Український перець» (1943). Одним із прикладів «мальованої оповідки» є книжка «Україна в боротьбі» Леоніда Перфецького про історію УПА (1953) [1].

Після смерті Сталіна, коли почалася «відлига» в Радянському Союзі, був створений журнал «Перець», який продовжував справу «Червоного перцю». Видання також було сатиричним – там були як карикатури, шаржі, так і комікси. Від нього відгалузився дитячий журнал «Перчень», в якому головний художник Анатолій Василенко створив дуже багато впізнаваних образів, які знає і пам'ятає старше покоління [2].

Практично всі видання на ті часи мали сатиричний характер, це було єдиною можливістю коміксам існувати, адже дозволялись лише комікс-стріпи комедійного характеру і здебільшого як література для дітей. Це наклало свій відбиток на свідомість радянських і пострадянських поколінь і спричинило ставлення в Україні до комікса як до «несерйозного» жанру мистецтва, орієнтованого в першу чергу на дітей.

Після розпаду Радянського Союзу розвитку популярності коміксу як виду мистецтва в Україні посприяли відкритість соціокультурного простору, можливість вивчення міжнародного досвіду та становлення коміксів як елемента масової культури, зокрема завдяки хвилі успішних екранізацій коміксів DC та Marvel.

У 90-тих роках XX століття була видана перша хвиля українських коміксів. Першим ексклюзивом українського видавництва коміксу вважають «Шовкову Державу» (Ф.Добрін, вид. «Дніпро», 1990). Приємно відзначити, що і Тернопільське видавництво вплинуло на розвиток комікс індустрії в Україні. Комікс «Святослав і вікінг» художника Івана Баранька був надрукований в Тернополі у 90-тих роках. Загалом було створено дуже багато робіт, але нажаль, через брак фінансування, вони видавались вкрай обмеженими тиражами, попит на них був невеликий, тому дуже багато коміксів тих часів втрачені.

Непроста історія розвитку українського коміксу зумовлює і ряд притаманних лише йому особливостей. Так, наприклад, над виданням коміксу в світі працює ціла команда фахівців: сценаристи, художники, колористи, редактори і видавці. Це продукт колективної творчості. В Україні, зазвичай автор є і сценаристом, і художником, і редактором. Одна людина робить все сама, і часто за власні кошти. Витратне створення графічних романів довго трималося на ентузіазмі українських фанатів та поціновувачів комікс-культури.

Розуміючи важливість націонал-патріотичного виховання молоді та юнацтва, в Тернополі управління зі справ сім'ї, молоді та спорту перевидало комікс «Україна у боротьбі» про воїнів

УПА. Вперше цей художній твір побачив світ 1953 року в щоденній газеті «Америка» (Філадельфія, США). На початку 1970-х років видавництво «Америка» дозволила передрукувати серію малюнків у журнал «Крилаті». Художник Леонід Перфецький воював у дивізії «Галичина», йому вдалося яскраво розкрити страшні події війни. Історія присвячена до дня народження командира УПА Романа Шухевича та 65 річниці створення УПА [3].

Україномовні комікси та графічні романи почали набирати популярності лише в 2010-х рр. Так, протягом цих років з'явилися перші видавництва, що розпочали випускати україномовні графічні романи: «Чуб: Зоряна байка про козака Чубенка» (2013) від видавництва NebesKey; трилогія «Козаки на орбіті» (2013–2016) тощо. Також у 2013 автори та видавці брати Капранови презентували коміксову версію історії України під назвою «Мальована історія Незалежності України». Базисом книги стали історичні факти, поєднані в одну сюжетну лінію. Кожна підтема була прив'язана до окремого персонажу, який відображав окрему епоху, подію чи історичний період. «Мальована історія незалежності України» сформувала нове інтерактивне бачення книжок, оскільки більш походила на книгу з історії України, прикрашену невеличкими стріпами. Головна мета – привернути увагу молоді до історії України [4].

Другу хвилю інтенсивного розвитку комікс-індустрії в Україні спричинили події на Майдані 2013-2014 років та подальша російська агресія відносно нашої держави. Патріотичний спротив суспільства, громадянська солідарність світового українства в опорі московському насильству вилилися, зокрема в низку мистецьких комікс-проектів. Вважається, що першим виданням цього спрямування була трилогія «Даогопак» авторства М. Прасолова. Це графічна історія про козаків-характерників, де з правдою переплелися легенди та міфи. Минуле і сучасність поєднується у коміксі Д.Фадеева «Звитяга. Савур-Могила», в якому через бої за цю висоту влітку 2014 року проступає козацька доба. Із підступними прибульцями «московитами» борються українські супергерої в коміксі В.Назарова «Патріоти». Героям АТО присвячена робота «Охоронці країни» авторства Л. Краснопольського та І.Рогового [5]. Графічний роман «Діра» художника Сергія Захарова, більше відомого як «Мурзилка», виходить у 2016 році. Захаров пройшов катівню ДНР, куди потрапив за серію сатиричних зображень в окупованому Донецьку. Для нього малювання стало чи не єдиною можливістю не втратити розум від допитів, інсценованих розстрілів та знущань. Зібрані у графічний роман, доповнені документальними врізками, малюнки стали страшним свідченням подій, що відбуваються на окупованих територіях. Комікс «Кіборги» видають з 2016 року. Його створили під час війни і про війну, в основі – реальні історії захисників – учасників боїв за Донецький аеропорт. Для створення цього видання з 48-ма кіборгами провели інтерв'ю. «...дорослішаючи, розчаровуємося, бо Супермен, виявляється, літає лише вниз, а замість «бетмобіля» – польські бляхи. Наші ж Кіборги – живі, справжні, не вигадані в «марвелівських» студіях, а викувані в горнилі боїв за рідний Дім – Україну», – так описані «Кіборги» на офіційному сайті [6].

У 2017 році виходить «ВОЛЯ» – два томи у жанрі альтернативної історії. Павло Скоропадський, академік Вернадський, Михайло Грушевський та інші борються з ворогами України. Книга стала бестселлером, значною мірою своєю популярністю проект завдячує підтримці з боку президента та провладних структур, адже презентації коміксу відбувались за участі перших осіб держави. Це єдиний проект, який розгорнувся одразу на всіх медійних платформах: власний сайт (TheWill), активна промоція (постери, ігри, реклама), незвичні косплеї на Comic Con Ukraine.

У 2019 році у музеї АТО/ООС презентували серію «Охоронці країни». Цей проект пов'язаний з відомим волонтером, донецьким дизайнером та засновником бренду hunta.in.ua Леонідом Краснопольським [6].

Творча студія «Spring Comics» 2019 року видала низку різножанрових видань: «Колороїд», «Протистояння: червоний терор», «Захар Беркут: Легенда», «Серед овець».

Отже, характерною особливістю сучасних українських коміксів є націонал-патріотичне спрямування і в деякій мірі заполітизованість як відгук на події, що розгортаються в країні. Українські герої незвичайні. Це і фольклорні та історичні постаті – козацькі цикли. І створені на кшталт вже відомих суперменів та бетменів українські типажі: Укрмен, Патріот з коміксів Ф. Левченка та С. Назарова.

ЛІТЕРАТУРА

1. Назарова Є. «Укрмен» та інші супергерої. Як розвивається українська індустрія коміксів. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/yak-rozvyvayetsya-ukrayinska-industriya-komiksiv/29641200.html>
2. 24 канал. Як виглядали перші українські комікси. URL: <http://www.hroniky.com/news/view/15055-iaak-vyhliadaly-pershi-ukrainski-komiksy>
3. Історія українських коміксів. URL: <https://uncomics.com/ukranian-comics/>
4. Вільна енциклопедія Вікіпедія. Українські комікси. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українські_комікси
5. Король В. Герої коміксів – це ми? Комікс як культура наративу соціально-цивілізаційного позитиву.
6. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2774540-geroi-komiksiv-ce-mi-komiks-ak-kultura-narativu-socialnocivilizacijnogo-pozitivu.html>
7. Куліді Н. Український комікс.
8. URL: <https://kustdnipro.com/city/interview/ukrayinskyj-komiks/>

Лоїк Степан

Науковий керівник – доц. Водяна В.

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СПРИЙМАННЯ РОК-МУЗИКИ
УЧНЯМИ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ**

В сьогоденних умовах естетичні орієнтації підлітків в області музики формуються головним чином під впливом засобів масової комунікації і спілкування з однолітками, що призводить до споживання музичних зразків сумнівної естетичної якості, розрахованих на невибагливий смак в силу легкості сприйняття (нескладна мелодія, танцювальний ритм, елементарна простота гармонійної мови, близькість тематики змісту текстів). Такі різновиди сучасної музики, як естрадна пісня, «диско», та інші суто розважальні напрямки, які виконують не стільки естетичну, скільки комунікативну і фонову функції, користуються в підлітковому середовищі широкою популярністю, в той час як класична, народна і сучасна академічна музика, а також твори джазу і рок-музики, що несуть певне смислове навантаження, залишаються за межами уваги підлітків. У зв'язку з цим, останнім часом спостерігається підвищений інтерес вчених, музикознавців, дослідників до вивчення витоків рок-музики, історії становлення в цілому, питань теорії та термінології, до визначення ролі і місця рок-музики в світі мистецтв, [2, с.45].

Мета статті полягає у дослідженні особливостей розвитку музичного сприймання рок-музики учнями підліткового віку .

Рок-музика (англ. Rock music) – узагальнююча назва ряду напрямків популярної музики. Слово «рок» (в перекладі з англійської «качати», «заколисувати», «гойдатися») в даному випадку вказує на характерні для цих напрямків ритмічні відчуття, пов'язані з певною формою руху. [7]

Витоки рок-музики лежать в блюзі, з якого і вийшли перші рок-жанри – рок-н-рол і рокабіллі. Перші піджанри рок-музики виникали в тісному зв'язку з народної та естрадної музикою того часу. За час свого існування були спроби поєднати рок-музику практично з усіма можливими видами музики – з академічною музикою (арт-рок, з'являється в кінці 60-х, і більш пізній симфо-метал), джазом (джаз-рок, з'являється наприкінці 60-х – початку 70-х), латинською музикою (латино-рок, з'являється в кінці 60-х), індійською музикою (рага-рок, з'являється в середині 60-х) [3, с.145].

У 60-70-х роках з'явилися практично всі найбільші піджанри рок-музики, найбільш важливими з яких, крім перерахованих, є хард-рок, панк-рок, рок-авангард. В кінці 70-х – початку 80-х з'явилися такі жанри рок-музики, як пост-панк, нова хвиля, альтернативний рок (хоча вже в кінці 60-х років з'являються ранні представники цього напрямку), хардкор (великий піджанр панк-року), а пізніше і екстремальні піджанри метала – дез-метал, блек-метал. У 90-х роках отримали широкий розвиток жанри гранж (з'явився в середині 80-х), брит-поп (з'являється в середині 60-х), альтернативний метал (з'являється в кінці 80-х) [5, с.50].

Відмітна риса рок-музики – незмінний ритм, підтримуваний ритмсекцією. Однак уже починаючи з 60-х років ряд напрямків року використовує композиції з ускладненими структурами і ритмами. Соло інструментом є електрогітара. Також в більшості рок-груп присутній вокаліст. Якщо на початку свого розвитку рок-музика лежала в основному в рамках блюзової гармонії, то тепер окремі її напрямки мають мало спільного в музичному відношенні.

В даний час існує суперечність між зацікавленістю школярів сучасними напрямками рок-музики і нерозробленістю методичних підходів до їх вивчення на заняттях з підлітками. У зв'язку з цим, педагог у виборі музично-поетичного матеріалу повинен керуватися вимогами високого естетичного смаку. З цією метою важливо створити умови для взаєморозуміння з підлітками, говорити з ними на їх мові в невимушеній обстановці. Створенню такої атмосфери може сприяти рок-музика, активізуючи процес сприйняття школярами художніх цінностей. Важливо, щоб рок-музика поєднувалася у свідомості учнів з дисциплінами естетичного циклу.

Присутність дитини-підлітка в художньому світі музики – закономірне явище, що охоплює поліфонію емоційних, психофізіологічних і морально-естетичних відгуків на виклики соціуму, епохальних подій, міжособистісних взаємодій, психологічних станів, трансцендентальних почуттів, пов'язаних з виходами за межі соціального досвіду. Багатолика палітра художніх образів не може бути осмислена в сприйнятті поза опори на інтуїцію, свідомість і підсвідомість людини. [4].

Виходячи з цього, музичне сприйняття рок-музики визначається як процес художньої діяльності, в основі якого лежить вміння відчувати за звуками музики смисли людського життя, переживати і порівнювати їх з ціннісними критеріями мистецтва.

Сприймання рок-музики в старших класах нерозривно пов'язане з проблемою вибору методів навчання, які визначається змістом навчального предмету, а також віковими особливостями учнів. Проаналізувавши науково-педагогічну літературу з проблеми дослідження, у межах цієї статті охарактеризуємо педагогічні умови розвитку сприймання рок-музики учнями основної школи.

Перша педагогічна умова – поетапне освоєння основних напрямків рок-музики. Початковим етапом є вивчення рок-музики в історичній ретроспективі, а також знайомство з її основними напрямками. На другому етапі освоєння рок-музики відбувається на основі вивчення рок-н-ролу, хард-року, інтелектуального року та рок-опери на музичному матеріалі конкретних представників даних напрямків. Третій етап містить в собі формування оціночно-особистісних сенсів учнів, їхнього ставлення до даного стилю і конкретних жанрових напрямків.

Друга педагогічна умова – використання спеціального комплексу музично-педагогічних методів: порівняння, художньо-педагогічного аналізу; створення композицій, метод диспуту і дискусії.

Метод порівняння (Б.В. Асаф'єв) розвиває вміння у школярів бачити в подібних явищах специфічні відмінності, і, навпаки, в різних явищах знайти спільні риси. Цей метод виховує гостру спостережливість, увагу до художніх деталей і розуміння їх виразної функції в загальній системі художнього цілого. Уміння бачити в різних побудовах подібні риси виробляє навички художнього синтезування [1, с.123].

Метод художньо-педагогічного аналізу передбачає знання про епоху, її соціальних, естетичних, художніх особливостях, про риси того чи іншого стилю, про автора, і т.п., а також оцінку значення і функції даного твору в суспільстві. Він реалізується, головним чином, у формі бесіди і дозволяє розглядати процес розвитку всіх різновидів масової музичної культури у взаємозв'язку з іншими видами мистецтв і з соціальними процесами, що відбуваються в суспільстві. Особливо на що гостро в суспільстві реагують барди і рок-музиканти. Однак в ході реалізації даного методу неприпустимі інформаційні переваження: надлишок інформації може спричинити за собою розсіювання уваги учнів на другорядні елементи [6].

Диспут і дискусія виступають в якості не тільки форм, а й методів. Їх реалізація передбачає прослуховування (перегляд) на заняттях в аудіо- та відеозаписів конкретних творів в жанрах джазу, авторської пісні, рок-музики з подальшим їх аналізом спочатку за окремими параметрами, а потім з розгорнутою, аргументованою естетико-оцінною характеристикою; організацію обговорень на семінарських заняттях матеріалів про діяльність і творчість естрадних виконавців та рок-груп, опублікованих в періодичній пресі; організацію обговорення позапрограмного матеріалу – розгорнутих музикознавчих і композиторських роздумів про

шляхи, можливості, перспективи, складнощі та проблеми розвитку рок-музики з коментарями вчителя; написання учнями рефератів про популярну музику за вільно обраними темами з подальшим заслуховуванням і колективним обговоренням кращих з них[8].

Третя педагогічна умова – організація позакласних музичних занять, спрямованих на освоєння рок-музики старшими підлітками.

Отже, розвиток сприймання учнями рок-музики має проходити систематично від простого до складного, на основі доступного пропонованого музичного матеріалу, з урахуванням вікових особливостей розвитку школярів. Також цей процес має відбуватися в контексті зв'язку з іншими видами музичного мистецтва, зокрема базуючись на взаємопроникненні поезії і музики. Успішному сприйманню рок-музики сприяє розвиток творчих навичок школярів. Це тісно пов'язано з таким видом діяльності як музичне виконавство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдулін Е.Б., Миколаєва Є.В. Теорія музичної освіти. М., 2004.
2. Катаев С. Л. Социальные функции рок-музыки / С. Л. Катаев // Эстетическое сознание как фактор социального ускорения : тез. докл. – Запорожье : Запорожский государственный университет, 1989. - С. 157 - 158.
3. Конен В.Третій пласт. Нові масові жанри в музиці ХХ століття. М. «Музыка», 1993. – 160 с
4. Музыка наших дней / Д. М. Володихин – М. : Аванта, 2002. – 428 с
5. Рок музика й різновиди / Мої Лекції.ру. [Текст]. Режим доступу: <https://mylektsii.ru/8-15043.html>
6. Рок-музика. / Вікіпедія – вільна енциклопедія. [Текст]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
7. Феномен рок-музики / Могновсе. [Текст]. Режим доступу: <http://mognovse.ru/flf-fenomen-rok-muziki.html>
8. Цукер А. Масові музичні жанри в контексті культури // Історія сучасної вітчизняної музики / редактор Е.Б. Долинська «Музыка»: 1960–1990. Вип.3 М., 2001.

Лугова Лілія

Науковий керівник – доц. Водяна В.

ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ З ТВОРЧІСТЮ СУЧАСНОГО КОМПОЗИТОРА ТА ВИКОНАВЦЯ ОЛЕКСАНДРА БОЖИКА

У сучасному суспільстві, для якого характерні багатобарвна культурна мозаїка, потужний комп'ютерно-інформаційний потік, стандартизація свідомості, глобальне поширення мас медіа, виникає нагальна потреба у вихованні освіченої людини, яка вмє жити у новому просторі та розвивати свою унікальну самобутність. Мистецтво, як універсальна форма передачі образної, історичної, смислової інформації різних культур виявляється найбільш здатним розкрити духовний світ дитини та її індивідуальні здібності.

Метою даної статті є дослідження особливостей методики ознайомлення учнів 5–7 класів з творчістю Олександра Божика.

Олександр Анатолійович Божик – скрипаль-віртуоз, композитор, унікальне явище у сучасному музичному просторі. Майстер поєднувати неперевершене виконання та видовищне шоу. Йому однаково підвладні як класика, так і рок, поп, етномузика. Лауреат міжнародних та всеукраїнських конкурсів. Підкорює скрипку, тримаючи її на голові, коліні, на витягнутій руці.

Народився Олександр Божик у сім'ї будівельника та спортсменки (після народження сина мати залишила спорт). Навчався у Львівській спеціалізованій музичній школі ім. Соломії Крушельницької. Згодом у академії мистецтв імені М. Лисенка. [1]

Паралельно з навчанням Олександр багато концертував, гастролював країнами Європи та Азії. Зокрема, виступав у Франції, Італії, Нідерландах, Бельгії, Англії, Німеччині, Швейцарії, Австрії, Угорщині, Словенії, Словаччині, Польщі, Литві, Чехії, Росії, Туреччині, Південній Кореї, Об'єднаних Арабських Еміратах. Після закінчення навчання у 2007 році продовжив музичну освіту в аспірантурі. Тоді ж почав експериментувати зі скрипкою: придумувати нові способи гри на інструменті, створювати неординарні номери. [1]

Переворот у кар'єрі Олександра Божика відбувся після участі у шоу на каналі СТБ «Україна має талант!–2». У 2010 році скрипаль став срібним призером цього проекту. Серед номерів, які підкорили публіку — гра на двох скрипках одночасно, та номер, під час якого на скрипці почергово перерізають струни доки не залишається одна, при цьому мелодія продовжується. Під час участі у шоу «Україна має талант!» О. Божик вдалось не тільки змінити ставлення багатьох до класичної музики, яка може звучати неординарно, сучасно та цікаво, а й довести, що скрипалеві з консерваторською освітою під силу бути й успішним шоуменом. [3]

8 грудня 2012 року на концерті «Чотири стихії» у рідному місті Львові на сцені Національного театру ім. Марії Заньковецької скрипаль-віртуоз встановив світовий рекорд, він грав одночасно на чотирьох скрипках використовуючи два смички. Він потрапив до Книги рекордів України та претендує на місце у світовій Книзі рекордів Гіннеса. [3]

Олександр Божик – засновник та творчий керівник струнного оркестру «Бравіссімо». А у 2012 році заснував новий музичний проект — гурт «Божик Бенд», у рамках якого разом із професійними музикантами (гітара, бас, барабани, клавішні) грає класичні твори в рок-аранжуваннях, експериментує зі стилями, композиціями. 7 червня 2012 р. О. Божик і «Божик Бенд» відкрили офіційну фан-зону Євро-2012 у Львові. [2]

У репертуарі скрипаля – авторські композиції, академічна музика, рок, попури на відомі мелодії, рок-н-рольні обробки українських народних пісень, мелодії з кінофільмів. Музикант поєднує класичні мотиви і рокові елементи, вправно жонглюючи жанрами, стилями, настроями. Демонструє незвичний та незнайомий багатьом бік скрипки – як модного, сучасного інструменту, що пройшов перевірку кількостолітньою історією.

Концерти, на яких виступає скрипаль-віртуоз Олександр Божик, завжди проходять з аншлагом.

Ознайомившись і опрацювавши програму з музичного мистецтва 5-7 класів за Кондратовою Л. Г. [4,5,6] я дійшла до висновку, що у переліку музичних зразків для слухання немає творів Олександра Божика.

На мою думку варто доповнити зміст програми такими творами композитора :

У 5 класі: I семестр. [4]

Тема 1 «Мистецтво звуків» пропоную для слухання авторський твір композитора Олександра Божика « Повітря – це ти «.

Тема 4 «Що «живе» в музиці?» – Мирослав Скорик – «Карпатська рапсодія» у виконанні Олександра Божика з камерним оркестром.

Тема 12 «Народні інструменти» – Мирослав Скорик «Мелодія» у виконанні О. Божика в супроводі камерного оркестру.

Тема 15 «Українські народні обряди» – Сучасна інтерпретація колядки «У Вифлеємі» – у виконанні «Пікардійської терції», Оксани Мухи та Олександра Божика.

II семестр. Тема 5 «Інструментальне соло» – В. Монти «Чардаш» або Н. Паганіні «Каприз №24» у виконанні О. Божика.

Тема 15 «Музика в кіно» – саундтрек до к/ф « Пірати Карибського моря « у виконанні Олександра Божика з супроводом рок/оркестру.

У 6 класі: I семестр. [5]

Тема 3 «Камерно вокальна скринька» – Музика і слова Ярослава Барнича «Гуцулко Ксеню». Аранжування Романа Мельника. Виконує Олександр Божик у супроводі камерного оркестру, солістка Оксана Муха.

Тема 4. «Пісенний жанр. Народна пісня» – «Ой, верше, мій верше». Виконання О. Божика у супроводі камерного оркестру, солістка Оксана Муха.

II семестр. Тема 17 «Жанрова палітра інструментальної музики» Гурт «Vozhuk Duo» – violin/piano cover «Подорож у майбутнє».

Тема 18. «Грають віртуози. Камерно-інструментальна скринька» – «Паганіні/ рок-хіти аранжування» у виконанні автора Олександра Божика, «Чардаш» В. Монти.

Тема 22. «Етюд в музиці» – Йоганес Брамс «Угорський танець №5 « у виконанні О. Божика.

У 7 класі: I семестр. [6]

Тема 1 «Музична культура рідного краю» «Ой, мамо, люблю Гриця « Виконання Олександра Божика та солістки Оксани Мухи.

Тема 7 «Інструментальні перевтілювання. Електронне аранжування.» «Rock hits – Led Zeppelin/ Michael/ Jackson/ Queen/ Nirvana» – О. Божик.

Тема 9 «Традиційна обробка народної пісні» Олександр Божик, Оксана Муха, «Пікардійська терція « обробка колядки «У вифлеємі».

II семестр. Тема 19 «Рок–н–рол» – «Rock hits – Led Zeppelin/ Michael/ Jackson/ Queen/ Nirvana» у виконанні Олександра Божика та у супроводі рок–оркестру.

Тема 31 «Музика з телекрану» «Bozhyk Duo» – violin/piano cover «Carol of the Bells», Сергій Бабкін – «Де би я не був», «Rock hits – Led Zeppelin/ Michael/ Jackson/ Queen/ Nirvana» У виконанні Олександра Божика та у супроводі рок–оркестру.

Творчість композитора змістовно доповнює програму з музичного мистецтва, у подальшій роботі вчителя з учнями сприятиме розвитку формування музичної обізнаності у сфері сучасної української музики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтерв'ю та ТВ програми про творчість О. Божика/ [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.youtube.com/playlist?list...>
2. Кавери на відомі хіти гурту «Bozhyk Duo»/ [Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.youtube.com/playlist?list...>
3. Кобак Х. Олександр Божик: «Найважче для скрипаля – ламати стереотипи» [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://24tv.ua/lifestyle/oleksandr-bozhik-nayvazhche-dlya-skripalya-lamati-stereotipi-n1179458>
4. Орієнтовне календарне планування Музичне мистецтво 5 клас (Л. Кондратова) / Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/orientovne-kalendarne-planuvanna-muzicne-mistectvo-5-klas-kondratova-166010.html>
5. Орієнтовне календарне планування Музичне мистецтво 6 клас (Л. Кондратова) / Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/kalendarne-planuvanna-z-muz-mistectva-6-klas-48706.html>
6. Орієнтовне календарне планування Музичне мистецтво 7 клас (Л. Кондратова) [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://ledkoippo.edukit.kr.ua/>

Фаль Тетяна

Науковий керівник – доц. Ороновська Л. Д.

ТВОРЧИСТЬ ДМИТРА МОНАТИКА, ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОГО ШКОЛЯРА

Диференціація соціального життя призвела до зростання різноманітності, появи різних типів культур, музичних напрямків і нового ставлення суспільної свідомості, що сприяло виникненню зовсім нових ціннісно-культурних орієнтацій і стилів життя. Відбуваються процеси глобалізації у сферах економіки, політики, культури, соціального життя і засобів масової комунікації, поступово зникають межі між континентами, цивілізаціями та державами. Наслідком цього виникає протиріччя між необхідністю швидкого розвитку суспільства і неефективністю традиційних способів регуляції духовних цінностей, запитів і потреб. Це в свою чергу сприяє розвитку культурної особистості, особливо, особистості сучасної молоді людини [1, с. 20-25]. Життя в Україні ХХІ-го сторіччя наповнене численними культурними подіями та реаліями. Сьогодні, як ніколи, українське суспільство поєднує у собі надзвичайно широкий спектр культурних досягнень тисячоліть.

Культура у сьогоденні – це не пасивне відображення соціальних реалій, а активна форма, яку індивіди свідомо використовують для організації власної дійсності. Фактично культура виходить на новий, більш високий рівень того, що відбувається у суспільстві. Музика у багатьох формах, від класичної західної до африканського реггі, від електроніки до акустичної гітари, як складова культури, виражає емоції, цінності та навіть ідеї. Музичні композиції служать інструментом єднання груп людей, а іноді спонукають їх до спільних дій або допомагають виразити спільні емоції. Деякі пісні стають своєрідними орієнтирами для поколінь, виражають розповсюджені настрої та цінності; допомагають визначити індивідуальність групи [1].

Метою статті є проаналізувати вплив творчості Дмитра Монатіка на становлення особистості та формування сучасного покоління в контексті соціокультурних процесів сьогодення.

Дмитро Монатік – український мультиартист (а по-іншому його як творчий геній, - неможливо назвати), треки і виступи його відомі далеко за межами України. **Monatik** (саме таке творче ім'я артиста) – це та нова модна українська музика, яка якісна навіть на світовому рівні.

Чому мультиартист? Дмитро сам пише тексти і музику, ставить хореографію до своїх виступів і якісно її виконує, а також самостійно створює кліпи до пісень. Його харизма настільки яскрава, що Монатіка запрошують в топові телепроекти, а його поява в українському фільмі/серіалі – запорука прокатного успіху. Ми намагаємось продемонструвати на прикладі творчості Дмитра Монатіка, що наше сучасне музичне мистецтво намагається, і досить успішно, відвоювати втрачені, культурні позиції. Активно пропагується сучасна українська масова музична культура, правда, дещо адаптована до світових музичних «течій». Це дає нам надію на внесення в скарбницю світового мистецтва суто нам притаманної музичної культури і національного колориту [2].

Усі його роботи мають свій яскравий стиль – це нестримна енергетика, барвіста картинка і оригінальні динамічні танці. Пізнаваність мульти - артиста незаперечна – Монатік став справжнім «брендом». Та настільки, що навіть знамениті торгові марки хочуть використовувати його в піар-цілях. Але Дмитро Монатік укладає контракти тільки з цікавими і значущими для нього компаніями. У 2017-му році Діма став обличчям «Samsung Galaxy A», трохи пізніше – з'явся в рекламі мобільного оператора, для якої сам написав пісню-хіт «Вся музика мира – в твоєму гаджеті». Вже з 2016-го року Монатік активно гастролює і не тільки по Україні, де несподівано, набуває величезну популярність. Уже в 2017 році Монатік зі своїм колективом побував в турне з гастролями в Канаді і США з концертом «Vitamin B», «Хочу високих, я хочу ударних», – наспівує практично весь світ! Зараз Дмитро вже другий сезон посіпіль є членом журі в над популярному телешоу від каналу «1+1» – «Танці з зірками». Він здобув там собі славу найкращого судді, який заохочує будь-які креативні експерименти учасників і лояльно ставиться до їх танцювальним помилок [2].

Традиції і досягнення української музичної освіти дають нам всі підстави для продовження успішної роботи як в масовому вихованні, так і в спеціалізованих учбових закладах додаткової освіти, до яких віднесені не тільки дитячі музичні школи і школи мистецтв, а і інші сучасні мистецькі заклади. Однак, гадаємо, що з метою вдосконалення й збагачення системи вітчизняної загальної освіти, варто враховувати багатий досвід зарубіжних науково-естетичних установ, який стосується спостережень над дією музики на людину, адже вони засвідчують надзвичайну роль музичного мистецтва в інтелектуальному розвитку дітей і молоді [4, с. 5].

Загалом можна констатувати, що музичне середовище в результаті розвитку сучасних засобів масової комунікації значно розширило свої межі. Саме тому його позитивний чи негативний характер має глибинне значення для емоційно-естетичного світу індивідів, їх світосприйняття та створення відповідного настрою.

У наш час народна, духовно-класична музика стає все більш елітарною, її аудиторія звужується. Цілісний соціально-психологічний підхід до вивчення впливу мистецтва (музики, літератури, кіно, театру і т.д.) на масову свідомість і поведінку передбачає врахування не тільки характеристик твору, але й особистісних особливостей митця, який стоїть за ним, а також аудиторії, яка сприймає чи не сприймає твір. Масова культура надає великий спектр і вибір різних взірців поведінки: альтруїстичних, високоморальних, чуттєво-естетичних, пасивно-споглядальних. Сьогодення характеризується широким культивуванням масової культури на естраді, в кіно, музиці, театрі, дизайні.

Масова культура, тиражована телебаченням, радіо-, відео-, аудіозаписами, ілюстрованими журналами, розмиває, а часом і змінює критерії художнього смаку. Особливе місце у формуванні ціннісних орієнтацій належить музичній культурі. Музика відноситься до числа мистецтв, здатних до вираження ідей, які опосередковані музичним тоном, вона збагачує духовні здібності, пізнання і сприяє ствердженню людини у світі природи [5, с. 12-18].

Музика впливає на весь організм, на всю психіку людини, на його самосвідомість і його самопочуття. Саме музика є та частина культури, яка в звучанні відкриває облік цілої культури, що дозволяє бачити себе, свої справжні інтереси, протиріччя.

Музична практика ХХ - ХХІ століття демонструє появу низки масштабних творів різних жанрів, які передбачають театралізацію. Їх виконання передбачає формування вимог різного рівня до виконавців. В силу свого візуального характеру, найбільші зміни, як правило, стосуються не інструменталістів, які рідше потрапляють у коло глядацької уваги, а вокалістів, чия творча діяльність є в центрі. Саме їх співацька майстерність, поєднана зі здатністю до втілення різноманітних образів, сценічним рухом та акторською грою, мають можливість приваблювати широку аудиторію. За рахунок того, що культура другої половини ХХ століття проходить під гаслами постмодернізму, для якого притаманний стильовий плюралізм, видовищність, своєрідна «всеїдність» музичних напрямків, наявною є велика свобода творчості у сучасних митців, які фактично не мають жодних ідеологічних перепон, які б її регулювали [3].

У сьогоденні, коли «зовнішній світ» переживає великий інформаційний вибух, коли прийнято говорити про нову інформаційну цивілізацію, ми знову і знову звертаємося до мистецтва як до способу пізнання і самопізнання, способу отримання цілісного уявлення про світ, про місце людини в світі.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що сучасна школа не може залишатися відстороненою від проблем нового часу, а музика, як один із сильних засобів емоційної дії, може встановлювати цілісність внутрішнього світу людини, може зіграти значну роль у формуванні людини нового часу, у виробленні системи цінностей, відповідних до сьогоденного дня. Двадцять перше століття називають віком музики, попередні століття - віком літератури, а епоху Відродження - золотим віком образотворчого мистецтва. Все це говорить не стільки про популярність того чи іншого виду мистецтва, скільки про його можливість чітко виражати світовідчуття епохи, її духовні стремління, надії та ілюзії.

Музика в сучасному світі як ніколи має великий вплив на формування музичної культури учнів. При цьому основною функцією музики, її соціальним значенням – є естетично виховувати, навчати учнів, залучати їх до високої культури. За великим рахунком, саме ці завдання мають вирішувати уроки музики в загальноосвітній школі і мережа дитячих музичних шкіл. На жаль, музичні школи, навіть більше ніж загальноосвітні, сьогодні продовжують відштовхувати від себе дітей, і в силу цього виявляються нездатними виконувати своє основне завдання. Ми, як завжди, піклуємося про зовнішню, фасадну частину дитячої музичної освіти, не стараючись ліквідувати реально існуючі протиріччя у цій сфері [6, с. 189-192].

Завданням музичної освіти є прищепити учневі любов до прекрасного, виховати естетичні почуття, навчити грі на музичному інструменті. І досягнути цього можна лише виховуючи молодь на кращих художніх зразках світової музичної культури, а також «самородках» сучасних музичних напрямків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апраксина О.А. Музыкальное воспитание в Англии и США / О.А. Апраксина // Музыкальное воспитание в школе. - Вып. 7. - М., 1975. - С. 20-25.
2. Вікіпедія – вільна енциклопедія – <https://uk.wikipedia.org/wiki/Монатік>
3. Энциклопедический словарь юного музыканта. / Сост. В. В. Медушевский, О.О. Очаковская. – М.:Педагогика, 1985. – С. 6-8.
4. Куруленко С. Дати дітям радість. / С. Куруленко // Сарненські новини. 2003. №3. С. 5.
5. Кокарев А. Панк-рок: от А до Я. – М. :1992. – С. 12-18.
6. Ороновська Л. Феномен цінностей у музично-педагогічному процесі: теоретичний аспект проблеми. / Л. Ороновська // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка. – 2005. – Вип. 5. – С. 189-192.

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Зяттик Софія

Науковий керівник – доц. Тютюнник І. С.

ХУДОЖНІЙ МЕТОД ТРАНСАВАНГАРДУ У ВІТЧИЗНЯНОМУ МИСТЕЦТВІ

Як відомо, постмодернізм – світоглядно-мистецький напрям, що виник та існує за епохи постмодерну. Особливою лінією постмодернізму є трансавангард. Він сформувався в італійському живописі наприкінці 1970-х як опозиція до неоавангарду, насамперед концептуалізму (автор терміну Аккіле Боніто Оліва). Особливістю трансавангарду як новітньої фази маньєризму полягає у використанні творів минулих епох, у творчій грі з ними. В українській образотворчості національний варіант трансавангарду сповідує група художників, які ототожнюють власну творчість із «сучасним мистецтвом».

Найбільш ґрунтовно та широко до проблеми трансавангарду звертається київський мистецтвознавець Ольга Петрова, розуміючи його як постмодерний інструмент у спілкуванні митців із художньою спадщиною людства [4]. До окремих аспектів означуваного явища звертаються і інші дослідники. Так, Катерина Шелупахіна аналізує феномен «номадної свідомості», що відтворюється в інтертекстуальних стратегіях мистецтва трансавангарду [5]. Як тип «нової» ідентичності розглянута ідентичністьномада, що утворюється в умовах постійного культурного кочів'я людини. За таких умов художній образ створюється шляхом застосування технологій часткового цитування, інтертекстуального запозичення, окремого контекстуального «дотику» стосовно культурних традицій минулого з одночасним «униканням» фіксованої культурної ідентифікації.

В українському мистецтвознавстві є також дослідження проявів номадної свідомості у творчості окремих художників. Так, у статті Ліани Бокотей розглянуто художній аналіз живописної мови закарпатського митця, трансавангардиста Ловранта Бокотей [1]. Метою його творчості є осмислення естетосфери ХХ сторіччя, передача його ексцентризму в адекватних трансавангардистських формах. Як стверджує автор, у творах Л. Бокотей мозаїчна свідомість художника та мистецький плюралізм дозволяють органічно поєднати і взаємодоповнити фігурацію з не фігурацією, символізм, метафоризм з колоризмом, асоціативну візуальність із знаковими константами.

Мета статті – виявити характерні риси творчості в межах художнього методу трансавангарду, властиві українським художникам. Для цього варто виокремити особливості стилістики трансавангарду та виявити, у зв'язку з цим, зміни у подачі твору образотворчого мистецтва.

Трансавангард, подібно до contemporary art, – відображення того, як відчувається людина в ситуації сучасного світу. Ці мистецькі напрями є віддзеркаленням свідомості людей та культурної ситуації в цілому. Трансавангард як окрема лінія постмодернізму виростає на культурному ґрунті попередніх художніх систем.

Рисами трансавангарду мистецтвознавці визначають наступні:

- «мемуаризм», але без ностальгічної інтонації;
- трансгресія образів (перехід від високого, патетичного до знижено-іронічного);
- фрагментована система бачення, багаточастковість сприймається як незавершеність художнього образу, що розвивається в часі і просторі;
- творча гра, коли використовуються образи з масиву історії мистецтва, які постійно перекомпонуються; тому творам властиве поверхово-грайливе цитування;
- іронічність образів, жарт, глузування, що є підставою для свободи творчого жесту художника;

- сповідання ідеї кризи прогресу та новаторства а тому відсутність претензій на оригінальність техніки та виконання;
- незалежність мистецтва від глобальних проблем та будь-якої змістовності, від необхідності бути транслятором ідей;
- хаос свідомості художника перебирає на себе роль світоглядної моделі особистості; звідси – культурна мішанка, еkleктика та множинність цитування;
- творам властиві дескриптивність, декоративна химерність, дивнуватість, відсутність яскраво вираженого повідомлення (множинність змісту), що змушує глядача зупинитися, подумати або лише отримати насолоду чи здивування.
- тенденція до «нової сентиментальності» з характерною увагою до тілесності та автобіографічності, яка проявилася наприкінці 1990-х – початку 2000-х.

До митців-провісників нового на той час художнього методу належить Сергій Параджанов. Передчуття постмодерну, зокрема трансавангарду властиве його творчості ще у 70-х роках ХХ ст. Під час підготовки до фільмів режисер часто створював колажі, які допомагали йому візуалізувати майбутні кадри. Сам Параджанов називав їх «спресованими фільмами». Після того як радянська влада заборонила йому знімати, саме колажі стали його основною практикою, а також малюнки, ляльки. Колаж з приватного прийому, техніки перетворювався в універсальний принцип побудови культури, зокрема твору мистецтва, формувалось нове «колажне мислення» [3].

Особливою темою творчості були капелюшки, які надавали жінці образу дивовижної квітки або птаха. Митець надавав старим речам нової якості, розкривав їхню внутрішню красу, до того незрозумілу і приховану для непідготовленого ока, «поєднував непоєднуване», поетизував матеріальний світ, як у фільмах, так і в колажах, які створював із сміття.

Характерні особливості творів Сергія Параджанова:

- власним фотопортретам він додавав самоіронії та почуття власної гідності;
- надавав перевагу усім кольорам, окрім сірого;
- застосовував прийом вільної гри з класичними портретами, який надавав шедевру нового життя, змушуючи глядачів посміхатись і дивуватись;
- поєднував сакральне і профанне, що обурювало тогочасних критиків;
- використовував вільну фантазію і могутню експресію, які були досить сміливими в тоталітарні часи.

Як стверджує Ольга Петрова, якщо Параджанов в ситуації трансавангарду сповідував категорію прекрасного, то художники 2000-х «красу духовну та пластичну вважають чимось непристойно-маргінальним. Із тріади архетипового неправомірно вилучено космічні закони гармонії та колективний досвід. Залишився лише індивідуальний суб'єктивізм» [4, с. 119].

Пізніше, у 1990-х роках, свідомо прийняли засади «національного постеклектизму» трансавангарду О. Дубовик О. Тістол, К. Реунов, В. Шерешевський, Є. Найдєн, М. Вайсберг, О. Ройтбурд, А. Савадов, М. Кадан та ін.

З філософією трансавангарду пов'язуємо ще таку популярну форму подачі станкового твору як серійність (модульність, цикли картин, триптихи і серії), тяжіння до великоформатності та декоративність (переважання яскравих кольорів, сильних кольорових та фактурних контрастів) [2].

До прикладу, схильність до експериментування властива Володимирі Яковцю (серії «Ідеал», «Голуба культура», «Покоління», «Фанатки»). Свій напрямок художник характеризує як «палімпсестну симуляцію», де яскраво виражена постмодерністська колажність, іронія, втілена у великомасштабних інсталяціях.

Задум, який полягав саме в множинності фрагментів, характерний і для мозаїчного проекту «Неофольк» (2013) сучасного художника Миколи Маценка. Він складався із 140-ка квадратних полотен із зображеними орнаментами вишивки. Таких прикладів у практиці вітчизняного образотворчого мистецтва можемо відшукати багато, що свідчить про поширення «нової номадної» свідомості серед художників.

Висновок. Художній метод трансавангарду спричинив хвилю поверхнево-грайливого, іронічного цитування відомих творів минулих епох, фрагментовану систему бачення, де багаточастковість вітається і сприймається як незавершеність художнього образу.

Спостереження за творчою лабораторією українських митців, аналіз творів візуального мистецтва показали їх схильність до нової форми подачі твору образотворчого мистецтва, що полягає у створенні полотна методом повтору мотивів зображення а також виконанні серійних картин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бокотей Л. Л. «Закарпатський трансавангардизм» Ловранта Бокотей. Вісник Закарпатського художнього інституту. 2015. Вип. 6. С. 56–59.
2. Мурина Л. О монументальности и формате в современном молодом сибирском искусстве. Культура Алтайського края. 2013. №2(10). С. 20–21.
3. Мусієнко Н. Сергій Параджанов: поезія світу речей. Образотворче мистецтво. 2008. № 1. С. 64–66.
4. Петрова О. Трансавангард по-українськи. Час місцевий / Третє око: Мистецькі студії: монографічна збірка статей. Київ : Фенікс, 2015. С. 109–120.
5. Шелупахіна К. М. Художні практики мистецтва трансавангарду як антропологічна стратегія формування «нової» ідентичності. Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. 2010. № 7 (194) квітень. С. 150–155.

Петльована Інна

Науковий керівник – доц. Тютюнник І. С.

МИСТЕЦЬКА РЕЗИДЕНЦІЯ ЯК ФОРМА ХУДОЖНЬОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЗИДЕНЦІЇ ІМ. НАЗАРІЯ ВОЙТОВИЧА)

Сьогодні є очевидним вихід мистецтва за межі традиційної форми існування в більш широкий простір життєвої реальності сучасної людини. Притаманні попередній добі єдність, стабільність ідеологічно забарвлених художніх принципів, регулярна фінансова підтримка змінилися розмаїттям і новаційністю, державні форми організації мистецького життя – новими недержавними формами, орієнтованими на масового споживача (мистецько-літературними об'єднаннями, фестивалями тощо). Новими в Україні є і арт-резиденції – практики організації життя творчої спільноти.

Серед дослідників форм художньої самоорганізації в Україні ґрунтовними є публікації Наталії Булавіної – мистецтвознавця, завідувача відділом кураторської виставкової діяльності та культурних обмінів Інституту проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України та мистецтвознавця Зої Алфьорової [1; 2]. Вони аналізують процес інституалізації сучасного візуального мистецтва в Україні, виявляють наявність протилежних тенденцій в процесах інституалізації, які підвищують роль самоорганізації мистецької спільноти в Україні.

Цінними для нас є і статті Людмили Ничай, куратора резиденції в арт-резиденції імені Назара Войтовича в Тернопільській області [3; 4]. Її дослідження охоплює історичні витоки мистецьких резиденцій та основні їх аспекти діяльності.

Мета статті – охарактеризувати риси та види художньої самоорганізації в мистецькій сфері України, висвітлити особливості діяльності арт-резиденції як форми самоорганізації в галузі мистецтва.

Як стверджує Н. Булавіна, художня самоорганізація – альтернативний напрямок інституалізації сучасного візуального мистецтва, спрямований на створення незалежних некомерційних просторів і подій, художніх практик [1].

До рис художньої самоорганізації можна віднести наступні:

- дистанціювання від співпраці з державним ресурсом, виключення тим самим можливості свого регулювання механізмами державної культурної політики;
 - гіперактивність комунікації;
 - популяризація мистецьких ідей через мережу Інтернет;
 - створення художнього продукту в рамках власної прийнятної ідеології;
 - залежність від грантових програм з подальшою тотальною узгодженістю (й можливим творчим колапсом за їх припинення);
- демократичність форм представлення.

Такі низові ініціативи художньої самоорганізації, спрямовані на створення незалежних некомерційних просторів і подій все більшого розповсюдження в країні набувають, починаючи від 2000-х рр.

Історичними формами мистецької самоорганізації є:

- групи митців (київські об'єднання «Бермудський трикутник» та «Паризька комуна»; клуб українських митців (КУМ); об'єднання «Дзига», «Центр Європи» у Львові; «Три крапки», «Група швидкого реагування» у Харкові та ін.);
- художні комуни, арт-резиденції;
- міні-товариства (діють локально, використовуючи як інструмент власної легітимізації Інтернет (наприклад, група Р.Е.П., Шапка, харківська Soska, КонтраБанда, «Пінопласт», «Psia Krew», ««Totogo Garden», «ХудРада» та ін.);
- облаштовані «підпілля», «квартирники»;
- сквоти (перший в Україні мистецький сквот «БЖ» було утворено Всеукраїнською творчою Спілкою художників «БЖ-АРТ» 1994 року у м. Київ, в Харкові – сквот «Автономія», 2014 р.);
- вуличні асамблеї;
- комерційні галереї, творчі майстерні, приватні колекції, навчальні студії.

За місцем проведення творчих практик можна виділити чотири групи акцій й інших ініціатив:

- приватні простори;
- апропріовані або орендовані території міських будівель;
- вуличні відкриті території;
- віртуальний простір.

Як стверджують мистецтвознавці, поняття «арт-резиденція» з'явилося на початку ХХ-го ст. Це були перші покровительські проекти, коли окремих митців запрошували благодійники пожити у їх маєтках. Грантові програми та культурні фонди, що опікуються матеріальною частиною існування та діяльністю арт-резиденції, надають кошти митцям свого регіону для подорожей чи матеріально заохочують приїжджати іноземців [3].

Характерні риси арт-резиденцій, які відрізняють їх від пленерів [4]:

- особливого значення надають процесу творчості «художника» у конкретному «місці», а не кінцевому результату у вигляді твору мистецтва;
- метою діяльності є збагачення культурного ландшафт території, що позбавлена туристичного інтересу, з невисоким рівнем добробуту населення та соціальними проблемами; резиденції є частиною стратегії, що дозволяє ставити місто (село) на рівень прогресивного культурного центру;
- художнику пропонується певна роль, а він вже може обирати серед запропонованого актуальний для себе контекст; він виступає аніматором культури у певній локації, несе позитивні зміни;
- проживання митців та довготривала практика у середовищі зі спільним побутом, відносинами з громадами. Резиденти використовують середовище як контекст для творчості, на яку поширюють сенс своєї присутності;
- політичний характер діяльності, закладання політичного впливу у свою місію;
- організатори шукають не місця, де проводити зібрання, а привабливі умови, не бачать власної кар'єри без резиденцій, де програма є професійною та офіційною;
- різноманітність програм арт-резиденції локального і глобального значення, спрямування на мистецьку спільноту, громаду, соціум, програма пленерів спрямована на митців-учасників;
- мистецька резиденція працює з новими медіа сучасного мистецтва, а на планерах митці працюють з пейзажем, вдосконалюючи власну майстерність;
- спільною рисою арт-резиденції та пленерів є – номадизм.

Характерним прикладом резиденції в Тернопільській області є арт-резиденція імені Назара Войтовича (село Травневе Збаразького району). Проект засновано ГО Конгресом Активістів Культури 2017 року. Автором проекту є випускниця ТНПУ ім. В. Гнатюка Людмила Ничай. Проект запрацював як комунікаційний центр для місцевої громади та мистецький центр, платформа для розвитку молодих митців, що матимуть можливість за конкурсом

отримати умови для реалізації своїх творчих проєктів, тобто майстерні та проживання у мистецькому центрі. Команда активістів перетворила занедбані приміщення будинку резиденції у робочі відкриті простори для лекцій, бібліотеки, кіно-клубу, майстер-класів, роботи над мистецькими проєктами, кімнат-відпочинку, планується облаштування керамічної та офортної майстерні [5].

Приїзд у резиденцію нових людей, талановитої молоді з України та з-за кордону, як стверджують організатори, позбавлятиме місцевих жителів комплексу меншовартості та ізоляції, що існує внаслідок слабого транспортного з'єднання з великим містом. Проєкт відкриває доступ до отримання знань та навичок у процесі спілкування, бесід, обговорень та лекторію, куди уже приїжджають лідери думок та активісти з усієї України. У процесі роботи митців було розроблено айдентику с. Травневого – проєкт для втілення у брендуванні будинків, створення дороговказу, вивісок для інфраструктурних установ, а також набір піктограм для позначення дворів, готових продавати гостям села домашні продукти.

Згадана резиденція проводить звітні виставки учасників після кожного проєкту: «Ревіталізація» (Тернопільська галерея сучасного мистецтва «Бункермуз», 2017 р.), «Дорогоцінності» (київська галерея «ЦеглинаАрт», 2018 р.), «Міра тиші» (Тернопільський художній музей, 2019 р.).

Висновок. Отже, мистецтво та культура в цілому набуває вагомого значення у формуванні важливих «софт скілс» громад, спільнот, об'єднань, та є інструментом їх формування. На фоні цих процесів з'являються соціально-відповідальні проєкти, одним з яких є програма мистецьких резиденцій. Зокрема, арт-резиденція ім. Назарія Войтовича у Тернопільській області виступає одним із інструментів для подолання екологічних, економічних, соціальних, суспільних проблем провінційної територіальної громади. Формат взаємодії художників, кураторів, активістів, гостей, місцевих жителів дозволяє реалізовувати основний принцип мистецтва сучасності – залучення глядачів, реципієнтів до створення мистецького продукту, організації естетизованого середовища життя сучасної людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алфьорова З. І. Інституалізація українського простору сучасного візуального мистецтва. Вісник ХДАДМ. 2014. № 1. С. 97–100.
2. Булавина Н. Самоорганізаційні ініціативи в системі сучасного візуального мистецтва України. Візуальність як домінанта сучасної культури: зб. матеріалів Міждисциплінарної наук. конф., Київ, 7–8 грудня 2017 р. Київ : ІК НАМ України, 2017. С. 15–16.
3. Ничай Л. Р. Арт-резиденції як нове культурно-мистецьке явище. Питання культурології. 2015. Вип. 31. С. 157–165.
4. Ничай Л. Р. Організаційно-змістові відмінності пленеру та програм мистецьких резиденцій в сучасних умовах. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. 2016. Вип. 22. С. 182–188.
5. Відкриті майстерні/Мистецька резиденція ім. Назарія Войтовича. URL: <https://bigggidea.com/project/vidkriti-majsternimistetska-rezidentsiya-immnazariya-vojtovicha/>

Возніца Тетяна

Науковий керівник – доц. Одинцова Г. С.

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Сучасне суспільство висуває нові освітні вимоги до підготовки майбутніх спеціалістів, здатних до самореалізації в нових соціальних умовах. Крім сформованих ключових компетентностей, випускник школи повинен володіти високим рівнем самостійності і розвинутим творчим мисленням, формування якого варто починати з перших днів навчання дитини у школі. У Державному стандарті початкової освіти, зокрема, зазначено, що «метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості» [2].

Різні аспекти формування креативної компетентності були об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних педагогів та психологів (В. Сухомлинський, К. Ушинський, А. Запорожець, Л. Виготський, О. Лук, Я. Пономарьов, П. Енгельмейер, В. Моляко, Л. Парамонова та ін.). Проблема розвитку мовленнєвих творчих здібностей знайшла своє відображення у працях Н. Ветлугіної, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Ушакової, Е. Белкіної, Т. Козакової та ін.

Мета статті – обґрунтування можливостей формування креативної особистості молодшого школяра засобами творчих завдань на уроках української мови.

Особлива увага до проблеми креативності спричинила значну кількість дефініцій цього поняття. В енциклопедії освіти, наприклад, креативність визначається як творчий потенціал індивіда, його творчі здібності, що виявляються не тільки в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні, почуттях, спілкуванні з іншими людьми [3, с. 432]. Ознаками креативності дослідники називають також уміння генерувати оригінальні ідеї і нестандартно їх вирішувати, здатність до дослідницької діяльності, самовираження, ініціативність, чутливість до нового і т. ін.

Формуванню креативної особистості учнів значною мірою сприятиме систематичне використання творчих завдань на уроках української мови. Адже розвиток у молодших школярів пізнавальних інтересів, допитливості, спостережливості, бажання вчитися – «вічні» завдання, які покликана вирішувати початкова школа. Одним із важливих засобів їх розв'язання вчені виділяють інформативність уроку, тобто використання у навчальному процесі інформаційно насичених матеріалів, цікавих завдань і вправ, складених з урахуванням мотиваційного, змістового та процесуального компонентів навчання [4, с.3]. Поєднання інформаційної і творчої функцій навчання вимагає відповідно нових дидактико-методичних засобів.

Одним із таких засобів є використання творчих завдань, спрямованих на розвиток креативного мислення, уяви, художньо-творчих здібностей учнів. У молодшому шкільному віці навчальну діяльність доречно поєднувати з ігровою, оскільки ігри відповідають природним потребам молодших школярів. Так, вивчаючи рід іменника, можна запропонувати учням такі дидактичні ігри:

1. «Ланцюжок»

Продовжити ланцюжок слів — іменників чоловічого роду, причому кожне наступне слово має починатися тим звуком, яким закінчується попереднє:

з'їзд — дим — мир — Рим...

2. Знайти «зайве» слово за його приналежністю до певного роду:

Дощ, острів, кінь, тінь, куц.

Калина, родина, сумка, лелека, країна.

Вікно, село, море, життя, куця [4, с. 91].

Використання подібних завдань має на меті навчити учнів бути пильними, спостерігати за мовними одиницями, порівнювати їх, класифікувати, робити потрібні узагальнення. Зацікавити учнів навчальним матеріалом можна, використовуючи різні мовні вікторини, кросворди, чайнворди, головоломки тощо.

Розвитку художньо-мовленнєвої діяльності сприятимуть вправи на складання загадок, чистомовок, скоромовок, сенканів, акровіршів, буриме і т. ін. Крім образності й художньої виразності, такі завдання допоможуть відчутти ще й ритм і мелодійність мовлення, розвиватимуть поетичний слух молодших школярів.

Креативне мислення можна розвивати засобами таких вправ, як «Шість капелюхів мислення», «Мозковий штурм», «Творчий діапазон», «Банк ідей» тощо.

Розвитку креативної уяви сприяють вправи, в основі яких лежить імпровізація, фантазування, асоціативне мислення. З цією метою можна використовувати «Біном фантазії», «Ланцюжок асоціацій», вигадування історій про мовні явища (звуки, значущі частини слова, частини мови) тощо.

Формуванню креативної особистості значною мірою сприяє написання творчих робіт, зокрема складання казок, есе, виконання завдань, які потребують творчого переконструювання (дописати кінцівку, відтворити пропущені епізоди, змінити пору року в описі і т. ін.).

Розвивати творчий потенціал молодших школярів можна на усіх уроках української мови, але особливо цьому сприяють нетрадиційні уроки, такі як урок-подорож, урок-гра, урок-

змагання, урок-казка, урок-інтерв'ю, урок-презентація, урок-дослідження, урок-рольова гра та ін. Для реалізації креативної компетентності учнів однаковою мірою можна використовувати колективні, групові та індивідуальні форми роботи.

Креативність присутня не лише там, де створюється щось нове, але вона має місце й там, де є нове бачення уже відомого, творча інтерпретація уже існуючого. Підтвердженням цього є думка Л. Виготського, який зауважував, що «в буденному житті ... творчість є необхідною умовою існування, і все, що виходить за межі рутини і в ньому міститься щось нове, зобов'язане своїм походженням творчому процесу людини» [1, с. 34].

Отже, креативність – це інтегрована якість особистості, формуванню якої варто приділяти увагу з раннього шкільного віку. Використання творчих завдань на уроках української мови в початковій школі повинно бути підпорядковане дидактичній меті і сприяти розвитку уваги, творчого мислення, спостережливості, кмітливості молодших школярів, підвищувати їхню пізнавальну активність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте : психологический очерк. М. : Просвещение, 1991. 93 с.
2. Державний стандарт початкової освіти URL:<http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf> (дата звернення: 16. 04. 2020).
3. Енциклопедія освіти / за ред. В. Кременя. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Одинцова Г., Я. Кодлюк Цікаве мовознавство в початковій школі : посібник для вчителя початкових класів. Тернопіль : Підручники і посібники, 2013 . 208 с.

Аудник Юрій

Науковий керівник – доц. Чопик С. В.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Навчально-професійна діяльність як провідна у студентському віці характеризується високим рівнем стресових навантажень. У силу різних факторів окремі елементи або сама навчальна ситуація в цілому стають значущими для студентів, що і може бути загальною передумовою для виникнення стресу. На першому році навчання істотною причиною стресу можуть стати кардинальні зміни в житті студента. Даний етап вузівського періоду відрізняється великими труднощами, оскільки студент входить в новий тип взаємин, набуває нового статусу і йому необхідно адаптуватися до нового середовища, нових порядків і незнайомих людей.

Тому вивчення психологічних особливостей стресів студентів є важливим аспектом сучасних досліджень не тільки в теоретичному, але і практичному плані, зокрема для вирішення завдань профілактики, ранньої діагностики та психокорекції психологічних розладів у студентів, а також для забезпечення їхньої високої працездатності в навчальній та майбутній професійній діяльності.

З огляду на це, **метою** нашого дослідження є аналіз соціально-психологічних особливостей прояву стресостійкості у студентському віці.

Вагомий внесок у дослідження явища стресу зробили Г. Сельє та У. Кенон. Проблеми вивчення особливостей навчального стресу в студентському віці присвячені праці К. Вільямса, Дж. Грінберга, В. Доскіна, Л.А. Китаєва-Смика, Д. Маєрса, А. Маклакова, Р. Немова, В. Плотнікова, Ю. Щербатих та низки інших науковців.

У. Кенон розглядав стрес як реакцію «бий або біжи» і вважав це універсальною реакцією тваринного світу [4]. Значний внесок зробив Г. Сельє, який розумів стрес не просто як емоційну напругу, а розглядав його як адаптаційний процес: «Стрес є неспецифічна відповідь організму на будь-які пред'явленні йому вимоги... Іншими словами, крім специфічного ефекту, всі агенти, які на нас впливають, викликають також і неспецифічну потребу здійснити пристосувальні функції і тим самим відновити нормальний стан. Ці функції незалежні від специфічного впливу» [3].

На думку Н. Бережної, стресостійкість є інтегральною якістю особистості, основою успішної соціальної взаємодії людини, яка характеризується емоційною стабільністю, низьким рівнем тривожності, високим рівнем саморегуляції, психологічною готовністю до стресу [1].

Дослідження С. Нартової-Бочавер, Р. Лазаруса та інших науковців показують, що стресостійкість визначається як психобіосоціальна характеристика. Найцікавішим в цьому плані є той факт, що інтенсивність стресової реакції визначається не тільки силою самого стресора, а й інтерпретацією зі сторони самої людини і тими копінг-стратегіями, які вона використовує [2; 5].

Студентське життя вимагає перебудови звичного стереотипу поведінки, створення чисельних соціальних контактів, засвоєння нової, різноманітної інформації та багато іншого, що є серйозним фактором, який порушує гомеостаз, а отже стресором.

Для дослідження рівня стресостійкості студентів нами був використаний багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» (А.Г.Маклакова і С.В.Чермяніна). Дослідження проводилося серед студентів 1–4-го курсів психолого-педагогічного відділення ТНПУ ім. В. Гнатюка. У дослідження брали участь 50 осіб.

Результати дослідження (рис. 1) показали досить схожі результати у студентів різних груп. Найнижчі показники за шкалою «особистісно – адаптаційний потенціал», яка є показником психічних резервів людини, необхідних для підтримки оптимального емоційного стану та працездатності.

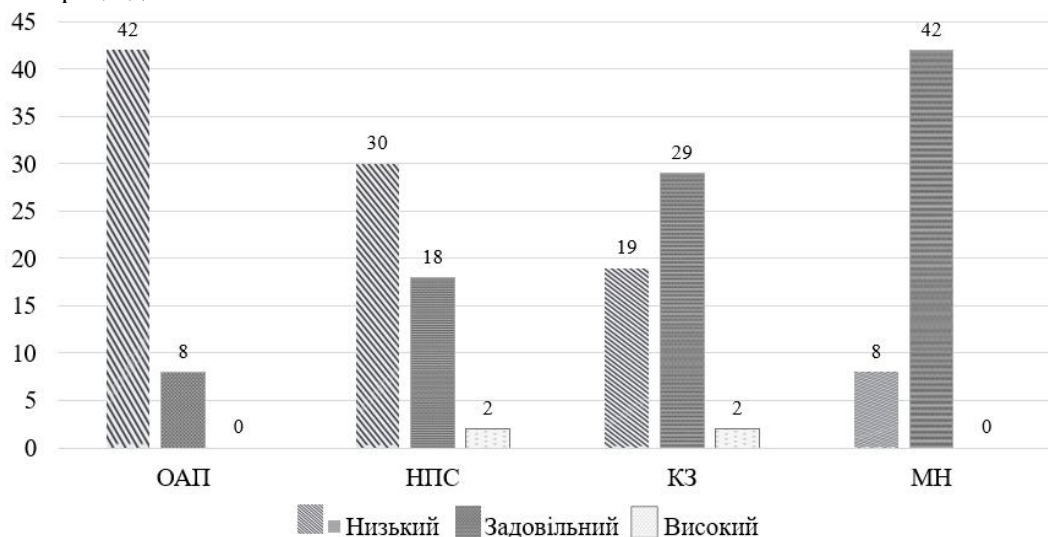

Рис. 1. Результати показників нервово-психічної стійкості студентів

На нормальному рівні в загальному лише «моральна нормативність», тобто особливості сприйняття соціальних ролей, моральних норм. Більш усереднені результати отримали за шкалами «нервово-психічна стійкість» – проявляється у здатності регулювати власну поведінку, ставленні до себе й інших, та «комунікативні здібності» – здатності встановлювати соціальні контакти, вирішувати конфлікти.

Отже, більшість досліджуваних студентів належить до групи низької адаптації. Особи цієї групи мають ознаки явних акцентуацій характеру, а психічний стан можна охарактеризувати як межовий. Можливі нервово-психічні зриви. Мають низьку нервово-психічну стійкість, конфліктні, можуть допускати асоціальні вчинки. Потребують щонайменше індивідуального підходу, постійного спостереження, корекційних заходів. За показниками нервово-психічної стійкості можливі низький рівень поведінкової регуляції, відсутність адекватної самооцінки і реального сприйняття дійсності.

У меншій частини досліджуваних виявлено низький рівень розвитку комунікативних здібностей, утруднення в побудові контактів з оточуючими. Це проявляється у нездатності висловлювати та приймати думку інших, що призводить до надмірної фрустрації та підвищеної конфліктності.

На задовільному рівні показники моральної нормативності, що впливає на оцінку своєї ролі в колективі, орієнтування на дотримання загальноприйнятих норм поведінки. У даному

випадку останнє можна розуміти як комформність, прагнення до формальності, прогнозованості з метою зниження рівня психічної напруги.

Отже, аналізуючи отримані результати, можна сказати, що у студентів переважає висока сприйнятливості до стресів, низький рівень стресостійкості, що є вкрай небажаним, особливо враховуючи спрямованість професійної діяльності, пов'язаної з чисельними соціальними контактами та ризиками емоційного вигорання. Такий діагностичний зріз не показав значного розвитку рівня стресостійкості з часом, тобто між молодшими та старшими курсами студентів. Що може говорити про необхідність проведення спеціальних заходів, задля свідомого засвоєння нових форм поведінки, способів емоційної саморегуляції. Тому ця проблема є також й перспективою для подальших досліджень факторів, які спричиняють стрес та ефективних способів розвитку стресостійкості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бережная Н. И. Стрессоустойчивость оперативных сотрудников таможенных органов: материалы III Всероссийского съезда психологов (г. Санкт-Петербург, 25-28 июня 2003 г.) Санкт-Петербургский университет, 2003. С. 453–457.
2. Нартова-Бочавер С. К. «Coping behavior» в системе понятий психологии личности. Психологический журнал. 1997. №5. С. 20–30.
3. Селье Г. Стресс без дистресса. Москва: Прогресс, 1982. 128 с.
4. Cannon W. B. The wisdom of the body. New York: W. W. Norton, 1932.
5. Lazarus, R.S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. New York, 1984. 141p.

Карпюк Ірина

Науковий керівник – доц. Одинцова Г. С.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

У концепції Нової української школи формування комунікативної компетентності особистості є одним із пріоритетних напрямів сучасної освіти. Відповідно метою початкового курсу мовної освіти є розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі, розвиток мовленнєво-творчих здібностей [5]. Це своєю чергою вимагає вдосконалення методичного процесу формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів, у тому числі й засобами діалогічного мовлення.

У лінгвістиці питання діалогічного мовлення досліджували такі учені, як Г. Барінова, Т. Винокур, Н. Шведова, Л. Щерба та ін., у методиці – Л. Варзацька, М. Вашуленко, А. Зимильдінова, Т. Ладиженська та ін.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні шляхів формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів початкової школи засобами діалогічного мовлення.

У науковій літературі подається різне тлумачення суті навчального діалогу. Так, зокрема, зазначається, що «в умовах навчальної ситуації діалог – це форма педагогічної взаємодії вчителя – учня (учня – учня), у процесі якої відбувається інформаційний обмін, регулюються відносини і взаємний вплив. У навчальному діалозі специфіка визначається цілями, умовами та обставинами взаємодії» [1, с. 96]. Дещо ширше розуміння навчального діалогу подає О. Савченко, яка розглядає його не лише як звичайний обмін питаннями-відповідями у ході опитування чи репліками-повідомленнями під час роботи в парах, групах тощо. На її думку, діалог – це взаємодія суб'єктів навчального процесу, що може розвиватися у різних напрямках: учитель – учень, учень – учень, учень – учні, учень – тексти, дослідження, учень – комп'ютер тощо [4, с. 151-152].

Дослідження науковців переконують, що діалог є основною, домінуючою формою мовлення, і тому вже у практиці навчання української мови в початковій школі йому відводиться належне місце. На думку вчених, процес навчання говоріння молодших школярів необхідно будувати в напрямі від діалогу до монологу, а не навпаки, оскільки діалогічне мовлення є важчим, ніж монологічне.

Навчальний діалог покликаний формувати дві групи умінь: комунікативно-моральні та комунікативно-інтелектуальні. Комунікативно-моральні уміння забезпечують культуру взаємодії, культуру спілкування. Комунікативно-інтелектуальні уміння сприяють засвоєнню нових знань: чітко формулювати думку, зрозуміло висловлюватися, ставити запитання і відповідати на них, конструювати власне висловлювання з урахуванням висловленого іншими тощо [2, с. 81].

Залежно від провідної комунікативної функції, яку виконує той чи інший діалог, розрізняють такі функціональні типи діалогів: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями (думками), діалог-обговорення (дискусія) [6, с. 18]. Кожен із цих типів діалогів варто практикувати у навчальній діяльності молодших школярів, починаючи із першого класу, адже діалог здатний забезпечити природний перехід учнів від ігрової до навчальної діяльності.

Для початку потрібно навчити дітей будувати запитання і давати відповіді на них. Під час такої роботи учні ознайомлюються з репліками-запитаннями та репліками-відповідями із казок, розігрують фрагменти творів дитячої літератури, інсценізують життєві ситуації.

Оскільки молодшим школярам притаманне наочно-образне мислення, то формування навичок діалогічного мовлення можна здійснювати за допомогою різних видів опор:

- малюнкових (конкретні предмети, сюжетні малюнки, предметні малюнки, маски для інсценування);
- словесних (опорні слова, варіанти реплік початку діалогу, репліки одного із співрозмовників);
- графічних: ☉? ↔ ☉? (запитання-відповідь) [3].

У четвертому класі учні повинні вміти складати діалоги самостійно, без допоміжних засобів, створюючи певну комунікативну ситуацію та використовуючи рольову гру.

Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів засобами діалогічного мовлення можливе через виконання системи вправ, які спрямовані на:

а) відтворення та складання діалогу із використанням різних видів опор. Для реалізації цього завдання корисними можуть бути такі вправи:

- відтворення діалогів з казок;
- реконструювання тексту у діалог;
- складання діалогу, можливого між персонажами твору ;
- складання діалогу за прочитаним текстом;
- складання діалогу за малюнком чи серією малюнків;
- складання діалогу, використовуючи його початок і кінцівку;
- складання діалогу на основі ключових слів;
- складання діалогу за поданими репліками;
- складання діалогу за словесно-описаною ситуацією тощо;

б) самостійне складання діалогу без опор з дотриманням правил етикету, культури спілкування. З цією метою можна використати такі вправи:

- складання діалогу певної тематичної спрямованості;
- складання діалогу – інтерв'ю;
- складання діалогу-рольової гри;
- складання діалогу-телефонної розмови тощо.

Систематичне використання навчального діалогу сприятиме активізації пізнавальної та емоційної діяльності молодших школярів, засвоєнню правил мовленнєвого етикету, вільного обміну думками, враженнями. Співпраця у фронтальному, парному та груповому діалозі спонукатиме учнів до участі у спілкуванні, що загалом впливатиме на формування їхніх комунікативно-мовленнєвих умінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
2. Кондратюк О. М. Технологія організації навчального діалогу молодших школярів. Розвивальні технології навчання молодших школярів. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2011. С. 64-119.
3. Левицька М. Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів. URL: <http://ukped.com/predmetni-metodiki/ukrayinska-mova-taliteratura/5709-formuvannya-movlennyevoyi-kompetentnosti-molodshykhshkolyariv.html>.

4. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти. К.: Грамота, 2012. 504 с.
1. 5. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. URL: http://undip.org.ua/upload/iblock/d0e/top_1_2_2018.pdf
5. Черниш В. В. Навчання іншомовного діалогічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу. Іноземні мови. 2012 . № 4. С.11-27.

Кривчук Катерина

Науковий керівник – доц. Петришин Г. Р.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ

В Україні відбувається процес трансформації соціально-економічної системи, що суттєво впливає на класотворення основних соціальних груп. Метою нашого дослідження є виявити особливості та перспективи становлення середнього класу в Україні.

Під поняттям «середній клас» здебільшого розуміють соціальну групу суспільства, що вирізняється стійкими доходами, достатніми для задоволення широкого кола матеріальних, соціальних і культурних потреб. До нього, як правило, відносять людей, які мають високий рівень освіти та кваліфікації і займають у суспільстві проміжне становище між вищим та нижчим класами.

В Україні вагомий внесок у дослідження теоретико-методологічних проблем середнього класу, особливостей його становлення і розвитку зробили О. Балакірева, Є. Головаха, Е. Лібанова та ін. [1; 2; 3]. Аналіз вітчизняних праць дозволяє виділити два основні підходи до проблеми сформованості середнього класу в нашому суспільстві, а саме: відсутності сформованого середнього класу, що зумовлено модернізацією економічної системи; наявності сформованого середнього класу, але з нечітко визначеними категоріями населення, які можуть бути віднесені до нього.

Класичне визначення середнього класу – це сукупність соціальних верств населення, які за своїм матеріальним становищем характеризуються як небідні згідно з нормами соціальної забезпеченості прийнятими у державі, мають потенціал соціальної мобільності та характеризуються відносною стійкістю перед проявами державної нестабільності. Загалом тлумачення поняття «середній клас» залежить від того, який критерій обрано за основу для визначення цього прошарку населення. Виходячи з практичного досвіду міжнародного співтовариства, критеріями визначення цього класу вважають: середній для даного регіону рівень доходу, структуру витрат і споживання, обсяг накопичених заощаджень і рівень майнового забезпечення, рівень освіти і кваліфікаційний статус, стійка самоідентифікація із середнім класом, позитивне сприйняття ступеня власної адаптованості до ринкових реформ, орієнтація на цінності власних досягнень.

Традиційними індикаторами, які беруться за основу для аналізу характеристик середнього класу є: матеріально-майновий стан, професійний статус («білі» та «сині» комірці), рівень освіти. Одним з головних стратифікаційних критеріїв належності до середнього класу виступає рівень доходу достатній для задоволення першочергових життєвих потреб та реалізації зростаючих потреб. А результиуючим чинником ідентифікації представника середнього класу є активна громадянська позиція.

Проте у кожній країні середній клас володіє тією або іншою специфікою. Близькими і легко порівнянними є критерії освіти і стилю життя. Найбільше розбіжностей спостерігається по матеріально-майновим критерієм. Так, в Західній Європі приналежність до середнього класу визначається наявністю заощаджень, а в США - широким використанням кредиту. У цих країнах середній клас становить більшість населення - від 60 до 80%. До даної категорії відносять лікарів, викладачів і вчителів, інженерно-технічну інтелігенцію (включаючи всіх службовців), середню і дрібну буржуазію (підприємців), висококваліфікованих робітників, керівників (менеджерів). До складу середнього класу країн Східної Європи відносять лікарів, вчителів, державних службовців невисокого рангу, власників малих підприємств і підприємців середньої руки, працівників торгівлі, військовослужбовців, журналістів, кваліфікованих робітників, викладачів вузів і науковців, фермерів. Частка середнього класу у цих країнах становить за різними оцінками від 12 до 25%.

До основних шляхів формування середнього класу в Україні віднесемо: трансформація верств населення, що близькі за функціями до середнього класу у радянський час; вміло проведена приватизація державних об'єктів та підприємницька діяльність молоді, що дозволила набути власність.

За ознакою рівня життя до середнього класу в Україні можна віднести лише близько 10% населення, які представлені вітчизняними фінансово-промисловими групами, керівництвом холдингових компаній, крупних і середніх підприємств, державними службовцями вищого рангу.

Слід зазначити, що у структурі населення України є певна частина людей з високою професійно-освітньою підготовкою, яка отримує достатньо високі доходи, однак не може бути віднесена до середнього класу, оскільки їх діяльність пов'язана з тіньовим капіталом та бізнесом.

Потенційним джерелом формування середнього класу нашого суспільства є прошарок, який має достатній освітній, культурний та економічний потенціал. Проте проблема ідентифікації середнього класу в Україні обумовлена незавершеністю трансформаційних процесів, одним з наслідків яких є «розірваність ланцюга «освіта – професія – доходи»» [4]. Результати соціологічних опитувань Центра Разумкова стосовно приналежності до середнього класу, свідчать, що у 2003 році до середнього класу себе відносили 56,2% населення, 2008 – 50,7%, а дані за 2011 рік становлять лише 44%. Тенденція до зниження ідентифікації із середнім класом пояснюється такими причинами: відсутність рівноваги між ринком праці та кваліфікованим професіоналами, криза ідентичності, клановий принцип побудови економічних стосунків, непостійна зайнятість.

Наявність в українському суспільстві середнього класу як одного з елементів соціальної структури суспільства не викликає сумніву, але його кількісний та якісний склад викликає застереження. Сьогодні в Україні саме матеріальне становище є вирішальним чинником соціальної диференціації населення. Для формування повноцінного середнього класу необхідна підтримка з боку державної влади, стабільність політичної та економічної системи країни, створення сприятливих умов для розвитку малого, середнього бізнесу та фермерських господарств, посилення соціальних позицій представників наукової, технічної, гуманітарної та творчої інтелігенції, створення умов для діяльності громадських організацій та партій, що виражають інтереси представників середнього класу.

Висновки. Становлення потужного середнього класу в Україні необхідно пов'язувати з перспективами розвитку. Позаяк підвищення його соціально-економічного самопочуття потребує структурної перебудови сучасної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балакірева О.М. Процеси соціальної мобільності в сучасному українському суспільстві. Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. К., 2014. 288с.
2. Головаха Є. І. Изменение социальной структуры и формирование среднего класса в Украине. Трансформирующееся общество. Киев, 2000. С. 112 – 126.
3. Лібанова Е. М. Соціальна стратифікація українського суспільства: спроба статистичного визначення та вимірювання. Український соціум. 2003. № 1 (2). С.146-164
4. Красота О. Середній клас в Україні: сутність та класифікаційні ознаки. URL: <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua> > download

Фігун Іванна

Науковий керівник – доц. Чопик С. В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ В СТУДЕНТСЬКОМУ ВІСІ

Сучасні дослідники особливу увагу звертають на розкриття психологічних закономірностей прагнення до досконалості серед студентів. Оскільки час навчання у вузі збігається з юнацьким віком, психологічними особливостями цього періоду є перехід до

самостійного життя і становлення людини як суб'єкта власного розвитку. Ці вікові закономірності визначають актуальність досліджень прагнення студентів до досконалості.

Сьогодні у світовій і вітчизняній психології все більше зростає інтерес до феномену перфекціонізму. Протягом десятиліть він є предметом численних емпіричних досліджень. Деякі автори розглядають перфекціонізм як феномен, що сприяє дезадаптації особистості, а інші вважають його в цілому адаптивним.

Українські вчені розпочали дослідження проблеми перфекціонізму на початку ХХІ ст. (Т. В. Грубі, І. А. Гуляс, Л. А. Данилевич, О. І. Кононенко, О. О. Лозу, О. А. Чалу, та ін.). Серед зарубіжних фахівців дане питання досліджували А. Адлер, Д. Барнс, П. Глевітт, Д. Джонсон, Дж. Ешбі, М. Моблі, В. Паркер, К. Райс, Р. Слені, З. Фройд, Р. Фрост, Г. Флетт, К. Юнг та ін.

Мета статті полягає в розкритті психологічного змісту феномена перфекціонізму та висвітленні особливостей його прояву в студентському віці.

Термін «перфекціонізм» має латинське походження (*perfectus*) та означає «абсолютну досконалість». Спочатку значення терміну трактувалося з точки зору богослов'я – «той, хто вірить, що моральна довершеність може бути набутою у земному житті» [3, с. 48].

Під перфекціонізмом сучасна психологічна наука розуміє загострене прагнення до досконалості, що може стосуватися як власне особистості та проявлятися у безкінечному культивуванні яких завгодно чеснот, так і результатів будь-якої діяльності [2, с. 32]. У найширшому значенні перфекціонізм – це прагнення до досконалості, відповідно перфекціоніст – це людина, що прагне бути кращою в усіх аспектах своєї життєдіяльності [3, с. 57].

Прийнято вважати, що перша згадка терміну «перфекціонізм» зустрічається у роботі американського психолога М. Холлендера, виданій в 1965 р. Вчений розглядав перфекціонізм як рису особистості, що характеризується пред'явленням до себе більш високих вимог, ніж того вимагають обставини [5].

Група канадських вчених на чолі з П. Хьюїтом і Г. Флеттом включили в структуру феномена наступні параметри:

1) «Я»-адресований перфекціонізм (високі особистісні стандарти, постійне самооцінювання і цензурування своєї поведінки) – в ньому поєднуються як афективні, так і мотиваційні поведінкові компоненти.

2) Перфекціонізм, адресований іншим людям (завищені очікування щодо значимих людей, очікування від інших досконалості і їх постійне оцінювання).

3) Соціально запропонований перфекціонізм (переконання в тому, що інші люди схильні дуже строго оцінювати і вимагати від усіх досконалості) [1, с. 79].

Дана шкала дозволила подивитися на феномен перфекціонізму з різних сторін: з точки зору самої особистості, значущих інших і соціального середовища.

Нами було проведене дослідження, спрямоване на виявлення психологічних особливостей прояву перфекціонізму у студентів. У емпіричному дослідженні взяли участь студенти денної форми навчання вищих навчальних закладів міста Тернополя, що навчаються на різних спеціальностях. Обсяг вибірки склав – 50 респондентів. Юнаки та дівчата віком від 18 до 24 років. З них 33 дівчат (66,4 %) і 17 юнаків (33,6 %). Середній вік учасників склав 21 рік.

Для дослідження особливостей перфекціонізму в студентському віці використовувалися такі методики: багатовимірна шкала перфекціонізму Хьюїтта-Флетта, опитувальник перфекціонізму Н. Гаранян, А. Холмогорової, шкала тривоги Спілбергера.

Детальніше проаналізуємо результати за шкалою перфекціонізму Хьюїтта-Флетта (рис. 1).

Як бачимо, отримані в ході дослідження результати, що відображають ступінь вираженості перфекціонізму за субшкалами методики, розподілилися в зоні середніх значень.

Діагностика досліджуваних за багатовимірною шкалою перфекціонізму Хьюїтта-Флетт дозволило нам виявити 54% студентів з високим рівнем перфекціонізму орієнтованого на себе. Ці студенти характеризуються схильністю до встановлення нереалістично високих стандартів, компульсивним прагненням до недосяжних цілей і оцінювання своєї цінності тільки в поняттях досягнень і продуктивності.

Студенти-перфекціоністи зазвичай схильні уникати дій, в яких вони можуть виявитися неспроможними. Вони намагаються підтримувати позитивне відчуття власної особистості за

допомогою ілюзії відсутність промахів і невдач. При цьому заперечують допомогу, бояться визнати свою провину і соромляться проявів залежності.

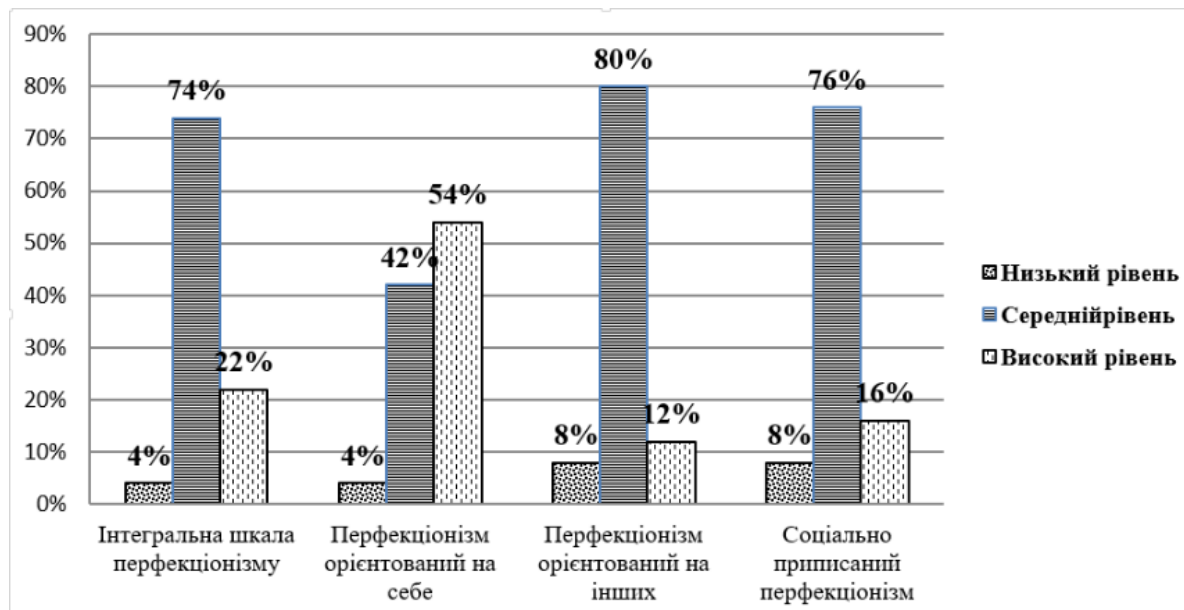

Рис. 1. Відсоткове співвідношення рівнів перфекціонізму за Багатовимірною шкалою перфекціонізму Хьюїтта-Флетта

У решти студентів рівень вираженості перфекціонізму відповідає середнім значенням. Це так званий «нормальний перфекціонізм», коли студент теж прагне до досконалості, але йому подобається процес, він насолоджується результатами своєї праці і намагається знову їх поліпшити, знову ж насолоджуючись процесом і новим більш кращим результатом.

Отже, на сьогоднішній день існує велика кількість досліджень, спрямованих на вивчення різних аспектів перфекціонізму. Основна увага в них сконцентрована на таких проблемних областях у вивченні даного феномена як опис його структури, визначення різних форм, виявлення чинників, які обумовлюють його формування, а також наслідків його впливу на інші особистісні структури.

Підсумовуючи результати проведеного нами дослідження, можна зробити висновок про те, що у більшості діагностованих студентів виявлений середній та високий рівень прояву перфекціонізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаранян Н. Г. Психологические модели перфекционизма. *Вопросы психологии*. 2009. № 5. С. 74–83.
2. Гаранян, Н. Г. Перфекционизм и психические расстройства (обзор зарубежных эмпирических исследований). *Терапия психических расстройств*. 2006. № 1. С. 23–31.
3. Гуляс І. А. Перфекціонізм: історично-світоглядні аспекти. *Наука і освіта*. 2012. № 3. С. 46–49.
4. Завада Т. Ю. Теоретичний аналіз перфекціонізму як психологічного феномена. Проблеми сучасної психології : зб. наукових праць. 2012. С. 367-378
5. Hollender M. H. Perfectionism. *Comprehensive Psychiatry*. 1965. V. 6. P. 94–1003
6. Hewitt P.L., Flett G.L. The Multidimensional Perfectionism Scale: Development and validation. *Canad. Psychol.* 1989. V. 30. P. 103–109.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Свинарик Мар'яна

Науковий керівник – доц. Лаврін Г. З.

ВРАХУВАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ З МАТЕМАТИКИ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ШКОЛІ

Постановка проблеми. Наше сьогодення ставить високі вимоги до виховання і формування творчої особистості. Об'єктивний процес інтелектуалізації навчання і виховання, що стрімко набув розголосу протягом останніх років, утверджується і зараз. Формування компетентностей учнів зумовлене не тільки реалізацією відповідного оновленого змісту освіти, але й впровадженням інноваційних методів та технологій навчання. Якісне навчання забезпечує засвоєння знань та формування умінь, що для випускника школи стануть підґрунтям у його подальшому житті. [1]

Необхідність міжпредметних зв'язків обумовлюється дидактичними принципами, виховними задачами школи. В умовах предметного навчання властиві методологічна, формувальні (навчальна, розвивальна, виховна, комунікативна) та конструктивна (системоутворююча) функції, які всебічно впливають на процес навчання – від постановки цілей до його організації й отримання результатів. Нажаль, деякі вчителі не надають великого значення міжпредметним зв'язкам, або ж використовують їх не правильно, що не тільки не допомагає учням, але й навпаки, шкодить. [1]

Зокрема, для інтенсивнішого результату та користі від проведення занять фізичної культури у школі, необхідні нові інноваційні методи та технології викладання. В центрі всього навчального процесу є дитина – особистість. Тож навчати її треба так, щоб учень відчув, що знання та вміння є для нього життєвою необхідністю. Навчальна діяльність у кінцевому підсумку повинна не просто дати людині суму знань, умінь і навичок, а сформувати її компетенції, визначити шлях до самовдосконалення. [1]

У світлі сучасних завдань всебічно, гармонійно розвиненої особистості школяра проблема міжпредметних зв'язків набуває важливого значення. Актуальність даної проблеми зумовлена розвитком науки, техніки, суспільства. Міжпредметні зв'язки є важливим принципом навчання в сучасній школі, що забезпечує взаємозв'язок наук природничо-математичного і суспільно-гуманітарного циклів. Проблема не стільки в оволодінні знаннями, скільки в умінні застосовувати їх на практиці в будь-якій життєвій ситуації та у професійній сфері. Тому сучасному педагогу належить переосмислити традиційні функції педагогічної діяльності і реалізовувати нові педагогічні ідеї, враховуючи сучасні наукові тенденції. [2]

Таким чином, актуальність статті визначається необхідністю дослідження пасивного використання міжпредметних зв'язків з математики у викладанні фізичної культури в основній школі, що приводить до підвищення якості знань учнів і відсутності їх інтересу до предмету, і відповідно підібрати такі методи, які допомогатимуть отримувати якнайкращі результати.

Зважаючи на викладене, метою нашого дослідження є: визначення нових інноваційних технологій викладання фізичної культури в школі враховуючи міжпредметні зв'язки з математикою.

Виклад основного матеріалу.

Теперішня освіта та підхід до викладання предметів у школі помітно відрізняється від попередніх років. Доречним було б навіть підкреслити те, що прогрес не стоїть на місці, а кожен працівник освіти, зокрема педагог, старається самовдосконалюватись і щоразу вкладає у свою працю нові інноваційні методи, застосовує найрізноманітніші міжпредметні зв'язки.

Дослідивши міжпредметні зв'язки між математикою і фізичною культурою, і втілюючи їх у практику фізичної культури, можна допомогти учням отримати кращий результат на шкільних заняттях фізичної культури.

Спершу слід зауважити, що математику як предмет, полюбують далеко не всі. Причиною цього є те, що це надзвичайно точна і складна наука, яку більшість не завжди може зрозуміти. Проте навіть і розуміючи, учні часто лінуються її вивчати, їм стає складно, а відповідно й нецікаво. Тому для початку ми повинні показати необхідність цього предмету і сформулювати позитивну мотивацію учнів до вивчення математики.

Розпочнемо з того, що математика присутня на кожному занятті фізичної культури. Кожна вправа, переміщення, тестування, усі рухові дії, все супроводжується цифрами. Варто зазначити, що це необхідна складова, без якої неможливо отримати якісний результат. Звісно, що лише одними цифрами використання математичних методів на заняттях аж ніяк не обмежується. Можна стверджувати, що усі рухові дії пов'язані з фізико-математичними розрахунками в цілому. От для прикладу: в метанні м'яча або кулі враховується кут, сила, відстань; в бігу – швидкість, відстань, частота, амплітуда, час; в стрибках – висота, потужність, довжина, кут відштовхування. Ще хочу звернути увагу на те, що сила волі та витривалість в учнів – це саме ті чинники, які дають початок ефективному процесу навчання та хорошему результату. Тому виходячи з цього припущення, ми можемо стверджувати, що для належного виховання витривалості потрібно використовувати основні методи. Ними звісно ж є – інтервальний та безперервний, які відповідно являються математичними методами.

Без математики не можливо обійтись і в загальному у спорті: важливе місце моделювання у баскетболі, волейболі, футболі та й в інших видах спортивної діяльності відводиться саме математичним методам, що дають змогу виявляти особливості, закономірності, тенденції, перевіряти надійність суджень і припущень.[4]

Наукові дослідження в галузі рухової активності та спортивної діяльності розкривають методологічні, теоретичні, методичні й практичні основи формування рухових умінь і навичок, удосконалення багаторічної підготовки та змагальної діяльності різних груп населення. Динамічні процеси розвитку юних спортсменів є інформацією, яку можна виражати кількісними та якісними показниками. У зв'язку з цим складність прогнозування й моделювання у футболі полягає в наявності великих обсягів інформації, що потребує розроблення ефективних і доступних методів її зберігання, обробки та моніторингу. Якісні методи моделювання без точного урахування кількісної сторони малоефективні, оскільки не дають можливості глибокого проникнення в суть явищ, які вивчаються. Зрілість науки визначається мірою використання математики. Наука лише тоді досягає досконалості, коли їй удасться користуватися математикою. Евристична роль математики полягає, по-перше, у дедуктивному характері математичних теорій, що дає можливість обчислювати й передбачати нові факти, а по-друге – у використанні певних математичних схем (своєрідних формальних моделей), змістовне тлумачення яких часто веде до нових відкриттів у галузі конкретних наук. Не треба піддавати складній математичній обробці те, що очевидне саме собою. Здебільшого результати спостережень, зведені в прості статистичні таблиці, є настільки переконливими, що відпадає будь-яка інша форма їх інтерпретації. [3]

Наведемо кілька прикладів, як саме можна використовувати математику у фізичній культурі і які математичні методи можна застосовувати у процесі її викладання.

Для того, щоб учням було цікаво, можна підготувати захоплюючу програму із різноманітною кількістю вправ, квестів, змагань.

Наприклад, гра «Весела математика» (*Математична компетентність*), де діти стають у розцип та по інструкції вчителя виконують вправу. Варіанти виконання: цифру 1 «пишемо» носом; цифру 2 – підборіддям; цифри 3 і 4 – правим (лівим) плечем; цифри 5-6 – правим (лівим) ліктем; цифри 7-8 – правим (лівим) коліном; цифру 9 – правою ногою; цифру 10 – «хвостиком». Дихання довільне, утримувати дистанцію.

Пропонуємо, ще варіанти ігор, «Енерджайзери. Числа» (*Математична компетентність*). Діти набивають м'яч по підлозі, коли чують від вчителя число, створюють коло з числа, яке пролунало. Потім добавляють ведення числа. В індивідуальному темпі.

«Математичний виклик номерів» (Ініціативність і підприємливість). Усі гравці об'єднуються у дві команди і шикуються в колону по одному. Учні кожної команди розраховуються за порядковими номерами. Учитель оголошує математичне завдання, відповідь на яке і є номером учасника, який виконує ведення м'яча. Наприклад: $4+2=6$; $32-24=8$ і т. д.

«Мозковий штурм». Суть гри полягає в тому, що учні утворюють коло, вчитель знаходиться у центрі, кидає м'яч учневі і задає питання, яке стосується курсу шкільної математики. Учень швидко відповідає. Питання можуть бути найрізноманітніші. [5, 6]

Доцільно на уроках запроваджувати різноманітні квести, у змаганнях такого роду найважливіше - це зрозумілі цікаві завдання та, звісно, заохочувальні призи. Такий урок-естафету можна проводити на будь-яку тему. Для того, щоб все проходило динамічно, завдання і запитання мають бути стислими, мати коротку і точну відповідь, приблизно 7% питань повинні мати тестову форму. Командам можна запропонувати на кожному етапі виконувати завдання з математики, а між етапами - відповідні спортивні вправи. До оцінювання слід залучати вчителів фізкультури та математики.

Квести такого типу можна розпочинати із завдань, за допомогою яких можна достовірно перевірити знання зі шкільного курсу математики, логіку та фізичну підготовку. Для того, щоб дослідити в учнів розвиток логіки варто було б запропонувати різноманітні задачі та кросворди.

Щоб підвищити рівень фізичної підготовленості учнів хочу запропонувати такі ефективні і водночас цікаві завдання як:

> переправляйтесь з одного пункту до наступного «гусячим кроком» (навприсядки);
> у вигляді «потяга» (Учні стають один за одним, кладуть руки на плечі, і, не розриваючись, пересуваються. Якщо потяг розірвався, то команда повертається і розпочинає виконання вправи знову.);

> у вигляді «змійки» (кожен гравець по черзі пробігає поміж фішок);
> спортивна вправа «Переправа» (На стартовій лінії лежить м'яч. Перший учасник веде м'яч ногою до лінії звідти передає його наступному гравцеві. Вправу повторюють поки м'яч не повернеться до першого гравця.)

> спортивна вправа «Влучати в ціль» (Біла лінія лежить волейбольний м'яч. На відстані 5-6 м лежить обруч, у який кожен учасник має влучити м'ячем. У разі невлучення м'яч повертають цьому ж гравцеві, який виконує повторну спробу. Гравець, який влучить м'ячем в обруч, перебігає за обруч і чекає, поки завдання виконають всі учасники команди.)

> спортивне змагання «Стрибки у довжину» (Перший гравець виконує стрибок у довжину з місця, капітан позначає місце його приземлення. Наступний гравець виконує стрибок з позначеної лінії. Вправу повторюють усі члени команди, поки не дістануться фінішу.) [7]

Висновки. Підсумувавши, можна сказати, що застосування міжпредметних зв'язків з математики, які ми використовуємо у фізичній культурі, допомагають отримувати кращих результатів. Адже вони допоможуть учням підтримувати свою як фізичну, так і розумову активну діяльність у формі, а також підштовхнуть до поглибленого вивчення, насправді такої важливої та необхідної всім науки, – математики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беседін Б.Б., Бабенко Н.О. Міжпредметні зв'язки на уроках математики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slavdpu.dn.ua/fizmatzbirnyk/zrazok.pdf> – Назва з екрана.
2. Бевз В. Міжпредметні зв'язки як необхідний елемент предметної системи навчання.// Математика в школі – 2003.
3. Артем Федецький. Математичні методи моделювання у футболі з використанням електронних таблиць Microsoft Excel. [Електронний курс]. – Режим доступу: <http://journals.uran.ua/index.php/2220-7481/article/view/94410/89966> - Назва з екрана.
4. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць...№ 2 (34), 2016.

5. Мехтієва Л. А. Розробка інтегрованого уроку «Фізична культура + математика та історія». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/integrovanij-urok-fizicna-kultura-matematika-ta-istoria-5-klas-113649.html> (23.02.2009) – Назва з екрана.
6. Розвиток «рухового інтелекту» дітей на заняттях з фізичної культури. [Науково-методична розробка] / За ред. О. Аксьонової, Н. Денисенко, С. Циба. – Запоріжжя, 2009. – 116 с.
7. Білоножко О. А. Лінійні рівняння з однією змінною (Бінарний урок: математика і фізична культура). [Електронний курс]. – Режим доступу: <https://ru.calameo.com/read/005526146acd1865afbb3> (м. Кривий Ріг/2013-2014 н. р.) – Назва з екрана.

Мельник Наталія

Науковий керівник – доц. Лаврін Г. З.

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ

Постановка проблеми. У сучасному світі, технології відіграють важливу роль. На сьогодні, ми не уявляємо себе без Інтернету і сучасних технологій. Ні для кого не секрет, що новітні технології, які охоплюють різні сфери життєдіяльності людства, значно спрощують наше життя, а також широко застосовуються у навчанні. Інтернет мережа пропонує значну кількість навчальних і пізнавальних матеріалів за формами та змістом, тим самим розширює можливості учнів та студентів знаходити й освоювати матеріал.

У ХХІ столітті людство вступило в інформаційну епоху, де інтернет-ресурси стали основою процесу створення, розповсюдження, збереження та управління інформацією. В порівнянні з іншими країнами світу за широтою розповсюдження Інтернету Україна входить до першої десятки країн Європи за кількістю його користувачів[1]. Сьогодні все більше навчальних закладів підключається до всесвітньої мережі.

Світ з кожним днем розвивається, тому прогрес помітний у різних сферах людської діяльності, зокрема і в освітній сфері. Часто традиційна освіта зберігає свій конструктивний зміст і тим самим відмежується від сучасних методів навчання та виховання[1]. Важливо регулярно вводити корективи, створюючи перспективні умови, які актуальні саме на даний час.

На сьогодні, сучасна освіта повинна готувати людину, котра здатна жити в глобалізованому світі, сприймати його незмінність як суттєву складову власного способу життя. Саме тому основна увага в педагогічних колективах приділяється питанням подолання застарілих методів навчання і впровадження нових, нестандартних і швидких рішень[1]. Такий спосіб навчання повинен прищепити молоді здатність самостійно засвоювати знання, опанувати певну інформацію і критично та творчо мислити.

Це однозначно стосується і фізичного виховання. Зазначимо, є фактична потреба шукати нові форми та методи фізичного виховання дошкільників, дітей шкільного віку, студентів та спортсменів. На даний момент основним завданням у цій галузі є організація фізкультурно-оздоровчої роботи, а головною метою – розв'язання актуальних проблем, вводячи позитивні зміни в організації та технології викладання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційними технологіями у фізичній культурі займалися О. Лахно, Н. Москаленко, Н. Павлова, І. Хрипко, О. Андреева, Ю. Васюков, Г. Глоба, Д. Єлісеєва, В. Маринич, Т. Базилюк, В. Грушевський, Т. Кожедуб, А. Самошкіна, В. Сергієнко, Т. Сичова, С. Футорний та спортсменів Т. Базилюк, В. Пасько, І. Собко. Вони досліджували проблеми використання інноваційних технологій у навчальному процесі вищої школи Проте, не всі проблеми вже вирішені[2]. Водночас залишаються питання, стосовно змісту і впровадження інноваційних технологій у фізичному вихованні.

Метою нашої статті є висвітлення проблем застосування і можливість впровадження інноваційних технологій у процесі фізичного виховання.

Результат дослідження. Застосування комп'ютерної техніки здатне значно підвищити продуктивність праці педагогічної діяльності шляхом високоякісної передачі навчального матеріалу, а також концентрації уваги на ключових моментах навчального матеріалу, і

водночас зменшити непродуктивні втрати сил та часу на пошук, сприймання і засвоєння інформації

На жаль, є випадки коли діти мають проблеми зі здоров'ям саме через недостачу рухової активності під час навчання. Часто проблема стає явною не одразу, вона дає про себе знати як і під час здобування освіти, так і після її закінчення. Тому дуже важливо, щоб навчальні заклади запобігли цій проблемі, а саме дбали не тільки про духовне здоров'я дітей, а й про фізичне також. В основі методики викладання обов'язково має бути мотивування до розвитку та самовдосконалення своїх фізичних навичок, які надалі будуть корисними та потрібними у використанні [3].

Якісне викладання фізичної культури – це дотримання сучасних норм з використанням інноваційних технологій. Важливим чинником є зацікавленість учнів у виконанні вправ чи завдань і взагалі в цілому у предметі. Рекомендується використовувати методи навчання ігрового характеру. Така методика є доступною і як правило більше подобається учням, а тому краще засвоюється. Перевагою також є колективна складова, під час ігор діти вчаться знаходити контакт один з одним, а це налагодження взаємовідносин та розвиток вміння працювати у групах. Використання музики під час занять вітається. Вдало підібрана мелодія може диктувати темп у виконанні вправ, тим самим полегшує роботу та надає змогу емоційно розслабитися. Важливо, щоб було правильне навантаження, потрібне також чергування різного виду завдань та різної інтенсивності. Рухлива активність має приносити задоволення учням, тому інноваційні технології необхідні у кожному навчальному закладі.

Впровадження інноваційних технологій дозволяє врахувати відмінні особливості учнів та студентів. Інноваційні педагогічні технології будуть діяти позитивно при спільній роботі педагогів та учнів. Неможливо не згадати про майстерність учителя на уроці. Адже майстерність проявляється у вдалому володінні методикою навчання і виховання, а також у творчому застосуванні новітніх досягнень і доступному переданні інформації учням. Провідними інноваційними технологіями є: технології спортивно орієнтованого фізичного виховання, технології проектного навчання і комп'ютерні технології.

В основі технології спортивно орієнтованого фізичного виховання лежить використання спортивних ігор та інших видів спорту для управління процесом цілеспрямованої зміни фізичного стану та працездатності студентів за допомогою використання спортивного тренування [4]. Студенти вільно обирають вид спорту для занять у відповідній навчально-тренувальній групі й мають право переходу в іншу групу з-поміж наявних в освітній установі.

Заняття побудовано таким чином, щоб при високій щільності воно було емоційно насичене і містило елементи гри. Студенти отримують таке фізичне навантаження, яке вони здатні витримати без шкоди для здоров'я. На заняттях застосовують коловий спосіб тренування. Завдяки такому способу як колове тренування у студентів з'являється живий інтерес до систематичних занять фізичною культурою. Стає не байдуже, скільки разів вони підтягнуться на перекладині, скільки раз зроблять підйом переворотом, скільки часу протримають кут у висі на перекладині, скільки разів виконуватимуть відтискання. У них постійно йде боротьба між собою, групами, вони починають займатися у змагальному дусі. Ця технологія забезпечує високий рівень якості фізичного виховання, покращення показників здоров'я, поведінки, психологічної стійкості та активної відмови від шкідливих звичок і залежностей [4].

Також виділяють метод проектів, який передбачає розкриття певного завдання чи розв'язання проблеми. Мета навчального проекту – створення педагогом таких умов під час навчання, за яких результатом є індивідуальна проектна діяльність студента. Проаналізувавши різні підходи до визначення поняття «проект», встановили, що дослідники (Г. Лисак, О. Васюк, Н. Романенко) розглядають його по-різному: як технологію, сукупність навчально-пізнавальних прийомів навчання, але всі ці визначення об'єднує активізація навчання і реалізація особистісно зорієнтованої освіти [5].

Якщо робота виконується групою, то вона чітко планується, розподіляється між окремими учасниками, які працюють у тісній взаємодії. На сьогодні, метод проектів дає змогу ефективно формувати в учнів вміння вчитися, навчає створювати додаткову мотивацію до

навчання, а також розвиває інтелектуальні та творчі здібності учня. На заняттях фізичної культури впровадження методів проектів є необхідним, адже це зробить навчальний процес більш захопливим для учнів. Результатом проектної роботи може бути плакат, буклет, фотоальбом, стінгазета, презентація в PowerPoint тощо. Наприклад, методом проектів можна пропонувати досліджувати впливи фізичної культури на організм людини, досліджувати історію спорту, а також прослідковувати розвиток спорту і технологій на сучасному етапі.

Проектна технологія використовує багато дидактичних підходів: мозковий штурм, проблемне навчання, дискусії, залучає студентів до колективної діяльності, формує творче мислення. У проектній технології фізичне виховання, повинно забезпечуватися сучасними науковими досягненнями, методичним обслуговуванням, тестами для перевірки якості навчання. Крім прийому нормативів, треба проводити аналіз їх виконання, порівнювати і коригувати зміни у техніці, якості виконання. Інформація, самостійно здобута учнями для власних проектів, дозволить усвідомити життєву необхідність рухових умінь, що набувають на уроках [5]. До того ж учні, у такий спосіб, стануть компетентними і в теорії предмету, що необхідне як умова грамотного виконання фізичних вправ. Проектні технології дозволяють зробити з уроку рухової активності в урок освітнього напрямку, і як наслідок, предмет фізична культура зможе всебічно розвивати учнів.

У кожній школі є учні, які мають певні обмеження в руховій активності, то такий вид діяльності, як метод проектів дає можливість проявити себе. Отже, підсумовуючи зробимо висновок, що застосування методів проектів дійсно є засобом ефективного та якісного навчання учнів.

Щоб ще більш осучаснити предмет фізична культура, використовують інформаційні комп'ютерні технології (ІКТ). Складовими частинами є електронний, програмний і інформаційний компоненти, спільне використання яких дозволяє вирішувати завдання, що поставляються розвитком [2]. Не дивлячись на те що урок фізичної культури має практичний характер, але і тут є місце для теорії. ІТК дозволяють організувати навчальний процес повному, на вищому рівні забезпечувати повніше засвоєння навчального матеріалу [2].

Наприклад, використання мультимедійних презентацій на уроках дозволяє більш детально передавати теоретичний матеріал, що робить навчальний процес найбільш ефективним. Цей вигляд роботи може бути використаний при вивченні техніки виконання розучуваних рухів, оскільки за допомогою наочної картинки матеріал сприймається краще.

За допомогою презентації також можна доступно пояснити правила спортивних ігор, тактичні дії гравців, барвисто піднести історичні події, біографії спортсменів. Створення відеороликів з комплексами загальнорозвиваючих вправ (ЗРВ) можуть стати помічниками вчителів. Такий матеріал може бути використаний при проведенні ранкової зарядки або комплексу вправ із супроводом музики. Електронні освітні ресурси, також дозволяють учням удома детальніше познайомитися з вивченою темою на уроці, знайти необхідні вправи для вдосконалення своїх фізичних якостей і поповнити багаж своїх знань в області фізичної культури і здорового способу життя [6].

Якщо розглядати технології безпосередньо у спорті, то можна помітити, що вони є присутніми скрізь. Для прикладу, технології відіграють велику вирішальну роль у допомозі гравцям, тренерам, суддям і навіть вболівальникам, у різних видах спорту. За допомогою сучасних технологій, можна не тільки фіксувати рахунок гри, а й оцінити результативність окремих гравців, спортсменів. Сучасні комп'ютерні технології дозволяють вести статистику, аналітику, анімацію, аналіз фізичного стану гравців та демонстрування результату.

Для прикладу, у футболі однаково поєднуються об'єктивні та суб'єктивні методи оцінки результату, що супроводжується потребою вирішення спірних моментів. Задля підвищення об'єктивності оцінки дотримання правил змагань у футболі використовують інформаційні технології, серед яких – Video Assistant Referees, що складається з монітора зі спеціальною комп'ютерною програмою, яка дає змогу під час трансляції відстежувати всі дії гравців на полі [7]. Водночас, останнім часом рефері у футболі, дозволяється передивлятися відео повтор спірних моментів під час гри (фіксація порушень, пробиття пенальті, тощо).

Стосовно баскетболу, то як показав аналіз літератури [8,9], у практиці баскетболу застосовується технології, що дають можливість гравцеві й тренерів одержати інформацію про

помилки в кінцевій фазі кидка [9], про точність відтворення окремих фаз кидка [9]. В сучасному баскетболі, на усіх іграх професійних команд ведеться статистика за діями усіх гравців на майданчику, щодо кількості кидків, їх результативності, точних на неточних передач, перехоплень і т.д.

Значний потенціал інформаційних технологій зображено в практиці спорту. Широкого використання набули інформаційні технології забезпечення об'єктивності оцінки дій арбітра футбольного матчу та взаємодії футбольних клубів з уболівальниками.

Враховуючи всі плюси та мінуси, використання інтернет-технологій є ефективними за умови поєднання з традиційними методами, які сприяють якісному формуванню вмінь та навичок студентів.

Висновки. Підсумовуючи вище наведене, можна вважати, що якісне функціонування сучасної освіти не може існувати без використання інформаційних, телекомунікаційних і комп'ютерних засобів, і звичайно інтернет-технологій. Вміло побудована інноваційна система фізичного виховання з використанням різних інноваційних технологій та нетрадиційних форм впровадження підвищує ефективність занять з фізичного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.zakinpro.org.ua/2010%E2%80%949401%E2%80%949418%E2%80%949413%E2%80%949444%E2%80%949415/151%E2%80%942010%E2%80%949403%E2%80%949422> (дата звернення 23.03.2020) – Назва з екрана.
2. Леоненко А.В., Красілов А.Д. Застосування інноваційних технологій у фізичному вихованні дітей та молоді. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: https://knowledge.allbest.ru/pedagogics/3c0b65625a3ad68a4d53a99521206d27_0.html (дата звернення 15.01.2018) – Назва з екрана.
3. Заклюжний В.Л. Впровадження інноваційних технологій та їх елементів на уроках фізичної культури /І.Гільова//Фізичне виховання в школі. – 2007.№3-С.22-24
4. Бальсевич В.К. Спортивно орієнтоване фізичне виховання: Освітній і соціальний аспект / В.К.Бальсевич, Л.І.Лубишева // Теорія і практика фізичної культури. 2003. - № 5. - С.19-22.
5. Білюк О. Г. Сутність організації проектної діяльності студентів в університеті / О. Г. Білюк // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – 2011. – Ч. 1. – 306 с.
6. Волков В.Ю. Комп'ютерні технології в освітньому процесі по фізичній культурі. – 2001. – № 5. – С. 56-61.
7. Кокоулина О. П., Соколов І. А. Інформаційні технології у футболі. Інноваційні наукові дослідження: теорія, методологія, практика. 2018. С. 217–219.
8. Келлер В.С. Система спортивних змагань і змагальна діяльність спортсмена // Теорія спорту. К.: Вища шк., 1987. С. 66-100.
9. Кудімов В.М. Дослідження точності відтворення кута кидка в баскетболі // Спортивний вісник Придніпров'я. - Дніпро: ДДІФКС. - 2003. - № 3-4. - С. 72-73.

ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ І ЖУРНАЛІСТИКИ

Бетлей Василина
Науковий керівник – викл. Вербова О.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ПРИЗВИСЬКА ЖИТЕЛІВ СЕЛА ТАУРІВ КОЗІВСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Власні назви людей, у тому числі неофіційні найменування осіб, посідають важливе місце у лексичному складі української мови. Антропоніміка є невичерпним джерелом вивчення не лише мови народу, але і його культури [3].

Прізвиськами вважаємо такі неофіційні антропоніми, якими називають особу в різні періоди її життя відповідно до притаманних їй рис характеру, особливостей зовнішності чи якогось життєвого випадку [1, с. 7]. Воно належить до найдавнішого, проте найрізноманітнішого і найцікавішого класу антропонімів. Прізвиська, хоча і є своєрідним лексичним пластом, функціонують як звичайні лексеми, а тому також потребують вивчення. Вони можуть змінюватися, функціонувати у комбінації з іншими антропонімами, набувати різних експресивних відтінків [2, с. 171].

Сучасна українська ономастика характеризується значною кількістю досліджень, присвячених специфіці індивідуальних прізвиськ. Детальний аналіз цих антропонімів окремих регіонів України подано у працях П. Чучки, Н. Федотової, Н. Шульської, М. Наливайко, О. Антонюк; Г. Аркушина, Б. Близнюк та М. Будз, Г. Бучко та Д. Бучка, С. Брайченко, С. Богдан, Л. Кравченко, М. Лесюка, Л. Ліщинської, О. Михальчук, Р. Осташа, І. Ощипко, Г. Сенік, В. Тихоші та ін. [3].

Метою нашої статті є мотиваційний аналіз індивідуальних прізвиськ жителів села Таурів Козівського району Тернопільської області. Об'єктом дослідження стали мотиви прізвиськової номінації.

Індивідуальні прізвиська первісно виникають як назви, спричинені певними обставинами, ситуацією, особливостями носія, що виділяють його серед членів спільноти. Тобто індивідуальні прізвиська є вмотивованими назвами, проте з часом деякі з них можуть цей мотив втрачати. Власне мотиваційна характеристика є найцікавішою і найповніше відповідає соціолінгвістичній суті прізвиськ.

Прізвиська, мотивовані іменем носія, у нашому дослідженні становлять незначну групу. Прізвисько носія походить від його ж імені: *Мамоська* (ім \square я денотата *Марія*), *Мех* (ім \square я денотата *Михайло*) тощо.

Прізвиська, мотивовані прізвиськом носія. В основному ці прізвиська є частковою деформацією власних прізвиськ носіїв. Серед способів їх творення – усичення, суфіксації, усичення з суфіксацією, що супроводжуються лексичними та звуковими асоціаціями: *Космос* (прізвисько денотата *Космовський*), *Вісьолий* (прізвисько денотата *Веселов*), *Жук* (прізвисько денотата *Жуковський*), *Баран* (прізвисько денотата *Баранів*), *Хоміч* (прізвисько денотата *Хома*), *Горбач* (прізвисько денотата *Горбачевський*) тощо.

Прізвиська, мотивовані професією і діяльністю носія. Назви вказують на сучасні і давні професії. У групі чітко прослідковуються прізвиська, що виникли шляхом прямої або опосередкованої номінації: *Електрик* (за професією електрик), *Швабра* (працює прибиральницею), *Механік* (працював механіком), *Шаман* (лікує людей народними методами), *Люська Молочарня* (займається молочарством).

Прізвиська, мотивовані внутрішніми ознаками, вказують на характер, специфічну поведінку, звички та спосіб життя носіїв: *Буржуй* (має статус хулігана), *Шабашка* (ухиляється від будь-якої роботи, любить “схалювати”), *Чудак* (дивакуватий) та ін.

Прізвиська, мотивовані зовнішнім виглядом носія, дають змогу ідентифікувати особу з-поміж інших осіб, вказують на особливості зовнішності, якими особа вирізняється: *Бульдог*

(має кремезну тілобудову), *Пумба* (великий, повний, як герой мультфільму “Тімон і Пумба”), *Тімон* (високий, худий, як герой цього ж мультфільму).

Прізвиська, мотивовані певною життєвою ситуацією, зазвичай виникають у середині невеликих кіл людей і вказують на особливі випадки з життя носіїв: *Афган* (колишній військовий, що служив в Афганістані).

Прізвиська, мотивовані особливостями інших осіб, здебільшого родичів носія: *Клин* (предки жили на клині (окраїні) села), *Медичка* (батьки якої мали свою пасіку, продавали мед), *Цибулька* (предки вирощували цибулю).

Прізвиська, мотивовані особливостями мовлення носія. Такі назви характеризують особу за манерою її спілкування, мовленнєвими дефектами: *Волоній* (картавий, не може вимовити правильно свого прізвища Воробій), *Какіста* (гикавий, практично після кожного слова видавав звук *ка*).

Крім того, нами виявлено частина прізвиськ, для яких не вдалося з'ясувати мотив номінації. Для цього є багато причин: можливо вони вже забулись або не до кінця відомі людям у селі. Серед них: *Желяско*, *Фурлік*, *Сметаниха*, *Волюся Горобцьова*, *Лесик*, *Партос*, *Кубік* тощо.

Отже, проведене дослідження показало, що основними антропонічними одиницями, які найбільш ефективно забезпечують ідентифікацію особи в сільській місцевості, є індивідуальні прізвиська. Такі назви дають змогу виокремити особу, протиставивши її загалу за певною ознакою, яка притаманна лише цьому носію і відсутня в інших членів спільноти, або ж навпаки, відсутня в іменованій людині, але наявна в усіх. Практично всі прізвиська жителів села Таурів є мотивованими і спільнота знає їх походження. Найпоширенішими мотивами номінації є внутрішні, зовнішні та мовленнєві ознаки людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербовецька О.С. Неофіційна антропонімія Тернопільщини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.02. Тернопіль, 2016. 20 с.
2. Кравченко Л.О. Українська ономастика: антропоніміка: навч. посіб. К. : Знання, 2014. 239 с.
3. Наливайко М. Неофіційна антропонімія сучасного села. URL: [http://old.philology.lnu.edu.ua/visnyk/56_1_2012/2012_56\(1\)_Nalyvajko.pdf](http://old.philology.lnu.edu.ua/visnyk/56_1_2012/2012_56(1)_Nalyvajko.pdf) (дата звернення: 12.05.2020).

Вирста Дарія

Науковий керівник – викл. Вербовецька О.

ЧОЛОВІЧИ ХРИСТИЯНСЬКІ ІМЕНА В ОСНОВАХ ПРІЗВИЩ УКРАЇНСЬКИХ СПОРТСМЕНІВ

Загальнонаукова актуальність детального вивчення ономастичної спадщини зумовлена необхідністю якнайретельнішого дослідження етимології, особливостей семантики та словотвірної структури цього своєрідного класу лексики, а також з'ясування його психолінгвістичної специфіки, тісно пов'язаної з проблемами національної ментальності, історико-культурними традиціями українства тощо.

Предметом нашого дослідження є лінгвістичні особливості прізвищ українських атлетів. Спортсмени кожної країни – люди, які представляють державу на міжнародному рівні. Їх прізвища відомі носіям кожної культурної спільноти, проте їх вивчення не знайшло практичної реалізації у наукових розвідках. Власне тому й дослідження лексичної бази цих онімів є актуальним.

Прізвисьце є досить характерним і яскравим родовим «маркером», адже, як правило, воно успадковується і передається з покоління в покоління, відображаючи мовну і культурну діяльність предків. Українські прізвища, як і родові найменування більшості європейців, формувалася від антропонімів: давніх композитних і відкомполітичних імен, особових імен християнського календаря, давньослов'янських автохтонних власних імен та прізвиськ, апелятивних означень особи. Прізвища, так як і імена у давні часи, несли інформацію про найменованого: указували на походження кожної особи, національну належність, рід занять чи

якусь особливість. Сьогодні прізвищем ми називасмо сімейне ім'я, яке передається у спадок, на відміну від особового імені, яке у кожного з членів сім'ї своє власне.

Дослідження прізвищ в ономастиці здебільшого велися за такими напрямками: антропонімія у слов'янських мовах (І.Железняк); сучасні українські прізвища з погляду їх виникнення, словотвірної будови та географічного поширення (Ю.Редько); історія української антропонімії (Р.Керста, М.Худаш); класифікація, етимологія і словотвір особових назв (О.Ткаченко, Л.Гумецька, І.Ковалик, З.Ніколаєнко); етимологія й етногенез (О.Трубачов, А.Білецький) тощо [1].

Важливою проблемою у вивченні українських прізвищ є їхня класифікація. У слов'янській ономастиці маємо немало спроб аналізу антропонімів, у т.ч. і прізвищ. Труднощі у цій царині пов'язані, у першу чергу, з невизначеністю часу їх появи та остаточної стабілізації, а також з неоднозначним розумінням словотвірних процесів у класі прізвищ та змішуванням їх зі словотвором тих імен та апелятивної лексики, на базі яких творилися прізвища. Імена людей є найактивнішими й найчастотнішими словами у мові. На думку П. Чучки, «власні імена – це не просто один із класів слів антропонімів, а такий клас, що є основою для творення назв інших антропонімних класів» [3, с. 132]. Саме імена людей послужили джерелом виникнення прізвищ.

Багато прізвищ утворено від чоловічих християнських імен здебільшого в народній адаптованій формі.

А. Прізвища, похідні від повних чоловічих християнських імен

До таких прізвищ належать наступні: *Абраменко, Абрамова, Вакуленко, Дмитренко, Дорошенко, Макаренко, Маркіан* < Макіян, *Романчук, Матвієнко, Миколенко, Митрофанов, Петрова, Петряк, Семенов, Сидорчук, Степаненко, Харлан, Яремчук, Ярмоленко.*

Б. Прізвища, похідні від усічених варіантів чоловічих християнських імен

Усічення частини імені – це риса, яка властива усім індоєвропейським мовам, у тому числі й антропонімам східнослов'янського походження. Усічення основи імені – це новий варіант імені, його новий емоційний відтінок. Імен цієї категорії порівняно небагато. До них належать наступні прізвища: *Івасюк* < Івась < Іван, *Тимоценко* < Тимоха < Тимофій, *Федецький* < Федь < Федір, *Лесь* < Олесь.

В. Прізвища, похідні від усічено-суфіксальних варіантів чоловічих імен

Твірною базою цих прізвищ стали імена з формантами: **-ць, -хь** [2, с. 92]. Серед них: *Проців* < Проць < Прокіп, *Стаховський* < Стах < Станіслав. Особливістю було те, що творилися вони від імен, які в усіченій формі самостійно не існували.

Серед усіх прізвищ, похідних від суфіксальних особових імен або їх варіантів, а їх чимало, ми виділили: *Гераскевич* < Герась < Герасим, *Зінченко* < Зінь < Зіновій, *Тищенко* < Тишко < Тимофій, *Труш* < Трухан < Трифон, *Юрченко* < Юрко < Юрій та ін. Прізвище *Ващук* належить одразу до двох різних антропонімних гнізд. Це пов'язано із варіантністю імен: *Василь (Ващук<Васько<Вась<Василь)* або *Іван (Ващук<Іващук<Івашко<Іваш<Іван)*.

Способом творення досліджуваних прізвищ служать імена, до яких додавалися різні форманти. Вони приєднані до всіх типів основ (повних, ускладнених іншими суфіксами, скорочених), які вже мали функції самостійного антропоніма.

Таким чином, з упевненістю можна відзначити, що українські прізвища – це найцінніше джерело історії розвитку української мови і національної культури. При цьому важливо, що цінність прізвищового іменника у виявленні лінгвокультурних стереотипів наших предків, їх звичаїв традицій та уподобань у сфері називництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш Т. Лексико–семантичні та словотвірно-структурні особливості українських прізвищ. Херсон, 2013. URL: <http://www.srw.kspu.edu/?p=882> (дата звернення: 18.05.2020).
2. Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI століття. Чоловічі іменування. К.: Наук. думка, 1984. 152 с.
3. Чучка П. П. Закарпатські відетнонімії прізвища. *Питання сучасної ономастики*. К.: Наук. думка, 1976. С. 130–132.

Гамеляк Ольга
Науковий керівник – доц. Мединська О. Я.

МЕДІАЦІЯ ПРАВ ДИТИНИ У СОЦІАЛЬНИХ ТОК-ШОУ «СТОСУЄТЬСЯ КОЖНОГО» ТА «ОДИН ЗА ВСІХ»

Сучасні тематичні тенденції в українських мас-медіа засвідчують, що вагоме місце в контенті ЗМІ посідають проблеми дітей. Їх висвітленням активно займаються візуальні медіа, адже вони мають значний вплив на ціннісні орієнтації суспільства. У цьому контексті постановка питання прав дитини, його обговорення в теледискурсі є дієвим методом формування світобачення людини, певних моделей поведінки тощо.

Концептуальні основи захисту прав дитини, репрезентація їх у ЗМІ досліджували такі українські та зарубіжні науковці: І. Бандурко, О. Бутько, Ю. Губаль, О. Висоцька, Ю. Войцеховська, В. Ковальчук, Н. Крестовська, Л. Кривачук, В. Куницький, Л. Найдьонова, Н. Оніщенко, С. Саблук, О. Садіна, М. Закусило, М. Дорош, К. Шендеровський тощо. Актуальність теми пов'язана з відсутністю в українському науковому дискурсі досліджень прав дитини у телепросторі, зокрема у соціальних ток-шоу.

Мета статті – дослідити стан дотримання прав дитини у сучасному теледискурсі шляхом розв'язання таких завдань: 1) з'ясувати законодавче регулювання прав дітей у національному та зарубіжному контекстах; 2) проаналізувати репрезентацію проблем дітей у соціальних ток-шоу.

Матеріалами для спостереження слугували соціальні ток-шоу «Сосується кожного» (ТК «Інтер»), «Один за всіх» (ТК СТБ).

Важливим етапом на шляху до аналізу теми прав дітей у медіапросторі є з'ясування теоретичних основ дефініції поняття «діти». Відповідно до статті 1 Конвенції ООН про права дитини «дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, який застосовується до такої особи, вона не досягає повноліття раніше» [3].

Виходячи з вищенаведеного твердження, діти – особлива соціально-демографічна група населення віком від народження до 18 років, яка має свої специфічні потреби, інтереси та права, але не володіє достатньою спроможністю відстоювати їх і захищати перед суспільством внаслідок фізичної та розумової незрілості.

Із правової точки зору дитина є самостійним суб'єктом права, у тому числі на неї поширюється весь комплекс громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав людини: на життя, виживання і вільний розвиток; на ім'я і набуття громадянства; знати своїх батьків і користуватися батьківською турботою; не розлучатися з батьками всупереч їх бажанню; підтримувати контакти з обома батьками; на возз'єднання із сім'єю, що знаходиться в іншій державі; на захист у разі незаконного переміщення та повернення з-за кордону; вільно висловлювати свої думки з усіх питань; свобода думки, совісті, релігії; свобода асоціацій і мирних зборів; на повну інформацію, що сприяє добробуту дитини; на користування послугами системи охорони здоров'я; благами соціального забезпечення, включаючи соціальне страхування; на освіту; на відпочинок і розваги; на захист від економічної експлуатації; від незаконного зловживання наркотичними засобами і психотропними речовинами, від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень; на гуманне поводження, на захист від незаконного та довільного позбавлення волі [1].

Права дитини в Україні регулюються цілою низкою законів та нормативно-правових актів, до яких, зокрема, належать: Конституція України (статті 24, 51, 52, 92); Сімейний кодекс (глави 13, 14); Цивільний кодекс (статті 30, 31, 32, 242); Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей»; ЗУ «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»; Закон України «Про охорону дитинства» (статті 5, 9, 20); Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекс України (положення, які роз'яснюють спеціальні процедури допиту неповнолітніх, зокрема статті 168, 307, 308 Кримінально-процесуального кодексу); Конвенція ООН про права дитини (статті 12, 13, 17, 39, 40); Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (статті 9, 35); Керівні принципи ООН із питань правосуддя у справах, пов'язаних із участю дітей-жертв та свідків злочинів;

Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей; Директива «Телебачення без кордонів» Європейського Союзу (стаття 22); Європейська Конвенція про транскордонне телебачення» (стаття 7).

Дуже важливою у забезпеченні дотримання прав дитини та їх усебічного захисту є роль самих журналістів. Засоби масової інформації повинні артикулювати якісний медіапродукт, імперативами якого мають виступати дитиноцентризм, дискурсивна чутливість, верховенство прав дітей. Однак при висвітленні дитячої проблематики медійники порушують права дітей, зафіксованих у національному та міжнародному законодавстві, створюють контент, що може завдати шкоди цій найбільш незахищеній верстві. Особливо це стосується соціальних ток-шоу («Стосується кожного», «Один за всіх»), на яких постійно обговорюються чутливі для суспільства теми з життя дітей: різні випадки насильства, статеві злочини, спроби самогубств тощо.

Наведемо приклади програм, у ході яких при медіації прав дітей нами простежено недотримання журналістами професійних стандартів, законодавчих норм: «Рання багатодітність» («Стосується кожного», ефір від 26.10.2018); «Дім і семеро дітей» («Стосується кожного», 28.02.2017); «У колі конфлікту» («Стосується кожного», 05.08.2019); «Втеча від материнства» («Стосується кожного», 13.02.2019); «Час від часу» («Стосується кожного», 12.11.2018); «Голодне майбутнє» («Стосується кожного», 20.02.2019); «З висоти безвідповідальності» («Стосується кожного», 28.08.2019); «Скандал у «Світанку»» («Стосується кожного», 11.10.2019); «Винагорода за маму» («Стосується кожного», 18.10.2019); «Батько згвалтував дочку і зняв з неї скальп» («Один за всіх», 04.06.2017); «Дитинство на звалищі» («Один за всіх», 04.06.2017); «10-річна дівчина просить врятувати її сім'ю» («Один за всіх», 26.04.2015); «Хто порізав у лісі дівчину-підлітка» («Один за всіх», 03.05.2015); «Батько-пастир побив до півсмерті 4-річного сина» («Один за всіх», 18.09.2016) тощо.

Так, у випуску передачі «Стосується кожного» (09.10. 2017 р.), що отримав назву «Мама-дитина», на прикладі життєвої історії дівчини Тетяни, яка стала матір'ю у 12-річному віці, актуалізуються проблеми раннього батьківства, сексуального виховання та статевого дозрівання. Аналізуючи висвітлення вищезазначеної проблематики, зауважуємо, що під час програми журналіст Андрій Данилевич, намагаючись з'ясувати, хто батько дитини, ініціюючи проведення ДНК-тесту, спонукає героїв до деталізації інформації, проблему ранніх пологів трактує як патологію. Під час запису передачі нами простежено порушення прав дитини, недотримання телеведучим законодавчих норм, професійних та етичних стандартів журналістики. Зокрема, у рамках цієї програми Андрій Данилевич порушив журналістську етику і перебрав на себе функції слідчого, влаштувавши у студії допит дитини в присутності багатьох людей. Акцентуємо увагу на недопустимості таких дій ведучого, оскільки це зумовлює додаткову травматизацію героїв.

У соціальних ток-шоу «Стосується кожного» та «Один за всіх» нами відстежено низку порушень журналістами професійних та етичних стандартів, зокрема демонстрація результатів насильства (наприклад, скривавлені обличчя, понівечені людські тіла в результаті позапланової перевірки, фото дитини після недоїдання тощо); сцен, що викликають жах; показ в етері прізвищ та обличч неповнолітніх; інформування про їх місце проживання; недотримання принципу презумпції невинуватості; конфіденційності інформації, приватності; нехтування інтересами дітей тощо.

Із метою створення якісного медіаконтенту в контексті прав дитини пропонуємо журналістам дотримуватись таких рекомендацій: під час підготовки медіапродукту із залученням дітей консультуватися з експертами – юристами, психологами, правозахисниками; не використовувати образ дитини задля посилення враження реципієнтів, здобуття рейтингів; не залучати дітей до створення матеріалів, не дозволених для перегляду ними; дбати про конфіденційність дітей: висвітлюючи негативні події з їхнього життя, передбачити, які можуть бути наслідки; вдаватися до спеціальних засобів забезпечення анонімності (темна кімната, зйомка зі спини, накладення фільтрів зображення тощо); брати до уваги, що згода батьків чи законних опікунів є обов'язковою, але недостатньою підставою для залучення дитини до участі в телеестері – насамперед журналіст має дбати про фізичне та емоційне благополуччя й гідність дитини; проходити тренінги й навчання щодо юридичних та психологічних аспектів залучення дітей до медійного контенту; уникати дискримінації за віком при створенні медіапродукту,

пам'ятаючи, що жодна професійна мета не може бути вищою за інтереси дитини; якщо дитина пережила насильство чи стала його свідком, треба враховувати, що вона травмована — згадування й детальний переказ подій наражає на ризик повторного травмування, тому інтерв'ювати її доцільно лише в тому випадку, якщо інформацію не можна отримати за допомогою інших осіб; під час інтерв'ювання дитини необхідно враховувати правила, які законодавство передбачає стосовно допиту малолітніх і неповнолітніх свідків (передбачених статтею 142 КАСУ, іншими процесуальними законами, як це передбачено вимогами ч. 2 статті 12 Конвенції ООН про права дитини, а також Керівними принципами ООН із питань правосуддя у справах, пов'язаних із участю дітей — жертв та свідків злочинів, Керівними принципами Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей); дотримуватися Кодексу журналістської етики, зокрема статті 18 про особливу обережність журналістів при висвітленні питань, пов'язаних із дітьми; норм законодавства про права дитини, про захист дітей від шкідливого контенту; виробляти більше контенту, спрямованого на дітей і підлітків; висвітлювати актуальні суспільно важливі теми, пов'язані з дотриманням у суспільстві прав дитини, інформувати про випадки порушення цих прав [1].

Аналізуючи результати дослідження у контексті медіації прав дітей, варто зазначити, що в соціальних ток-шоу спостерігаються як негативні, так і позитивні тенденції. Схвальним є те, що у телевізійному медіапросторі актуалізуються права дітей, підвищується чутливість мас-медіа до дитячої проблематики. Проте під час висвітлення питань, пов'язаних із правами дітей, медійники порушують професійні та етичні стандарти, діють усупереч законним інтересам неповнолітніх. Зокрема, зауважуємо недотримання у телеефірах балансу поглядів різних сторін, невідокремлення фактів від коментарів та інтерпретацій, навішування ярликів, порушення прав дітей на честь, гідність та конфіденційність інформації, що регламентується Конвенцією ООН про права дитини, ЗУ «Про охорону дитинства».

ЛІТЕРАТУРА

1. Закусило М. Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися основних правил. Спеціальний звіт. К., ГО «Телекритика», 2016. 48 с.
2. Дорош М. Права дітей і телебачення: як захищати, а не порушувати. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/kids/prava_ditey_i_telebachennya_yak_zakhischaty_a_ne_porushuvati/
3. Конвенція про права дитини [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021/ed19951221
4. Оніщенко Н. М. Права і свободи дитини: вступ до проблеми. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 13–17.

*Григорович Вікторія
Науковий керівник – доц. Буда В. А.*

ТОПОНІМІКА РОМАНУ АНДРІЯ КОКОТЮХИ «ВИГНАНЕЦЬ І НАВЧЕНА ВІДЬМА»

Для вивчення специфіки функціонування онімів у художніх текстах у другій половині ХХ ст. сформувався окремий розділ ономастики, що «виріс» на перехресті літературознавства й мовознавства, – літературна ономастика.

О. Карпенко зауважив, що «власні назви в тексті дають неоціненну інформацію для інтерпретації цього тексту, нерідко й таку, що іншими способами в тексті не виражена» [1, с. 69], адже оніми забарвлюють, увиразнюють текст, тому, щоб по-справжньому зрозуміти його, необхідно розібратись і в тих власних назвах, які вжиті у літературному творі.

Топоніміка у художньому творі нерозривно пов'язана з іншими класами власних назв, і всі разом вони становлять онімний простір художнього тексту, в якому назви географічних об'єктів займають значне місце.

Топонімам, їх функціям у художньому творі в останнє десятиліття все більше приділяють уваги дослідники онімії літературного тексту.

Топоніміка роману «Вигнанець і навчена відьма» представлена таким чином:

- астіоніми – назви міст;

- хороніми – назви регіонів;
- комоніми – назви селищ;
- ороніми – назви гір;
- урбаноніми – назви міських об'єктів;
- гідроніми – назви річок.

Полтава стала місцем дії роману не випадково. Андрій Кокотюха пояснює: «Якщо ми беремо Лівобережну Україну, без Полтави обійтися не можемо. Можемо, наприклад, обійтися без Сум – місто тоді не було адміністративним центром. Сумської губернії не було. Була Полтавська, Чернігівська, Київська, Харківська, Катеринославська.» [3, с. 1] Головні події розгортаються не у самому місті, а за 25–30 кілометрів від нього, у болотистій місцині, покритій лісом. За допомогою топонімів письменник намагається показати, як діють персонажі у різних локаціях, та забезпечити реальність відтворення певних подій.

Найчастіше у творі зустрічаються астіоніми, такі як: *Петербург, Одеса, Харків, Київ, Полтава, Ніжин, Париж, Ромни, Біла Церква, Баден-Баден, Юзівка*. Серед згаданих міст є ті, які мали у той час важливе історичне та промислове значення.

Хоронімів вжито менше. Серед них виділяємо такі: *Сибір, Маньчжурія, Зелений Клин*. Таким чином автор не обмежує географічний простір роману, адже торкається політичного і культурного життя інших країн, цікавиться світовими подіями. Кожний хоронім має своє історичне, географічне, національне значення. Так, Зелений Клин – територія Далекого Сходу, від кінця XIX століття компактно заселена етнічними українцями.

У невеликій кількості автор вживає у романі комоніми. Вони використовуються задля того, аби посилити локальну характеристику співвідношення «персонаж – місце дії», адже герої творів часто переміщуються з одного пункту в інший. Головна увага письменника зосереджується на людині. Це пояснюється тим, що персонаж твору має одне наймення, а побувати він може у різних місцинах. У результаті антропонім один, а топонімів багато. Серед таких назв ми зустрічаємо: *Дальні Павленки, Маньківка, Соколівка, Жуки, Плавуни, Диканька*.

Це давні українські села, деякі з них вигадані (як *Маньківка*), а деякі, наприклад, *Диканька* – реальні. У читача вони викликають своє сприйняття.

Кульмінаційні дії роману відбуваються у хуторі *Плавуни*. Автор не просто так обрав саме цю місцевість, адже один із героїв оповіді втопився у болоті. Тому назва цього поселення пов'язана з гідрологічним середовищем: «*Хутір займав територію на суніщаних ґрунтах, а із заходу був оточений лісами та заплавленими сінокосами з безліччю маленьких озерець, бакаїв із болотяною рослинністю та чагарниками верболозу*» [2, с. 85].

У романі знаходимо лише один оронім, *Монастирська гора*, яка домінує над містом і околицями. Можна сказати, що на її очах відбувається розв'язка твору: викриття головних злочинців цієї містичної історії.

Ще однією важливою частиною твору є урбаноніми, які виступають своєрідними штрихами у змалюванні «портрета» міста (готель «*Континенталь*», ресторан «*Пале де Кристаль*»), та гідроніми (*Карибське море, річка Ворскла*).

Отже, топоніми втілюють ідейно-художній задум письменника та підпорядковуються всій сюжетно-композиційній структурі твору. Ці типи онімів виявляють здатність передаватися від покоління до покоління і від етносу до етносу, як своєрідні пам'ятки культури і мови вони не піддаються істотному впливові часу.

Тому автор подає географічний простір як всеохоплюючий для дій у ньому персонажів. Топоніми часто виступають домінантами, завдяки чому митець досягає сконцентрованості, оформленості тексту, підкреслює динамічні явища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпенко О. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження. *Записки з ономастики. Збірник наук. праць*. Одеса, 2000. Вип. 4. С. 8–74.
2. Кокотюха А. Вигнанець і навчена відьма. Харків: Віват, 2019. 304с.
3. Gazeta.ua. Новини Полтавщини. URL: https://gazeta.ua/articles/culture/_vintazhne-vbrannya-storichni-recepti-ta-tango-prezentuvali-detektiv-podiyi-yakogo-rozgortayutsy-a-v-carskij-poltavi-foto/927836 (дата звернення: 14.04.2020).

РОДИЧІВСЬКІ АБО ГЕНЕСІОНІМНІ ПРИЗВИСЬКА СЕЛА МАЛІ ЗАГАЙЦІ ШУМСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Антропоніми посідають дуже важливе місце в лексичному складі української мови. Зокрема, неофіційні імена є невичерпним джерелом для вивчення не тільки мови та культури народу, а й особливостей традицій та говірок певних угруповань.

Прізвисько – це неофіційне найменування, яке дають номінатори особі чи колективі людей за індивідуальними ознаками або за спорідненістю і свояцтвом між носієм і членами родини для ідентифікації і конкретизації [1, с. 7]. Прізвиська можуть не лише віддзеркалювати загальний світогляд, національну специфіку номінаторів та іменованих, а й вказувати на їх спосіб мислення, на їх зв'язок з побутом певного краю, характеризувати духовність людини.

Однією з найбільш поширених груп неофіційних найменувань є родичівські (генесіонні) прізвиська, що вказують на стосунок носія до когось з його родичів. Вивчення таких прізвиськ завжди залишається актуальним, адже вони є дуже поширеним явищем у сільській місцевості. Генесіонні найменування мають особливий статус через те, що основою для їх утворення слугують офіційні чи неофіційні найменування родичів чи членів сім'ї носіїв (чоловіків, батьків, матерів, дідів та бабусь), виявляють зв'язок денотата з його родом, родиною, сім'єю. Родичівські прізвиська були предметом дослідження П. Чучки, М. Худаша, Р. Осташа. Їх вивченням також займалися М. Наливайко, О. Вербовацька, В. Павлюк та інші.

Метою нашої статті є виявлення та аналіз родичівських прізвиськ, що активно функціонують у народно-побутовій антропонімії села Малі Загайці Шумського району Тернопільської області.

Серед родичівських іменувань традиційно виділяють андроніми, патроніми, метроніми, пропатроніми, прометроніми, гінеконіми та ін. групи онімів [3, с. 200].

Андроніми – прізвиська, що номінують жінок за іменуванням чоловіка. Утворюються вони від імені, прізвища чи його прізвиська. У староукраїнській мові андроніми використовувались у всіх стилях, а сучасні дослідження антропонімії свідчать, що сфера їхнього використання звузилась – вживаються лише в розмовному стилі або художніх творах. Найчастіше андроніми виявляються в живомовному функціонуванні прізвища для іменування жінки за її чоловіком, бо в офіційному мовленні прийнято вживати фіксовану форму прізвища для осіб чоловічої і жіночої статі. Найбільш вживаними у різних регіонах України є іменникові моделі андронімів з суфіксами **-их(а)**, **-к(а)** [2, с. 158–159]. У селі Малі Загайці це прізвиська: *Цибушиха* (< прізвище Цибух), *Пирожиха* (< прізвище Пиріг), *Трембалиха* (< прізвисько чоловіка Трембаль), *Пазюриха* (< прізвисько чоловіка Пазюр), *Фалатиха* (< прізвисько чоловіка Фалат), *Цечиха* (< прізвисько чоловіка Цека), *Фатичка* (< прізвисько чоловіка Фатик), *Часничка* (< прізвисько чоловіка Часник), *Цізічка* (< прізвисько чоловіка Цізік), *Кацапка* (< прізвисько чоловіка Кацап), *Пуничка* (< прізвисько чоловіка Пуник), *Рукавичкова* (< прізвисько чоловіка Рукавичка).

Патроніми – прізвиська, утворені від імені, прізвиська, прізвища батька. У нашому дослідженні виявили такі іменування: *Самсониха* (< ім'я батька Самсон), *Хмариха* (< прізвисько батька Хмара). Чоловічі патроніми можуть утворюватися за допомогою суфіксів **-енк(о)**, **-ук(-юк, -чук)**: *Ярмоленко* (< ім'я батька Єрмолай), *Вовчук* (< прізвисько батька Вовк). Іноді вони виявляють вплив звукової асоціації: *Фалат* (< Філатович). Не варто плутати неофіційні патроніми, створені для неофіційної ідентифікації особи, з офіційними, закріпленими в документації як другий член антропоформули – іменами по батькові.

Пропатроніми утворюються від імені, прізвиськ чи прізвища діда. Серед них: *Зусиха* (< прізвисько діда Зусь), *Абодайха* (< прізвисько діда Абодай), *Никониха* (< ім'я діда Никон), *Зоримиха* (< ім'я діда Зорим). Іноді прізвисько онука дублює ім'я діда: *Сруль* та *Мартин* утворились способом перенесення назви від реальних імен дідів.

Матроніми – це прізвиська синів та дочок, твірною базою для яких є імена, прізвиська чи прізвища матерів: *Анігушиха* (< прізвисько матері Анігуска). У селі Малі Загайці зустрічаються і матроніми, що походять від пестливої форми імені, прізвиська або прізвища матері (*Гусочка* <

прізвисько мами Гуска), або ті, у яких відображені діалектні особливості (*Фусаниха* < ім'я матері Сусана).

Проматроніми – прізвиська, утворені від імені, прізвиська, прізвища баби. Лексичною базою для них зазвичай стають саме прізвиська чи імена, однак іноді трапляються і ті, які утворені від дівочого прізвища бабусі: *Кози́ха* (< прізвисько бабусі Коза), *Шахрайчи́ха* (< прізвисько бабусі Шахрайка), *Соловейка* (< дівоче прізвище бабусі Соловей).

Отже, аналіз родичівських прізвиськ села Малі Загайці дає зрозуміти, що неофіційні найменування цього класу широко використовуються в сучасному антропоніміконі сільської спільноти. Генесіоніми допомагають дослідити менталітет людей, особливості їх спілкування між собою, вказують на зв'язок носія із рідними чи близькими йому людьми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наливайко М. Я. Неофіційна антропонімія Львівщини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.01. Київ, 2011. 21 с.
2. Павлюк В. А. Становлення неофіційного антропонімікону Вінниччини : дис. канд. філ. наук : 10.02.01. Вінниця, 2016. 244 с.
3. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття: монографія. К.: ТОВ «Папірус», 2008. 671 с.

Павлічко Віта
Науковий керівник – доц. Свистун Н. О.

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ РОЗЧЛЕНОВАНОЇ СТРУКТУРИ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ЗУМОВЛЕНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ М. КІДРУКА «НЕ ОЗИРАЙСЯ І МОВЧИ»)

Речення розчленованої структури – це такі складнопідрядні речення, підрядна частина яких пояснює всю головну і поєднується з нею за допомогою семантичних сполучників, тобто сполучників, що виражають певні семантичні відношення. Усі складнопідрядні речення розчленованого типу належать до обставинного (детермінантного) зв'язку.

До складнопідрядних речень розчленованої структури зі значенням зумовленості належать такі види: підрядні причини, мети, умови, допусту, наслідку. Ці речення взаємопов'язані, оскільки в них «називаються дві ситуації, що залежать одна від одної, тобто виражають значення зумовленості» [2, с. 541].

Зумовленість буває кількох видів:

- спрямована від зумовленого до зумовлювального: *речення причини, умови*;
- стимулююча: *допустові речення*;
- результативна (від зумовлюваного до зумовленого): *наслідкові*;
- коли стимул є результатом і наслідком: *речення мети*.

Таким чином, речення зі значенням зумовленості поділяються на:

- речення прямої зумовленості – причини, мети, умови, наслідку;
- речення зворотної зумовленості – допустові.

Художня мова творів Макса Кідрука на сьогодні залишається недостатньо дослідженою з точки зору синтаксису.

Дослідження є **актуальним**, оскільки в українському мовознавстві відсутні праці, в яких досліджувалися структурні та семантичні особливості організації складнопідрядних речень розчленованого типу зі значенням зумовленості на матеріалі роману Макса Кідрука «Не озирайся і мовчи».

Мета нашої праці – дослідити структурно-семантичні особливості складнопідрядних речень розчленованої структури зі значенням зумовленості на матеріалі роману Макса Кідрука «Не озирайся і мовчи».

Розглянемо специфіку та функціонування складнопідрядних речень розчленованого типу зі значенням прямої та зворотної зумовленості в романі «Не озирайся і мовчи» Макса Кідрука.

Складнопідрядні речення з підрядними причинами – це такі речення, підрядна частина яких вказує на причину або містить обґрунтування того, про що йдеться в головній частині. Підрядна частина пояснює всю головну і відповідає на питання *чому? через що? з якої причини?*

Засобами зв'язку в подібних реченнях виступають такі сполучники:

1) недиференційовані: **бо, тому що, оскільки, адже**;

2) диференційовані: **через те що, завдяки тому що, на підставі того що, внаслідок того, що у зв'язку з тим що, тим більше що**.

Найпоширенішими є речення з недиференційованим сполучником **бо**: *Я запросив вас, бо хочу мирно вирішити всі спірні питання* [1, с. 313]; *І в мене настрої зразу пропав, бо я не хотіла йти на вулицю* [1, с. 195].

Сполучники **тому що, через те що, адже, оскільки** значно поступаються за вживаністю сполучнику **бо**: *Цього разу в кабіні нікого не могло бути, адже двері їхнього ліфта не зачиняються* [1, с. 109]; *Іще одна причина полягала в тому, що теща ненавиділа совок і все з ним пов'язане* [1, с. 469]; *Оскільки напад на Артема стався о дев'ятій вечора, поліції виявилось достатньо свідчень охоронця, офіціантки та дружини Віктора* [1, с. 498].

Спостереження за вживанням складнопідрядних речень з підрядними причини у творах Макса Кідрука засвідчує широку їх уживаність. З-поміж усіх складнопідрядних речень розчленованої структури зі значенням зумовленості складнопідрядні речення з підрядним причини за вживаністю становлять 24%.

Складнопідрядні речення з підрядними мети – це конструкції, які виражають пряму зумовленість, підрядні частини яких указують на мету, спрямованість і призначення у головній частині подій, явищ тощо.

Найчастіше засобами зв'язку в таких реченнях виступають сполучники **щоб, аби, для того щоб**, а підрядна частина відповідає на питання *для чого? навіщо? нащо?* з якою метою?: *Тоха нахилився, щоб зав'язати шнурівку* [1, с. 34]; *Хлопець гукнув достатньо голосно, щоб його було чути на кухні* [1, с. 39]; *Він мусив докладати зусиль, щоб не пирснути* [1, с. 61]; *Але хіба це причина для того, щоб покінчити з життям?* [1, с. 73].

Письменник використовує конструкції, в яких підрядна частина мети знаходиться в будь-якій позиції щодо головної. Речення, де підрядна частина знаходиться у препозиції, представлені таким прикладом: *Щоб перевірити, Арсен мусив вийти й почекати* [1, с. 133]. Автор у романі використовує складнопідрядні речення мети, у яких підрядна частина знаходиться в інтерпозиції щодо головної, наприклад: *Одягнувшись, він, щоб підглядати в інструкцію, захопив із собою потужний ліхтар, ковдру, планшет, карти зоряного неба, затиснув під пахвою важенну коробку з телескопом* [1, с. 42]. Проте найчастіше у романі трапляються конструкції, де підрядна частина представлена в постпозиції щодо головної, наприклад: *Міцно обмотуй, не шкодуй скотчу, щоб гарно тримало* [1, с. 129]; *Накладемо достатньо смужок, щоб вони втримали пляшку разом із водою вертикально* [1, с. 130].

У романі Макса Кідрука виявлено 59 синтаксичних одиниць з підрядними мети. Цей вид речень у творі письменника є найбільш продуктивним. З-поміж усіх складнопідрядних речень розчленованої структури зі значенням зумовленості складнопідрядні речення з підрядними мети за вживаністю становлять 44%.

Складнопідрядними реченнями з підрядними умови – це такі конструкції, підрядна частина в яких виражає реальну чи ірреальну умову, за якою відбувається чи могло б відбутися повідомлюване в головній частині. Ці речення виражають пряму зумовленість. Засобами зв'язку в таких реченнях виступають сполучники **якщо, коли, якби, коли б, якщо б, як** та ін.: *Якщо після четвертого замість опускати на перший поверх ліфт посуне вгору, мусиш натиснути будь-яку кнопку* [1, с. 94]; *Коли він зникне, остаточно перебравшись до світу із застилим сонцем, переписку у VK, безперечно, переглядатимуть* [1, с. 349]; *Якби перед ним сиділи мама та батько, Марк ще якось би викрутився* [1, с. 9]; *Можливо, якби в голові не шумувало вино, онукова відповідь не здалася би смішною* [1, с. 61].

За нашими спостереженнями, складнопідрядні речення з підрядним умови в романі Макса Кідрука представлені достатньо. У ході дослідження було зафіксовано 30 одиниць, що складає 22% від усієї кількості зафіксованих речень зі значенням зумовленості.

Складнопідрядні речення з підрядним допусту – конструкції, підрядні частини яких вказують на умову, незважаючи на яку або всупереч якій відбувається дія, виражена в головній частині. У допустових реченнях виражається зворотна зумовленість. В аналізованому творі цей вид речень представлений так: *Марк, хоч і не мав особливо бажання спілкуватися, намагався поводитися невимушено* [1, с. 336].

Підрядні частини допустових речень можуть бути в різних позиціях щодо головної:

препозиції: *Хоча навіть якби й не задихнулася, наступного дня однаково померла б* [1, с. 402];

інтерпозиції: *Він, хоч і був огряднішим, невдовзі наздогнав дівчину* [1, с. 404];

постпозиції: *Навіть Ейнштейн не вірив, хоча це були його рівняння* [1, с. 295]; *Її існування є прямим наслідком рівнянь Ейнштейна, хоча до кінця шістдесятих років чорні діри вважали гіпотетичними об'єктами* [1, с. 465].

За нашими спостереженнями, найпродуктивнішим виявився сполучник *хоча*. Складнопідрядні речення з підрядними допустовими в аналізованому творі Макса Кідрука є непродуктивним типом. Цей вид речень за вживаністю становить 6% від усіх складнопідрядних речень розчленованої структури зі значенням зумовленості.

Складнопідрядні речення з підрядним наслідку – це такі конструкції, в яких підрядні частини вказують на наслідок, що випливає зі змісту головної частини. Засобом зв'язку між предикативними частинами таких речень виступає сполучник *так що*.

Зразків речень такого типу в романі не було виявлено.

Отже, спостереження за функціонуванням складнопідрядних речень зі значенням зумовленості в романі Макса Кідрука засвідчує їх широку уживаність. Такі структури допомагають створити особливий, неповторний світ письменника, де відкриваються його думки, переживання, враження від людей і ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кідрук М. Не озирайся і мовчи : роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 512 с.
2. Слинко І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови : проблемні питання. Київ: Вища школа, 1994. 670 с.

Бабій Тетяна, Креховець Мар'яна
Науковий керівник – доц. Синоруб Г. П.

ФОРМАТ АУДІОПОДКАСТУ У ВИСВІТЛЕННІ ПРОБЛЕМИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ЖУРНАЛІСТА

Будь-яка професія ставить до індивідуальних психологічних якостей людини певні вимоги. Разом з тим, сама професійна діяльність має помітний вплив на мотиви її дій, установки, ціннісні орієнтації тощо. Зазначимо, що у сфері «людина-людина» можуть траплятися несприятливі чинники, що створюють психічного напруження. Екстремальні умови, конфліктні ситуації, несприятливий розвиток подій тощо, породжують відчуття дискомфорту, тривоги, фрустрації. Робота з людьми, стресові ситуації часто призводять до психоемоційного виснаження.

Специфіка роботи журналіста полягає у всесторонньому висвітленні події для надання повної та точної інформації про неї аудиторії. Досить часто медійник змушений працювати в умовах, які для нього є некомфортними, або такими, що продукують негативні емоції. Це робота в екстремальних умовах, висвітлення трагедій, тривала взаємодія з агресивно-налаштованими особами тощо. Крім того, негативно впливає і ритм життя.

Напружена робота, насичений графік, стреси можуть призводити до емоційного вигорання, що негативно впливає не лише на продуктивність діяльності, а й на фізичний та психологічний стан загалом. Із метою запобігання емоційного вигорання, вважаємо, що медійнику вкрай необхідно розвивати у собі *стресостійкість*. А це – важлива властивість людини зберігати у взаємодії з професійними та побутовими стресовими факторами психологічну стійкість, тим самим вберігаючи себе від їх негативного впливу [1, с. 58], а, отже, і від емоційного вигорання, особливо в сучасних умовах – в період карантину, пов'язаного з Covid-19. Така ситуація вимагає якісного виконання професійних обов'язків, критичного оцінювання фактів та запобігання поширення неправдивої інформації.

Стресостійкість є об'єктом вивчення доволі великої кількості дослідників. Психологічний аспект цієї якості досліджували: М. Білова, Б. Величковський, В. Корольчук, М. Кудіонова, Г. Рижко та ін. Особливості у представників професій, що працюють в екстремальних умовах

висвітлювали Г. Дубчак, Л. Китаєв-Смик, О. Коқун, М. Корольчук, П. Короленко, В. Крайнюк, О. Лозгачова, Т. Середа, Ю. Щербатих тощо.

Щодо журналістської діяльності, то дослідженням галузі інновацій та етичних аспектів висвітлення медійниками тем насильства, конфліктів і трагедій займається Дартівський центр журналістики і травми. Учений О. Тур'ян видав працю «Психологічний аналіз сутності та ознак діяльності журналіста в екстремальних умовах». Однак проблема формування стресостійкості в роботі журналіста недостатньо вивчена в українському журналістикознавстві, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета роботи – зацентувати увагу на необхідності формування стресостійкості медійника за допомогою серії аудіоподкастів.

Основний виклад матеріалу.

Щоб дослідити питання професійної стресостійкості у практичному аспекті, використовуючи власний досвід представників професії, вважаємо доречним створити серію аудіоподкастів.

Аудіоподкаст – цифровий медіа-файл, що містить важливу та цікаву для цільової аудиторії інформацію, оформлену у mp3-форматі та призначений для поширення в мережі інтернет, публікації в радіо чи онлайн-ЗМІ тощо [2]. Вважаємо, що такі аудіо-інтерв'ю будуть доречними із професійними журналістами, психологами та медіа-тренерами, щоб дізнатися, як може вплинути на журналіста тривалий або сильний стрес та до яких наслідків це може привести. У процесі створення аудіоподкасту нам довелося працювати дистанційно (у зв'язку з карантинним), при цьому використовуючи такі технічні засоби як мікрофон, телефон, комп'ютер. При створенні аудіо-контенту в онлайн-режимі використовувалися такі програми: Zoom Cloud Meetings, основним призначенням якої є проведення онлайн-конференцій. Такий застосунок також дає можливість записувати розмову у хорошій якості; Zencast для створення аудіо-подкастів.

Вибір формату аудіоподкасту зумовлений тим, що він є досить зручним та мобільним для споживача, а тема – комфортною для відтворення її в аудіо форматі.

Переваги аудіоподкасту в наступному:

1. Процес запису подкастів для багатьох людей є більш творчим, цікавим і зручним, ніж написання тексту.
2. Слухач може паралельно з прослуховуванням матеріалу виконувати свої звичайні справи.
3. Створення аудіоподкасту дозволяє автору побувати в ролі режисера, ведучого своїх радіопрограм.
4. Широкий діапазон тем подкастингу, що мають інформаційну цінність для слухача.
5. Аудіоформат забезпечує передачу контенту як більш «живого» і реального для цільової аудиторії.
6. Передача невербальної інформації має своєрідний ефект, що безпосередньо впливає на мотивацію слухача, на його установку щодо формування стресостійкості в своїй професійній діяльності [3].

Отже, для дослідження та актуалізації заявленої проблеми вважаємо необхідністю створення серії аудіоподкастів, контент яких є просвітницьким та спрямований на подолання негативних емоцій, шляхи формування стресостійкості в журналіста. Аудіозаписи з медіа-тренерами, психологами та практикуючими журналістами допоможуть максимально повно та всесторонньо висвітлити дане питання.

Аудіоподкаст вважається найбільш вдалим для висвітлення цієї теми жанром, оскільки він є ефективним методом поширення інформації. Завдяки звуковій інформації створюється «ефект присутності» слухача у діалозі та дозволяє прослуховувати випуск у будь-який момент, повертатися до нього при потребі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубчак Г. М. Особливості професійної діяльності в особливих та екстремальних умовах праці. Київ. 2018. С. 51-80.
2. Кушнір О. Як створити подкаст, який слухатимуть. URL: <https://medialab.online/news/pidkast/>.
3. Подкасти: найшвидший шлях до зацікавлених. URL: <https://zounb.zp.ua/node/4226>.

Нестерович Юліана
Науковий керівник – доц. Бабій І. М.

СЕМАНТИКО-СЛОВОТВІРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИСЛІВНИКІВ У НОВЕЛІ «РОЗБИТА БОГИНЯ» УЛАСА САМЧУКА

Вивчення семантики та структури лексичних одиниць у сучасній лінгвістиці залишається актуальним. Предметом розгляду у нашій праці будуть прислівники, виявлені в новелі «Розбита богиня» Уласа Самчука. Оскільки в сучасному мовознавстві поки що відсутні праці, присвячені аналізу прислівників у творах У. Самчука, наше дослідження є **актуальним**.

Мета статті – аналіз семантико-словотвірних особливостей прислівників у новелі У. Самчука «Розбита богиня».

«Проза Уласа Самчука цікава не тільки з погляду літературознавчого аналізу, а й мовознавчого, оскільки письменник продемонстрував уміле володіння словом. Мова його творів – влучна, добірна» [1, с. 114]. «У своїх творах Улас Самчук на повну силу розкриває багатющі художньо-зображувальні можливості української мови» [4, с. 37]. В основі сюжету новели «Розбита богиня» покладено любовний трикутник. Оповідач «закохується у красуню-землячку Ліду. Та насправді виявляється, що це почуття не до реальної жінки, а до плеканого в уяві образу» [7].

У сучасній лінгвістиці існує кілька класифікацій прислівників, в основі яких семантичний критерій. Семантику прислівників досліджували В. Горпинич, С. Бевзенко, І. Кучеренко, Л. Коломієць, А. Майборода, В. Бойко, Л. Давиденко та ін. Найбільш поширеною є класифікація, за якою всі прислівники поділяють на два розряди: означальні (атрибутивні) та обставинні.

У сучасній українській лінгвістиці існує кілька поглядів на словотвір прислівника, проте вони часто виявляються суперечливими і дискусійними. «На сьогодні загальноприйнятою є думка, що з усього частиномовного розмаїття сучасної української мови прислівник має найбільш несистемну парадигму утворення, а також найменш закономірно використовує принципи словотворення» [2, с. 53]. Проблема словотвору прислівника присвячували свої наукові праці такі дослідники: В. Грещук, І. Ощипко, І. Чапля, Ю. Божко, Ю. Комлик, О. Важеніна, А. Рибальченко та ін.

У новелі Уласа Самчука «Розбита богиня» є багато прислівників обох семантичних розрядів. Серед означальних прислівників у новелі «Розбита богиня» виокремлюємо такі:

- ті, що означають якість дії, ознаки предмета: *зухвало, щиро, чемно, дбайливо, легко, сміливо, довго, страшно, виразно, зручно, часто* та ін.;
- ті, що означають ступінь якості та інтенсивності дії або вияву ознаки: *мало цікавлять, божевільно хороший, особливо пахнув* та ін.

У новелі є такі обставинні прислівники:

- способу дії: *поквапом, разом, мигцем, мимохить, спільно, побіжно;*
- часу: *вчас, зараз, щохвилини, завчасу, спочатку, напередодні, відразу;*
- місця: *справа, зліва, назад, вперед, додому, де-небудь, назустріч.*

Найбільша кількість прислівників у новелі У. Самчука утворена суфіксальним способом за допомогою суфіксів *-о, -е* від прикметників. Таких прислівників у творі виявлено понад шістдесят. Переважна їх більшість утворилася додаванням до прикметникової основи суфікса *-о*: *зухвало* ← *зухвалий*. Аналогічно: *страшно* ← *страшний*, *виразно* ← *виразний*, *невідступно* ← *невідступний*, *одночасно* ← *одночасний*.

У новелі «Розбита богиня» є кілька прислівників, утворених суфіксальним способом за допомогою суфікса *-о* від дієприкметників: *закохано* ← *закоханий*. Аналогічно: *зачаровано* ← *зачарований*, *розраховано* ← *розрахований*, *злякано* ← *зляканий*, *підроблено* ← *підроблений*. Прислівник *кам'яно* можна вважати авторським неологізмом; він утворений шляхом суфіксації від прикметника із додаванням суфікса *-о*: *кам'яно* ← *кам'яний*.

Невелика кількість прислівників утворена суфіксальним способом за допомогою суфікса *-е*: *байдуже* ← *байдужий*. Аналогічно: *інакше* ← *інакший*, *краще* ← *кращий*. Суфіксальним способом утворилися прислівники дієслівного походження *дарма* і *поквапом* за допомогою суфіксів *-а, -ом*: *дарма* ← *дармувати*, *поквапом* ← *поквапити*.

Низка прислівників у новелі «Розбита богиня» утворена префіксальним способом. Похідний від прислівника: *наскрізь* ← *скрізь*; похідні від іменників: *вчас* ← *час*, аналогічно:

зараз ← раз, назад ← зад, вперед ← перед, назустріч ← зустріч, безліч ← лік. Творення цих прислівників є дискусійним з огляду на префікс приєднаного походження у їхньому складі. Схожі відіменникові деривати, на думку М.Плющ, є адвербіалізованими.

Префіксально-суфіксальним способом утворені такі прислівники: *щохвилини* ← *хвилина*, *завчасу* ← *час*, *справа* ← *правий*, *зліва* ← *лівий*, *спочатку* ← *початок*, *поволі* ← *воля*, *відразу* ← *раз*, *додому* ← *дім*. Твірними словами для них виступають іменники і прикметники.

Прислівник *де-небудь* утворений постфіксальним способом за допомогою постфікса - *небудь*: *де-небудь* ← *де*.

Два прислівники у новелі «Розбита богиня» утворено морфолого-синтаксичним способом: *разом*, *мигцем*. Лексико-синтаксичним способом утворилися прислівники *мимохіть* (злиття основ слів *мимо* і *хотіти*), *напередодні* (злиття слова *наперед* з основою слова *день*).

Отже, у новелі Уласа Самчука «Розбита богиня» вжито багато означальних і обставинних прислівників, які переважно утворені суфіксальним способом. Виявлено чималий пласт прислівників, утворених префіксальним та префіксально-суфіксальними способами; кілька слів - постфіксальним, морфолого-синтаксичним та лексико-синтаксичним способами творення. Твірними словами для прислівників, виявлених у новелі «Розбита богиня», найчастіше виступають іменники, прикметники, рідше - прислівники, дієслова, числівники.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабій І. М. Естетична роль кольоропозначень у романі У. Самчука «Марія». Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Літературознавство. Тернопіль, 2000. Вип. VI. С. 114-120.
2. Важеніна О.Г., Рибальченко А.О. Мотивованість прислівників префіксального творення. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. Кам'янець-Подільський, 2013. Вип. 34. С. 53-55.
3. Вакарюк Л., Панцьо С. Українська мова. Морфеміка і словотвір. Тернопіль: Лілея, 1999. 220 с.
4. Горох Г. Мовностилістичні особливості художніх творів Уласа Самчука. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. Кам'янець-Подільський, 2012. Вип. 31. С. 37-39.
5. Горпинич В.О. Морфологія української мови: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
6. Самчук У. Марія. Чого не гоїть огонь. Віднайдений рай. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2009. С. 372-380.
7. Ткаченко Т. Модерністські пошуки Уласа Самчука у збірці «Віднайдений рай». Електронний науковий журнал: вебсайт. [Режим доступу]: <https://cyberleninka.ru/article/n/modernistski-poshuki-ulasa-samchuka-u-zbirtsi-vidnaydeniy-ray/viewer>.

Полиняк Марія
Науковий керівник – проф. Лановик М.Б.

«ВІДСУТНІЙ ПЕРСОНАЖ» ЯК КАТЕГОРІЯ ПЕРСОНОСФЕРИ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Суть «мінус-прийому» полягає у розбіжності з сучасним текстом або більш ранньою літературною традицією. Рідше говорять про «мінус-прийом» як про порушення читацького очікування, сформованого вже всередині тексту: в цьому сенсі «мінус-прийомом» буде, наприклад, залишений без рими рядок у римованому вірші. У книзі «Аналіз поетичного тексту. Структура вірша» Ю. Лотман доводить, що «існує принципова відмінність між відсутністю рими у вірші, який ще не має на увазі можливості її існування (наприклад, антична поезія, російський билинний вірш і т.п.) або вже від неї відмовився, так що відсутність рими входить в читацьке очікування, в естетичну норму цього виду мистецтва (наприклад, сучасний *vers libre*), з одного боку, – і у вірші, що включає риму в число найхарактерніших ознак поетичного тексту, – з іншого. У першому випадку відсутність рими не є художньо значущим елементом, у другому – відсутність рими є присутністю не-рими, мінус-рими» [5, с. 61].

Метою статті є означити наявність у канві художнього твору «відсутніх персонажів», які втілюють один із специфічних виявів «мінус-прийому». Звучить парадоксально, проте таке явище можна назвати доволі закономірним. За визначенням Леоніда Кациса, «...перш ніж щось заперечувати, це щось треба мати» [2, с. 188].

Загальне визначення поняття «персонаж» в українському літературознавстві окреслено доволі обмежено. Зокрема «Літературознавчий словник-довідник» за редакцією Романа Гром'яка, Юрія Коваліва та Василя Теремка подає таку дефініцію терміна: «Персонаж (лат. *persona* – особа) – постать людини, зображена письменником у художньому творі, загальна назва будь-якої дійової особи кожного літературного жанру. Олюднені, оживлені образи речей, явищ природи, особин тваринного світу в казках, байках, притчах та деяких ін. жанрах також називають П. Деякі літературознавці ототожнюють П. з героєм, вживають ці слова як синоніми, тому мовлять про «літературних героїв», допускаючи логічну суперечність, коли класифікують героїв на «позитивних» і «негативних», адже смислове наповнення поняття «герой» включає такі моральні чесноти, як відвага, хоробрість, самовідданість (чи навпаки), концентрація типових для свого часу якостей, виділення з-поміж мас. Натомість «П.» – експресивно нейтральне поняття, яке означає постать літературного твору з будь-якими психічними, особистісними якостями, моральними, ідеологічними, світоглядними переконаннями – постать як текстуальну позицію, антропоморфологічно окреслену, незважаючи на те, чи мала вона свого прототипа, чи цілковито витворена митцем (Ярослав Мудрий і Сивоок у П. Загребельного)» [4, с. 532].

Набагато ширше, насичене прикладами визначення запропоновано у «Літературознавчій енциклопедії» Ю. Коваліва: «Персонаж (нім. *literarischer Held, literarische Gestalt, literarische Figur*, англ. *character*, польс. *postać literacka*, франц. *personnage*, від лат. *persona* – особа) – центральний образ, довкола якого розбудовується певний твір. У драматичних творах П. називає дійову особу, у поезії – ліричного героя або ліричного суб'єкта. П. бувають: антропоморфна постать, наділена психічними, особистісними якостями, олюднені речі (мініатюри Ф. Кривша), явища природи, представники тваринного чи рослинного світу (казка «Лисичка-сестричка та Вовк-панібрат», пісня «Ой чи живі, чи здорові / Всі родичі гарбузові»), реальні й фантастичні, міфічні постаті («Записки Білого Пташка», «Смітник Господа нашого» Галини Пагутяк). П. може мати прототипа в реальному житті (Нюра з однойменного оповідання Гр. Тютюнника) чи бути вигаданим (експериментальна проза В. Винниченка або М. Йогансена)» [3, с. 206].

У цій словниковій статті автор пропонує класифікацію персонажів за певними ознаками: «П. виконує центральну, головну або другорядну, епізодичну роль, про нього може лише згадуватися. Якщо він бере участь в одному чи в кількох епізодах традиційного твору, то називається однотипним, якщо його поведінка збігається з аналогічними якостями головного героя, – рекурсивним, коловоротним, якщо має свого попередника, – фоновим, якщо постає незмінним, як у фольклорі чи у творах класицистів, – статичним, а у творах романтиків – динамічним. Водночас розрізняють П. сумісних (без внутрішніх суперечностей) та несумісних, плоских (простих, одновимірних) та містких, тобто складних, багатопланових, активних та пасивних» [3, с. 206].

Незважаючи на те, що Ю. Ковалів зазначав, що персонаж може брати участь в одному чи кількох епізодах твору, бути присутнім лише номінативно, а Н. Висоцька в одній зі своїх статей розглядає «фоновий образ» художнього твору [1, с. 112], категорія «відсутній персонаж» в українському літературознавстві й надалі залишається теоретично необґрунтованою.

Показовою з цього погляду є класифікація персонажів польського славіста Єжи Фарино: «...Під поняттям «персонаж» ми матимемо на увазі будь-яку особу (із антропоморфними істотами включно), яка отримує в творі статус об'єкта опису (у літературному тексті), зображення (у живописі), демонстрації (у драмі, спектаклі, фільмі) ... Всі антропоморфні істоти або особи, які трапляються в тексті, присутні в ньому однаковою мірою. Одні з них мають статус об'єктів світу певного твору. Це, так би мовити, «персонажі-об'єкти». Інші даються тільки як зображення, але самі у світі твору не з'являються. Це «персонажі-зображення». А інші лише згадуються, але не виводяться в тексті ані як присутні об'єкти, ані як зображення. Це «відсутні персонажі». Їх слід відрізняти від згадок осіб, які по конвенції цього світу зовсім не можуть у ньому з'явитися. «Відсутні» ж конвенцією не виключаються, а навпаки, допускаються. Тому їхня відсутність помітна і цим самим – значуща» [6, с. 110].

Варто зазначити, що літературознавці в англійському науковому світі все ж розглядають категорію «unseen» або ж «absent character», щоправда зосереджуючись переважно на вияві таких персонажів у драматургії. У дисертації «Невидимі персонажі у вибраних п'єсах Юджина О'Нілла, Теннессі Вільямса та Едварда Олбі» Роберт Е. Берд (молодший) вказує, що до

невидимих постатей вдавалися ще в античному театрі, а найбільшого вияву вони набули у драматургії А. Чехова, Г. Ібсена, А. Стріндберга та абсурдистів [7]. На нашу думку, варто розширити сферу функціонування «відсутніх персонажів», виокремлюючи цю категорію у контексті художнього твору, незалежно від його літературного роду.

Оскільки класифікації такого специфічного вияву «мінус-прийому» як «відсутні персонажі» у сучасному літературознавстві поки немає, то ми пропонуємо власну диференціацію:

експліцитні персонажі, тобто особи другого плану, фонові, епізодичні постаті, які мають у творі певну практичну мету, проте не відіграють особливої ролі у розгортанні сюжету, мають фізичне втілення, безпосередньо присутні у тексті. Характерною ознакою таких постатей є нерозкритий художній потенціал, відмова автора від детального змалювання портретних рис, вираження внутрішнього світу персонажа через психологізацію пейзажу, інтер'єру чи екстер'єру, надання зовнішньому дискурсу мовлення особливих ознак, зазначення відомостей про минуле, стосунки з іншими дійовими особами, власне ставлення до цієї особи;

імпліцитні персонажі, яких письменник лише згадає у діалогах, монологіях чи авторських відступах, проте не надає їм тілесної оболонки. Прикметним є те, що фізична відсутність таких постатей у текстуальній канві твору є значущою, несе певне смислове навантаження.

«Відсутні персонажі» драматичних творів вирізняються тим, що імена експліцитних постатей вказані у переліку дійових осіб п'єси, натомість наявність у тексті імпліцитних персонажів простежується лише під час прочитання твору.

Показово, що персонажі, які були «відсутніми» у творах одного автора, можуть у подальшому набути повного вияву у творчості іншого, врешті продемонструвати художній об'єм характеру, який з тих чи інших причин не був розкритий у першоджерелі.

Отже, проблематика нашого дослідження відзначається новизною та актуальністю, відповідає сучасним потребам літературознавства, спричиненим стрімким розвитком когнітивістики в науковому просторі, спрямовує студії українських дослідників у дещо інше русло, окреслене такою новою галуззю, як лакунологія.

ЛІТЕРАТУРА

1. Висоцька Н. О. «Бідна та Барбара»: фоновий шекспірівський образ як персонаж сучасної літератури США. *Studia philologica*. 2017. Вип. 8. С. 112-118.
2. Кацис Л. Ф. «Русская весна» Владимира Жаботинского: Атрибуция. Библиография. Автобиография. Москва: РГГУ, 2019. 826 с.
3. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т.2. Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
4. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
5. Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста: Структура стиха. Ленинград: Просвещение, 1972. 271 с.
6. Фарино Е. Введение в литературоведение: Учебное пособие. Санкт-Петербург: Издательство РГПУ им. А. И. Герцена, 2004. 639 с.
7. Byrd, Robert E. Jr. «Unseen characters in selected plays of Eugene O'Neill, Tennessee Williams, and Edward Albee». *Dissertation Abstracts International*. New York: New York University, 1998. 549 p. Режим доступу: https://catalog.xmu.edu.cn/opac/item.php?marc_no=0003391725.

Стадник Наталія

Науковий керівник – проф. Лановик З. Б.

ЕПОПЕЯ СТВЕНА КІНГА «ТЕМНА ВЕЖА» У ДИСКУРСІ МАСОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Із зародженням постмодернізму починають відбуватися значні трансформації літературних феноменів, зокрема порушення єдності форми і змісту, що призводить до дифузійності, мутації, а часто й творення нового формату тексту та його рецепції. Будь-яке цілісне явище має суперечності – дихотомічну структуру, яка виявляється у процесі розвитку. Так, література за своєю природою поділяється на два типи, які водночас протиставляються, але й часто взаємодіють, – елітаризм та масовізм, де перший зорієнтований на інтелектуального

читача, тобто має вужче коло аудиторії, а другий – широке, із залученням максимально великої кількості реципієнтів. Із часом це призвело до наукових дискусій, де осмислюється проблема співвідношення «високого» та «низького» в літературі як мистецтві слова. Зокрема вона висвітлюється у працях Н. Волошиної, М. Євшана, А. Кровопишина, С. Павличко, Я. Поліщука та ін.

Метою нашої статті є дослідити особливості сприймання епопеї Стівена Кінга «Темна Вежа» крізь призму методології аналізу літератури масового характеру. До найgruntовніших робіт, що стосуються масліту, належить монографія С. Філоненко «Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр», яка окреслює жанр, його виміри, співвіднесення із іншими поняттями, а найголовніше – актуальність та вплив на читача, його смаки і формування певного типу цільової аудиторії. Як зазначає дослідниця, «масова література – складне утворення, що разом є частиною словесності й масової культури. Вивчення її як феномена неодмінно має міждисциплінарний характер» [3, с. 10].

У цьому дослідженні акцентуємо увагу на суперечливій приналежності епопеї Стівена Кінга «Темна вежа» до певного типу літератури. Опираючись на монографію С. Філоненко, знаходимо найвагоміші ознаки, які зараховують твір до тривіальної літератури. Зокрема, категорія жанру «як ключове поняття для з'ясування природи масової літератури» [3, с. 146] і погляд на нього (проблемно-тематичний). Кен Гелдер визначає жанр як «наперед-знання», що його мають і письменники, і читачі, і критики. Саме він задає основу процесу виробництва популярної літератури, адже автор завжди існує у зв'язку із певним жанром, тому переважно... «жанрова ідентифікація дуже проста. Наприклад, Агата Крісті – авторка детективів, Клайв Баркер пише горори...» [5, с. 40]. У «Темній Вежі» Стівена Кінга виокремлюємо аж п'ять жанрів: фентезі, вестерн, триллер, жахи та НФ (наукова фантастика), де чітко збережена їхня структура та спостерігається взаємодія переважного дифузійного характеру (за С. Філоненко). Зокрема серед них окреслюється метажанр наукова фантастика із її підвидами: дистопія, апокаліптична та постапокаліптична. Це свідчить про те, що, пишучи свій роман, С. Кінг дотримувався певних вимог щодо рамок того чи іншого жанру, і це налаштовує на думку про його приналежності до масової літератури. Ще один дослідник – Пітер Свідерські в книзі «Від lowbrow до pobrow» висвітлює цікаву ідею стосовно природи жанру і його канону у масовій літературі, опираючись на теорію гри. Для нього це явище постає як «модель ігрової стратегії, яка передбачає взаємозалежність гравців...» [7, с. 9]. Ця гра вимагає правил (жанрові канони), які відкрито декларуються письменником і легко зчитуються читачами. У свою чергу Г. Т. Мілхорн розглядає жанр як «маркетинговий інструмент» [6, с. 2].

Окрім поняття «жанру», під час аналізу масової літератури часто застосовують поняття «формула». За словами Дж. Кавелті «кожна формула відповідає конкретному прагненню читача і є «моральною фантазією» [4, с. 8]. Дослідник виокремлює п'ять базових формул: пригодницьку, романсу, детективну, мелодраму, формулу про «чужі істоти і стани». У «Темній вежі» чітко простежується пригодницька формула, в основі якої головні персонажі – стрільці, котрі долають усі перешкоди на своєму шляху, ідучи до Вежі і виконуючи важливу місію для усіх світів (моральну місію). Таким чином, жанр за допомогою свого канону виражає ідею максимальної стандартизації, що дає можливість говорити про «формальність» популярної белетристики. Попри приналежність епопеї до масліту («низької» літератури), не можемо оминати й тих ознак, які властиві «серединній» чи навіть «високій» – інтелектуальність. Зокрема це стосується різних форм інтертекстуальності – власне інтертекстуальності, метатекстуальності та автоінтертекстуальності, якою наповнений сюжет. Така своєрідна гра з читачем, особливо ерудованим, дає підстави розглядати роман-епопею на межі високого та низького, як більш вартісний твір, зорієнтований на інтелектуального реципієнта. Так у романах знаходимо алюзії на протоджерела – Біблію, сагу Толкіна «Володар персів», Роулінг «Гаррі Поттер», Баума «Дивовижний чарівник країни Оз», легенд про короля Артура Ельда та багато інших. Крім того, у двох останніх книгах епопеї «Пісня Сюзанни» та «Темна вежа» простежуємо автобіографічні вкраплення. Це, зокрема, історія написання книги і пояснення причин, через які Стівен відкладав працю над нею, пояснюючи це впливом вищих сил і зусиллями самого Багряного Короля, що стояв на заваді. Навіть автокатастрофа, у яку потрапив Кінг, описується у одній із книг, де ним же створені стрільці рятують його від загибелі, жертвуючи власним життям. Тут же простежуємо алюзію на драму Піранделло «Шість персонажів у пошуках автора», де його персонажі самотужки збираються на пошуки свого

автора, щоби врятувати йому життя, тим самим створити усі умови, аби той завершив написання історії про них, а вони змогли виконати свою місію – дійти до Вежі і зберегти цілісність світів.

Отож, дослідження природи епопеї Стівена Кінга «Темна вежа» виявляють приналежність твору до масової літератури, хоча певні елементи розраховані на окрему читацьку аудиторію. Тим самим романи виявляються цікавими для підготовленого та непідготовленого реципієнта. На сьогоднішній день масова література стає дедалі популярнішою, все активніше розвивається, творячи нові формати. Попри те, що більшість дослідників вважають її низьковартісною, письменники намагаються творити нові стратегії побудови сюжетів, щоб зацікавити своїх актуальних читачів чи потенційних, що часто ускладнює структуру тексту, переформатовуючи її на дещо вищий рівень «middle», а інколи досягає більших вершин – рівня канонічних творів. Вважаємо, що ця проблема є актуальною і повинна стати предметом подальших досліджень літературознавців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Купина Н. А., Литовская М. А., Николина Н. А. Массовая литература сегодня: Учебное пособие. Москва: Флинта: Наука, 2009. 424 с.
2. Мельников Н. Массовая литература. Введение в литературоведение. Литературное произведение: основные понятия и термины: Учебное пособие. Москва: Высшая школа; Издательский центр «Академия», 2000. С. 177-191.
3. Філоненко С. О. Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр: монографія. Донецьк: ЛАНДОН–XXI, 2011. 432 с.
4. Cawelti J. G. Adventure, Mystery, and Romance. Formula Stories as Art and Popular Culture. University of Chicago Press, 1976. 344 p.
5. Gelder K. Popular Fiction: The Logics and Practices of a Literary Field. Abingdon: Routledge, 2004. 192 p.
6. Milhorn H. T. Writing Genre Fiction: A Guide to the Craft. US: Universal Publishers, 2006. 364 p.
7. Swirski P. From Lowbrow to Nobrow. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2005. 234 p.

*Хом'як Галина
Науковий керівник – доц. Бабій І.*

АТРИБУТИВНІ МЕТАФОРИ В ПОЕЗІЇ ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА

Наукові розвідки, виконані на матеріалі художньої мови, завжди актуальні. Предметом нашого аналізу стали метафори у поезії Олега Ольжича, відомого письменника, талановитого представника «Празької школи» поетів, полум'яного борця. «Поет-інтелектуаліст розробляв історіософську проблематику, свої поетичні візії будував на основі образів слов'янської праісторії, античної Греції і Риму, оспівував «золотий вік» людства. Водночас пропагував концепцію вольової людини, українського патріота, борця за незалежну Україну» [4, с. 390]. Тривалий час творчість О. Ольжича була вилучена з літературного процесу.

Мета нашої статті – охарактеризувати семантико-функціональні особливості атрибутивних (прикметникових) метафор у поезії О. Ольжича.

У сучасній лінгвістиці метафори досліджували у своїх працях Г. Винокур, Н. Арутюнова, Л. Пустовіт, Н. Сологуб, Л. Ставицька, С. Єрмоленко, Л. Мацько, Л. Кравець, І. Бабій та ін. Метафори, вжиті в поезії О. Ольжича, поки що не є повністю проаналізованими, тому наше дослідження вважаємо *актуальним*.

Прикметники, які виступають компонентом метафоричних конструкцій О. Ольжича, можна об'єднати в такі тематичні групи за різновидами описуваних відчуттів:

1) передають зорові відчуття: «*рожеві береги Таїті*» («Романс», с. 39); «*Проїшли пурпурні фінікійські дні*» («Проїшли...», с. 72);

2) передають смакові відчуття: «*Святки, іменини, вистави, / Олеся солодкі рядки*» («Святки...», с. 37); «*І вперше некучий, задушений гнів / На рабсько-плесканий поранок*» («Незнаному Воякові», с. 86);

3) передають звукові відчуття: «*Душі – дзвінко-струнки, і тіла – пружні*» («Страшно в горах...», с. 71); «*Читайте газети при тихім вікні*» («Незнамому Воякові», с. 85);

4) передають дотикові відчуття: «І навіть любов твоя буде *тверда*,/Як бронза, рубін і емалі» («Незнаному Воякові», с. 89); «Шалені коні і *гарячі лиця*» («Заходить сонце...», с. 73).

У поезії О. Ольжича спостерігаємо велику кількість прикметникових метафор, які побудовані на основі перенесення семантики слова з живого на неживе явище, наприклад: «*Доба жорстока*, як вовчиця» («Дванадцять літ...», с. 72); «За нами *розгубленість мертва*» («Грудень 1932», с. 81).

«Метафора є конструктивним елементом семантичного простору та формальної організації поетичного тексту: вона забезпечує зв'язність і цілісність, увиразнює естетичність тексту, створює діалогічність тощо» [2, с. 56]. Найбільшу групу атрибутивних метафор становлять психологічно навантажені метафори, які відтворюють емоційний стан ліричного героя, наприклад: «*Серце повите сірим серпанком*./ Біль притупився. Сплять почування» («Сутінь вечірня...», с. 36); «В моєму серці врочисто розцвів / Мій *білий*, мій *сліпучо-світлий спокій*» («Люкреція», с. 60).

У поезії О. Ольжича спостерігаємо продовження традицій уживання метафор. Так, одним із компонентів прикметникових метафор виступають традиційні поетизми *серце*, *душа*, *біль*, *доля*, *мрія* та ін. Наприклад: «*Обгорілому серцю*, що прагне солодкого чуда» («Ні! Не білені стіни...», с. 107); «Люкреціє! Моя *проклята мріє!*» («Люкреція», с. 61); «*Долі владній, рвучкій і недобрій*» («Вікінг», с. 59).

Особливістю прикметникових метафор, виявлених у поезії О. Ольжича, є вираження внутрішнього світу героя через опис природи. Почуття, відчуття, настрої персонажів відтворено через опис пейзажних деталей. Природа похмура, темна так само, як важкий і похмурий настрої, психологічний стан людини, наприклад: «*Похмурий день* зачався в тумані» («Готи», с. 66); «А на долах – там вірять у пору яру. / *Душі – дзвінко-стрункі*, і тіла – пружні. / І тортури стріва, і стріва кару / *Гордовита зухвалість, тверда мужність*» («Страшно в горах...», с. 71).

Олег Ольжич часто вживає атрибутивні метафори в пейзажних замальовках. Поет не подає широкі та розгорнуті описи природи, переважно це пейзажні деталі, наприклад: «Там – на півночі: вітер-блакить, / *Синій ліс, золота мілина*» («Напинайте...», с. 51); «Вечір. Я дивлюсь на *сині скелі*. / *Злотне небо* сперлося на скелі» («Камінь», с. 64).

Цікавими у творчості письменника є прикметникові метафори, які характеризують колір описуваних предметів і явищ, наприклад: «Наш *медово-прозорий буриштин!*» («Камінь», с. 51); «Там – на півночі: вітер-блакить, / *Синій ліс, золота мілина*» («Напинайте...», с. 51);

«Кольористика – потужний засіб характеристики персонажів, їх фізичного та душевного стану, який часто співзвучний із станом природи, що створює широку гаму індивідуально-авторських уживань назв кольорів» [1, с. 19]. Як свідчать наші спостереження, Олег Ольжич створював власні кольоропозначення з метою яскравіше та виразніше описати той чи інший предмет або явище, наприклад: «*Ось вже барви – безсило-зелені*. / Відкриваються чорні глибини» («Зайнялось...», с. 49); «Наш *медово-прозорий буриштин!*» («Камінь», с. 51). Такі кольоропозначення варто вважати *індивідуально-авторськими*.

Особливістю ідіостилю Олега Ольжича є те, що означення в атрибутивних метафорах часто виражений складним прикметником, наприклад: «*ясно-тверезий вік*», «*жорстоко-прямий погляд*», «*дріб'язково-сіра юрба*», «*безсило-зелені барви*» та ін.

У поезії О. Ольжича знаходимо велику групу атрибутивних метафор, в яких прикметники (діеприкметники) характеризують абстрактні назви (почуття, відчуття і под.), наприклад: «*мертва надія*», «*млосна туга*», «*болюча туга*», «*солодка розпука*», «*пружисте тремтіння*» та ін.

Здійснений нами аналіз у поетичній творчості Олега Ольжича виявив уживання *традиційних* прикметникових метафор, наприклад: «*сірі дні*», «*золотий день*», «*золотий вік*», «*срібний вік*» та ін. Однак, зауважимо, що в поезії є багато оригінальних та незвичних метафор, які варто вважати *індивідуально-авторськими*. Вони виконують виразну оцінну та емоційно-експресивну функцію в контексті вірша. Так, часто характеризують психологічний стан ліричного героя тощо. Наведемо кілька прикладів: «*Фіалкова тиша* кричала. / Ворушилися гірські хребти» («Він не іде...», с. 43); «3 них ні оден вас не обійматиме, / *Злотодзвонних* не розгубить *слів*» («Між юрбою...», с. 42).

Як бачимо, атрибутивні метафори в поезії Олега Ольжича характеризуються різноманітністю семантики та виконуваних функцій. За допомогою них поет створює глибокі

образи. Як свідчить здійснений аналіз, основна роль метафор – оцінна та емоційно-експресивна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабій І. М. Семантика, структура та стилістичні функції назв кольорів у сучасній українській мові (на матеріалі малої прози В. Стефаніка, М. Коцюбинського, М. Хвильового): автореф. Дис. ...канд. філол. наук:10.02.01. Київ, 1997. 21 с.
2. Кравець Л. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст.: монографія. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 416 с.
3. Ольжич О. Незнаному Воякові. Київ: Фундація імені О. Ольжича, 1994. 432 с.
4. Срібний птах: Хрестоматія з української літератури. 2-ге вид. Київ: Освіта, 2005. 512 с.

Христинич Александра
Науковий керівник – канд. філол. наук Буда В.

ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ СОЦІАЛЬНИХ ДІАЛЕКТИЗМІВ У РОМАНІ-ВИКЛИКУ АНАСТАСІЇ НІКУЛІНОЇ «ЗГРАЯ»

Мова і соціум – це взаємопов'язані між собою системи. Якщо відбудуться певні зміни в одній з них, то це відіб'ється на іншій. Завдяки своїй динамічності, мові притаманно змінюватись на кожному рівні. Зокрема лексика є найбільш рухомим ступенем мови, через що з'являються великі кількості новоутворень, які допомагають увиразнити та розширити значення слова. Найактивніше цей процес відбувається тоді, коли літературна мова вступає у взаємодію з соціальними її діалектами. Це викликано значним проникненням сленгової та жоргонної лексики в різні комунікативні ситуації.

Соціальні діалектизми притаманні окремим соціальним групам носіїв мови. До них належать жаргонізми та арготизми, сленг, професіоналізми.

Терміни «сленг» та «жаргон» у мовознавстві мають чимало тлумачень, проте, як зазначає Н. Третяк, усі дефініції не суперечать одна одній і мають лише незначні відмінності [3, с. 49].

За твердженням Л. Ставицької, жаргон має напіввідкритий характер і зазвичай виникає в порівняно великих групах носіїв мови, об'єднаних за ознакою професії, стану в суспільстві [2, с. 8].

Письменники вводять соціолекти в твори для того, щоб прикрасити мову персонажів, якою вони спілкуються у повсякденному житті, дати певну характеристику зображенню подій, осіб, явищ.

Соціальні діалектизми у творі «Згряя» Анастасії Нікуліни можна поділити на одинадцять тематичних груп, а саме:

Назви дій: більш знаний за прізвиськом Чіт, щодо іспитів не парився – не хвилюватися [1, с. 10]; Мені теж треба валити: завтра дедлайн по сайту – йти [1, с. 12]; Цікаво, ця теж перегорить чи навпаки – зможе стати справжньою трейсеркою – втамувати своє бажання [1, с. 14]; Той, хто сам анічогісінько в цьому житті не шарить – не розуміти [1, с. 30]; вріже по сумній пиці – вдарити [1, с. 35]; Як же тоді хотілося розквасити носа найкращому другу – розбити [1, с. 64]; Та побачив, як якийсь урод свиснув сумку в дівки, ну я й побіг за ним – вкрасти [1, с. 77]; Їм аби тільки саджати й бабло косити – брати хабар [1, с. 77].

Назви людей: Дебілоїд – недоумкувата, обмежена і тупа людина [1, с. 105]; чувак, усе нормально - молодий чоловік, юнак [1, с. 132]; месна гопота вкупі з бомжами тут часто краде проводку й метал – агресивно налаштовані підлітки; людина без житла, волоцюга [1, с. 44]; мудака, який використовував силу тоді, коли за це хотілося вирвати руки й ноги – нікчемна, шкідлива людина [1, с. 62].

Назви одягу: широка кенгурушка ховала решту фігури, тінь від капюшона не дозволяла розгледіти обличчя – кофта, спереду з кишнями [1, с. 12]; а Чіт просто ховався під кепкою - чоловічий головний убір із м'яким дашком, без твердого денця та околички [1, с. 138].

Назви їжі та напоїв: так, народе, водяри я не брав, по цій спеці нас розвезе як тарганів - міцний алкогольний напій, що є сумішшю винного спирту і води у певній пропорції [1, с. 142]; Нафіга тобі ця бурда – каламутна, несмачна рідка страва або напій [1, с. 148].

Назви грошей: ти знаєш, скільки на це бабла треба – гроші [1, с. 33].

Назви частин тіла: холодець свій під футболку сховай, трейсер – живіт [1, с. 34]; той гепнувся макітрою об землю та глухо застогнав – голова [1, с. 266].

Назви ознак, рис характеру: ви круті - про людину, яка досягла високого професіоналізму у певній сфері діяльності [1, с. 14]; шизонуті на всю голову, хоч і веселі – дивний, божевільний, абсурдний [1, с. 28]; Бухий і, здається, накурений – в стані алкогольного сп'яніння [1, с. 220]; та ти вже навалений – п'яний [1, с. 148].

Вигуки: Й-ес! Й-ес!Й-ес! – радісний стан [1, с. 228]; чпок-чпок-чпок! – кінець, крах [1, с. 283].

Назви закладів: Дейв кинув у бік кафешки – кафе [1, с. 45]; може, у кіношку – кінотеатр [1, с. 78].

Назви абстрактних понять: Прикольно - весело, оригінально, з гумором [1, с. 15]; але чи зможеш ти себе перебороти – от у чому фішка - якась особливість, сутність, специфічна риса чогось, тенденція [1, с. 15].

Назви конкретних понять: давай ще відос зніmemo і додому – відео [1, с. 11]; лови мій маяк – телефонний дзвінок [1, с. 27].

Також авторка використовує у творі жаргонно-професійну лексику . Це слова, які властиві мові певного професійного середовища:

Спортивна сфера: хлопці вже встигли відпрацювати улюблені трюки й трохи покрутили акро з різної висоти – сальто, акробатика [1, с.11]; паркур, чула про таке – фізична дисципліна, в якій тренується подолання будь-яких перешкод на своєму шляху за допомогою пристосування своїх рухів до навколишнього середовища [1, с. 13]; а тепер я покажу тобі ваули і дропи – стрибок через перешкоду; стрибок з висоти з подальшим акуратним приземленням на ноги [1, с. 21].

Лексика навчальних закладів: на міжнарі...закінчую перший курс – факультет міжнародних відносин [1, с. 24].

У творі присутні і сленгові імена осіб: Дейв – Давид [1, с. 12]; Чіт – Тарас [1, с. 12].

Отже, серед тематичних груп, за якими відбувалася класифікація соціолектів, ми виокремили 11 блоків. Окремо виділили жаргонно-професійну лексику, яку поділили на 2 групи. Найбільшу кількість соціальних діалектизмів становить блок на позначення дій, де присутні синонімічні одиниці: врізати, розквасити, які несуть негативну конотацію. Меншою є група на позначення людей, у якій також є синоніми, що виступають носіями низької експресивності: дебілоїд та мудака. Слід звернути увагу на професійну лексику в сфері спорту, зокрема на слова ваули, дропи, що мають іншомовне походження і вживаються лише в колі осіб, які займаються паркурком.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нікуліна А. Зграя. Харків: Віват, 2018. 320 с.
2. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ: Критика, 2003. 336 с..
3. Третяк Н. В. Місце жаргонної лексики у структурі соціальних діалектів української мови. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2009. Вип. 18. С. 49 – 52.

Шипітка Ганна

Науковий керівник – викл. Вербовецька О.

ПРІЗВИСЬКА ЖИТЕЛІВ СЕЛА ЗОЗУЛІНЦІ ЗАЛІЩИЦЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ, МОТИВОВАНІ ЗОВНІШНІМИ ОЗНАКАМИ НОСІЯ

Мешканці українських сіл, крім прізвища, часто мають ще одне найменування – прізвисько, яке в побутових антропонімічних формулах займає панівне місце, є найчастотнішим у плані вживання. Прізвиська – це найчисельніший, найрізноманітніший і наймінливіший клас антропонімів [2,с.532].

Антропонімія як наука про власні особові назви заслуговує ґрунтовного вивчення як в теоретичному, так і в практичного аспектах. Саме зараз спостерігається бурхливий розвиток та помітні успіхи в цій галузі.

Сучасні українські неофіційні іменування детально описали в своїх працях П. Чучка (неофіційні антропоніми Закарпаття), Н. Федотова (прізвиська Луганщини), Г. Аркушин (прізвиська північно-західної України), Н. Шулська (неофіційні іменування Західного Полісся), Г. Бучко та Д. Бучко (Бойківщини), Р. Осташ (Галичини), М. Лесюк (Гуцульщини), О. Антонюк (Донеччини), Г. Ліщинська (Покуття) та ін. Зважаючи на напрацювання у цій галузі, неофіційні ідентифікатори іменування людей досліджено ще недостатньо. Антропонімія села Зозулинці досі не була предметом спеціального наукового аналізу: не досліджено лексичний потенціал та мотиваційну базу прізвиस्क, що зумовлює **актуальність теми** нашої розвідки.

Об'єктом дослідження є сучасні українські індивідуальні прізвиська жителів села Зозулинці Заліщицького району Тернопільської області.

Мета статті – розглянути сучасні прізвиська жителів села Зозулинці з урахуванням їх мотиваційних критеріїв, зупинившись детально на одній групі назв – мотивованих зовнішніми ознаками денотата.

На сьогодні в українській ономастиці немає визначення, яке б найбільш повно окреслювало поняття «прізвисько». Загалом під поняттям «прізвисько» ми розуміємо власну особову назву, неофіційне іменування, дане номінатором в певний період життя денотата, і яке має додаткову інформативність про носія, створене на основі певних ознак, притаманних тільки денотату.

Сучасні індивідуальні прізвиська виникають за багатьма мотивами, одним з яких є зовнішні особливості носія. Дослідники-антропонімісти наголошують на безпосередності й характеристичності зовнішніх ознак, які є найцікавішими для ономастичних досліджень: «Ця сторінка найдоступніша для спостережень і мимоволі впадає в очі» [4, с. 308–309]. Зовнішні ознаки – група позамовних пресупозицій, яка є в безпосередній досяжності для спостерігача й не потребує особливих когнітивних дій [3, с. 9].

Серед цієї групи іменувань виділяємо підгрупи, серед яких назви, мотивовані особливостями статури носія, кольором волосся, шкіри, повнотою, зростом, вираженими частинами тіла тощо.

Велика кількість прізвиस्क позначає особливості тілобудови денотата:

а) надмірна худина: *Шприха* (худа жінка), *Мишка* (худорлявий), *Чапля* (дуже худа дівчина);

б) надмірна повнота: *Пампушок* (товстий), *Ропуха* (повна), *Бараболька* (кругла), *Баклажан* (людина з надмірною вагою), *Шарік* (має тілобудову, що нагадує форму повітряної кульки), *Пиріжок* (товстий).

Окремо виділяються прізвиська, мотивовані особливостями зросту людини:

а) високий зріст: *Банан*, *Гулівер*, *Трубач*;

б) низький зріст: *Ліліпут*, *Колобок*, *Міль*, *Жаба*.

У досліджуваному населеному пункті наявні прізвиська, що вказують на особливості осанки, структуру: *Горбатий* (згорблений), *Говерла* (сутулиться); *Баба-хлоп* (кремезна жінка, зовні схожа на чоловіка), *Медвідь* (кремезний), *Клічко* (підкачане тіло), *Шрек* (неповороткий), *Тарзан* (у хорошій фізичній формі).

Загалом зовнішній вигляд носія репрезентують прізвиська *Павонія* (красивий зовнішній вигляд), *Чучело* (неохайний зовнішній вигляд); *Пушкарьова* (некрасива, неохайна).

Значна кількість прізвиस्क вказують на індивідуальні особливості окремих частин тіла носія:

а) голови: за формою *Ринка* (має плоску форму голови), *Цвик* (має видовжену форму голови); за розміром: *Гарбуз*, *Каністра* (велика голова);

б) обличчя: форма *Пунчик* (пухке обличчя), *Козут*, *Курка* (овальне обличчя);

в) вух: *Чебурашка* (вуха великі), *Пельмень* (великі вуха), *Клаповухий* (за виглядом вух);

г) носа: *Буратіно* (має довгий ніс), *Широконосик* (за формою носа);

д) зубів: *Капітан Барбоса* (золоті передні зуби), *Зубик* (наявність великих зубів);

е) шиї: *Шийка*, *Гусак* (довга шия);

є) ніг: *Панчоха* (має криві ноги).

На наявність у денотата бороди, вусів вказують назви: *Чорна Борода*, *Дзідзьо* (має бороду); *Гітлер* (має вуса); брів – *Брежнєв* (має густі брови).

Прізвиська, що вказують на зачіску, особливості волосся у с. Зозулинці теж становлять значну частину назв групи прізвиськ, мотивованих зовнішніми ознаками денотата:

- а) кучеряве волосся: *Йожик*;
- б) довге: *Пишениця*;
- в) лисина або коротке волосся: *Лисий* (відсутнє волосся);
- г) колір волосся: а) рудий: *Роксолана*, *Відьма*; б) чорний: *Чорний*;

Прізвиська, що вказують на особливості шкіри, виявляють:

- а) пігментацію: *Білок* (має світлу шкіру), *Чорнослив* (смуглявий колір обличчя), *Сулейман* (зовнішня схожість шкіри з однойменним історичним діячем);
- б) дефекти шкіри: *Мурашка* (проблеми зі шкірою).

До групи належать і неофіційні антропоніми, що вказують на певну річ у гардеробі, що відноситься до зовнішнього вигляду: *Найк* (за стилем одягу).

Досить часто прізвиська досліджуваної групи мотивуються декількома диференційними ознаками носія, що дозволяє повніше скласти уяву про його / її зовнішність: *Писанка* (має червоні щоки та красивий колір шкіри), *Клеопатра* (смуглява, має вузькі очі), *Котигорошок* (невисокого зросту, кремезної статури), *Слон* (великий і неохайний), *Дюймовочка* (низького зросту, тендітна), *Кнопка* (низька і худа), *Вінні Пух* (невисокого зросту, кремезної статури). Так само тує є прізвиська, що, окрім зовнішнього виду, характеризують й інші особливості носія: *Нарцис* (має біле волосся, самозакоханий і) *Коник* (худий і непосидючий) тощо.

На основі проведеного дослідження можна зробити **висновки** про те, що прізвиська є досить поширеними антропонімами на території села Зозулинці. Вони виконують важливу функцію – ідентифікують особу серед осіб з однаковими іменами чи / і прізвиськами, і, звичайно, характеризують денотатів. Найпоширенішою групою є прізвиська мотивовані зовнішністю носія (≈32% від усіх досліджених), які дозволяють номінувати денотата, не маючи навіть інформації про його інші особливості. Найбільшою підгрупою прізвиськ за зовнішністю носія є ті, що мотивовані особливостями окремих частин тіла і особливостями тілобудови. Менш продуктивними – ті, що вказують на особливості ходи, наявність певних елементів одягу.

Прізвиська є невідомим складником сучасного українського антропонімікону і потребують детального із збору і аналізу у межах як усієї країни, так і населеного пункту зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скорук І. Д. Курсова та дипломна роботи з ономастики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 296 с.
2. Українська мова: енциклопедія / [редкол.: В.М.Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін.]. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
3. Павлюк В. А. Становлення неофіційного антропонімікону Вінниччини: дис. ... канд. філолог. наук: 10.02.01. Вінниця, 2016. 244 с.
4. Ястребов В. Малорусские прозвища Херсонской губернии. Одесса, 1893. С. 308–309.

Шудло Соломія

Науковий керівник – викл. Тимків І.М.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА МЕТОДОМ ГЛЕНА ДОМАНА

Сучасний світ є надзвичайно динамічним, він диктує нам свої правила, ставить перед людиною завдання йти в ногу з часом, оволодіти новими компетентностями тощо. Однією із таких вимог є знання іноземних мов.

Метод навчання – одне із центральних понять у викладанні іноземної мови. Метод, який використовуємо, відображає наше бачення мови та широту ваших знань [6].

Вивчення будь-якої мови – процес надзвичайно тривалий та клопіткий, проте він вартий усіх старань. На сьогодні існує багато методів оволодіння іноземними мовами, які є

ефективними. У нашій статті ми проаналізуємо вивчення англійської за допомогою популярної методики Глена Домана.

Не секрет, що найкраще запам'ятовувати вдається дітям, а особливо, коли вони перебувають у ранньому віці, саме тому батьки намагаються різними методами залучити своє чадо до вивчення, але варто пам'ятати одне, що результат залежить від правильності вибору методу навчання [2].

Мета статті полягає в аналізі ефективності методу Глена Домана у вивченні англійської мови.

Зазначимо, що даний метод був винайдений для дітей із серйозними порушеннями центральної нервової системи, які згодом показали надзвичайні результати впродовж реабілітації, і це стало поштовхом для використання методу вченого у вивченні мови.

Глен Доман – американський лікар-нейрофізіолог, автор методики інтенсивно-інтелектуального та фізичного розвитку дітей з моменту народження.

Учений стверджує, що найкраще вивчати іноземну мову, а в нашому випадку англійську – з раннього віку. За його методикою вивчення іноземних слів потрібно розпочинати саме тоді, коли дитина свідомо розуміє та говорить рідною мовою, в іншому випадку дитина заговорить англійською. Доман писав: «У будь-якому віці в дитини скритий великий потенціал нерозкритих можливостей, які можна розвинути, тим самим надати їй необмежені можливості в житті» [3].

Вивчення мови відбувається за допомогою спеціальних карток. Матеріал для вивчення заздалегідь згрупований за категоріями, за допомогою яких розпочинається вивчення. Тобто від найпростіших тем до найскладніших, відповідно до віку сприймання. Методика в основному базується на зоровому та слуховому аспектах, проте перший є провідним, тому картки повинні бути яскравими та цікавими, які легко запам'ятати.

Доведено, що чим менша дитина, тим більше інформації вона здатна засвоїти. Сам Доман писав про вік, у якому краще розпочинати навчання: «Дитина молодша п'яти років може легко вбирати величезні дози інформації. Якщо дитині менше чотирьох, це буде легше й більш ефективно. Якщо менше трьох, ще легше й значно ефективніше. А раніше двох – найлегший і найефективніший шлях» [1].

На думку Домана, підтвержену часом і досвідом, дитина до трьох років засвоює інформацію з неймовірною швидкістю. При тому, чим більше вона її надбає у цьому віці, тим більше збереже у більш зрілому. Вік до трьох років є найоптимальнішим для навчання. Саме в цей період часу малюк володіє невгамовною енергією й бажанням вчитися. Тому до трьох років є можливим легко навчити дитину читати, рахувати, збирати й аналізувати інформацію і, взагалі, чому завгодно, водночас і читанню не однією, а кількома мовами [1].

Починати займатися за методикою Домана можна буквально з пелюшок. Але в якому б віці ви не почали навчати вашого малюка, для успіху важливі два фактори: налаштування й об'єм наглядного матеріалу, що використовується у навчанні.

Методика Домана здається особливо привабливою ще й тому, що він не встановлює жорстких рамок навчального процесу. Автор пропонує батькам орієнтуватися на дитину, йти за нею. Ви повинні самостійно визначати час показу нової картки і період, через який її потрібно буде замінити [5].

Доман виводить лиш середній показник (тридцять занять на кожну картку), можна збільшити чи зменшити число демонстрацій кожної картки. Уже через декілька місяців ви побачите, що дитина засвоює інформацію дуже швидко і тридцять занять на картку – це дуже багато. Ми вже не раз говорили, що діти до трьох років дуже легко навчаються. І навіть цей природний процес можна прискорити в рази, вибравши правильний спосіб подачі інформації [1].

Однак, мало просто показувати малюнки, адже ми лише керуємося візуалізацією, ще однією із особливостей цієї методики є стимулювання декількох органів чуттів. Схематично висновки вченого можна викласти наступним чином: якщо стимулювати один із органів чуття, то це приводить до різкого підсилення активності мозку в цілому. Зрозуміло, що візуальний ряд супроводжується звуковим: слово не тільки показують, але й голосно промовляють [1].

Заняття триває недовго: п'ять-десять секунд. Вчені акцентують увагу на частоті повторень: показ триває секунди, але дублюється декілька разів на день [1].

Також відомим цей метод є серед дорослих, підхід схожий, але відрізняється лише тим, що на зворотній стороні флеш-карти є: слово в оригіналі, транскрипція та переклад. Таким чином дорослий може вивчати слова самостійно, спершу глянути на малюнок та вимовити його англійською вголос, після чого на звороті за допомогою транскрипції перевірити правильність вимови. І таких вправ для дорослих за допомогою карток Домана є безліч.

Варто пам'ятати те, що методика вивчення англійської мови самостійно ґрунтується на самодисципліні, вмінні скласти собі план занять. Поставивши перед собою кінцеву мету, необхідно розташувати уроки в часі, визначити тривалість кожного з них. Використання додаткових ресурсів, перегляд фільмів, прослуховування музики допоможе освоїти кожний з аспектів англійської [4].

Для більшої мотивації можна вивчати слова у формі гри із друзями, такий підхід навіть буде ефективнішим, адже ми знаємо, що у старшому віці важче запам'ятовувати, тому прогрес все-таки виявлятиметься більше у дітей раннього віку.

Отже, методика Домана є надзвичайно популярною серед дітей та дорослих, адже:

- результативність цієї методики підтверджена часом, тому що більше 70 років її практикують в усіх країнах світу;
- методика Домана потребує мінімум часу й зусиль. Вона проста в навчанні й використанні;
- яскраві, барвисті картки дуже подобаються дітям, а для дорослих це також один із варіантів поповнення англомовної лексики з правильною вимовою;
- навчання за картками Домана – це гра, яка захоплює, це задоволення, яке отримують і вчитель, і учень [6].

Методика використання карток Домана, як і інші методики, зустрілася із рядом критичних зауважень. Зокрема, психолог Г. Бояринцева, зауважила, що при використанні цієї методики дитина з учасника вивчення перетворюється на предмет вивчення, адже саме чадо є пасивним, активуються лише його зорові та слухові системи, та охоплюють ту інформацію, яка подається картками. Тобто її навантажують фактами, проте не вчать думати самостійно. Однак багаторічний досвід роботи за цією методикою, дозволяє зробити висновок, що вона є ефективною, цікавою та вартою уваги, адже саме з її допомогою ми можемо привчити дитину до вивчення англійської із пелюшок.

Отже, починати тренувати розумові здібності потрібно з самого народження, тому що впродовж дорослішання дитини, їй буде все важче отримувати нові знання. Потрібно взяти до уваги, що вік до трьох років – найоптимальніший час, коли малюк не тільки відкритий до нової інформації, але й прагне її отримати. Водночас дитина, з якою займалися з раннього віку, не лише володіє широким кругозором, але й звикає до отримування знань, і згодом вже сама бере участь у навчанні. На нашу думку, методика Глена Домана дозволяє експериментувати, саме тому і дорослі доволі часто її використовують, щоб опанувати чи вдосконалити іноземну мову. Також за допомогою флеш-карт Домана, можна придумати багато цікавих ігор, що допомагає реалізувати його головне правило навчання: «Процес пізнання повинен приносити задоволення і дитині, і тим, хто з нею займається!» [7].

ЛІТЕРАТУРА

1. Башкова О. Як виростити вундеркінда : Київ : Атмосфера, 2017. 60с.
2. Детский сайт «Умные детки» : веб-сайт. URL: <https://umnyedetki.ru> (дата звернення 26.02.2020)
3. Доман Г. Доман Дж. Как приумножить интеллект вашего ребенка : Москва : Медиакит, 2015. 224 с.
4. Найкращі методики вивчення англійської мови : веб-сайт. URL: <https://buki.com.ua/news/naykrashchi-metodyky-vyvchennya-anhliyskoyi-movy/> (дата звернення 26.02.2020)
5. Навчаємо дитину читати за методикою Глена Домана : веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/navchamo-ditinu-citati-za-metodikou-glena-domana-211599.html> (дата звернення 26.02.2020)
6. Нова українська школа : веб-сайт. URL: <https://nus.org.ua/> (дата звернення 26.02.2020)
7. Як навчити дитину самостійності : веб-сайт. URL: <http://www.13.rovno.ua/> (дата звернення 26.02.2020)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАСВОЄННЯ ДЕФІСНИХ НАПИСАНЬ

На сучасному етапі реформування української освіти особливе місце займає українська мова як навчальний предмет і засіб вивчення інших дисциплін. Вивчення української мови української мови передбачає засвоєння усіх мовних норм, зокрема й орфографічних.

Проблема вивчення орфографії учнями основної школи була предметом дослідження багатьох українських лінгводидактів, серед яких М. В. Барабаш, А. А. Бурячок, М. М. Николин, І. М. Хом'як, Г. М. Приступа та ін., але дефісні написання не були предметом окремого наукового студіювання.

Актуальність дослідження зумовлена потребами суспільства у підготовці грамотного молодого покоління як майбутніх представників української нації, частковою орфографічною неграмотністю школярів і завданнями реформування мовної освіти в Україні.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних основ вивчення дефісних написань і формування відповідних умінь в умовах основної школи. Поставлена мета реалізується за допомогою висвітлення лінгвістичних, психологічних і дидактичних основ методики формування орфографічних умінь в учнів основної школи. Лінгвістичне підґрунтя стосується питань орфографії як системи правил написання слів, що відповідають українському правопису, а саме: написання значущих частин слова, вживання великої букви, перенесу слів з рядка в рядок, написання слів разом, окремо і через дефіс. Дефісні написання належать до небуквених орфограм. Орфограма-дефіс – це написання складних слів через дефіс [4, с. 148]. Для засвоєння цих орфограм потрібно знати правило, уміти навести приклад, правильно записати слово. Орфографічним називається правило, яке необхідно застосувати до тієї чи іншої орфограми на основі її відмінних ознак [4, с. 130]. Через дефіс пишуться іменники, прикметники, числівники, займенники і прислівники. Ті іменники пишуться через дефіс, що означають: протилежні за змістом поняття (*купівля-продаж*), спеціальність, професію (*лікар-еколог*), позначають казкових персонажів (*Лисичка-Сестричка*), державні посади, військові, наукові звання (*прем'єр-міністр, член-кореспондент*), складні одиниці виміру (*кіловат-година*), з першою складовою частиною *віце-, екс-, лейб-, максі-, міді-, міні-, обер-* (*віце-президент*), іншомовні назви проміжних сторін світу (*норд-вест*) субстантивовані словосполучення, що означають назви рослин (*чар-зілля*), у словах, перше слово яких підкреслює прикмету предмета, явища, названого другим словом (*буй-тур*) тощо. Через дефіс пишуться прикметники, утворені: від складних іменників, що пишуться через дефіс: *дизель-моторний (дизель-мотор)*; із двох чи більше прикметникових основ, не підпорядкованих одне одному (*аграрно-сировинний*); узвичаєні написання (*всесвітньо-історичний*), складні прикметники із закінченням першої частини на *-ико (-іко)* (*історико-культурний*); складні прикметники з першою частиною *військово-, воєнно-* (*військово-морський, воєнно-стратегічний*); у яких перша частина не має прикметникового суфікса, але за змістом однорідна з другою і приєднується до неї за допомогою сполучного звука **о** або **е**: *м'ясо-молочний*; утворені з двох або більше основ, що означають колір або відтінки кольорів (*блакитно-синій, темно-зелений, але: жовтогарячий, червоногарячий*); назви сторін світу (*південно-східний, норд-остівський*); з першим компонентом, написаним цифрами (*20-річний*); числівники, написані цифрами й літерами (*7-ий, 3-тисячний*), займенники з компонентами *бозна-, будь-, -будь, -небудь, казна-, хтозна-* (*бозна-де, будь-котрий, хто-будь, казна-що, хтозна-який*, але *будь у ко́го*); прислівники з префіксом *по-* і суфіксами *-ому, -к(и)* (*по-іншому, по-людськи*), неозначені прислівники з *-будь, будь-, небудь-, казна-, хтозна-*: *казна-як*; утворені з двох прислівників (*вряди-годи*); повторенням слів або основ (*пліч-о-пліч, як-не-як*)

Під час вивчення дефісних написань враховуються вікові та психологічні особливості школярів «сприймання, пам'ять, мислення, увага» [1, с. 23], що впливають на засвоєння орфографічних знань і умінь. Сприймання відображає в мозку людини предмети та явища у сукупності всіх їхніх якостей при безпосередній дії на органи чуття [2, с. 106]. Пам'ять сприяє «засвоєнню, збереженню та подальшому відтворенню» [1, с.69] знань про дефісні написання. Мислення в «наочно-дійовому, наочно-образному, словесно-логічному» [2, с. 122] виявах є важливим під час запам'ятовування правил про дефісні написання. Враховується й довільна

увага учнів, «як свідомо спрямоване зосередження особистості» [1, с. 111] на орфограмах, що вивчаються. У 12-13-річному віці здатність до запам'ятовування зростає і характеризується переходом від домінування механічного запам'ятовування до смислового; у 13-14-річному – учні сприймають і запам'ятовують за допомогою логічної пам'яті.

Дидактичні особливості вивчення дефісних написань – це закономірності, принципи, методи, прийоми і засоби навчання орфографії. Закономірності: виховний і розвивальний характер навчання, глибина усвідомлення змісту; цілеспрямована взаємодія вчителя й учня на уроці; ефективність навчання за умови активності [5, с. 110]. Принципи як «основні положення, що визначають зміст, організаційні форми та методи» [5, с. 111] використовуються як загально-дидактичні, так і власне методичні. Відбувається взаємозв'язок усіх розділів шкільної програми, функціонально-стилістична спрямованість у навчанні мови, зв'язок вивчення мови з розвитком зв'язного мовлення тощо. Методи навчання української мови як об'єднана в одне ціле діяльність учителя й учнів, спрямована на засвоєння мовних знань, умінь і навичок. У процесі вивчення дефісних написань пропонуються теоретичні (розповідь, пояснення, інформування) теоретично-практичні (бесіда, робота з підручником, мовний розбір), практичні (вправи, перекази, твори, редагування) методи навчання [3, с. 46–59] та прийоми навчання, як деталі методів: мисленнєві (аналіз – синтез; порівняння – абстрагування; конкретизація – узагальнення; індукція – дедукція), специфічні (групування, заміна, перестановка мовних одиниць тощо) та засоби навчання дефісних написань: ТЗН, шкільний підручник, наочність (таблиці, роздавальний матеріал) тощо.

Отже, урахування запропонованих теоретичних особливостей – лінгвістичних, психологічних, дидактичних – дає можливість створити якісну методику вивчення одного із типів орфограм – написання слів через дефіс.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна психологія: Навч. посіб. / О. П. Сергєєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасека. Київ: Центр учб. літератури, 2012. 296 с.
2. Загальна психологія: Навч. посібник / С. Д. Максименко, В. О. Соловієнко. К.: МАУП, 2000. 182 с.
3. Методика викладання української мови в середній школі: Навч. посіб. для студ. філол. фак. педінститутів спец. «Укр. мова і літ.» / І. С. Олійник, В. К. Іваненко, Л. П. Рожило, О. С. Скорик. Київ: Вища шк., 1979. 278 с.
4. Пономарів О. Сучасна українська літературна мова, 2-ге вид. К.: Либідь, 2001. 387 с.
5. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К.: Вид. центр «Академія», 2002. 528 с.

Лісова Зореслава

Науковий керівник – доц. Скуратко Т. М.

БІБЛІЙНІ МОТИВИ В ПОЕМІ ІВАНА ФРАНКА «СМЕРТЬ КАЇНА»

До релігійного сюжетно-образного матеріалу митці слова зверталися в усі часи. Протягом століть письменники різних національних літератур використовували універсальні, вічні теми і образи для філософського осмислення дійсності, для розглядання нагальних проблем часу. Неодноразово звертався до «універсальної спадщини» й Іван Франко («На ріці Вавілонській – і я там сидів», «Заповіт Якова», «Мойсей», «Смерть Каїна»). Новаторство митця виявилось в першу чергу в плані ідейно-тематичному. Беручи теми «одвічні», Каменяр повертає їх до сучасності. Так, розглядаючи ідейний зміст і проблематику поеми Івана Франка «Смерть Каїна», можна простежити, як конкретизується і набирає актуальності тема служіння народів, проблема гуманізму.

Біблійна легенда про братів Каїна і Авеля описує буття перших днів існування світу, коли скотарі мали перевагу перед землеробами, а мотив ворожнечі двох братів часто зустрічається в легендарно-міфологічних структурах. У біблійній легенді ворожнеча приводить Каїна до братовбивства, що на більш глибокому рівні має зв'язок з мотивом гріхопадіння людини.

Наголосимо, що у Франка домінантним постає мотив покарання і безсмертя, Каїн у його поемі сприймається як особистість, яка прагне пізнати сенс людського буття.

Написанню поеми передував тривалий період виношування теми, напружена й копітка робота над текстом. І. Франко двічі ґрунтовно переробляв твір, окремі частини змінював по декілька разів, прагнучи надати поемі чіткості та художньої довершеності. Посилаючи 20 березня 1889 р. М. Драгоманову два примірники поеми «Смерть Каїна», Каменяр писав: «Цікавий я дуже, що Ви скажете про «Каїна». Він сидів мені в мозку ще від часу, коли я перекладавав Байронового «Каїна», і тільки торік я осилив сю жидівську легенду, домішавши до неї шматок з легенди про Фауста, котрий з вершин Кавказу оглядав рай. З обробкою сміло скажу – намучивсь я щиро: цілість перероблював два рази з ґрунту, так що з первісно написаного ледве чи осталося нетиканих до 200 віршів, деякі часті перероблював і три, й чотири рази» [16, т. 49, с. 203-204].

Отже, задум поеми про Каїна виник у Франка під час перекладу містерії Байрона «Каїн» (1879). Зазначимо, що в англійського поета Каїн до кінця залишився героєм-романтиком. На думку В. Кобринського, І. Франко-реаліст, не обмежується лише романтичною історією Каїна, адже його не стільки цікавить перебіг історії героя, скільки проблеми, пов'язані з цим образом [10, с. 105].

У Байрона, як і у Франка мотив братовбивства має інший вияв, як бачимо це у Біблії. Братовбивство в англійського поета – вищий прояв бунтарства. Каїн бунтує проти людської покірності Богові, уособленням якої в містерії Байрона є Авель. Бунт Каїна настільки сильний, що проявляється в акті братовбивства. Каїн вбиває не брата, а Божого слугу. І тут – трагедія індивідуума, іронія долі. Каїн, який ненавидів слово «смерть», першим приводить її у світ.

Глибоко збагнувши ідейний зміст містерії Байрона «Каїн», Іван Франко здійснив переклад поеми англійського поета і через десять років створює свою поему «Смерть Каїна». У Франковій інтерпретації особливо виразним постає мотив людиноненавистництва. Наголошуючи на душевній депресії Каїна-пустельника, автор посилює мінорну тональність пейзажу. Оперуючи слуховими образами, І. Франко змальовує психологічний портрет Каїна, приреченого на вічне блукання:

*Минувся ліс. Хрустить пісок пустині
Під поступом важким. Там шакал вие
В розсіліні, орел у небі крикне,
Сверцок самотній між піском цвіркоче,
А там тиша довкола, мов в могилі [16, т. I, с. 272].
Пейзажний малюнок довершується образом зорового сприймання:
Не раз серед тиші тієї раптом
Туман піску, мов велетень, здійметься
Сивавим стовпом аж під саме небо
І, крутячись, по ровені пройдець,
Мов цар, – і враз простреться знов на землю
Мов привид, щезне [16, т. I, с. 272].*

Отже, романтичний пейзаж сонної пустелі, суворої, дикої, гармоніює з настроями розчарованого героя. І. Франко тут виступає як майстер пейзажного живопису. Вражає, як автор описує пробирання Каїна на вершину високої гори, щоб подивитися на «Божий рай». Уся природа відчуває, що його праця є марною.

За допомогою розгорнутого порівняння Франко передає внутрішні порівняння Каїна на тлі загальної гнітючої атмосфери:

*Нічого там не ждав, не надіявсь,
А все ж ішов. Так журавель, почувши,
Що ген за морем, в північній країні,
Весна зблизилась, розпускає крила
І, пісню дзвонячи, летить туди,
За сотні миль, не дбаючи на бурі,
На морські вали й хитроці стрільців [16, т. I, с. 275].*

Привабливість раю Франко передає контрастним зіставленням світла й тіні, чергуванням дисонансних барв. Герой весь день бродить у мороку, і лише при заході сонця в золото-рожевім блиску йому являється чудовий вид кришталевих стін і золотих райських башт.

Усвідомивши свою провину перед Богом і людьми, Каїн просить Бога дозволити йому подивитися на втрачений рай, але не отримує відповіді. Однак герой не покидає наміру добитися своєї мети навіть ціною великих мук, зрештою, він готовий іти на компроміс з «вищими небесними силами» і славословить Бога, покорається його волі.

Важливе місце у внутрішніх монологів Каїна займають риторичні запитання:

Хіба ж я смерті Авеля бажав?

Я жить хотів по-свому – більш нічого.

Хіба стрілець бажає смерті звіра ?

Він хоче жить, йому потрібно м'яса!

Він хоче жить і мусить боронитись,

Щоб звір його не з'їв! А той, що лук

І стріли видумав, чи смерті він бажав чиєї?

Ні, бажав лиш жити,

Придумував підмогу для життя! [16, т. I, с. 286].

Отже, згідно з творчим задумом показати мислячу людину саме свого часу, автор зосереджує увагу на розкритті особистості героя в процесі мислення, розмірковувань:

Значить – знання, то не бажання смерті,

Не враг життя! Воно веде к життю!

Вбезпечує життя! От в чім вся річ! [16, т. I, с. 286-287].

Коментуючи ідейний зміст свого твору, І. Франко вказує на психологічну спорідненість, проводить паралель між собою та героєм. Але в поемі наратор «не прив'язаний» до Каїна. Відтворюючи його характер, І. Франко дотримується радше реалістичного принципу. Його герой живе своїм індивідуальним життям, має свій світ. Тож такий об'єктивно виписаний характер не дозволяє ототожнювати героя з автором. Зазначимо, що дія в поемі розгортається в логічній послідовності, кожна картина психологічно вмотивована, переживання і думки героя розкриваються поступово й вичерпно.

«Смерть Каїна» – це новаторський твір, художнє відтворення духовних шукань особистості. Реалістичний задум твору розкривається в еволюції образу Каїна. Франко свого головного героя переносить з морального плану у соціально-психологічний. Отже, образ Каїна можемо вважати символічним, що втілює у собі проблему становлення особистості у суспільстві, її пориву до знань, пізнання світу. Вважаємо, що в основі Франкової версії образу Каїна лежить байронівський мотив бунтарства. Каїн у Франка – це нескорений бунтар, каменярь, що лупає велику гранітну скалу, поборник правди і справедливості, що вболіває за долю майбутніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бовсунівська Т. В. Основи теорії літературних жанрів: монографія. К.: КНУ, 2008. 520 с.
2. Бовсунівська Т. В. Теорія літературних жанрів: Жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману: підруч. К.: КНУ, 2009. 519 с.
3. Вервес Г. Д. В інтернаціональних літературних зв'язках: Питання контексту. К.: Дніпро, 1983. 383 с.
4. Гнатюк М. П. Поема як літературний вид. К.: Дніпро, 1972. 112 с.
5. Каспрук А. Від «Енеїди» до «Мойсея» // *Радянське літературознавство*, 1970. № 9. С. 65-71.
6. Каспрук А. Поема в сучасному літературознавстві // *Радянське літературознавство*. 1972. № 5. С. 29-35.
7. Каспрук А. Українська поема кінця ХІХ – поч. ХХ ст. Ідеї, теми, проблеми жанру. К.: Наукова думка, 1973. 247 С.
8. Каспрук А. Філософські поеми І. Франка. К.: Наукова думка, 1965. 190 с.
9. Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства. Львів: ПАІС, 2005. 368 с.
10. Кобринский В. Г. Поэма И. Я. Франко «Смерть Каина» и борьба против эпигонов романтизма. Уч. зап. Дальневост. ун-т. Владивост., 1957. Вип. 1. С. 103–111.
11. Літературознавча енциклопедія: у двох томах. Т. 1 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К.: ВЦ «Академія», 2007. 608 с. (Енциклопедія ерудита).
12. Літературознавча енциклопедія: у двох томах. Т. 2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К.: ВЦ «Академія», 2007. 624 с. (Енциклопедія ерудита).
13. Літературознавчий словник – довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. К.: ВЦ «Академія», 2006. 752 С. (Nota Bene).

14. Скоць А. І. Жанрові особливості філософських поем І. Франка (На матеріалі поем «Смерть Каїна» і «Мойсей») // *Укр. літературознавство*. 1966. Вип. 1. С. 103–111.
15. Скоць А. І. Франкова версія образу Каїна в поемі «Смерть Каїна» // *Рад. літературознавство*. 1960. 36. 8. С. 95–109.
16. Франко І. Збір. тв.: У 50 т. К., 1976.

Бондаренко Анастасія

Науковий керівник – доц. Скуратко Т. М.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ ТА ОБРАЗНОЇ СИСТЕМИ ЛІТОПИСУ САМІЙЛА ВЕЛИЧКА

Козацькі літописи є продовженням літописної традиції, започаткованої за часів Київської Русі. Вони відобразили складні історичні перипетії української історії, зокрема визвольної війни середини XVII століття, до подій якої була прикута пильна увага літописців, котрі й самі часто були їх учасниками. Вагоме місце у козацькому літописанні відводиться літопису Самійла Величка.

Літопис канцеляриста війська Запорозького Самійла Васильовича Величка завжди привертав до себе увагу вчених. Адже це наймонументальніший твір, який знала давня українська історіографія.

У літературознавстві точаться дискусії стосовно жанрової своєрідності твору. Уже сам автор у назвах обох його частин закодував ключ до розшифрування кожної із них, як окремої одиниці: «Сказанія» і «Повѣствованія». Загалом літопис Самійла Величка відносять до жанру літопису, однак стосовно цього віднаходимо критичні зауваження про те, що твір «більше схожий на збірник, аніж на стрункий твір» [6, с. 23–24], оскільки серйозні аргументи в цьому плані вперше висунуто лише автором розвідки «Начало исторической деятельности Богдана Хмельницкого (1873) Г. Карповим. «Собственно лѣтописным сводом, – зауважує він, – можно назвать только одну лѣтопись Самовидца; сочинения же Грабянки й Величка составлены не посредством точного сведения, шивания лѣтописныхъ записок, рассказовъ самовидцевъ, подлинныхъ документовъ й т.п., а скорѣй через переработку матеріала въ формѣ истории или романа» [6, с. 215].

М. Возняк в «Історії українського письменства» вказує на двоїпостасність Літопису Величка, у чому його підтримує дослідник давнього письменства Валерій Шевчук, наголошуючи на тому, що приймати жанри треба такими, якими вони витворилися й функціонували в часи існування пам'яток, а не підганяти ті жанри під витворені в часі пізнішому [12, с. 14].

Д. Чижевський, мовби продовжуючи сказане, наголосить, що Величків твір у більшій мірі, ніж, приміром, Літопис Григорія Грабянки, претендує на заміну оригінального українського повістярства, яке мало розвинуло на Україні в часи Бароко [11, с. 304].

М. Грицай пише, що твір Величка «нагадує велику історичну повість. Недарма письменник наголошував на тому, що його твір є цілісне «сказаніє», життєва легенда про героїчне минуле українського народу, а в Грабянки лише окремі розділи є «сказаніями» [5, с. 121, 72].

Зазначимо, що Літопис Самійла Величка дійшов до нас не повністю: є в ньому дефекти на початку, в середині (роки 1649–1652) і в кінці. Прогалину (відсутність кінця першої, другої, третьої, четвертої і п'ятої частин першого тому) видавці заповнили матеріалом з іншого твору Величка – «Космографії», яку він продиктував уже сліпим. Двох аркушів бракує у другому томі, третій – залишився незакінченим.

Самійло Величко поділив свій твір на три томи, до кожного з яких подав свій заголовок. Перший і другий томи супроводжують передмови, в яких автор, на думку Д. Чижевського, розвиває «деякі основи свого історичного світогляду та своєї історичної «методології» [11, с. 302]. З'ясування останнього важливе, оскільки проливає світло на характер твору, мету його написання, композиційні особливості, критерії добору фактів, документів, інтерпретацій подій, їхньої оцінки і сприйняття у контексті національної історії. Важливо, що твір Величка з'явився друком більш, як через сто років після смерті автора.

Отже, усі дослідники пам'ятки вказують на домінування у творі художнього начала. У стилістиці літопису, у засобах творення образів, у самій манері інтерпретації подій знаходимо розмаїття барокових прикмет, того «вишуканого», «надмірного і роздутого поетичного стилю». У бароковому стилі літописець віднайшов можливості для відповідного художнього відображення складного і суперечливого історичного процесу, зітканого з суперечливих фактів.

С. Величку вдається майже постійно тримати читача в почуттєвій та інтелектуальній напрузі, вражати його багатоплановістю зображуваного, епічним розмахом подій, їх мозаїчністю, універсальністю. Перед нами нова для тогочасного письменства літературна форма, в якій складно поєдналися ознаки твору і публіцистичного, і історичного, і художнього, в якому є талановиті містифікації, автентичні документи і вправно під них стилізовані, перлини гумору і сатири, блискучі характеристики історичних постатей.

Одним з найцікавіших епізодів, на нашу думку, Літопису Самійла Величка є «Новела про Сатира», що входить до другого тому першого видання рукопису, що надруковано у Києві 1851 р.

Ця новела являє собою оповідь, вставлену в Літопис, де йдеться про одну з найтрагічніших подій в історії українського козацтва. Оповідь про конфлікт між двома гетьманами, Дорошенком та Самойловичем, що закінчився перемогою останнього, описана з особливою майстерністю. Зруйнування міста, яке було козацькою столицею з часів Хмельницького, стало переломним моментом в історії України. Мрія Дорошенка об'єднати дві половини України під турецьким протекторатом вилася в турецьку окупацію і пограбування головного політичного осередку козацтва. Після тимчасової турецької окупації новий поділ України та посилення російських впливів завершили період Великої Руїни. Цій новелі передують розповідь про взяття Чигирин Самойловичем, а після неї йде історія походу турецького війська, який поклав край мрії Самойловича про об'єднання України під російським патронатом. Отже, новела розміщена якраз між розповідями про найдраматичніші моменти української історії [12, с. 13].

Заслугує уваги майстерне поєднання літописцем таких різних літературних мотивів задля досягнення своєї мети – перенесення історичної оповіді на трансцендентну площину шляхом надання їй форми епосу. Для цього він, дотримуючись мистецьких принципів бароко, намагається «здивувати» читача, зливаючи в одне ціле дивовижні і гротескні образи та поєднуючи найрізноманітніші джерела і мотиви.

У літописі С. Величка представлено аналіз політичної діяльності ряду українських гетьманів. Цей аналіз репрезентує суспільно-політичні позиції самого літописця та офіційну ідеологію тогочасної Козацької держави. Центральна постать літопису, котрій дано найбільш позитивну оцінку, – гетьман Б. Хмельницький. С. Величко цілком позитивно пише про діяльність гетьмана, зокрема здобуті ним права та вольності для Козацької держави вважає головним політичним здобутком.

Отже, своїм твором С. Величко включився у розробку популярної у європейській бароковій літературі теми руїни, смерті, нищення, але осмислив її у відповідності з національною ментальністю, послуговуючись традиційно-вітчизняними, закоріненими у фольклор та поетику давньоруських літописів, засобами. Першим в українській літературі Величко подав систематизовані життєписи гетьманів, водночас прагнучи індивідуалізувати форми розповіді про кожного. Як наслідок, довершені висновки про Хмельницького, Мазепу, Конашевича-Сагайдачного. Таким чином, літописець творить модель української ментальності. Він постає художником слова і водночас дослідником, експериментатором в царині людської психології, коли спрямовує широкий спектр містифікацій, прийомів барокового іносказання в напрямі активізації пошуково-творчого потенціалу свого читача, спонукаючи того до самостійних роздумів і висновків. Майже постійно Величкові вдається тримати читача у своєрідній напрузі, як почуттєвій, так й інтелектуальній, вражаючи його багатоплановістю зображуваного, епічним розмахом подій, мозаїчністю їх компонування, універсальністю узагальнень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус П. Жанрова система української літератури (період Київської Русі). *Слово і час*, К. 2002. № 2. с. 19 – 23.

2. Білецький О. І. Хрестоматія давньої української літератури (до кінця ХУІІІ ст.) // Упоряд. акад. О. І. Білецький. К., 1967, с. 109.
3. Величко С. Літопис: У 2-х т. К., 1991. 650 с.
4. Возняк М.С. Історія української літератури: У 2-х кн. Львів, 1992. 354 с.
5. Грицай М. В., Микитсь К. Л, Шолан Ф. Г. Давня українська література. К, 1989. 320 с.
6. Гуревич А. Я. Проблемы средневековой народной культуры. М., 1981. 235 с.
7. Лихачов Д. С. Русские летописи и их культурно-историческое значение. М. - Л., 1947. 215 с.
8. Макаров А. Козацтво і бароко. *Дзвін*. 1991. № 5. С. 6–9.
9. Наливайко Д. Українське бароко. *Дніпро*. 1991. № 2. С. 20–22.
10. Соболев В. Літопис Самійла Величка як явище українського літературного бароко. Донецьк, 1996. 59 с.
11. Чижевський Д. І. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Тернопіль, 1994. С. 15–154.
12. Шевчук В. Козацьке літописання як чинник державотворення. *Розбудова держави*. 1994. № 2. С. 12–15.
13. Шевчук В. Самійло Величко та його літопис. Величко С. Літопис. К., 1991. С. 2–8.
14. Шевчук В. Діамант у попілі. Дорога в тисячу років. К., 1990. С. 4–9.

ХІМІКО-БІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Бабій Марія

Науковий керівник – доц. Поперечна Г.А.

«МАТИ ЧИ БУТИ?» ЗА ТВОРОМ О. БАЛЬЗАКА «ШАГРЕНЕВА ШКІРА»

Людина за своєю вдачею завжди обирає ким їй бути, чим займатися, ким стати, кого любити та постійно прагне до вдосконалення. Однак? часто буває, що досягаючи всього, маючи все, живучи в багатстві та розкошах, вона залишається незадоволена. Постає питання чому? Відповідь проста: вона не прожила своє життя, а лише проіснувала, слідуючи законам суспільства, а не самим собі. Отак постає проблема людства: «Що краще: мати чи бути?». Це питання змусило мене задуматися і я вирішила звернутися до роману Оноре де Бальзака «Шагренева шкіра» та віднайти відповідь там.

Головним героєм твору є Рафаель Валантен. Вирішивши, що життя вичерпало себе з останньою програною монетою, він відважується на самогубство. Однак доля вирішує інакше і від самогубства його рятують випадок: він знаходить чудодійний шматок шагреневої шкіри, що стає для нього талісманом, але аж ніяк не порятунком.

Зустріч зі зберігачем шагрені, який передає її Рафаелю, дуже важлива, позаяк розкриває не просто спустошений духовний світ модерної людини, але і її егоїзм, відчай, здатність на необачні вчинки. Антиквар, схожий на східного мага, вручає Рафаелеві грізний талісман і повідомляє: «Тут, – скрикнув він гучним голосом, показуючи на шагреневу шкіру, – злиті в одне Хотіння і Змога! Тут ваші соціальні ідеї, ваші надмірні жадання, ваша нестриманість, ваші радощі, які вбивають, ваші болі, які змушують жити надто напружено...» [1, с. 10]. Можна було уникнути всіх пригод, що випали на долю молодого людини, якби тільки він був чуйніший до старого, якби зміг його почути. Але, його бажання і амбіції виявились сильнішими за повчання антикара. Парадокс полягає в тому, що з кожним виконаним бажанням шагрень стискається, зменшуючи довжину життя Рафаеля. Відтак герой постає перед вибором: задовольняти свої бажання і прожити коротке, але наповнене задоволеннями життя, або захистити себе від будь-яких потреб душі, щоб хоч якось продовжити свої дні. То що ж це врешті - решт: подарунок долі чи прокляття? Постає так проблема спонукає нас замислитися над ціною своїх бажань, збагнути, як сильно ти чогось хочеш, щоб заплатити необхідну ціну. І чи потрібне життя, позбавлене будь-яких прагнень?

Старий антикар пояснює головному героєві Рафаелеві де Валантену, що в талісмані криється «велика таємниця людського життя. Людина виснажує себе двома несвідомими діями, що вичерпують джерела її життя. Усі форми, яких набирають ці дві причини смерті, виражають двоє дієслів: хотіти й могли... Хотіти – спалює нас, могли – руйнує...» [1, с. 11]. Драматизм людської долі в тому, що для людини можливі дві взаємовиключаючі «системи життя»: «або вбити почуття, щоб дожити до старості, або ж померти замолоду, прийнявши мучеництво пристрастей,— в цьому наша доля» [1, с. 11].

Вся структура «Шагреневої шкіри» відзначається протиставленням цих двох способів існування, двох названих «систем життя». Всі сцени й картини, ситуації та образи роману створюють два різко контрастні ряди, в яких матеріалізуються ці «системи життя». Сюжет твору зводиться до метань між ними головного героя; поставлений надприродною силою в екстремальну ситуацію, він то віддається пориву бажань і пристрастей («бажаю, щоб несамовита гульня помчала нас на колісниці, запряженій четвіркою коней, за межі світу й викинула десь на невідомих берегах» [1, с. 24]), то ладен змиритися з існуванням слимака, аби продовжити життя («стати слимаком, приліпившись до цих скель, ще на кілька днів зберегти свою скойку, заглушити в собі роботу смерті...» [1, с. 25]).

«Шагренева шкіра» - це посібник, який вчить чітко знати, чого ми хочемо, розставляти пріоритети і знати ціну бажанням. Шагренева шкіра виступає в романі як символ фатальної

приреченості особистості на шляху угамування егоїстичних бажань і пристрастей. І відмова від пристрастей і бажань, і скажена гонитва за ними виявляються однаково згубними для людини [2, с. 5]. Можливо, з боку Рафаеля було б розумніше витратити шагрєневу шкіру на підтримку науки або віддати її гіднішому вченому. Рафаель вчинив дуже нерозумно, оскільки першим його бажанням було піти від реального життя, стати багатим і розважатися. Рафаель міг розширити за допомогою шагрєневої шкіри свої здібності і відкрити багато чого для себе. Роман Бальзака, незважаючи на плин часу, залишається актуальним. Наше суспільство мало чим змінилося. Воно так само холодне, манірне і лицемірне, гроші і слава в ньому – головні цінності. Прагнення потрапити у вищий світ, досягнути розкоші, впливу, влади залишаються незмінними.

У книзі чудово показано, як амбіції і помилкові прагнення, що не приносять щастя, виявляються непотрібними, як тільки з'являються справжні почуття ... (Поліні і Рафаелю нічого не потрібно, крім один одного ...). Якщо ж говорити не про суспільство, а про людину, то фраза «Бійся бажань своїх, бо вони можуть здійснитися» тут розкрито повністю... Порожні стимули, ненаситна людська душа, амбіції знищені тим, що вони втілені в життя. Рафаель вбиває себе своїми бажаннями. Стає зрозуміло, що егоїзм – це руйнівна сила, а не інстинкт самозбереження, як наголошували просвітники.

Бальзака завжди хвилювала проблема економії життєвих сил; сам він їх витрачав без ліку, але завжди з незмінним захопленням нагадував, наприклад, філософа Фонтанеля, який прожив сто років тому, що «економив свій життєвий флюїд». Шагрєнева шкіра і є матеріалізація цих уявлень про те, що життя можна розтратити в короткий термін, а можна споживати його ошадливо.

Отже, на основі цього твору, можна виділити два способи людського існування. Перший – володіння (від «мати»); люди, які керуються цією ціннісною орієнтацією завжди прагнуть щось мати. Тут набирає сили твердження, що той, хто нічого не має, нічого не досягає. Людина визначається тим, чим вона володіє. Проте, мова не йде лише про володіння матеріальними благами, в цьому значенні володіти можна знанням, авторитетом, вірою тощо.

Інша орієнтація людського існування — буття (від «бути»). У визначенні цього поняття виникають певні труднощі, бо воно не піддається адекватному словесному виразу. «Бути» означає виражати і розвивати свої здібності, таланти, котрими природа наділила кожну людину. «Бути» — це процес, становлення. Бути можна поетом, художником, композитором, авторитетом і т. ін. Якщо людина, що орієнтується на цінність володіння («мати») втратить все те, чим вона володіє – вона «зникне», стане «ніким». Ототожнюючи себе з тим, чим володієш, втрачаєш свій статус. Інша справа людина, що орієнтується на модус «бути». Втративши все, вона і надалі залишиться тим, ким була. Модус буття не існує в минулому або майбутньому, він існує лише тут і зараз. Людина, що орієнтується на володіння – прив'язана до минулого, до того, що вона накопичила: гроші, славу, соціальний статус тощо. Людина, що керується настановою «бути» розмірковує не так про минуле чи майбутнє, як про теперішнє, намагаючись наповнити його сенсом.

Узагальнюючи, можна дійти такого висновку, що людині необхідно намагатися вибудувати стійкі підвалини власного буття, зосередитися на тому, що основою життя є модус «бути». Саме «бути» є підставою для того, аби щось мати, адже коли людина досягає визнання в спорідненій праці, покликанні свого життя, це приносить їй величезне задоволення і матеріальні статки в такий момент абсолютно неважливі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бальзак О. Шагрєнева шкіра. К.: Країна Мрій, 2016.
2. Сутирин В. Бальзак: Російські дюйми шагрєневої шкіри. М.; Єкб.: Кабінетний вчений, 2019.

*Кульчицька Софія**Науковий керівник – доц. Поперечна Г.А.***СУТНІСТЬ НАЦІОНАЛІЗМУ В ФІЛОСОФСЬКІЙ СПАДЩИНІ Д. ДОНЦОВА**

Дмитро Донцов (1883-1973рр.), особистість неординарна, його твори викликали значну розбіжність думок та оцінок не лише серед опонентів, але й однодумців. Так, Ю. Шевельов писав, що праці Д. Донцова «методом вогню і заліза» випалили великі хиби українського національного організму, в той же час О. Назарук звинуватив Д. Донцова в плагіаті [6, с. 181, с. 231]. Однак незаперечним є той факт, що саме ідеї Д. Донцова пробуджували від летаргійного сну динамічні сили українства, справили значний вплив на формування поглядів на зламі 20-30-х років ХХ ст. І цьому сприяв неабиякий публіцистичний талант Д. Донцова, якого видатний український вчений-мовознавець С. Смаль-Стоцький називав єдиним українським публіцистом європейського масштабу, а відомий український поет Є. Маланюк – феноменом, «не дивлячись на певні мінуси». У зв'язку з цим варто придивитися детальніше до самого Д. Донцова та його праць.

Дмитро Донцов пройшов значну духовну й політичну еволюцію від лівого ортодоксального марксистського соціалізму до суб'єктивного ідеалізму, ірраціоналізму, волюнтаризму і навіть до містицизму в політичній філософії [1, с. 67]. Д. Донцов був автором декількох десятків статей, низки великих праць, серед яких «Підстави нашої політики», «Націоналізм», «Дух нашої давнини» та інші. Їхніми провідними ідеями були по-перше, рішуче заперечення, кинуте «дотеперішньому нашому націоналізмові ХІХ віку, націоналізмові упадку або провансальству» [4, с. 13]. Дмитро Донцов виступав проти провінціалізму українства. «Провінціями ж є нації, позбавлені державної самостійності, які не вмюють або не хочуть завоювати її, здобути на шукання власної великої ідеї, власних шляхів... І український провансальнізм добровільно став на цю платформу, ідентифікуючи свої зовнішньополітичні завдання з завданнями Росії» [4, с. 84-35].

Другим характерним моментом його творчості було намагання утворити думну про переорієнтацію українства на Захід. Д. Донцов був переконаний, що європейські традиції, з їх індивідуальністю в мистецтві, і настроями в творчості допоможуть сформувати в українців бажання побудови власної незалежної держави. Коли читаєш історію Європи – читаєш історію її народів, читаєш історію Росії – «не бачиш нічого, окрім темної маси, що сліпо віддана своїм вождям, рухається нині в однім, завтра в другім напрямку» [5, с. 20].

Світогляд української нації, вважав Д. Донцов, повинен бути побудований на «волі до життя без санкцій, без оправдання, без умотивування», його змістом повинна стати воля нації «до розросту, пориву наперед і підбою», до влади і панування [4, с. 228]. У своїй праці «Націоналізм» мислитель спробував переорієнтувати українство на духовний світ європейської цивілізації і людини: «Щоб здобути собі майбутнє, щоб бути гідними продовжувачами старих наших лицарських традицій, мусять українці назавжди вкарбувати у свою чуттєвість і свідомість ті прекрасні риси європейськості, які часто були нами втрачені в часи перебування під впливом Азії – Росії» [4, с. 282]. Загалом праця «Націоналізм» ніби постає з глибин духовних традицій нашого народу, відроджує його світовідчуття і культ лицарства. В українській культурі ХХ століття вона викликала жваве обговорення не лише в філософських колах, але й серед психологів, культурологів, політологів тощо.

В роботі «Підстави нашої політики» Д. Донцов вказує на необхідність усвідомлення власних ментальних особливостей, що відрізняють українців від інших народів, передовсім росіян: «Українцям, на новому етапі національного відродження слід плекати, щоб вистояти у дальшому бутті в історії, традиції нашого глибокого християнства, західної, європейської культури і психології, чим, власне, і відрізняється докорінно Україна від азійської за своєю суттю Росії» [5, 78]. Згідно мислителя, духовний світ московської людини відзначається, передовсім, примітивізмом суспільного ідеалу нації, нехтуванням автономності особи, її моралі і прав, переважанням культу маси, що в сукупності перетворило росіян на: «нарід рабів, орду, нездатну до відпору ніякій волі з гори; масу, що своїм числом представляє

страшну небезпеку для окцидентального (західного) світу; масу, що протиставляє активності – хаос, людській енергії – енергію потури, яку вона навіть опонувати не вміє, організації – палку, приматові розуму і волі – покору й інстинкт, зложеності форм – московську безформність в усім, як в суспільстві, так і з товариським життям» [5, с. 79].

В націоналізмі Д. Донцова можемо виділити три основних глобальні принципи. Суть першого принципу полягає у тому, що «українцям треба виробити в собі чітку політичну свідомість нації, а не свідомість етнографічної маси. Їх повинна жити «воля творити націю». Ідеєю політичної незалежності українці не повинні жертвувати ні задля чого: чи то економічних вигод, чи соціальної рівності, чи космополітичних та інтернаціональних химер, чим нас все відволікали і відволікають від насущного демократи і соціалісти. Всяка така «жертва» завжди закінчується одним: уярмленням народу чужинцями» [3, с. 38].

Другий важливий принцип – це перевага зовнішньої політики нації над внутрішньою. Тобто, всі зусилля нації, вся її духовна і соціальна сфери життя повинні бути спрямовані на досягнення політичної незалежності. Усе, що відволікає від цього, повинно «залізною волею нації» відкидатися, знищуватися. У зовнішній політиці треба зрозуміти, що війни між народами – «виростають із стратегічного і географічного положення націй, набираючи в певні моменти вибухової сили», – зазначає Д. Донцов [5, с. 83].

І третій принцип – принцип традиціоналізму. Усе, на чому буде ґрунтуватися внутрішня політика і культура української нації, повинно мати глибоке коріння в історії та духовності народу. «Не «современні огні», як застерігав ще Т. Шевченко, а «правда прадідів великих» повинна світити нам у творенні теперішньої і майбутньої історії і національної величі. Не новомодні «соціалізми», «комунізми», «матеріалізми», «ліберелізми», «анархізми» й інші «ізми», з їх обездуховленням, затуманенням людини, з їх плеканням плебейських, тваринних інстинктів і злоби. Не розшарпана, zdegradovana від індустріальної цивілізації і її нерозривних «джазів» людина – маленьке і жалюгідне «доповнення до технічного прогресу», а цілісна, перейнята глибокою вірою і духом героїзму, вихована на культі величного, краси і гармонії» [2, с. 112-119].

Дмитро Донцов чудово розумів і постійно доводив своїм опонентам, що історія твориться, в ній досягають успіху не гарними гаслами і промовами, не прекрасними теоріями і проектами, а плеканням, вихованням і гартуванням справжнього сильного характеру в народі. Цій проблемі він присвячує статтю «Єдине, що є на потребу». Очевидно, що філософ мав рацію, що слід виховувати національно свідомих людей, підготовлених і сформованих для піднесення українського руху. «Це мусять бути фанатики нової правди з широким розмахом думки, люди великого формату, з тими «твердими руками», що формують нації і держави» [3, с. 119].

Отож, підсумовуючи, можна сказати, що з огляду на сучасні суспільно-політичні події, що відбуваються в Україні, націоналізм Д. Донцова не втратив своєї актуальності. Особливо важливою для сьогодення є ідея філософа про те, що суспільне середовище впливає на державотворчі процеси та соціальну систему, яка в свою чергу об'єднуючи знання, національну ідею, моральні цінності, естетичні та правові норми, політичні орієнтири, визначає свідомість людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. К.: Криниця. 1991. 128 с.
2. Донцов Д. Єдине, що є на потребу. *ЛНВ*. 1930. №4. С. 112-119.
3. Донцов Д. Історія розвитку української національної ідеї. К. 1991. 41с.
4. Донцов Д. Націоналізм. Торонто, 1996. 363 с.
5. Донцов Д. Підстави нашої політики. Відень, 1921. 210с.
6. Сосновський М. Дмитро Донцов. Політичний портрет. З історії розвитку ідеології українського націоналізму. Нью-Йорк – Торонто, 1974. 321с.

ОСОБЛИВОСТІ ГУМАНІЗМУ МІШЕЛЯ МОНТЕНЯ

*Нема істоти, яка була б така поступлива і непоступлива, як людина: перше, через її
натуру друге, через її вади*
Мішель Монтень

Нам неодноразово доводилось чути про таку рису характеру, як гуманність. Це одна з невіддільних характеристик людини, про що свідчить саме походження цього слова, яке з латинської мови буквально означає «людяний».

Поняття гуманізму бере свій початок з епохи Відродження. Філософія цієї доби мала антропоцентричну спрямованість. Вона передбачала детальне і всебічне вивчення людини, яка розглядалась, як самостійна і самодостатня істота, що уже не потребує опори і захисту природи, як в античні часи, або ж спасіння душі, як в добу Середньовіччя.

Метою статті є характеристика розуміння людини в епоху пізнього Відродження на прикладі видатного французького філософа, письменника-гуманіста Мішеля Монтеня.

«Проби», або ж по-французьки – «Les Essais» – найвизначніший твір митця і водночас один із найзахопливіших та найінтимніших автопортретів, що коли-небудь вдавалось написати. Вся праця письменника присвячена дослідженню одного персонажа – людини, в якій автор, як допитливий спостерігач, намагається угледіти потаємні сторони душі, бажання, сприйняття оточуючого, чесноти, або ж пороки, що проявляються назовні у здійснених вчинках і діях.

У роздумах письменник аналізує поведінку людей в різних ситуаціях, роблячи певні висновки про них. Виділяючи такі якості, як мужність, шляхетність і вірність своїй справі, він особливо цінує таку рису, як слідування своїм переконанням: «Кожне переконання може крити в собі досить сили, щоб стати людині дорожчим за життя» [1, с. 61]. Натомість таку ваду, як боягузтво, Монтень вважає ганебною, а у випадку прагнення уникнення відповідальності – злочином.

У «Пробах» Монтеня простежується вплив багатьох античних мислителів. Так, він підтримує переконання римського філософа Сенеки про людську мудрість, яка полягає в тому, щоб стати над стражданнями і смертю, знехтувати ними. Як і стоїки, він переконаний в перевазі розуму над почуттями, передовсім над такими, як біль, страждання і страх смерті. На його думку, ми повинні бути завжди готовими до смерті, очікувати її, і водночас змиритись з нею, щоб звільнити себе від панівної волі свого страху: «...готовність померти визволяє нас від усякої неволі та примусу» [1, с. 98].

Письменник вважає, що смерть підсумовує усі зроблені нами вчинки, адже лише після неї можна дати повну характеристику людини. Наслідуючи античного мудреця Солона, він наголошує, що ніхто до смерті не може бути названий щасливим, адже судити про це можна тільки за славою і думкою про людину, після її відходу в інший світ.

Особистість, у розумінні Монтеня, має бути діяльнісною, усвідомювати те, що життя – це мить і невідомо, чи вдасться її прожити до кінця, тому потрібно ловити кожен момент і не шукати можливостей для здійснення задуманого: «Не варто замахуватися на занадто вже далеку мету чи принаймні перейматися занадто вже палким бажанням бачити, як справа дійшла краю. Ми прийшли у світ діяти» [1, с. 100]. Людина повинна встигнути проявити свої здібності і реалізувати себе, залишивши по собі пам'ять. Керуючись закликem Платона: «Роби свою справу і пізнай самого себе» [1, с. 19], філософ вважав, що діяльності повинно передувати самопізнання, бо тільки так можна бути певним у правильності вибраного шляху і життєвої мети.

Чільне місце у «Пробах» відведено проблемі свободи людини. Серйозними перепонами її є пристрасті, які здатні керувати її поведінкою і через які вона може здійснювати необдумані вчинки, та надмірна прив'язаність до речей. Остання є взагалі шкідливою для людини, позаяк робить із неї раба своїх же ідей. Монтень вважає, що особистість має бути вільною і незалежною від оточуючого, не зв'язувати себе ні з чим, окрім самого себе: «Добре мати жінку, дітей, статки, а надто здоров'я, кому це відпущено; але не слід прив'язуватися до

них так, аби від цього залежало наше щастя» [1, с. 260]. Таке ставлення до речей, на його думку, зможе уберегти нас від сильних розчарувань і втрати сенсу життя. В той же час автор вважає, що справжнє щастя людині слід шукати в собі, жити в гармонії з внутрішнім світом, знаходячи радість від спілкування із собою. Така позиція є співзвучною з епікуреїзмом.

Однією із найбільш гідних якостей людини для письменника є доброчесність, яка може бути лише наслідком постійного і неослабного зусилля волі, і цим вона відрізняється від звичайної, природної доброти. Там, де людині не потрібно робити зусиль, вступати в боротьбу з пристрастями, там немає чесноти. Стати на шлях доброчесності можна завдяки активній участі розуму, який один лише може перемогти страх смерті і підпорядкувати собі пристрасті. Автор переконаний у тому, що справжньої цінності людським чеснотам надають наші зусилля і жертви, які довелося зазнати заради благородного вчинку: «Знов-таки, якби не було страждання, що надавало б вартості цноті, мужності, силі духу, незламності? На якому б полі ми ними прославилися, якби не треба було перемагати самих себе у бою?» [1, с. 65].

У міркуваннях Мішеля Монтеня можна простежити мотив трагічної долі людини, проте все-таки особистість у нього наділена правом вибору, передовсім можливістю вирішувати для себе, як сприймати навколишні події: «Страждання забирає у нас стільки місця, скільки ми йому відводимо» [1, с. 67]. В наших силах змінити своє світосприйняття і реагувати на виклики фортуни у світлі власних переконань.

Людина для письменника є істотою мінливою і неоднозначною, якій властиво переживати суперечливі почуття, реагувати на одні й ті ж речі по-різному. З приводу цього Монтень наводить приклад з історії, де акцентує увагу на почуттях перського царя: «Побачивши стільки тисяч людей під своєю орудою, він спершу затріпотів з утіхи, скроївши радісну і звитяжну міну. Аж це зненацька спало йому на думку, стільки-то люду згине протягом цього століття, і він спохмурнів, засмучений до сліз» [1, с. 255].

Як і інші діячі Відродження, Монтень надає великого значення релігії та стосункам людини з Богом. У цьому контексті він наголошує на необхідності молитви, завдяки якій людина здатна спілкуватися з Творцем. Проте, на його думку, ця розмова матиме силу лише за умови, що проговорені слова будуть усвідомленні і щирі у своєму покаянні. Натомість надаремне і необдумане викликання Господа заради задоволення своїх бажань, іноді навіть негідних, є проявом гріха. Письменник зауважує те, що людині властиво, просячи прощення і відпущення гріхів, не задумуватись про спокуту, а через деякий час знов грішити: «Своя година гріхам, своя Богу; так люди нібито надолужують і врівноважують одне одним» [1, с. 341]. Крім того автор переконаний, що у пошуках підкріплення віри ми не повинні посилатись на події, які відбуваються в нашому житті, адже зміцнюючи її в успіхові наших справ, така нестійка опора може похитнутись, коли прийдеться зазнати невдачу.

Отже, Мішель Монтень у своїх «Пробах» зумів показати людину такою, якою вона є, з властивою для неї неоднозначністю і мінливістю, певною мірою надавши їй становищу у світі і природі скептичного й драматичного характеру, що відповідало настроям пізнього Відродження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мішель Монтень. Проби. Книга перша / пер. з фр. Перепада Анатоль. Київ: Дух і Літера, 2005. 365 с.
2. Французький гуманіст і філософ Мішель Монтень. Реферат. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/biograf/23938/> (дата звернення: 24.04.2020).
3. Тема 5. Філософія відродження. URL: <https://studfile.net/preview/5198839/page:6/> (дата звернення: 24.04.2020).
4. Філософія Відродження: антропоцентризм та гуманізм. Реферат. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13155/> (дата звернення: 26.04.2020).

ЗМІСТ

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ	3
<i>Бурда Вікторія. Переваги екологічної косметики над традиційною</i>	3
<i>Василишин Аліна. Фінансова грамотність та її значення для досягнення успіху</i>	4
<i>Логінов Володимир. Геофізичні показники ландшафтів Рівненщини</i>	6
<i>Мірза Вікторія. Визначення еквівалентного шумового забруднення транспортними засобами мікрорайону «Дружба»</i>	9
<i>Дзядик Наталія. Прийом гормональних препаратів населенням м. Тернопіль</i>	13
<i>Цідило Аліна. Екологічний стан Романівського ставу</i>	15
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ	18
<i>Рейко Анастасія. Розвиток смаку як основа естетичного виховання</i>	18
<i>Жук Лілія. Діловий лист як різновид комерційної кореспонденції</i>	20
<i>Заболотна Марта. Креативність перекладу стилістично маркованого англійського усного мовлення</i>	22
<i>Курінна Ольга. Основні підходи до вивчення структури концепту в сучасній лінгвістиці</i>	25
<i>Лейбич Ярина. Типологія правничих термінів та її відтворення</i>	27
<i>Лучко Руслана. Важливість вживання фемінітивів у сучасному медіа-дискурсі</i>	29
<i>Процишин Тарас. Локалізація відеоігор в контексті аудіовізуального перекладу</i>	30
<i>Станіславчик Юлія. Функціонування та переклад okazіоналізмів у мультсеріалах</i>	32
<i>Головата Уляна. Вербалізація Концепту “WHITE-PICKET FENCE” у мовній картині світу Сполучених Штатів Америки</i>	34
<i>Гевко Зоряна. Особливості словотворення неологізмів в сучасній англійській пресі</i>	36
<i>Казновецька Ірина. Переклад онімів у мультсеріалах жанру фентезі</i>	38
<i>Мізіук Інна. Інтернет – мему як феномен віртуальної комунікації</i>	42
<i>Олющак Неля. The Peculiarities of Fashion-blogs Discourse</i>	44
<i>Пирожин Олена. Лінгвокультурні та семантичні особливості фразеологізмів з компонентами-зоонімами в англійській мові</i>	47
<i>Проців Галина. Функціонування англійського молодіжного сленгу в розмовному дискурсі на матеріалах американського серіалу «Друзі»</i>	50
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ	53
<i>Білокурська Ірина. Україна в німецькомовних літературних текстах та кіно (1939–1945)</i>	53
<i>Голембйовська Любов. Звичаєво-обрядові функції вишивки на Лемківщині</i>	56
<i>Зубрик Катерина. Гармонія як естетична категорія: історичний аспект</i>	59
<i>Кашараби Зоряни. Громадська Діяльність Діани Спенсер (1981–1997 рр.)</i>	61
<i>Киданюк Вікторія. Українська діаспора у світі</i>	63
<i>Михаць Володимир. Ірландське питання у внутрішній політиці англійських урядів XIX століття</i>	65
<i>Музичин Анастасія. Внутрішньосімейний уклад гуцулів кінця XIX – середина XX століття</i>	67
<i>Нісіфорова Анастасія. Виховання толерантності у дітей дошкільного віку як важливий компонент у формуванні особистості</i>	69
<i>Гуменюк Діана. Вестфальська система: минуле та сьогодення</i>	72
<i>Дзядик Христини. Дидактичні інновації як основа змін освітньої практики сучасного закладу загальної середньої освіти</i>	75
<i>Домбровської Ірини. Нормативно-правове регулювання освіти дітей з особливими потребами</i>	78
<i>Ковбасюк Тетяни. Формування правового забезпечення функціонування англійського парламенту у XIII ст.</i>	81
<i>Липка Тетяна. Відносини між Річчю Посполитою та Шведським королівством у контексті особистої унії Сигізмунда Вази (кінець XVI ст.)</i>	83

<i>Лушев Олександр. Діяльність репресивних органів СРСР на Борщівщині.....</i>	86
<i>Мигалевич М. Русько-візантійські відносини: династичний аспект.....</i>	89
<i>Павицька Анастасія . Трансформація весняної обрядовості поліщуків кінця XIX – середина XX століття</i>	93
<i>Федоров Назар. Дубровиця доби незалежності.....</i>	95
<i>Дунас Олеся. Постаць Яна Гуса в історії Чехії.....</i>	97
<i>Кривчук Катерина. Особливості формування середнього класу в Україні</i>	98
<i>Ткач Юлія. Версаль: політичний і культурний символ Франції наприкінці XVII - на початку XVIII століття</i>	100
<i>Шафранський Віталій. Франсуа Міттеран: політичний портрет.....</i>	102
<i>Шачко Олег. Франко-пруська війна 1870–1871 р. та міжнародна дипломатія.....</i>	105
<i>Яців Володимир. Внутрішньополітична ситуація в імперії Карла Великого.....</i>	108
<i>Солтисьяк Марія. Кальвінізм як ідейна основа боротьби Нідерландів проти іспанського панування.....</i>	111
<i>Барабаш Христина. Грошова емісія Української Центральної Ради.....</i>	113
<i>Гуменюк Діана. Соціально-економічні та політичні передумови та наслідки Світової економічної кризи 1929-33 рр.....</i>	116
<i>Киданюк Вікторія. Вплив міграційних процесів на економіку України.....</i>	118
<i>Павицька Анастасія. Сучасні тенденції розвитку маркетингу в Україні.....</i>	121
<i>Котова Вікторія. Побут американських солдат в Другій світовій війні.....</i>	123
ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ.....	127
<i>Бохенок Анна–Каріна. Хорова школа Анатолія Авдієвського в контексті розвитку української хорової традиції.....</i>	127
<i>Водяна Марія. Академічна музика як засіб формування музичних інтересів учнів загальноосвітньої школи</i>	129
<i>Денисюк Софія. Транскрипції в скрипковій творчості Фріца Крейслера</i>	132
<i>Атаманчук Елеонора. Музика в житті Лесі Українки.....</i>	135
<i>Перецьук Катерина. Музика до кінофільмів Валентина Сильвестрова та її використання у роботі зі школярами</i>	138
<i>Васильєва Вікторія. Особливості українського коміксу крізь призму історичного розвитку.....</i>	141
<i>Лоїк Степан. Особливості розвитку музичного сприймання рок-музики учнями підліткового віку</i>	144
<i>Лугова Лілія. Ознайомлення учнів з творчістю сучасного композитора та виконавця Олександра Божика.....</i>	146
<i>Фаль Тетяна. Творчість Дмитра Монатіка, як основа формування світогляду сучасного школяра.....</i>	148
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ.....	151
<i>Зяттик Софія. Художній метод трансавангарду у вітчизняному мистецтві</i>	151
<i>Петльована Інна. Мистецька резиденція як форма художньої самоорганізації (на прикладі діяльності резиденції ім. Назарія Войтовича)</i>	153
<i>Возніца Тетяна. Творчі завдання з української мови як засіб формування креативної особистості молодшого школяра</i>	155
<i>Дудник Юрій. Соціально-психологічні особливості прояву стресостійкості у студентському віці.....</i>	157
<i>Карпюк Ірина. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів засобами діалогічного мовлення</i>	159
<i>Кривчук Катерина. Особливості формування середнього класу в Україні</i>	161
<i>Фігун Іванна. Психологічні особливості прояву перфекціонізму в студентському віці</i>	162
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ	165
<i>Свинарик Мар'яна. Врахування міжпредметних зв'язків з математики у процесі викладання фізичної культури в школі.....</i>	165
<i>Мельник Наталія. Застосування інноваційних технологій у фізичному вихованні.....</i>	168

ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ І ЖУРНАЛІСТИКИ	172
<i>Бетлей Василина. Індивідуальні прізвиська жителів села Таурів Козівського району Тернопільської області</i>	<i>172</i>
<i>Вирста Дарія. Чоловічі християнські імена в основах прізвищ українських спортсменів</i>	<i>173</i>
<i>Гамеляк Ольга. Медіація прав дитини у соціальних ток-шоу «Стосується кожного» та «Один за всіх»</i>	<i>175</i>
<i>Григорович Вікторія. Топоніміка роману Анорія Кокотюхи «Вигнанець і навчена відьма»</i>	<i>177</i>
<i>Кіцак Тетяна. Родичівські або генесіонімні прізвиська села Малі Загайці Шумського району Тернопільської області</i>	<i>179</i>
<i>Павлічко Віта. Складнопідрядні речення розчленованої структури зі значенням зумовленості (на матеріалі роману М. Кідрука «Не озирайся і мовчи»)</i>	<i>180</i>
<i>Бабій Тетяна, Креховець Мар'яна. Формат аудіоподкасту у висвітленні проблеми стресостійкості журналіста</i>	<i>182</i>
<i>Нестерович Юліана. Семантико-словотвірна характеристика прислівників у новелі «Розбита богиня» Уласа Самчука</i>	<i>184</i>
<i>Полиняк Марія. «Відсутній персонаж» як категорія персоносфери художнього твору</i>	<i>185</i>
<i>Стадник Наталія. Епопея Стівена Кінга «Темна Вежа» у дискурсі масової літератури</i>	<i>187</i>
<i>Хом'як Галина. Атрибутивні метафори в поезії Олега Ольжича</i>	<i>189</i>
<i>Христинич Олександра. Тематичні групи соціальних діалектизмів у романі-виклику Анастасії Нікуліної «Згряя»</i>	<i>191</i>
<i>Шипітка Ганна. Прізвиська жителів села Зозулинці Заліщицького району Тернопільської області, мотивовані зовнішніми ознаками носія</i>	<i>192</i>
<i>Щудло Соломія. Особливості вивчення англійської мови за методом Глена Домана</i>	<i>194</i>
<i>Табака Ірина. Теоретичні основи засвоєння дефісних написань</i>	<i>197</i>
<i>Лісова Зореслава. Біблійні мотиви в поемі Івана Франка «Смерть Каїна»</i>	<i>198</i>
<i>Бондаренко Анастасія. Особливості поетики та образної системи літопису Самійла Величка</i>	<i>201</i>
ХІМІКО-БІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ	204
<i>Бабій Марія. «Мати чи бути?» за твором О. Бальзака «Шагренева шкіра»</i>	<i>204</i>
<i>Кульчицька Софія. Сутність націоналізму в філософській спадщині Д. Донцова</i>	<i>206</i>
<i>Лечаченко Софія. Особливості гуманізму Мішеля Монтеня</i>	<i>208</i>
ЗМІСТ	210

ББК 74.480.278
С.88

Студентський науковий вісник. — Випуск № 45. — 2020. — 212 с.

***Видрук оригінал-макету
у науковому відділі Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка***

Комп'ютерна верстка: Процик Н.І.